This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Det här är en digital kopia av en bok som har bevarats i generationer på bibliotekens hyllor innan Google omsorgsfullt skannade in den. Det är en del av ett projekt för att göra all världens böcker möjliga att upptäcka på nätet.

Den har överlevt så länge att upphovsrätten har utgått och boken har blivit allmän egendom. En bok i allmän egendom är en bok som aldrig har varit belagd med upphovsrätt eller vars skyddstid har löpt ut. Huruvida en bok har blivit allmän egendom eller inte varierar från land till land. Sådana böcker är portar till det förflutna och representerar ett överflöd av historia, kultur och kunskap som många gånger är svårt att upptäcka.

Markeringar, noteringar och andra marginalanteckningar i den ursprungliga boken finns med i filen. Det är en påminnelse om bokens långa färd från förlaget till ett bibliotek och slutligen till dig.

Riktlinjer för användning

Google är stolt över att digitalisera böcker som har blivit allmän egendom i samarbete med bibliotek och göra dem tillgängliga för alla. Dessa böcker tillhör mänskligheten, och vi förvaltar bara kulturarvet. Men det här arbetet kostar mycket pengar, så för att vi ska kunna fortsätta att tillhandahålla denna resurs, har vi vidtagit åtgärder för att förhindra kommersiella företags missbruk. Vi har bland annat infört tekniska inskränkningar för automatiserade frågor.

Vi ber dig även att:

- Endast använda filerna utan ekonomisk vinning i åtanke
  Vi har tagit fram Google boksökning för att det ska användas av enskilda personer, och vi vill att du använder dessa filer för enskilt, ideellt bruk.
- Avstå från automatiska frågor
  Skicka inte automatiska frågor av något slag till Googles system. Om du forskar i maskinöversättning, textigenkänning eller andra områden där det är intressant att få tillgång till stora mängder text, ta då kontakt med oss. Vi ser gärna att material som är allmän egendom används för dessa syften och kan kanske hjälpa till om du har ytterligare behov.
- Bibehålla upphovsmärket
  Googles "vattenstämpel" som finns i varje fil är nödvändig för att informera allmänheten om det här projektet och att hjälpa dem att hitta ytterligare material på Google boksökning. Ta inte bort den.
- Håll dig på rätt sida om lagen
  Oavsett vad du gör ska du komma ihåg att du bär ansvaret för att se till att det du gör är lagligt. Förutsätt inte att en bok har blivit allmän egendom i andra länder bara för att vi tror att den har blivit det för läsare i USA. Huruvida en bok skyddas av upphovsrätt skiljer sig åt från land till land, och vi kan inte ge dig några råd om det är tillåtet att använda en viss bok på ett särskilt sätt. Förutsätt inte att en bok går att använda på vilket sätt som helst var som helst i världen bara för att den dyker upp i Google boksökning. Skadeståndet för upphovsrättsbrott kan vara mycket högt.

Om Google boksökning

Googles mål är att ordna världens information och göra den användbar och tillgänglig överallt. Google boksökning hjälper läsare att upptäcka världens böcker och författare och förläggare att nå nya målgrupper. Du kan söka igenom all text i den här boken på webben på följande länk `http://books.google.com/`

A 494108

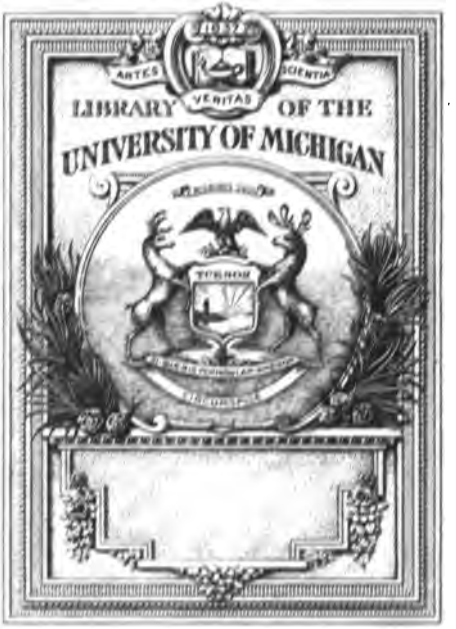
ARTES
VERITAS
SCIENTIA
LIBRARY OF THE
UNIVERSITY OF MICHIGAN

AS
284
.S741

A 494108

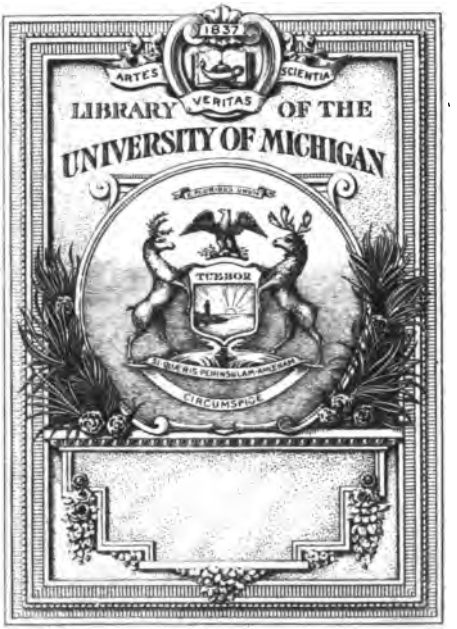
1837
ARTES
SCIENTIA
VERITAS
LIBRARY OF THE
UNIVERSITY OF MICHIGAN
TUEBOR
CIRCUMSPICE

AS
28
.S'

SVENSKA AKADEMIENS HANDLINGAR

IFRÅN ÅR 1796.

TOLFTE DELEN.

STOCKHOLM,
Tryckte hos CARL DELEEN,
1829.

A 494108

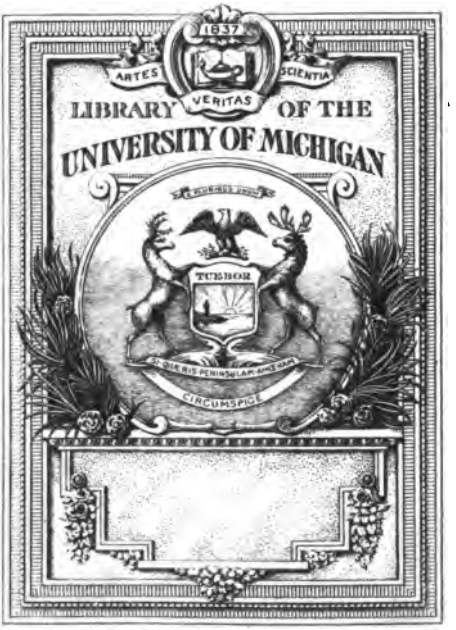
1837
ARTES
SCIENTIA
VERITAS
LIBRARY OF THE
UNIVERSITY OF MICHIGAN
TUEBOR
CIRCUMSPICE

SVENSKA AKADEMIENS HANDLINGAR

IFRÅN ÅR 1796.

TOLFTE DELEN.

STOCKHOLM,
Tryckte hos CARL DELEEN,
1829.

INNEHÅLL:

Inträdes-Tal af Herr Eric Gustaf Geijer Sid. 1.
Inträdes-Tal af Herr Hans Järta . . . — 33.
Inträdes-Tal af Herr Johan David Valerius . . . . . — 99.
Handlingar rörande Svenska Akademiens Högtids-Dag 1826 . . . . . — 117.
Inträdes-Tal af Herr Grefve Gust. Fr. Wirsén . . . . . — 157.
Handlingar rörande Svenska Akademiens Högtids-Dag 1827 . . . . . — 217.

RÄTTELSER:

Sid. 54,	rad. 2	nedifrån,	*står:* glättad,	*läs:* glattad.
— 82,	— 3	»	— Tredje,	— Tredjes.
— 229,	— 7	»	— beskrifningar	— beskickningar.

INTRÄDES-TAL,

HÅLLIT I

SVENSKA AKADEMIEN

DEN 25 JANUARI 1826.

AF

HERR ERIC GUSTAF GEIJER,

PROFESSOR I HISTORIEN VID UPSALA UNIVERSITET,
HISTORIOGRAPH VID KONGL. MAJ:TS ORDEN.

Sedan Svenska Akademien den 1 April 1824 till Ledamot i framlidne En af Rikets Herrar, f. d. Riks-Rådet Friherre Malte Ramels ställe valt Professoren Herr Magister Eric Gustaf Geijer, och detta val vunnit Konungens, Akademiens Höge Beskyddares nådiga bifall, hade Akademien den 25 Januari 1826 offentlig sammankomst på stora Börs-Salen, då Herr Geijer tog sitt inträde med följande

TAL:

MINE HERRAR!

Den som i detta ögonblick har den äran att få inträda i edert samfund, vill hvarken söka rättfärdiga eller nedsätta edert val. Att tala om sig sjelf förbjuder honom hans egen, att tala om Eder, förbjuder honom eder blygsamhet, M. H. — J hafven meddelat mig en heder. Jag emottager den med vördnad, och jag skall bemöda mig att bli densamma värdig. Om jag ej i förtjenster kan mäta mig med de namn, som prydt och pryda edert samfund, så finner jag likväl, äfven på denna plats, en egenskap, hvari jag

kallar mig eder like. Det är förtjusningen för den Svenska äran i ord och gerning, i tal och skrift: det är kärleken för vårt gemensamma språk, så egnadt att i manligt sköna ljud uttrycka ett ädelt folks minnen och hopp, tankar och känslor: det är nitet för Svenska Vitterheten, att den allt mer måtte bli värdig sina anor, samt en gång nämnas och kännas med heder så långt som ryktet om Svenska bragder nått. Se der det mål, de önskningar som förena oss! — De tillhöra ej uteslutande edert samfund. De tillhöra Nationen, som inom sitt sköte aldrig skall sakna Snillen, hvilka ett sådant mål eldar till ärofulla vakor. Men om detta mål främjas af fria arbetare, så följer deraf ej, att det icke kan främjas af särskilt kallade, eller att de kallade arbetarne ej tillika äro frie arbetare. Sanningens och skönhetens tjenst är ej blott fri; den gör fri. Vägarna till deras tempel kunna vara olika. Målet är ett: sinnelaget hos de sträfvande är ett. De skola sluta, om ej begynna, med att erkänna hvarandra.

Och behöfdes det en föresyn för det frisinnade omdöme, som ger all förtjenst dess rätt; hvar skulle vi finna den större och härligare än hos sjelfva den odödliga Stiftaren af detta Samhälle? För hvilken stråle af det färgspel, hvari Snillets glans bryter sig, upplysande och fägnande verlden, var väl Gustafs öga tillslutet? Sjelf Snille, hvilket slags Snille har han ej utmärkt, belönt, älskat och beskyddat? Jag ser tillbaka

på rikedomen af de namn, som upplysa hans tidehvarf. Alla påminna de om *honom.* Talaren, Skalden, Vettenskapsmannen, Konstnären lifvades lika af hans blick, och de sins emellan mest skiljaktiga gåfvor och egenskaper förenades här i en gemensam kärlek. Ingen af dessa män, hvilkas ljus slocknat ibland oss, för att åter uppgå i evig stjernglans på minnets himmel, fans, som ej kände sig med denna Konung förenad genom ett ännu skönare band än välgerningarnas. Sådan var den känsla, som eldade, intill hans lefnads slut, på främmande strand, äfven *den* författare från Gustafs dagar, hvars skrifter mest aflägsnade sig från hoppet om ett Hofs bifall. Sådant lefver det minne, som är ljuset i natten af den åldrige Skalds dagar, hvilken från Gustafs tidehvarf ännu är qvar, den ende, och ensam med sin ära. Hvarifrån den gemensamma, rörande, outplånliga tillgifvenheten för denna Konung hos Snillets söner? — Han ägde ej blott belöningar, han ägde ett hjerta för deras yrken. Det var detta samma hjerta, som, brinnande för äran, endast ville att ingen sådan för Svenska namnet skulle vara främmande, endast sökte att förena alla dess stjernor till en strålkrans kring Sveas panna. Det var detta samma hjerta, hvars ädelmod äfven segrade i döden; och hvars sista suck var förlåtelse. — Gustaf föll. — Den efterverld, som redan sitter till doms öfver hans blodiga stoft, skall utan tvifvel, om den minnes hans dygder, äfven ej förgäta hans fel. Vi ihågkomma, att han vågade tänka stort om Fäderneslandet; och gifves

ingen heligare eld än ärans, så har Gustaf genom eld renad ingått i Odödlighetens tempel.

Enligt Konungens afsigt skulle edert samfund, M. H., ej blott vara *arbetande* på Vitterhetens fält, utan äfven *dömmande*. Man har tadlat denna förening (ehuru i de flesta lärda Sällskap brukelig) såsom ett inbrott i Allmänhetens högre domsrätt, och såsom ledande till ett slags tvång i Vitterhetens fria rike. Tadlet synes hvila på lika trånga begrepp om rätt och om frihet i detta fall, som i så många andra. Liksom skulle något domslut, komme det äfven från den högst uppsatta myndighet, kunna jäfva en upplyst samtids och en rättvis efterverlds dom! Den som kan tänka sig möjligheten deraf, måste om begges rättigheter hysa alltför inskränkta föreställningar. — Liksom skulle ett tvång kunna utöfvas genom sådana medel, som exempel, lärdomar, gillande eller förkastande omdömen! — Finnes här ett tvång, så är det af en vida allvarsammare natur, så rörer det Nationens politiska friheter och kufvar yttrande rätten i allmänhet. Vitterhetens rike har sjelft ingen tvångsmagt. Den som här underkastar sig bojor, har att skylla sig sjelf och är egnad att bära dem. Kan således förbindelsen af Vittert Arbete och Vitter Domsrätt ej i sig sjelf klandras — och man kan blott anmärka att det förstnämnda alltid blir det hufvudsakliga, och att den sednare, sjelf underkastad en högre domsrätt, till sin verkan helt och hållet beror på sättet huru den utöfvas, och det-

ta åter på den grad af odling och frihet till hvilken Nationen hunnit — så måste äfven medgifvas, att ej endast den egentlige Vitterhetsidkaren uteslutande är i ett sådant samfund på sin plats. Det vinner på att äfven tillegna sig män af utmärkt allmännelig bildning, hos hvilka en sorgfällig uppfostran, umgänget med verlden och offentelig verksamhet ur lyckliga anlag utbildat det riktiga omdöme, den fina känsla, som ej alltid äro förenade med skriftställarens kall. Man kan vara kännare utan att vara författare, liksom erfarenheten ofta nog visar att man är författare utan att vara kännare. I allmänhet utbildas den önskansvärda förening af egenskaper, som finnes uttryckt i edert Samfunds valspråk M. H., lyckligast genom förbindelsen af det *vittra* lifvet med det som företrädesvis kallas det *verksamma;* åtminstone föder deras fullkomliga söndring alltid skadliga verkningar. Alltför mycket har Vitterheten yrkat sin oafhängighet i detta afseende, liksom vore denna ett slags gudomlig börd srätt. Det är sant, af alla medfödda gåfvor är Snillet den härligaste och högsta. Men ingen medfödd gåfva uppfyller, blott såsom sådan, sitt ändamål. All medfödd rätt är blott en pligt mer. Den grundar inga giltiga anspråk, om ej de tillika förvärfvas. Och hvad den fordrade sjelfständigheten beträffar, så finnes slutligen blott *en* för alla gemensam och utan hvilken all annan är skenbar. Den hvilar i viljan, i karakteren. Den måste förvärfvas. Den förvärfvas blott genom erfarenhet af och strid med den omgifvande verl-

den; och Vitterhetsidkaren gör ifrån regeln intet undantag. Alltför låga begrepp hyser denne om sig sjelf och sin bestämmelse, i fall han endast anser sig såsom en blandare af de ur fantasiens verld hämtade färger, som smycka lifvets yta: en konst, för hvilken en ytlig bekantskap med lifvet må anses tillräcklig och en allvarsam kanhända skadlig. Det finnes i sakernas väsende och renaste verklighet en skönhet och höghet af oförgängligare art, liksom en dämpad stråle af den Gudomlighet, ur hvars sköte de utgått. Den förmörkas ej af erfarenheten: den frambryter ur densamma, såsom solen genom molnen. Man talar om Ungdomens Idealer! Jag högaktar dem, der de ej äro lärda ord, utan komma ur själen. Men det Ideal, som ännu eldar mannens och värmer gubbens bröst, det som uthärdar lifvets prof och införlifvar sig med karakteren, det äger den skönhet, som är sanningens egen. Och det finnes en sådan, upphöjd öfver all den glans inbillningskraften kan ge. Den fördel, Vitterheten hämtar af verldserfarenheten, inskränker sig således ej blott till den beprisade skickligheten att ge åt tankarna det uttryck, som är mest passande för verkan på andra. — Den griper djupare; den ligger deri, att erfarenheten pröfvar tankarna både till deras grund och deras sammanhang med viljan, och derigenom slutligen äfven ger eller betager dem det *moraliska värde*, utan hvilket skönhetens eget uttryck i en mensklig själ blott är hyckleri och sanningen sjelf osann. Endast genom detta sammanhang med det prak-

tiska lifvet är Vitterheten verkligen blomman af en nations cultur; men då är ock fördelen ömsesidig och sträcker sig äfven till det förra. Den äkta skönheten renar sinnet och har ett stort moraliskt inflytande. Lifvande tankans bilder öfvergår den till handlingens verld, och skapar der, hvad man egentligen kallar det *ädla* — det rätta som ej blott bjuder bifall och vördnad, utan som förtjusar. Så är Vitterheten äfven en Statens angelägenhet, i högsta mått värd ej blott Statsmannens uppmärksamhet, utan lefvande kännedom och omsorg. Och finnas nationela inrättningar derför, skulle vi ej med glädje i dem helsa honom såsom deltagare?

Den Svenske Råds-Herre, hvars rum i edert samfund nu intages af en man ur hyddan, prydde genom kärleken till edra yrken, M. H., en lefnad utmärkt af Statens högsta värdigheter, och en börd rik på lyckans förmåner. Född af en gammal ätt och till en stor förmögenhet, åtnjöt Friherre Malte Ramel *) den sorgfälliga uppfostran, som i allmänhet egnades åt den Svenska ädlingen på denna tid, hvilken, i olyckligt minne genom inre söndringar, likväl ej är mindre min-

*) Friherre Malte Ramel var född 1747 den 27 Maj (g. st.) på Maltesholms Sätesgård i Skåne. Fadren, Öfversten, Riddaren af S. O., Kommendören af W. O. med Stora Korset, Friherre Hans Malteson Ramel (1771 d. 15 Oct. upphöjd i Friherrligt stånd). Modren, Grefvinnan Amalia Beata Lewenhaupt, dotter af den olyckliga Generalen Grefve Charles Emil Lewenhaupt.

nesvärd genom utvecklingen af utmärkta egenskaper och i synnerhet derigenom, att den i Vettenskaperna och Vitterheten gaf fäderneslandet så stora namn. Efter nioåriga studier vid Rikets förnämsta lärosäte ingången i Rikets tjenst i Konungens Cansli och vid Hofvet, fullbordade han sin bildning genom vistande i främmande länder, under arbete vid Svenska Beskickningen först i London, sedermera i Paris, dit han efter hemkomsten från Englands hufvudstad åtföljde Grefve Creutz *), och der han i längre tid njöt lyckan af ett så lärorikt umgänge, i kretsen af Frankrikes då mest lysande snillen. Han var ej ett närvarande vittne till den stora förändring, som utmärkte början af Gustaf III:s regering; men han såg vid sin återkomst till fosterlandet en älskad Konung bland ett åter enigt folk, och öfverlemnade sig åt hoppet om framtidens lycka. Sjelf knöt han nu bandet med den maka, som skulle förljufva hans dagar **) och som åtföljde

*) Friherre Ramel blef, efter 9 års vistande vid Upsala Universitet, 1766 e. o. Canslist i Cansli-Collegii-Expedition. S. å. Hofjunkare. 1767 Commissions-Sekreterare i London, hvarifrån han år 1770 flyttades till Beskickningen i Paris, men återkom emedlertid, efter erhållet tillstånd, till fäderneslandet, och begaf sig först, efter slutet af 1771 års Riksdag, med Grefve Creutz till Paris, der han förblef till 1776.

**) Grefvinnan Amalia Beata Gustaviana Lewenhaupt, Hofmästarinna hos H. K. H. Hertiginnan och dotter af General-Lieutenanten Grefve Casimir Mauritz Lewenhaupt.

honom på den nya plats, såsom Svensk Minister i Madrid, till hvilken hans Konungs förtroende honom kallat. Men Gustaf, som redan förut gifvit Friherre Ramel ett rum vid sin Drottnings Hof *), önskade snart att äga honom sjelf i sin närmare omgifning, och gaf så mycket hellre efter för hans anhållan att få återvända till fäderneslandet **). Han bevistade nu föredragningarna af Rikets ärenden inför Konungen, förordnades till Hof-Cansler ***) och upphöjdes få år derefter till värdigheten af Svea Rikes Råd †), hvars fräjdade namn han skulle bli den siste att bära. Han emottog denna värdighet i en tid, som ej sparade pröfningar och väl var egnad att besanna Riks-Rådet Ramels valspråk: *frukta i lyckan* ††). Den stormiga aftonen af Gustaf III:s regering och lefnad var snart inne. Ur den inre förlägenheten kastade Konungen sig i den yttre af ett krig, och bragte derigenom en länge dold söndring i sinnena, arf efter förra tvedrägtstider, till fullt utbrott. Han var ej oskyldig i den våda, hvari riket derigenom störtades. Af de medel han i farans stund tillgrep, medger man

*) Han utnämndes till Kammarherre hos H. Maj:t Drottningen samma år som han kallades till Ministerposten i Madrid, 1778.

**) 1780.

***) 1781 den 11 Juli.

†) 1786 den 8 April.

††) *Metuere Secundis.* Friherre Ramel hade tagit detta Valspråk, då han blef Commendör af Nordstjerne-Orden. Till Seraphimer-Riddare nämndes han 1798.

hellre nödvändigheten än rättvisan; och framtiden skall finna, att han medgifvit det sjelf. Han hade gått för långt att kunna gå tillbaka. — Men om det ej är en vanlig själsstyrka att ståndaktigt uthärda en straffande nödvändighets lag, så är det en större och en beundransvärd att besegra den; och efterverlden skall ej beklaga Gustaf — i kamp med sig sjelf, med de sina, och med fienden — utan att tillika skänka honom en beundran, som en Konungs mod i de svåraste omständigheter kanhända aldrig högre förtjent. Det gällde fäderneslandet. Han räddade ej blott dess bestånd, utan i striden mot en öfvermägtig fiende dess ära; och vi önskade se den tid, som ägde rätt att förebrå honom det han dermed gjort för litet. Sig sjelf hade han ej räddat. — Vi vete att Riks-Rådet Ramel under denna brytning oförskräckt inför sin Konung förde sanningens språk. Han hade alltid gjort det med den frimodighet, som hans embete fordrade; ty de mildaste seder voro hos honom förenade med ett hjerta, som aldrig underhandlade om pligtens fordringar. Också behöll han Gustaf III:s aktning och förlorade ej hans vänskap. I svaret *) på Friherre Ramels anhållan att få nedlägga Rådsembetet, yttrade sig Konungen: »Eder tillgifvenhet, edra talanger och edra dygder skulle ha förorsakat mig den lifligaste saknad; men i ett ögonblick, då hela styrelsen kommer att föränd-

*) Den 6 Maj 1789. Detta Konungens bref finnes i samlingen af Hans skrifter.

dras, förändrar också det afsked J af mig begären sin natur. Jag ger då dertill mitt samtycke; men jag tror mig ej böra uppgifva edra tjenster och edra råd, hvilka nu blifva mig ändå nödvändigare, och hvilka jag skall emottaga med det förtroende, som jag alltid för Eder hyst.« Konungen önskade att i ett enskilt samtal ytterligare få förklara sin tanka. Om detta ägt rum, har det likväl ej ändrat hans fordna Rådsherres beslut att draga sig ifrån de offentliga ärendena. »Han gick« — såsom en röst till honom yttrat från detta rum — »han gick, sedan han nedlagt en obefläckad purpur, att i lugnets fristad blifva ett efterdöme huru pligter emot Gud, Konung, Fosterland och Mensklighet af en redlig man i alla lifvets lägen uppfyllas, huru allmänna och husliga dygder samvetsgrant utöfvas« *). — F. d. Riks-Rådet Ramel hade liksom hans förfäder, till hvilkas boningar han återvände, hvarken behöft eller någonsin eftersträfvat lyckan i Hofvets glans. Han hörde ännu till det slägte af Svenska Riddersmän, som, oberoende genom sin ställning i lifvet, mer voro egnade att sökas af en Monarks nåd, än att densamma söka. Hans karakter öfverensstämde dermed; och den tillgifvenhet, han helgat sin Konung och medtog i sitt lugn, var så mycket fastare, som den var fullkomligen ren och oegennyttig. Detta af välgörenheten och Vettenskaperna förljufvade lugn blef långvarigt.

*) Friherre Zibets svar på f. d. Riks-Rådet Ramels Inträdestal i Svenska Akademien.

Den kallelse, hvarigenom J, M. H., tillegnade Friherre Ramel åt edert samfund, var efter flera år åter den första offentliga gärden åt en förtjenst, hvars blygsamhet tvekade att densamma emottaga *). Från offentlig verksamhet höll han sig ännu fjerran, och skulle måhända förblifvit från densamma aflägsnad, om ej hans dygder höjt honom till ett förtroende, det dyraste en undersåte kan emottaga. Han kallades ur sitt lugn af en Konungs och en Faders val, för att vaka öfver dens uppfostran, som då var Sveriges Kronprins **). Länge och allvarligt undanbad han sig detta ansvarsfulla kall. Men då hans vägran allt mer framkallade värman af den tillförsigt, som till honom sattes, ansåg han för sin pligt att deremot svara. Han uppfyllde den med all den samvetsgrannhet, som utmärkte hela hans lefnad. Denna begynte mogna för de förluster, som påminna den för evigheten uppfostrade andan om förgängligheten af all jordisk lycka. Hans älskade Maka dog ***). Han hade ej fått tillsluta hennes ögon. Han blef ensam i sitt hus, som var utan egna ättlingar. — Tidens åskfyllda stormar, — utmanade, men oafvärjda — skaka-

*) Han kallades den 7 Jan. 1797 till En af de Aderton i Svenska Akademien, och tog sitt inträde den 30 April 1802, med ett Tal om Konungarna Gustaf I:s, Gustaf Adolphs och Carl Gustafs förtjenster af Svenska Språket.

**) Utnämd till Guvernör för då varande Kronprinsen den 9 Jan. 1803.

***) Grefvinnan Ramel dog på Öfveds Kloster den 4 Sept. 1804.

de till grunden hans fädernesland; och en störtande Thron förde det barn utur hans armar, åt hvilket han egnat sin ömmaste omvårdnad. Friherre Ramel ville ej förneka sin sorg och behöfde ej den dölja. Det är de rena själars företrädesrätt, att tåla den fullaste dag, att allt hos dem väcker och ingenting försvagar förtroendet: det är endast hvarest ordet är falt och handlingssättet tvetydigt, som känslorna fruktas såsom förrädare. — Friherre Ramel återvände till det enskilta lifvet, hvarifrån erbudna äreställen vid Hofvet ej förmådde honom skilja *). Den tröst han, näst medvetandet af uppfyllda pligter, med sig förde i sin ålderdoms lugn, var hans hjerta värdig. Sveriges sjelfständighet var räddad och han upphörde ej att tacka Försynen derför. Han lefde att se en tidehvarfvets Hjelte, kallad af Svenska folkets fria val, och ny arfvinge till Carlarnas namn och thron, ingripa i bestämmandet af Europas öden, trygga Fäderneslandets sjelfständighet, till Sveriges lägga ännu en krona genom det knutna brödrabandet emellan tvenne Nordens folk, och åter grundlägga lyckan af Skandinaviens framtid. Han lefde att se Hjeltens Son svara mot Sveriges och Noriges hopp och kärlek; och till skuggan af hans sista lefnadsdagar trängde ännu glädjen af Oscars och Josephinas förening.

*) Honom erböds, 1810, att blifva Öfverste-Marskalk hos Hennes Maj:t Drottning Hedvig Elisabet Charlotta, men hvilken heder han sig undanbad.

Det är blott de förnämsta yttre dragen af f. d. Riks-Rådet Ramels lefnad som jag tecknat. — De äro otillräckliga att återkalla hans bild, sådan den lefver hos dem, som bära hans minne i sina hjertan. Få menniskor ha i umgänget varit mer intagande. Hans kunskaper, hans smak, tidigt bildad genom en förtrogen bekantskap med ålderdomens klassiska mönster, hans verldserfarenhet, förvarad i ett lifligt och rikt minne, hans fina seder, i hvilka en naturlig ädelhet rådde, framför allt det uttryck af en mild och ren själ, som framlyste i hela hans väsende, gåfvo detta umgänge ett eget behag; och denna känsla öfvergick till hjertelig vördnad hos alla dem, som lärde känna honom närmare. Han ingaf den i Hofvets salar, han ingaf den i hyddorna. Sedan han sista gången lemnat Hofvet och åter besökte sin fädernebygd, hade en förvillande ande gripit omkring sig bland Skånska Allmogen. Äfven hans bönder samlade sig i en hotande ställning på hans stamgods. Deras gamle Herre gick förtroligt ned ibland dem, tilltalade dem allvarsamt och lugnt, och de återvände, med blygsel öfver sina förvillelser, till sina pligter. Hans åsyn, hans tal, hans handlingar utöfvade dygdens inflytelse öfverallt, der känslan för det goda ej ännu var alldeles förkolnad. Det fans ej ett falskt ord på hans tunga eller en uppsåtlig orättvisa i hans själ, har en man sagt, som mer än någon annan var i tillfälle att känna hans innersta. Men han var så långt upphöjd öfver alla egennyttiga, orena

bevekelsegrunder,

bevekelsegrunder, att ett för långt drifvet förtroende till samma tänkesätt hos andra var kanske hans största fel — åtminstone det hvaraf hans yttre lycka mest led. Sjelf förlät han och glömde äfven otacksamheten; sträng endast emot sig sjelf, mild emot andra. Den olycklige hade ingen varmare vän. Mångfaldiga voro föremålen för hans tysta välgörande, i synnerhet bland denna klass af torftiga, hvilka, efter att hafva sett bättre dagar, kämpa på en gång med nöden och blygseln; och han har dragit försorg, att de som öfverlefvat honom, endast kunnat förlora välgöraren, ej välgerningen. — Försynen nekade honom att njuta en faders glädje. Han sökte ersättning i vården om nära anhöriges uppfostran och lycka *). Han njöt sällheten deraf i flerfaldigt afseende, men hade ock derigenom ökat ämnena för de olyckans slag, som träffa till hjertat. En ädel, genom blodets band med honom förenad yngling, åt hvilken han egnat sina sista omsörger, och som förtjente att vara hans ålder-

*) Fröknarne Sophia och Ulla Lewenhaupt, Döttrar af framl. Öfver-Hofstallmästaren, Ridd. och Commendören af Kongl. Maj:ts Orden, Grefve Ad. Fr. Lewenhaupt. Den förra g. m. 1) Amiralen Grefve Hans Wachtmeimeister; 2) med f. d. Capiten i Engelsk tjenst Dardel, boende i Schweiz. Den sednare g. m. Kammarh. och Comm. af W. O. Grefve Fredrik Ulf Bonde. — Slutligen Carl Adam Lewenhaupt, son af General-Majoren Charles Emil Lewenhaupt, och Kammarherre hos Drottning Hedvig Elisabet Charlotta. Drunknade under badning vid Haga Slott år 1816.

doms hopp, rycktes i årens blomma genom en vådelig händelse, från lifvets strand ner i det mörka djupet. Den vän, i hvars sköte han sökte himmelens tröst öfver jordens sorger, vet bäst huru djupt han kände, huru undergifvet han bar denna smärta *). Ej långt derefter förlorade han en broder **). Han gick att vid sidan af den sista ännu öfriga ***), och i umgänget med en älskad Syster, som egnade honom den ömmaste vård, finna lugnet för sina återstående dagar. Mot olyckan bar han den sköld, som ej sviker. Det var den innerligaste, mest lefvande Gudsfruktan. Den var själen i hans tänkesätt, i hans handlingar, i hans vördnad för sin Öfverhet, i hans kärlek för sitt land, i utöfningen af alla medborgerliga och enskilta pligter; den var själen i hans själ, hans tröst i lifvet och hans hopp utöfver grafven. — Slutligen randades morgonrodnaden af detta hopp. Försökande sina krafter den sista dagen i hans lefnad, frågade han den tjenare, på hvars arm han sig stödde, hvad han trodde om den innevarande dagen. »Det

*) Då denna sorg träffade H. E. Ramel, flyttade han till sin vän Hof-Predikanten Fuchs, ooh vistades i hans hus flera månader

**) Capitenen Frih. Otto Ramel, dog år 1817 i Upsala.

***) Hofmarskalken Friherre Charles Emil Ramel. Ännu en bror, Majoren Friherre Hans Hindrik Ramel, hade dött 1791. Systern, Friherrinnan El. Soph. Am. Beata Ramel, är Enka efter Kammarherren Grefve G. A. Sparre.

blir en sorgedag på jorden, men en glädjedag i himmelen,« var svaret. Och det blef så *).

Det är af den bortgångnes vänner, som jag lånat dragen till denna målning. Jag har känt och känner flera af dem. Deras karakter är mig en borgen för deras sannfärdighet, och deras erfarenhet må uppfylla hvad som fattas i min egen. Likväl intager f. d. Riks-Rådet Ramel ett för mig betydande rum i min ungdoms minnen, och hans rätt till eder uppmärksamhet, M. H., må öfverskyla min djerfhet, om jag med detsamma drager edra blickar till ett ringare ämne. En min ungdoms faderlige vän **) var genom den första ålderns vänskap med Friherre Ramel förenad. I bref yttrade han sina förhoppningar om den yngling, som till honom hade så stora förbindelser, och anmälte honom hos Friherre Ramel för en enskilt lärarebefattning till det bästa. Ett hans svar blef mig visadt, och hela behaget af dess sköna skrifart förmörkades i mina ögon genom det besked, att inhämtade underrättelser från Universitetet, der jag studerade, mer vittnade om min ungdoms flygtighet än stadga. Den unge Studenten beslöt att på ett ärofullare sätt eröfra en så vördad mans uppmärksamhet, och emellan harm och förtjusning föddes hans första Vitterhetsförsök, som ägde den lyckan att af Eder, M.

*) H. E. Friherre Malte Ramel dog den 31 Jan. 1826 på Öfweds Kloster, efter en lefnad af nära 77 år.

**) Capitenen och Riddaren af K. S, O., B. G. v. Rappolt, död 1814.

H., belönas. Jag såg då Friherre Ramel, och jag ser ännu för mig hans vördnadsvärda gestalt och denna blick, i hvilken själens godhet målade sig. Med hans sätt att emottaga mig hade jag skäl att vara nöjd, — Jag återsåg honom ej mer. Men jag behöll från detta ögonblick för hans minne en vördnad, hvilken jag önskade att ej alltför ofullkomligt hafva tolkat i denna stund, då, på det rum han fordom intog, tacksamheten för den heder J mig bevisat, M. H., förenar sig i min själ med känslan, att det var Eder jag tillika hade att tacka för den första uppmuntran på Vitterhetens bana.

SVAR

på Herr Professor Geijers Inträdes-Tal, af Akademiens Direktör, Hans Exellens Statz-Rådet m. m. Herr Grefve Adolf Göran Mörner.

MIN HERRE!

Hvarje gång Akademien fått emottaga något arbete af eder hand, M. H., har det alltid väckt hennes lifliga bifall och tacksamhet. Då hon belönade den äldre Sturens loftalare, var det icke blott skrifsättets behag, bildernas rikedom och väl ordnade användning, men åsigternas riktighet och omfattning, deras skarpsynta och skickliga framställning, som på en gång röjde den snillrika ynglingen och bådade den blifvande häfdateckna-ren. Då Ni utredde frågan om Inbillningskraftens förhållanden och användbarhet vid Uppfostran, visade Ni Er såsom tänkare, med utbildade insigter och djupsinniga grundsatser, under det Ni ådagalade möjligheten att äfven inom de abstrakta begreppens område, vara klar med grundlighet och allvarlig samt öfvertygande med behag. Då Ni i dag, åt eder företrädare inom Akademien, offrat den gärd våra stadgar föreskrifva, har Ni åt honom uprest en minnesvård, så mycket mera för Akademien dyrbar, som den lika älskansvärde och aktade man, hvars lefnad Ni tecknat, återkallar i Akademiens hågkomst det ögonblick, då vid sidan af hennes odödlige

Stiftare. Friherre Ramel var den som kungjorde Dess val af Akademiens första ledamöter. Denne så ädelt anspråkslöse Man anade ej då, att han 11 år derefter skulle kallas att vid samma bord intaga ett rum; men de som haft den lyckan att med honom få deltaga i Akademiens öfverläggningar känna, att han ägde denna bildade smak, denna mogna urskiljning, detta på kunskaper och erfarenhet grundade oveldiga omdöme, som gjorde honom skicklig och berättigad till det rum han erhöll. — Om en ren välvilja, en fin och djup känsla för allt godt och skönt, en upprigtig aktning för allt sant menniskovärde, ett noga upfyllande af alla samhällsförbindelser förenadt med ett allvarligt nit och en öfvad skicklighet vid Embetsmanna-pligter, utgöra egenskaper som icke allenast förtjena aktning och vinna tillgifvenhet, men som för samhället äro af verkligt värde och redbar nytta, så ägde R. R. Friherre Ramel uti dem förtjenster, som göra hans minne hos samtida älskadt och vördadt, och som skola i häfderna med heder utmärka hans namn ibland antalet af de män, som Gustaf III upphöjde till sitt förtroende och som lyste och gagnade vid sidan af hans thron. — Hos Akademien har detta tillfälle återväckt minnen alltför vigtiga at icke med lifligaste rörelse afhöras, och Ni har, M. H., ökat Akademiens förbindelser, då Ni med den styrka, som är Eder egen, gjort rättvisa åt den Konung, hvilken såsom Akademiens Stiftare har en rättighet mera till dess eviga erkånsla. Ni har med detsamma, M. H., gjort rättvisa åt

Akademien och till hvad Ni yttrat om de anmärkningar som i sednare tider blifvit i allmänhet gjorda emot lärda och vittra Samfund, skulle jag endast vilja tillägga en omständighet, som måhända eder blygsamhet hindrat Er att till deras fördel anföra. Den består uti den väckelse och uppmuntran, som derigenom lemnas åt unga börjande Lärde och Vitterhets-idkare. Aldrig har det slags domsrätt, eller snarare pröfning, som blifvit dessa Samfund updragen, kunnat innebära det anspråk att jäfva eller ens ovillkorligt bestämma Allmänhetens omdöme. Det måste vara fritt som tankan, och det gifves endast en domare öfver dess, äfvensom öfver alla andra förvillelser och misstag, det är efterverlden. Men kanhända gifves det ögonblick, för den uti verlden och på kunskapernas bana nyss inträdande ynglingen, då han ännu tvekande om sin förmåga och sitt snille, önskar att innan han underkastar sina första försök dessa fruktansvärda och obevekliga Domare, hvilkas lindrigaste bestraffnings-sätt är att öfverlemna dem till glömskan, få inhämta yttranden af lika opartiske, men upplyste och välviljande Granskare, hvilkas åtgärd, då den ogillas, icke blottställer hvarken skriften eller författaren, och hvilkas bifall hedrar och belönar. Om uti detta förhållande allt synes vara gjordt att uppmuntra utan att afskräcka; om på detta sätt Svenska Akademien fått tillfälle framkalla ett icke ringa antal snillen; om deribland finnas män, hvilkas namn äfven hos den aflägsnaste efterverld skola hedra den tid,

uti hvilken de lefvat, och hvilkas arbeten lika länge som språket och Svenska namnet skola bibehålla sitt värde; om uti allmänna prisfrågors och täflings-ämnens framställande, gifves ett medel att väcka uppmärksamheten på vigtiga föremål och att uppfylla tacksamhetens gärd emot framfarna förtjenster; om på detta sätt icke allenast den allmänna bildningen och kunskaperna utvidgas, men fosterlandskänslan lifvas och underhålles, igenom stora efterdömens värdiga teckning; om, säger jag, denna verknings-krets är den som blifvit för Svenska Akademien utstakad och om hvars uppfyllande dess Handlingar lemna de ojäfaktigaste bevis, så lärer man äfven kunna med tilförsigt påstå, att Svenska Akademien gagnat icke allenast Språket men Fäderneslandet, och att således det endast är missförstånd af dess bestämmelse, som kunnat gifva anledning till de inkast som blifvit gjorda emot denna inrättning. — Ni har redan, M. H., bättre än jag kunnat göra det, tolkat dessa sanningar och hvad mera är, det skall komma en dag då eder första belöning och edert namn torde hos efterverlden blifva ett nytt bevis för sanningen af hvad jag haft äran framföra, och utan tvekan kan man nu genast anmärka, att under det Ni som Lärare dagligen förvärfvar Er nya anspråk till eder samtids tacksamhet, grundlägger Ni edert anseende, äfven för kommande tider, igenom den teckning af Sveriges Häfder, hvaraf Allmänheten redan fått emottaga en början, som ökar dess längtan att snart erhålla fortsättningen. Det hör icke

hit, att ingå i någon utveckling af den talang hvarmed Ni förenat Fornforskarens, Skaldens och Historieskrifvarens kall, efter att utvisa huru Ni, genom utredande af Sagans eller Historiens inbördes förhållanden, åt dem båda gifvit ett ökadt värde och behag. Men då det vore förgäfves att bättre tolka Akademiens tänkesätt för Eder, än de för 16 år sedan blefvo det, af den för Akademien oförgätlige Man, hvilken med en sällsynt skrifartens fullkomlighet ägde fördelen af eder närmare personliga bekantskap, och hvilken då till Eder öfverlemnade den belöning Ni för andra gången eröfrat, må det likväl vara mig tillåtet att utaf hvad han då yttrade, här anföra endast det, att Ni framför allt älskade att *upplysa* och *gagna*. Dessa föremål, M. H., äro äfven Akademiens; och då hon nu fått tillegna sig Eder, gläder hon sig att hafva fått ett så kraftigt biträde, vid så ädla bemödanden. Då under dessa förhållanden Ni skall arbeta för Språkets och Vitterhetens odling och för Akademiens ära, skall Ni äfven öka eder egen, och det skall således hända, att den plats Akademien nu bjuder Er att intaga, endast skall blifva ett närmande till det rum som alltid varit förbehållet åt den bästa Häfdatecknaren.

Sedan Svenska Akademien till Ledamöter valt, den 1 *April* 1819, *i framlidne Stats-Rådet Friherre Gudmund Jöran Adlerbeths ställe, Landshöfdingen Herr Hans Järta, samt den* 3 *Juni* 1826, *efter framlidne Medicinal-Rådet Carl Birger Rutström Herr Cansli-Rådet Johan David Valerius: och dessa begge val vunnit Konungens, Akademiens Höga Beskyddares nådiga bifall, hade Akademien till Herr Järtas och Herr Valerii emottagande den* 29 *November* 1826 *en offentlig sammankomst, som af Akademiens dåvarande Direktör, Doctor Franzén, öppnades med följande*

TAL:

Den offentliga högtidlighet, hvarmed Akademiens lagar bjuda henne att emottaga nya Ledamöter, synes af många vara missförstådd. De anse den åsyfta endast ett ögonblicks glans öfver de invaldas personer: hvarföre ock desse ej sällan känt sig brydde af sitt inträde och någon gång för länge dröjt dermed. Men det är icke på dem, som högtidens ljus egentligen skall falla, utan på de bilder de bära fram af dem de efterträda.

Hvad är i allmänhet ryktet om utmärktare män, medan de lefva? Liknar det icke det phantasmagoriska spelet med skenbilder i luften, som än förstoras jättelika, än förminskas till en dvergestalt, och genom begge öfverdrifterna förlora all sanning och likhet. Först efter döden kan värdet af förtjensten rätt bestämmas genom en plastisk framställning, jemförlig med den, då en färdiggjord bildstod aftäckes och inviges på sin fridlysta plats, till ett orörligt och oföränderligt föremål för de sednaste slägters uppmärksamhet.

Detta sker väl icke här, eller vid någon annan minnesfest, än den som beständigt fortgår i tidens tempel. Men till en antydning deraf är denna högtidlighet ämnad af en Konung, som sjelf brinnande för äran, ville väcka en täflan derom hos unga snillen, och stiftade denna Akademi att vårda och uppodla språket såsom det medel, hvarigenom närvarande tid sammanbindes med kommande århundraden.

Om detta samband påminner oss invigningen af nya Ledamöter genom åtanken af de bortgångna. För ett ögonblick upplyftes den förlåt, som skiljer oss ifrån de odödliga. Vi se dem nedstiga till oss, och vi tycka oss följa dem till efterverlden. Vi erinras, med ett ord, att utom det lif, som slutas med döden och det som begynnes i evigheten, gifves ännu ett tredje i minnets verld, der, efter män som verkat något stort och nyttigt eller skönt och utmärkt, icke

blott namnet lefver, utan ock andan i deras oförgängliga verk.

Icke att bestämma efterverldens dom, utan blott att förebilda den, firas dessa åminnelser. Såsom tal äro de ställda egentligen till dem, af hvilka de höras, att desse, med en blick in i minnets helgedom, må tänka: det som af efterkommande skattas, torde äfven af samtida förtjena uppmärksamhet.

Högtidens blomster och löf förvissna; men den marmor eller bronz, omkring hvilken de lindades, blir qvarstående och förlorar ej sitt värde. Äfven i en framtid torde man, med nöje så väl som med upplysning, genomögna detta galleri af minnes-taflor, der den ena afspeglar den andra, och på hvilka målaren af en föregående tid har tryckt en stämpel af sin egen. Redan nu är det för oss märkvärdigt, att i Hermanssons och Fersens minnen, tecknade af Lehnberg och Silverstolpe, jemföra de sednares tidehvarf med de förras.

Ur denna synpunkt får äfven den minnesvård ett dubbelt värde, genom hvilken i dag uppfylles en tillfälligtvis uppskjuten pligt emot Akademiens länge saknade alltid oförgätlige medlem, Stats-Rådet m. m. Friherre Adlerbeth. Den i hans ställe med Konungens höga bifall valde Ledamoten, Herr Landshöfdingen och Commendören Hans Järta, är väl af sjukdom hindrad att personligen intaga det rum honom tillhör. Dock

har Akademien, som beklagar icke blott hans frånvaro utan ännu mera dess orsak, erhållit sin höga Beskyddares nådiga tillåtelse att anse Herr Järta i Akademien intagen genom uppläsningen af hans tal, hvarigenom tillfällets hufvudändamål vinnes, nemligen uppställandet af hans företrädares bild, der den redan länge varit väntad, i raden af den Gustafvianska ålderns nu, med ett enda stort undantag, bortgångna snillen.

Det är en bild icke blott af Adlerbeth, utan af hela hans tidehvarf. Det är en stor tafla af en mästares hand. Akademiens stadgar tillåta en inträdande ledamot att upplifva minnet af någon ibland de tre stora Konungarna Gustaf den förste, Gustaf Adolf och Carl Gustaf. Till dessa tre odödliga Konunga-namn kommer af sig sjelft det fjerde, som lagstiftaren ej kunde nämna. Också utan denna anledning låg i sjelfva ämnet en uppmaning att tala om den Konung, i hvars hof Coras sångare slog sin lyra, och för hvars thron han förde på en gång den fria medborgarens och den trofasta undersåtens, den uppriktiga vännens språk.

Det tillhör icke mig att förekomma åhörarnes omdöme öfver denna lyckliga sammanflätning af Gustaf III:s äreminne med Adlerbeths, hvarvid skalden, ehuru ej sällan bortskymd af Konungen, dock vinner i ära. Jag nämner blott, att det icke är en Plutarkisk lefnadsmålning man har att vänta, utan en öfversigt efter Taciti sätt,

der statsmannens blick och medborgarens känsla genomstråla den historiska taflan.

Då Talaren ej synes, då man endast hör hans röst, såsom en ur forntiden: kan Akademien icke helsa honom med svaret af sin aktning för hans utmärkta förtjenster om vitterheten, ej mindre än om fäderneslandet. Likväl skall på hans tal följa ett svar, som säger mera än något från detta bord, ett svar som hela denna församling med rörelse känner i sina egna hjertan: hvarvid Adlerbeth sjelf stiger försonande fram, och tillfredsställer äfven dem som ej kunna instämma i Författarens åsigter, blidkar törhända äfven dem som väpnat sig emot hans grundsatser. Hänförde af denna lefvande framställning ur det ljusaste hufvud, denna varma utgjutelse ur det redligaste hjerta, skola de erkänna det ädla i sjelfva ytterligheten, det älskvärda i sjelfva felen både hos honom och i den tid han målar.

INTRÄDES-TAL,

INTRÄDES-TAL,

HÅLLIT I

SVENSKA AKADEMIEN

DEN 29 NOVEMBER 1826.

AF

HERR HANS JÄRTA,

F. D. LANDSHÖFDING, COMMENDÖR AF K. N. O.

Mine Herrar!

Länge har mitt inträde inom edert Samfund blifvit fördröjdt. Jag skulle, M. H., förebrå mig det, om uppskofvet icke vore en verkan af urskuldande förhållanden, som till en del äro Eder bekanta. Då jag med vördnad för edert beslut, med oskrymtad tacksamhet för eder ynnest, men tillika med en förödmjukande känsla af min obetydlighet, äfven ibland dem som blott kunna älska edra yrken, emottog eder kallelse till en heder, som jag aldrig hade eftersträfvat, emedan jag visste mig icke äga någon förtjenst dertill; då fästade mig ännu ett Embetes mångfaldiga förbindelser vid den landsort, ur hvilken J velat förena med Er, — så M. H., uttydde jag eder mening, — icke en Vitterhets-idkare, men Höfdingen för ett i Sveriges häfder fräjdadt folk. Åt dessa förbindelser måste jag för någon tid uppoffra min yngre pligt emot Eder. När jag sedermera fann dem öfverstiga mina af mödor och bekymmer försvagade krafter, borde jag till en redogörelse för min förvaltning använda min första vunna ledighet. Derefter kunde jag omsider bereda mig att fullgöra den skyldighet, som denna Akademies stadgar mig ålade, men nu, sedan jag äfven vågat ett försök att offentligen yttra

mitt nit för dem ibland fosterlandets högre angelägenheter, hvilkas vård är Eder anförtrodd, uppväxte mot mina medborgerliga tänkesätt en ifver, som hvirflade ut från den krets, hvilken närmast omgifver Er. Innan denna storm hunnit sakta sig, innan jag försvarat mitt rykte och sett verkan af mitt försvar, trodde jag mig icke böra inträda i ett Samfund, stiftadt att bevara det Svenska namnets anseende, och stiftadt af en ridderligt sinnad Konung. Jag ville, om icke vara försäkrad, åtminstone kunna med ådagalagd rätt fordra, att den allmänhet, hvars omdöme icke är mig likgilltigt, måtte anse mig ännu vara en vän af mitt fädernesland och af dess frihet, innan jag intoge ett rum ibland Eder, och *det* rum, som edert val åt mig bestämt. Jag borde betänka, att den man, som jag skulle efterträda, var Stats-Rådet, Riddaren och Commendören af Kongl. Maj:ts Orden, Herr Friherre Gudmund Jöran Adlerbeth.

Hans vördade namn har jag utsagt, och ifrån detta ögonblick må jag endast tala om honom och om de tider, af hvilkas skick hans verksamhet bestämdes. Undanjagade äro dessa, icke längesedan unga tider af en yngre, hvilken, stolt öfver sin bildande kraft, synes glömma, att hvarje ny bildningsform endast är en ombytt förgängelsens skepnad. Men, medlande emellan det som varit och det som är, bådande det som varder, står minnet af det evigas uppenbarelser. En rik lott i detta oförvanskliga, som Skaparen

beskärde åt menniskan, blef Friherre Adlerbeth förlänt. Han ägde snille, och i ännu större mått ett djupt lefvande förstånd; med dessa förmögenheter förenade han en stark vilja att dem använda till befrämjandet af det rätta, det ädla, det goda.

Ifrån en sådan förening af själens krafter ledde Friherre Adlerbeths mångfaldiga förtjenster sitt ursprnng. Statens häfder förvara åt eftervärldens erkänsla hans berömliga gerningar; Vitterheten och Vettenskaperna vårda, bland sina skatter, hans Verk. I dem alla uppenbarar sig samma anda. Det var hon som, utvecklande hans anlag, sammanstämde dem att frambringa, i sanningens verld klara vidt omfattande begrepp, sköna bildningar i diktens, gagneliga värf och visa rådslag i samfundslifvet.

Genom outtröttlig flit hade Friherre Adlerbeth förvärfvat sig ett sällsynt förråd af kunskaper. Med grundlig lärdom i de vettenskaper, hvilka, under hvarderas ensidiga utsträckning, allt mer och mer söndrat sig, i dem, som mäta och utröna tingens yttre förhållanden, dem som inträngа till deras väsende för att upptäcka naturens hemligheter, och dem, som i förnuftets verkningar utleta dess lagar, sammanband han en ännu fullständigare kännedom af menniskoslägtets förflutna öden, af de skiftande formerna för dess odling och af orsakerna till Staters stigande och fall. Han var geometer, naturforskare, vettenskaplig filosof, kännare af häfder, af forn-

tidslemningar, af döda och lefvande språk, samt af Grekers, Romares och de flesta nyare Europeiska folkslags litteratur, konstverk, seder och samhällsförfattningar. Men denna hans mångkunnighet var icke en onyttig landvidd, inkräktad blott för det toma nöjet eller den fåfängliga hedern af besittningen. Den var en sorgfälligt tillredd grund för hans snilles alster; den gaf fäste åt deras rötter, färg åt deras blommor, saft åt deras frukt.

Dock hvad uträttar den enskilta förmågan, så ursprungligen mäktig och så fullständigt utvecklad hon må vara, om Samhällets skick icke erbjuder henne ett nog rymligt verkningsfält? För att rätt bedömma en man, hvars minne honom öfverlefver, må vi derföre alltid i vår tanke förflytta oss till hans land och hans samtid. Endast genom ett sådant sätt att pröfva de hädangångnes förtjenster erkänna vi hela menskligheten kraft att fullkomna sig, och hylla det sköna hopp, utan hvilket dygden vore en dårskap, snillets öfningar en barnslig lek, äran ett irrsken, döden lifvets fullbordan, förgängelsen alla mödors yttersta mål. Ty ingen högre bestämmelse, än djurets, att söka och försvara sin trefnad, ägde menniskans verksamhet på jorden, om icke hoppet på en fortgående utveckling af hennes ädlare förmögenheter lofvade hennes slägte, äfven der, en bättre och skönare verld.

Jag vet, M. H., hvad ett tviflande förstånd

kan invända mot föreställningen af ändliga krafters oupphörliga tillväxt; jag vet att deremot synas vittna de ännu aldrig öfverträffade verken af några forntida snillen, och detta kretslopp genom årtusenden, under hvilket menniskoförnuftet, efter att hafva öfvergifvit antagna sanningar eller villor, återvänder till dem. Jag känner ock denna munktro, som sliter den enskilta menniskan ifrån slägtet, och, misströstande om dettas fortgång till en högre fullkomlighet, suckar, under overksam andakt, efter en öfverjordisk salighet, icke blott såsom den högsta, utan såsom den enda hon kan ernå. — Men kan ej tanken skilja en omätlig vidd från en oändlig? Om i någon rigtning den menskliga förmågan hunnit sin gräns, har hon ock hunnit den i alla möjliga rigtningar? Om förnuftet upphör att vara öfvermodigt, är det derföre vanmäktigt att uppöfva sin kraft, och flytta dess mål allt längre och längre fram? Är ej menniskoslägtet en vid jorden fästad lefvande bildning, olik djuret och plantan förnämligast deruti, att den öfverlåter från det ena till det andra af förgängliga enting och slag, ifrån man till man, folk till folk, sitt utvecklade lif och ej blott dess frö? Kan då icke denna underbara bildning, hvars tilväxt dess vanskliga lemmar ej förmå att beräkna, kan den icke oupphörligen närma sig till en annan fullkomlighet, än den, som väntar den enskilta menniskan i en öfversinnlig verld, när hon inom den sinnliga verkat hvad hon bort och kunnat för sitt slägte? Manar henne icke till denna

verksamhet den heliga bönen, att Guds vilja må ske ej allenast i himmelen utan ock på jorden?

Utan att fördjupa mig i dessa betraktelser, lägger jag dem till grund för mitt omdöme öfver värdet af Friherre Adlerbeths mödor att främja menskligheten utbildning ibland det folk, som han tillhörde. Jag lemnar åt skarpsinniga filosofer att afgöra, huruvida ett ändligt förstånd kan uppställa en, utom tid och rum fristående, tankebild af det fullkomliga. Men, då den verkande menniskoförmågan ej kan lossa sig från bindande förhållanden, blifva de stränga domar, som tillämpa någon ur toma begrepp härledd ovillkorlig lag till gerningar och snille-alster inom en af otaliga villkor bestämd verld, alltid, i sjelfva sin art, orättvisa.

En af Tysklands odödliga Skalder har sagt, att

»den, som för de bästa af sin tid
»gjort nog, han lefvat har för alla tider.«

Med denna rätt gå Friherre Adlerbeths förtjenster till efterverlden. Hans arbeten, så ypperliga de äro, må kunna öfverträffas; men hvad han verkat till sin samtids bildning, och derigenom medelbarligen till efterkommande åldrars, det består, oberoende af dessa arbetens bestånd; det skall ej förgätas, så länge icke en sjelfvisk anda, fästad endast vid det närvarande, slutit Svenska hjertan för alla åminnelser. Det är detta oförgängligt värderika, som jag önskade att kunna nu framställa, icke i ett loftal, ty något så-

dant behöfver ej denna mans rykte, men i en teckning af de förhållanden, som sammanbundo hans lefnadshändelser med Fäderneslandets.

Under det ibland Svenska folkets tidehvarf, som kallades frihetens, men var våldets, i en af dess vederstyggligaste skepnader, föddes och uppväxte Adlerbeth. Allt djupare och djupare sjönk detta tidehvarf ned i förderf, men ifrån sin första bättre ålder bibehöll det dock länge, ehuru till slut mera i plägsed än sinnelag, en af dess stora män stadgad aktning för lärdom. Man har i våra dagar med rättvist beröm omtalat den skicklighet, som då i allmänhet utmärkte Statens Embetsmän; men dervid icke alltid ihågkommit, att den var frukten af studier, hvilkas gagnelighet såsom allmänna bildningsmedel man nu ofta förnekar, och af ett undervisningssätt, hvars noggrannhet man anser tidförödande och derföre strängt fördömmer. Ännu var icke, inom kretsen af Rikets yppersta Herrar, Höpken, med Tacitus i själen, en sällsamhet, utan endast den främste ibland många likar; ännu kunde, såsom han, en stor del af Statens Embetsmän ställa, mot smälek och förföljelser, den sinnesstyrka, som mångåriga öfningar, för att tillegna sig det Romerska språkets kraft, hade hos dem danat, samt ett sedermera fortsatt umgänge med Romerska tankar bevarat och förhöjt. Så, som desse män blifvit uppfostrade, uppfostrades ännu de fleste ynglingar, som voro ämnade åt Sta-

tens tjenst. Med många och olikartade skenkunskaper ingingo de icke i den ålder, då förståndet börjar först att mogna; men hvad de lärt, hade de lärt grundligen. De hade tidigt förvärfvat sig en vana vid allvarligt arbete och vid ordning deruti, hvilken följde dem genom lifvet.

På detta sätt var ock den unga Adlerbeths första undervisning inrättad. Han emottog den icke i en offentlig skola, kanhända i följd af den ännu rådande fördom, som ej tillät, att adelige ynglingar sammanblandades med ynglingar ur de lägre ständen. Den man, som ledde hans studier, alltifrån hans barndom intill dess han ernått skicklighet att fullfölja dem vid Rikets främsta Universitet, var en afskedad, åt Domare-kallet egnad Embetsman med den grundbildning, hvarpå man då ansåg lagfarenheten böra hvila; det var hans Fader. Han hade lemnat det allmännas tjenst och flyttat till sin ätts stamgods, för att ostörd kunna, icke blott vårda sin Sons uppfostran, utan sjelf dervid använda sina kunskaper och sin möda. Värdet af denna, i strängaste bemärkelse, husliga undervisning har grundligheten af Friherre Adlerbeths lärdom i språk och vetenskaper ådagalagt. Men, ehuru lysande detta efterdöme är, afgör det dock icke den enskilta uppfostringens ömsom yrkade och ömsom bestridda företräde framför den offentliga. Af mig, som icke känner mig mäktig att fatta allt hvad Adlerbeth var, vore det förmätet att vilja

beräkna hvad mera han kunnat blifva, om hans själs alla förmögenheter, redan ifrån barndomsåren, blifvit utvecklade i det friska samfundslifvet vid goda allmänna läroverk. Men endast den låge smickraren eller den fåvitske beundraren må om någon mensklig storhet säga, att den icke kunnat vidare utsträckas. Ett sådant lof, utan pröfning och utan måtta gifvet åt Friherre Adlerbeths förtjenster, skulle röja förgätenhet af den vackraste ibland dem, af hans aldrig hvilande nit att sträfva till en högre fullkomlighet. Jag skall efter min öfvertygelse bedömma honom, såsom Statsman, efter min granskningsförmåga såsom Skald. Jag vill omtala den frimodighet, hvarmed han vid stora tillfällen yttrade sig öfver fäderneslandets angelägenheter; men om, vid de mindre, han någon gång syntes varsam, utöfver hvad visheten kunde kräfva, månne orsaken dertill icke bör sökas i den uppfostran, som alltför länge afsöndrade honom ifrån jemnåriga likar? Hade han i verlden inträdt, bildad af den allmänna andan inom någon skol-republik, månne han icke sedermera hade handlat med en jemnare dristighet, med ett säkrare förtroende till sin styrka? Han riktade den Svenska skaldekonsten med nya former, och böjde språket till en ledig rörelse inom dem. Men då det hela af hans verk bevittnar en kraft, lika mäktig till uppfattning af stora beslut, som till ihärdighet att dem utföra, månne dock icke några mindre delar, några af de reglor han antog och hans kanhända alltför sorgfälliga noggrannhet att

dem följa, afspegla den husliga inskränkningen af hans ungdomslif? Jag förnekar icke de fördelar, som den enskilta undervisningen kan medföra, då den med förstånd är anordnad. Tidigare kunskaper, lenare seder, och en älskvärd lynnets mildhet utmärka stundom, framför de allmänna Skolornas lärjungar, sådana ynglingar, som uppfostras inom dygdiga och bildade slägter. Jag vet, att gynnande tillfälligheter icke sällan undanröjt de hinder, som detta uppfostringssätt i allmänhet lägger för den menskliga förmågans fullständiga utbildning. Jag jäfvar ej de vittnen från förflutna tidehvarf och jemväl i det nuvarande, hvilkas manliga värf tala till dess försvar. Men en fri Statsförfattning fordrar till sitt stöd, medborgare med en själsstyrka, som det husliga lifvet vanligen icke framkallar. Den fortväxer deremot, såsom plantans styrka i öppen luft, vid offentliga läroverk. Redan der verkar makten af ett allmänt omdöme, men af ett rättvist; redan der stadgas, under pröfningar och täflan, den känsla af eget värde, det förlitande på egna krafter, som är källan till mannens mod. Och denna lifvets första glädje, hvars ystra men icke lastbara utbrott förfära vekliga föräldrar och vredga de stränga, hvarest finner man henne så ren från flärd som i en allmän skola? hvarest gjuter hon, som der, sin helsa i ynglingens ådror och sin milda förtjusning i hans själ? O! hvilket värde har ej denna himmelens skänk åt oskulden, och hvi skulle den icke emottagas? Huru ofta, under lifvets skiften, blifver icke dess

hågkomst den öfvergifnes tröst, den förtrycktes stöd och äfven den lyckliges ledsven till det goda! Adlerbeth hade sannolikt njutit denna ungdomsglädje i ringare mått, än hans känslighet fordrade. Den rådande tonen i hans första sånger tyckes derom vittna. Om till någon skald den utnötta benämningen af *Apollos Son* ännu med särskilt betydelse kan lämpas, är det måhända till honom. Med vördnad, med förtröstan, äfven med kärleksrik tillgifvenhet nalkades han den faderligt hulda Guden; men han lekte icke i dess åsyn; men han gick med säkra, varsamt afmätta steg att frambära till den fruktades altare sina blygsamma offer. De voro redbara, voro sköna af känslans sanning, bildernas rikedom och uttryckets renhet; men de voro icke dessa sorglöst bundna kransar af vårens sippor, hvilka den gladare unge skalden kastar, under Gratiernas dans, kring Delierns lyra.

Adlerbeth var nära att fylla sitt sjuttonde år, då han utur fädernehuset sändes till Universitetet i Upsala. Här öppnade sig för honom en ny verld, hvilken till hans och hans samtidigas lycka styrdes af snillen och af kunskapsrika tänkare. De hatade icke en fri öfning af förnuftet, utan med undervisning, råd och efterdömen uppmuntrade de dertill hvarje hågfull yngling. Men sjelfve hade de sökt sanningen under erfarenhetens ledning och vunnit sin visdom genom förståndets mödor. På en lättare väg förde de icke heller sina lärjungar till de särskilta må-

len för deras studier. De fordrade af dem grundliga kunskaper, ihärdig pröfning, säker slutkonst, och i följd deraf redig uppställning af stadgade tankar. Ett sådant lärosätt och sådana fordringar behagade ej det tidslynne, som med hvarje dag blef mäktigare, och som, efter att hafva förderfvat det verkande slägtets sedlighet, nu angrep det uppväxande slägtets bildning. Förberedelserna, tyckte man, gingo för långsamt; den lärdom, till hvilken de skulle föra, var onyttig i det borgerliga lifvet. Den yngling, hvars gynnare innehade för stunden en vansklig makt, blef icke nog hastigt färdig att emottaga en lycka, som föräldrars och anhörigas hopp med otålighet väntade; medborgerlighetens unge ämnesven förlorade, under umgänget med Homerus och Cicero, en tid, som borde egnas åt Nordencranz. Under allt detta påstod man, att skicklighet saknades hos den ungdom, hvilken »öfverflödade,« — så hette det redan då — inom Embetsverken. För »ovitterhet och vankunskap« beskylldes den offentligen af folkets Ombud vid det riksmöte, då den tungsinniga och ilskna råheten vann sin första afgörande seger *). Sanningslös var utan tvifvel beskyllningen; derom öfvertygar oss vår aktning för de män, som hade tillhört denna ungdom, vår kännedom af deras sedermera utförda värf och författade skrifter. Men samma bittra maktspråk, som höljde

*) Se Riksens Ständers Stora Deputations Betänkande om orsakerne till våra goda Lagars elaka verkställighet, af den 15 Aug. 1766.

dem vid deras inträde i verlden med ett oförtjent vanrykte, förkunnade äfven, att vid de allmänna lärosätena uppfostringen illa vårdades, och sederna lemnades utan tillsyn. I följd häraf blef en undersökning om förhållandet vid Universitetet i Upsala anställd just det år, då Adlerbeth dit ankom. Den ledde ej till några märkeliga förändringar af det gamla, hvars duglighet mansåldrar beprófvat och vitsordat; den rubbade icke heller, såsom man kanske hade väntat, ungdomens förtroende till sina lärare. Emedlertid fortforo desse, att göra sig värdige af Europas och sina rättvisare medborgares aktning. Linné utbredde, såsom förut, sitt snilles ljus öfver jorden. Ihre ådagalade sin mångkunskap och skarpsinnighet medelst utgifningen af sitt vidtberömda verk om Svearnes äldre och nyare språk. Bergman arbetade på grundläggningen till den lära, som skulle en dag införlifva hans odödlighet i Lavoisiers och äfven i vetenskapernas häfder, förbinda Sveriges ära med Frankrikes. Floderus, Melanderhjelm, Carl Aurivillius, Ekerman, den äldre Berch, Olof Rabènius och ännu flere täflade i vettenskapliga förtjenster med de namnkunniga ibland andra Rikens då lefvande Lärde, och upprätthöllo det Läroverks anseende, hvarifrån Sveriges störste män under flera tidehvarf hade utgått, bildade af Rudbeckar, Scheffrar, Verelier, Loccenier, Lagerlöfvar, Norrmänner, Lundier, Benzelier, Hermanssöner, Celsier, Klingenstjernor. Men intet af allt det ädla, som Sverige hade ägt och ägde skonades af smädelsen. Den

hann väl icke att länge uppehålla sig vid vettenskapernas Embetsmän; ty den hade nog att göra med Statens. Dock underlät den icke, att någon gång fästa sig, än vid Svenska filosofer, som icke med den »Chinesiska Confucii« redbara visdom befordrade »åkerbrukets trefnad«, utan, smittade af en »Tysk Skola«, sysselsatte sig med det på torgen värdelösa, som Leibnitz hade tänkt om en allvis Skapares af evighet bestämda verldsordning; än vid naturforskare, som, i stället att omtala Nordens alster på ett »förnuftigt och angenämt sätt«, beskrefvo dem på latin, samt, i stället att gifva menigheten, kallad »det sämre folket«, en »behöflig föda för sinnet«, och att sålunda söka »en oskyldig och varaktig odödlighet«, ville »se sina namn stämplade på örter«; än vid Läkare, som vinnlade sig om kännedom af det Grekiska språket, för att bevara sin skråmästerliga rätt till en vetenskap, »den Naturens Herre befallt vara oinskränkt«; än vid Sveriges Lärde i allmänhet, hvilke icke förstodo, att vetenskaperna borde ifrån Universiteten förflyttas till Hufvudstaden, för att blifva renade från »munkanda och skolgräl *)«. Endast ur det dam, hvilket nu betäcker några samlingar af då prisade skrifter, kan man framleta dem, som kringflögo en och annan dag med sådana beskyllningar, vanligen rigtade isynnerhet mot Linné, hvilken

*) Hvad här anföres, är hämtadt ur en Skrift, utgifven 1765 under titel: *Skäl och orsaker till det Svenska folkets utflyttning.*

hvilken man ej förlät hans ära och Lovisa Ulrikas nåd. Så, när lagern oupphörligen skjuter nya grenar och år ifrån år yppar sin fortlefvande kraft i nya löf, är det inom Samlarens lådor blott, som minnet förvaras af de små hjeltar, hvilke fordom öfvade mot dess krona sina frätande bragder. Men likväl är det för oss icke utan nytta att veta, huru det, under århundraden berömda, Universitet, hvars utvidgade stiftelse är en skänk af det ädlaste Konungsliga sinne, som någonsin styrt ett folk och befrämjat dess odling, blef bedömdt vid den tid, då en Adlerbeth och en Rosenstein, ibland många deras likar i bildning, der inhämtade den lärdom och den vishet, som i deras oförgängliga arbeten evinnerligen rättfärdigar deras då tadlade Lärare.

För den, hvars unga själ har styrka att emotstå förderfvet, är det en lycka att uppväxa för en bättre tid under en ond tids pröfningar. Denna kraft ägde Adlerbeth. Han såg vrångvisans djerfhet, och hans rättsinniga lynne befästade sig; den nyhetssälskande fåkunnighetens oblyghet, och han arbetade att tillegna sig de gamlas visdom; fjeskets ifver, och han öfvade sin tankeförmåga att lugnt undersöka, varsamt dömma. Så beredd för Statens tjenst inträdde han deruti vid tjugu års ålder. Det återstod för honom att förvärfva sig en bestämdare kännedom af fäderneslandets allmänna angelägenheter, en omedel-

bar insigt i dess tillstånd. Denna lifvets undervisning sökte och vann han inom Konungens Cansli, inom det Verk af Gustaf den Försets fosterlandskärlek, som Axel Oxenstjernas ordnande vishet hade till ett organiskt helt utbildat. Det utgjorde, när Adlerbeth der intogs, ett lysande Samhälle, som inom sig vårdade åt en annan tid frukterna af nationens odling. Styrdt af en Ekeblad och en Ulrik Scheffer ägde det, till ett stort antal, både äldre medlemmar med ypperliga, ehuru då föga skattade, förtjenster, och yngre med rika snillegåfvor. För arbetet voro de spridde i särskilta afdelningar, men hvilans timmar förenade dem i ett gemensamt lif. Då, under omvexlande själens öfningar, täflade de jemnårige med hvarandra i skarpsinnighet, i uppfinningsgåfva och i qvickhet. Skämtets renande eld gnistrade elektrisk inom detta Samfund, och mången skarpare stråle deraf genombröt äfven de digra olycksmoln, hvilka, sedan de bortskymt Carlavagnen, skockade sig i den långa natten allt tyngre och tyngre öfver Sverige.

Men morgonens stund var inne; Gustaf den Tredje gick upp på thronen. Ännu hade dock detta dagande snille icke lyftat sig öfver tvedrägtens böljor, då Adlerbeths offentliga lif började. Men vid hoppets ljusning skönjde redan denne unge medborgare ett mål för sitt nit att tjena fäderneslandet. Det Svenska folket vaknade omsider till känsla af sitt förtryck, af sin vanära och af sin våda. Länge kunde det ej tåla våldet af

vinningslystna herrskareflockar, som, under frihetens mantel, sköflade enskilt rätt, sålde Rikets sjelfständighet och fördelar åt främmande makter, förvildade sinnena, utbredde ett fräckt sedeförderf, och, skakande Thronen, hotade att under dess spillror sönderbryta Staten. Striden emellan de kämpande partierna nalkades sitt slut, sedan den blifvit bragt i oreda genom en ny strid emellan Riksstånden. Det nu öfverlägsna ibland dessa partier kunde duga att återhålla men ej att verka, att söndra men ej ordna, nedrifva men ej bygga. Väldet kunde ej länge tillhöra dess oskicklighet; ett allmännare förtroende icke länge bevaras af dess girighet och arga lynne. Och nu fördes icke mera spiran af en endast mild Konung; hon var fattad af en Förste, som redan hade visat sin kraft i ett dristigt försvar af sin Faders förolämpade majestät och af medborgares välfärd *); som genom sitt hjertas godhet gjort sig älskad, genom sin själs stora egenskaper beundrad, och som under sinnenas allmänna jäsning förenade de ädlares harm och förhoppningar omkring sin fasta vishet.

Regeringssättets förändring, väntad af alla, önskad af de flesta, som betraktade sakernas förvirring, utfördes af den beslutsamme Konungen med en förfärande dristighet, men tillika med ett lugnande ädelmod. Adlerbeth deltog i den allmänna fröjden deröfver. Snart blef också hans skicklighet bemärkt och använd. Inom ett år

*) 1768.

(1773) utnämd Copist och Canslist, blef han det följande året befordrad till Protocolls-Secreterare i den afdelning af Konungens Cansli, der ärenden, som röra Rikets försvarsverk, behandlas.

Denna skyndsamma befordran, rättfärdigad af hans sorgfällighet att fullgöra sina tjenstepligter, följdes af en högre lycka, hvilken mäktigt verkade till utvecklingen af hans anlag för skaldekonsten. Redan under hans vistande vid Universitetet hade de yttrat sig i några försök, som beredt honom inträde uti ett vittert Samfund af yngre Akademiska Lärare och skickliga Studerande, stiftadt under namn af *Apollini Sacra*, och sedan, genom dess bemedling, uti det talrikare i hufvudstaden förenade Sällskapet *Utile Dulci*. Tre skaldestycken af honom, införda i den samling af sådana, som detta sällskap utgaf, skulle, äfven i en sednare tid, genom språkets styrka och renhet, föreställningarnas höghet och versens klang hafva kallat kännares uppmärksamhet på en författare, hvilken ännu icke fyllt nitton år. En fri öfversättning af Racines Iphigenie, som han trenne år derefter underställde Grefve G. F. Gyllenborgs pröfning, vann den odödliga Skaldens bifall och förvärfvade honom den ädla mannens ynnest. Denna förde honom, vid slutet af år 1773, till den lyckan att blifva personligen känd af Gustaf den Tredje, och äfven inkallad i den krets af Vitterhets-idkare, som den snillrike Monarken benådade och förtjuste med sitt förtroliga umgänge. Befalld, 1774,

att, såsom Tjensteman, vara Konungen följaktig till särskilta Lustslott, och under en resa till Rikets södra örter, fick han tillfälle att ännu oftare nalkas förtjenstens mäktige befordrare och den sköna konstens varmaste vän.

Ibland den allmänhet, som nu hör en okänd röst tala om förflutna tider, torde det finnas någon äldre man, hvilken deltagit i Svenska folkets glädjerika lif under de första af Gustaf den Tredjes regerings-år. Om i denna stund hans bröst andas lättare, om han med stolthet upplyfter sin grånade hjessa, om minnets vällust strålar genom tåren i hans öga, då säger honom hans föryngrade känsla, hvad jag, efter en blott ur tal och skrift uppfattad föreställning deraf, förgäfves skulle söka att beskrifva. Nej, intet språk var nog rikt på glans och på skiftande färger, var nog flytande af värme och behag för att måla en sådan förtjusning som den, hvilken i dessa lyckliga dagar utbredde sig öfver Adlerbeths själ. Hon var danad att lefva i fäderneslandets lif, och Sverige ägde nu lugn både inom och utom sig, frihet ordnad under verksamma lagar, skyddad idoghet, stigande välmakt. Hon var känslig för fäderneslandets ära, och Sverige hade återvunnit regeringars och nationers aktning, Sverige styrdes nu af en ung Konung, som Europa sett och beundrat. Hon var ifrig att tränga sig bortom stunden, och en framtid, lofvande ymnig sällhet, vidgade sig för hennes blickar. Men ännu mera: hon, denna mäktiga själ var kallad att befrämja

den ännu mäktigares innerligaste åtrå: Svenska folkets förädling. Hon var upptagen till delaktighet af det skapande snillets högsta tanke, och den sköna skapelsens ljus skulle, äfven ifrån henne, sprida sig, alstrande, till kommande slägten.

Jag sade skapelse, men jag glömmer dock icke, att allt uti menniskoverk är sammanfogning, rigtning, fullföljd af något som förut var; ty endast den eviga oändliga Kraftens *varde* kunde framkalla en verld ur intet. Gustaf den Tredje hade en ursprungligen hugstor, men nyss af splitet söndrad och af egennyttans låga begärelser förnedrad, nations känslor att rena, sammanknyta och upplyfta. Med att bilda ett helt af Svensk vitterhet och konst, ville han komma till detta mål för sin blida ärelystnad. Man har erkänt det stora i hans afsigt, men tadlat hans sätt att utföra den. Hans beslut att fullborda sin Moders började verk och icke uppresa ett nytt, hvilande på egen grund, har man funnit alltför inskränkt. I hans första bemödanden att afslipa den erg, hvilken, samlad i synnerhet under det nästföregående tidehvarfvet, fördunklade och frätte det ädla i Svenska lynnet, har man, mätande allt efter vidden af toma lärobegrepp, sett en obetydlighet, icke värdig hans snille. Detta var förderfvadt, säger man, af Tessins Fransyska flärd och af Dalins lättfärdighet. Det grep icke nog djupt in i Sveriges natur och i dess äldsta häfder. Skimrande lekte det på en glättad yta, men dess låga var för svag att smälta massan,

hvilken hade bort renas från främmande tillsatser och gjutas i den nordiska kraftens former. Jag vill ej inträda inom ovillkorlighetes rymd, för att tvista med de Vitterhetens Vulcanister, som icke finna behag i den bildning, hvars vågigt flytande lenhet, hvars aldrig brutna sammanhang, hvars renhet och jemna enfald förråda inför dem, sitt ursprung från det klara element som de ej älska, men ur hvilket Skönhetens Gudinna uppsteg i de gamla Grekers dikt. Äfven jag prisar den djupa eldkraften, då den sjuder fram något ädelt, men icke, då den endast uppenbarar sin vanmakt, i en mörk förqväfvande rök, som hvirflar upp ur det ihåliga berget, eller sin vildhet i en lava, hvilken, flödande, härjar dalen, och, stelnad, begrafver under sin skrofliga slagg hvarje minnesmärke från en klassisk ålder. Men om också Gustaf den Tredje hade hellre velat omhvälfva än odla, hellre äflas att uppkasta den grund, på hvilken han stod, till fjäll, än att rödja de fält, han emottog, åt blommor och skördar, framkalla glädjen i dälderna och i deras lunder sångens lif: kunde han då det, borde han det våga? Understödd af nationens allmännaste önskningar hade han förändrat regeringssättet. Ännu svallade dock många sinnen efter stormen. Skulle han då på nytt upprör a dem genom försök att omskapa allt, äfven det bättre, som den förgångna tiden lemnat efter sig? Skulle han, Lovisa Ulrikas Son, förkasta den nyare bildning som en Dalin, en Gyllenborg, en Creutz, en Höpken, en Hermansson,

en Botin och många flere snillrike och förtjenstfulle män, uppmuntrade af Henne, gifvit åt Svenska Vitterheten? Nej denna tidens vett hade ej låtit sig så gäckas, ty det erkände hela den fortgående skapelsens grundlag, som bjuder, att det nya skall utveckla sig ur det gamla. Nej, Gustaf den Tredje var för stor att göra sig vidunderlig. Men han var ridderligt stor. I hans själ brann en evig idé, vårdad, såsom den heliga elden på Vestas altare, af de mildare känslor. För sitt folks ära lefde han, för sitt folks ära kämpade han mot det förderfligaste af alla välden, den med råhet förenade rikedomens. Några mansåldrar förut skulle verlden hafva sett honom med väpnad arm fullfölja Gustaf Adolfs värf, ty han saknade icke heller detta allmännare mod, som trotsar döden. Nu var Europa lugnt; nu efter långa mödor var hvilans flygtiga stund inne för henne: nu handlade den eviga striden emellan anden och sinnligheten endast om valet af njutningar. — Ett begrepp, föreställande allmakt öfver jordiska ting, reste sig i alla land att kufva de förslappade idéerna, som ännu qvarlefde ifrån riddare-tiden. I hela sin yppiga och tunga rustning framgick penningen, förtrampande dygden, hånande religionen, trotsande hedern, gäckande den ordning, som lagar och seder af ålder stadgat. Förvärfningen af rikedom uppstegrades till ett sjelfständigt ändamål, ifrån att vara ett medel för andra högre. Den blef en angelägenhet för Staterna, och icke blott för den enskilta mannen. Man räknade hvad ett

folk var värdt, såsom man, efter köpmannens bokslut, beräknade hans värde. På vinningslystnaden hvilade en ny Statsvetenskap, som skulle lära Regeringarne att göra sina undersåtare rika, för att med deras afgifter kunna köpa åt sina välden styrka, åt sina nationer trygghet och ära. Dess första grundsats var mennisko-kraftens söndring, så att den, fördelad på särskilta stycken af hvarje arbete, måtte frambringa den största möjliga tillverkning; dess yttersta slutföljd skulle blifva mennisko-samfundens förvandling ifrån lefvande organismer till döda mekaniska konstverk. Arbets-fördelningen sträckte sig ifrån handtverken äfven till vetenskaperna. Boktryckeri-konsten hade splittrat lärdomen i en otalig mängd af kunskaps-skärfvor, som nu upphämtades af särskilta arbetare för hvarje särskilt art, och, efter de för dagen gällande systemen, lades i ordning, ofta utan annat ändamål, än samlingens rikedom. Visdom och beläsenhet söndrade sig allt mera; intet gemensamt sinne för det sköna sammanhöll konstens flerfaldiga bemödanden att framställa det. Skalden var främmande för Bildhuggaren och Målaren, och desse för Tonsättaren. Ifrån ungdomens första år rigtades dess uppfostring till enskilta syftemål; det allmänliga i unga medborgares bildning inskränktes till några elementariska färdigheter, för hvilkas hastiga förvärfvande medlen oupphörligen förbättrades. — Gustaf den Tredje såg detta vinningslystnadens och det klyfvande förståndets tidehvarf inträda, och hans snilleblick upptäckte dess syftning. Då framstod han

att rädda det Svenska lynnets ädelhet och förena Svenska sinnen. Men han rustade sig till strid mot det inbrytande förderfvet icke såsom en rå kämpe, lyftande klubban under huden af något slaget vilddjur, utan som en lysande Riddare, hvars skicklighet att föra den gyldene lansen spridde en öfvervåldigande förtjusning omkring hans styrka. I allt visade han sig ridderlig; äfven i sorgfälligheten att vårda det goda, som andre före honom verkat, att iakttaga vanor, dem häfden helgat. Det är hans enlighet med sitt värf, som man, utan begrepp om detta, kallat en härmande vekhet. Dugueselin och Bayard voro då också svage härmare, emedan de valde sig till föresyn de ädlaste ibland korstågens anförare och icke sina äldsta af Druiderne förvildade stamfäder. — Den sanna måttstocken för all verkande kraft är verkets varaktighet. Mera än ett halft sekel har förflutit sedan Gustaf den Tredje uppsteg på thronen, och ett halft sekel af en särdeles härjande tid. I hvilket af Europas Riken består nu så mycket, som i Sverige, af hvad de då beprisade män stiftat? Fredrik den Andres minne lefver i det adertonde århundradets häfder, men hvad lefver ifrån honom i hans stat och i den vidsträcktare nation, som han tillhörde? Hans krigskonst har blifvit förändrad, hans härar besegrade, hans rike inkräktadt, hans skattkammare tömd, hans hela tankebyggnad nedrifven. Och hvadan detta? Emedan denne ärorike man sökte mera sin egen än sitt folks storhet; emedan hans kalla förstånd, ledt af tide-

hvarfvets lynne, verkade blott genom mekaniska medel till mekaniska ändamål, genom massan, ordningen och de lediga rörelserna af en legd krigsmakt till en beräknad jemvigt emellan Europas Stater, genom stundlig sparsamhet till stundlig förmåga att använda denna makt, genom odlingen af sandhedar till en ökad räknestyrka endast af menniskо-armar. Hvad gjorde han för sitt folks bildning? Han tålde ej Wielands, Klopstocks och Lessings språk. — Huru mycket hafva nu Joseph den Andras Stater öfrigt af hans välvilliga hastverk? — Denna ur jorden uppvuxna Statslära, som, under den träffande benämningen af physiokrati, ledde den redlige Turgots styrelseförsök, och i England jemkades till öfverensstämmelse med handelns och slöjdernas anspråk, hvad har hon slutligen uträttat? Det vilda naturväldet, fullständigare utveckladt i handlingar än i satser, störtade Frankrikes thron, och sönderbröt hela den åldriga Statsbyggnad som Ludvig den Sextondes husliga dygder allena icke förmådde att sammanhålla. Samma handkraft, som, efter Smiths andelösa läral, endast frambringar något värde, står nu ofta i England, väpnad mot allt hvad den ädlare Britten, med en egen vishet och ett eget högt sinne, hittills bevarat såsom ett heligt arf af sina fäder? Och sjelfva den berömda läran, huru hotas icke hon att blifva sprängd af den nyare ångkraften? — Öfver Sverige har ock förödelsen framfarit. Mången enskilt förmåga, som lofvade fäderneslandet gagn och heder, har gått förlorad genom denna,

en kemisk skedning liknande, upplösning, hvilken til moln sublimerar tanken och fäller handlingen till stoft. Medan det ädlare sinnet irrsväfvat öfver allt verldsligt, har den råa nyttan blifvit lemnad utan tillräckligt motstånd inom sin låga krets, den hon, efter naturens allmänna vidgningslag, allt mer och mer utsträckt. Ocker är den ena, svärmeri den andra ytterligheten, emellan hvilka tidslynnets svängningar hotat att kasta våra Söner. Men ännu ibland oss verkar Gustaf den Tredjes anda, den lika mäktiga till lyftning som till hejd; hon, som sökte att inom bestämda former fästa det eviga vid jorden, det oändeliga vid tingen, snillet vid gagnande mödor; hon som på en gång lifvade Kellgren och Sergel och Chapman och Liljencrants. De vekare af dessa former hafva fallit, likasom den ömtåliga blomman vissnar för en kylig vind. Men den ridderliga känsla för all skönhet, som Gustaf den Tredje ingöt i nationens hjerta, är ännu varm och ren hos mången, yttrar sig ännu hos menigheterna, genom uppoffringar för Sveriges ära och genom en kärleksrik vördnad för hjeltedygder. Det är denna känsla, som under de sista vådliga skakningarna räddat Staten och Thronen. Den nation, som hon förädlade, har, utan at söka annat beskydd, än en segersäll härförares, andra fördelar, än en vis ledning åt sin mandom, kallat till denna thron en stor enskilt Man, hvilken endast genom sina bragder och sitt ädelmod var med Wasarne beslägtad. Europa har sett, hvad hon förut aldrig

såg, en åldrig Konung med Försteliga anor erkänna denna de högre själars frändskap; hon har sett honom sträcka faderliga armar mot en främling, som kom att försvara hans Rike och upplyfta hans folks sinne. Och hvilken var han, denne gamle Hjelten, som lade till sina fordna segrar den nya af fosterlandskärlekens öfver en sextioårig personlig känsla? Den ädle Carl, en älskad Broder af Gustaf den Tredje, hvars faror han delat, hvars afsigter han utfört, hvars tänkesätt han vårdat åt ett nytt slägte. De äldre ibland hans rådgifvare, desse beprófvade Statsmän, som under den nyare sakernas ordning med sin visdom och sitt anseende stödde thronen, hvad voro de fordom, hvad vore de ännu? Gustaf den Tredjes vänner, och vänner af hans minne. Desse fältherrar, hvilkas lagerkransade silfverhår lyste invid fanorna framom hären af yngre krigare, hvar fostrades de till ärans värf? Uti Gustaf den Tredjes hof. Hvarifrån härledde sig närmast de ibland våra nyare inrättningar, som stiftades för sekler, när man, utom Sverige, tviflade om dess sjelfbestånd ännu ett år? Ifrån Gustaf den Tredjes lika vidsträckta som dristiga tankar. Götha Kanalbyggnad, detta nationliga storverk, som redan med en oförgänglig ära gäldat åt Svenska folket de förgängliga penningar det kostat, var i betydlig mån beredt genom den plan dertill, som han lät uppgöras af Thunberg, hvars snille han uppmuntrade och hvars förtjenst han belönte. Det försvar för Riket, som hans mod och hans eldande anda framkallade i vådans

stund ur nationens lynne, har ledt oss till den allmänna bevärings-anstalt, hvilken ordnar frihetens osvikliga stridskraft, denna, hvarmed Engelbrecht och Sturarne och Gustaf Erikson och Magnus Stenbock segrade. Bildaren af ett folk, som i söndringens och i sjelfviskhetens tidehvarf framställer sådana vedermälen af sin eniga kraft och af sin kärlek till fosterlandet, som äger ibland sig sådana höga styrande sinnen, var då han en ytlig härmare blott af andra nationers flärd? Voro hans bildningsmedel endast flygtiga lekar? Jag gifver det gamla Svenska lynnet sin rätt; jag igenkänner det i de härliga yttringar, som jag med få drag velat teckna. Men hvilken uppväckte det ur en lång dvala, hvilken inböjde dess styrka i ett nytt sedernas och samhällets skick? Han, denne store Konung, hvars innerliga nationlighet några vislingar vågat bestrida. Jag är Svensk, och jag bär för Carl den Tolftes namn en helig vördnad. Med sin jettekraft ville han till en utomordentlig höjd upplyfta detta samma folk, som Gustaf den Tredje sökte at mera menskligen förädla. Men hans öfverspända verk föll med honom, som allena var mäktig att det uppbära. Den Här, som icke kände någon fara, så länge han på främmande fält och genom främmande ödemarker anförde den, lät, genast efter hans död, ströfvande fiendtliga flockar bränna och härja Sveriges bebyggda kuster. Nationers odling liknar barnets uppfostran. En härdning, som drifves öfver de växande krafternas naturliga mått, leder till förlamning, likasom vekligheten til

slapphet. Men den friske ynglingen njuter helsan utan medvetande deraf, utan hågkomst af den blomsterdoftande sommarluft, med hvilken han inandades henne, ofta utan erkänsla för den faderliga hand, som planterade lunden, der han lekte sig till lifvets styrka. Den öfverdådige känner icke förr hennes värde, än då hon är förlorad. Så, medan ett yngre slägte förgäter och vanvårdar den bildning, som Gustaf den Tredje gaf åt sitt folk, verkar den dock ännu till sköna handlingar. Ibland dem ställde jag främst det Thronföljare-val, som gaf oss Carl Johan och Oscar. Med detta samt med det lika fria och eniga, hvarigenom Sverige ett år förut, nyligen efter en statshvälfning och under krig med begge sina grannar, erböd sin krona åt en icke mäktig men hugstor främmande Förste, jemföre man valet af Konung Fredriks efterträdare. Vid detta tillfälle, det vigtigaste en nation kan äga för att yttra sin sjelfständighet och att sammanknyta sin forntid med efterverlden, handlade ett slägte, som uppvuxit under beundran af Carl den Tolftes hjeltevärf och under deras härdande pröfning. Men huru handlade det? I följd af sina Ledares tvedrägt, slitet af uppror. Efter ombytta förslag, hvad sökte det omsider i den yttersta stunden för ett beslut? Säkerligen en hjelte? Nej, Adolph Fredrik hade endast gjort sig känd genom stilla enskilta dygder. En ättling af Gustaf Wasa? Ja, till de oroliga folkhoparnas lugnande för dagen, men mera ovillkorligen en Prins i skyldskap med den blifvande beherrskaren af detta grann-

rike, som uppreste sin stigande makt på Sveriges förnedring. Gustafs och Carls Fader? Men hans mildhet var ännu icke förenad med Lovisa Ulrikas snille. Man jemnföre vidare de händelser, som föregingo detta och våra val. En tom ifver och ett vanmäktigt skryt hade i det ena fallet börjat ett krig i Finland; i det andra retat dertill. De anförare af Sveriges krigsmakt, som till segrar följt Carl den Tolfte, och hvikas personliga tapperhet det vore orättvist att förneka, förlorade vid den första motgången all beslutsamhet och öfverlemnade utan drabbning hela landet och sin här åt en icke starkare fiendtlig. De åter, hvilka under Gustaf den Tredjes fälttåg öfvat sig till försvarets pligt och ståndaktighetens ära, veko endast steg för steg undan en anfallande öfvermakt, angrepo slutligen, segrade, och, utan hopp att återvinna sina egna boningar, räddade dock de Svenska vapnens heder. Man säge ej, för att urskulda de förras feghet, att hon köpte tillbaka hvad de sednares hjeltemod icke kunde frälsa; ty Sverige krigade då blott mot En, ännnu icke utvuxen eller ordnad, makt, och ingen Napoleon styrde då enväldigt den Europeiska continenten. Men man pröfve, efter häfdernas vittnesbörd, det Svenska sinnets olika kraft vid samma afstånd af tid ifrån Carl den Tolftes och Gustaf den Tredjes död, och man skall finna, hvilkens anda hade deruti djupare inträngt, Kämpens eller Riddarens.

På värdet af Gustaf den Tredjes omsorger att bilda sitt folk, beror värdet af Friherre Adlerbeths hela verksamhet, under den större delen af hans lefnad. Jag har således ansett nödigt att i några uttryck af min öfvertygelse förklara mig emot ett tänkesätt, hvilket, då det kränkt den store Konungens ära, äfven oförrättat minnet af den ädla man, öfver hvilken jag talar. Detta tillfälle medgifver mig icke att utveckla alla de skäl, som befästa min känsla af medborgerlig tacksamhet och af enskilt vördnad, icke blott för Gustaf den Tredjes sköna vilja, utan äfven för hennes sköna verkningar. Dessa äro ej ännu fyllest kända; men någon dag skall väl ett sundt omdöme upptäcka dem i handlingar, som, ehuru offentliga, hittills icke blifvit betraktade med den uppmärksamhet de förtjena. Äfven med räknebevis styrka de den misskända sanningen, att Svenska folket väsendtligen förädlades under Gustaf den Tredjes regering. Brottens antal, äfvensom lastens vedermälen, förminskades, intill dess splitet åter framträngde att förjaga glädjen, och argheten att fördömma de mildrande nöjena.

Ibland de medel, som Gustaf den Tredjes afsigt fordrade, var en Svensk Teater, och han beslöt att skapa den. Till en början firade han högtidligheterne inom sitt hof med skådespel. Vid sin Broders, Hertigens af Södermanland biläger, lät han i Riks-Salen uppföras ett sådant,

föreställande Birger Jarls förmälning med Danska Enke-Drottningen Mechtild, af samma Holsteinska Förstehus, som den Brud, hvilken skulle dela med Carl det ljufva och det leda i hans återstående ärofulla lefnad, upphöja hans sällhet med sina behag och sitt glada aldrig skiftande lynne, lätta hans bekymmer med sin godhet. Sjelf gaf Konungen ett utkast till detta, likasom framgent till alla de nationliga skådespel, hvarmed han ville upplifva aftynande minnen af fäderneslandets fordna hjeltar. Utförandet af detsamma uppdrog han åt en af sina ungdomsvänner, åt den af Sveriges Skalder, som i det renaste språk hade yttrat de mest upphöjda manliga tänkesätt, åt honom, hvars Ode öfver själens styrka och hvars juvenaliska satir hade slagit med förvåning och blygd ett straffvärdt men ännu icke förhärdadt slägte. Länge hade Gyllenborg hvilat på sina tidigt skurna lagrar. Döden hade beröfvat honom Fru Nordenflycht, Rikets värf hans enda medtäflare och hans till förtjusning älskade vän, den ömme Creutz. Ett skönare skaldeförbund än de begges kan intet nyare folks vitterhet uppvisa. Det var kraften förmäld med mildheten. Splitet söndrade Corneille och Racine; vänskapen knöt Gyllenborg och Creutz till en innerlighet, sådan som Horatius besjungit sin och Virgilii. Aldrig hafva verldens yttre förhållanden slitit ett helt, hvilket, under en fortsatt utbildning, kunnat blifva så fullkomnadt som detta; ty endast *ett* snille voro de tu, så olik det enas art var det andras. Men ödet skilde dem åt re-

dan vid början af deras bana. Creutz trånade vid Seinens strand efter sin själs hälft; Gyllenborg vid Mälarens. Den sednare, åt Norden bevarad, återväcktes till ett nytt lif af Gustaf den Tredjes anda. Ensam kunde han dock icke sjunga. Hans snille fordrade ej att lyftas af en medtäflare; men hans hjerta behöfde en Skald att älska. Denna lyckliga lott blef Adlerbeths. Med Konungens bifall författade Mästaren och Lärjungen gemensamt det nämnda Skådespelet. Under detta blef Gyllenborgs hus för den unga mannen en faders eller en broders. Dagligen njöt han der lycksaligheten af en vänskap, som likheten i böjelser och i yrken framgent underhöll, intill dess den äldre vännens död förvandlade den till ett af den Svenska vitterhetens skönaste minnen.

För dem, som inom offentliga samlingsrum endast hört tvedrägtens sorl och utom dem smädelsens vilda skrän, var det lika nytt som angenämt att höra Gyllenborgs och Adlerbeths rena, harmoniska, språk lånadt åt känslor och tankar, hvilka, om de icke voro Birger Jarls, dock hade i en sednare tid kunnat vara den hjeltens, som ådagalade sin aktning för qvinnans värde i sina lagar om dess rättigheter. Adlerbeths rykte, såsom dramatisk skald, stadgades ytterligare, då hans Iphigenie blef uppförd och från trycket utgifven. Allmänheten njöt vid föreställningen af denna Tragedi en känsla, hvars makt den förut föga mer än blott anat. Vitterhets-domaren beundrade både den unga skaldens förmåga att på

ett språk, hvars böjlighet ännu icke var utbildad, uttrycka de fina skiftningarna i Racines skildringar af sinnesrörelser, och den sjelfständighet, som hans förändring af planen och hans användande af Chörer, för att sammanbinda handlingen, ådagalade.

Det vackra Tempel, som Gustaf den Tredje låtit bygga åt Fäderneslandets SångGudinnor, var 1782 fullbordadt och skulle invigas med ett skådespel, som förenade de sköna konsternas alla medel att förtjusa. Om denna heder täflade tvenne lyriska Tragedier, Kellgrens *Æneas* och Adlerbeths *Cora och Alonzo*, den förra med musiken satt af Kraus, den sednare af Naumann. Jag tilltror mig icke att dömma öfver den enas eller den andras företräde i allt det, som till en Operas teatraliska verkan fordras. Måhända var ännu icke det sinne nog odladt, som skulle uppfatta det djupa i Kraus's tonkonst, och det, under en rik omvexling, innerligt rörande, eller ljufva, eller väldiga i Kellgrens sånger. Måhända var Gustaf den Tredjes känsla mindre liflig för musikens och den lyriska versens skönheter, än för den bildande konstens och för de poetiska sammansättningars, som framställde för ögat rika taflor. En tillfällig händelse försvårade slutligen uppförandet af Æneas och bestämde valet af Cora. Adlerbeth vann således den äran, om icke at besegra Kellgren i en täfling, som ej var inskränkt blott till Skalderna, åtminstone att mäta sig med honom. Denne gaf sin lyckligare medtäflare en

uppriktig högaktning, en stadig vänskap, och hämnades med *Gustaf Wasa.*

Sverige hade nu, hvad flera andra riken saknade, en national-teater, ett offentligt öfningsfält för dess snillen, en anstalt att utbreda den förädling, som dessa verka. Mången klandrade då, vanmäktigt, de kostnader som dertill användes. Med mera framgång har man i en sednare tid yrkat hushållsamhetens vigt, när det handlat om medel att underhålla och utvidga nationens själsodling. Genom enskilt frikostighet af den Konung, som vårdar Sveriges ära, är likväl ännu den Svenska teatern bevarad, såsom en offentlig inrättning, samt bragt till all den verksamsamhet, som dess knappa tillgångar medgifva. Skall nu detta verk af Gustaf den Tredjes fosterlandskänsla falla? Skola vi stänga för efterkommande Snillen den bana, som öppnades åt Kellgren och Adlerbeth; och der den odödlige Konungen sjelf mätte sin styrka med deras och med författarens till *Oden* och *Virginia?* Välan! odlom då endast kärr, och slutom oss inom otillgängliga vildmarker från Europas förakt, och från den träldom under penningeväldet, som eljest förestode oss. I de Grekiska Republikerna, der det offentliga beherrskade det enskilta, hade den blifvit ansedd för elak medborgare, som vägrat sin gärd till de allmänna anstalter, hvilka underhöllo folkets känsla för det sköna och höga. Konstens verk voro der Statens skatter, dess befordringsmedel Statens angelägenheter, dess idkare

Statens män. Æschylus hade fäktat med utmärkt heder vid Marathon och Salamis; Sophokles var fältherre tillika med Perikles och Thucydides. I den nyare verlden har ingen Regent före Gustaf den Tredje inträngt så djupt, som han, i det inre af ett Atheniensiskt lif. Det var för att öka glansen af sitt Hof och att omvexla sina nöjen, som Ludvik den Fjortonde med en stel förödmjukande nåd uppmuntrade Racines, Quinaults och Molières snillen. Gustaf deremot författade nationliga skådespel, som han lemnade åt sitt folk, åt den ringaste medborgaren likasom åt den högst uppsatte, att bedömma. Han beskyddade icke blott, utan han älskade och hedrade dem, som följde detta hans lysande efterdöme. Och redan skulle det vara för oss utan värde? Redan skulle vi anse den Svenska Teatern endast för en enskilt oskadlig inrättning, att inom hufvudstaden förlusta några sysslolösa, som allena borde den underhålla? För detta låga ändamål skulle då en Svensk Konung, så dyrkad af sitt folk, som Gustaf den Tredje var, hafva lekt bort dyrbara stunder af sitt lif, och Adlerbeth, han som sedermera kallades af sitt Stånd att medverka till Rikets främsta grundlag och af Carl den Trettonde att inträda i Dess Råd, hafva, i sin ungdom, försummat de tillfällen, hvilka redan då stodo honom öppna, att mera omedelbarligen tjena Staten.

Den store Konungen, som med sina egna snillegåfvor förenade ett sällsynt förstånd att rätt

använda andras, fann Adlerbeth kunna gagna Fäderneslandet såsom Embetsman, men ännu mera såsom Skald och Författare. Han hade ock beslutit att upphöja Vitterhets-idkarens kall till ett sjelfständigt inom Samhället. Adlerbeth var den förste som han bestämde dertill. Han utnämnde honom, 1778, till sin Hand-Sekreterare, samt derjemte till Riks-Antiqvarie. I den sednare befattningen efterträdde Adlerbeth en namnkunnig man, Cansli-Rådet Berch, och bevisade sig vara värdig denna heder.

När Konungen, längtande at öfverskåda konsternas rikedom i deras nyare hemland, anträdde, 1783, en resa till Italien, kallade han Adlerbeth att vara sig följaktig. Under denna resa nyttjades Skalden och Antiqvarien äfven till Statens värf, ömsom biträdande i brefvexlingen emellan Konungen och Dess Sändebud vid främmande Hof, ömsom föredragande för Monarken Rikets inre angelägenheter samt utfärdande hans beslut derom, alltid lemnande vedermälen af nit, noggrann ordning och redig uppfattning af ärendena. Sjelf vidgade han sina begrepp och utbildade sitt konstsinne, under det han såg det märkvärdiga i Tyskland och det sköna i Italien, gjorde bekantskap med berömda män, i synnerhet Konstnärer och Lärde, samt dagligen hörde Gustaf den Tredje och Sergel.

Hemkommen till fäderneslandet, fortsatte han sina vittra och lärda arbeten, uppmuntrad dertill genom nya bevis af Konungens nåd. Jag

må nämna deribland ett ordenstecken, Nordstjernan, emedan det utmärkte ovanlig förtjenst, och af skonsamhet mot ännu rådande fördomar, eller af omsorg att icke med deras agg hvässa afundens, fördröjdes för flera Vitterhets-idkare, som Konungen på andra, ännu mera tillfredsställande, sätt hedrade och i det allmänna omdömet upphöjde.

Den dag var kommen, då Gustaf den Tredje ville kungöra sitt beslut att upplifva den af Lovisa Ulrika stiftade Akademien för vitterheten, häfderna och kunskapen om forntidslemningar, samt att tillika bilda en särskilt sådan förening af Statsmän och Författare, som skulle genom vältalighet och skaldekonst odla Svearnes språk, vårda och utvidga deras ära. Konungen utnämnde sjelf Adlerbeth till Ledamot af begge dessa Akademier, och till den förstnämndas Sekreterare. Tadlet har skonat den äldre inrättningen mer än den yngre, ehuru de begge gjort sig dertill lika förtjente genom verk, som afunden ej har skäl att tåla. Det är icke ifrån detta rum, som Stiftelsen af Svenska Akademien må, med ett fullständigt omedelbart försvar, rättfärdigas; mindre af en ny Ledamot, som ett sådant bör utföras. Edra skrifter, M. H., och edra odödliga företrädares äro de handlingar, efter hvilka en oveldig framtid skall dömma i denna fråga. En af Tysklands nyare filosofer har sagt, att Statens yttersta ändamål vore det, att göra Staten umbärlig. Månne man icke skulle kunna till Sven-

ska Akademien lämpa samma gåta? Sedan Akademien stiftades, har språket onekligen vunnit i rikedom, böjlighet och välljud. Om äfven ett allmänt sinne för det sköna vore hos nationen så utbildadt, att någon ledning för hennes omdömen öfver vitterhets-arbeten ej behöfdes, att sjelfva vitterheten icke behöfde försvaret af ett samfund, så sammansatt som detta, att dess bifall till blygsamma snillens försök icke fordrades, för att bringa allmänheten att bemärka dem; då kunde Akademien anses öfverflödig, emedan hon då hade uppfyllt sin höge Stiftares afsigt. Intill dess skall hvarje opartisk idkare eller endast älskare af Vitterheten finna henne nyttig, icke såsom en strängt lagstiftande myndighet, ty Snillet erkänner inom sin verld ingen yttre sådan; men som en förening af män, hvilka med sina värf och sina skrifter gifvit sig rättighet att vårda nationens ädlare bildning. Den uteslutande smak, som man henne tillvitat, har icke varit och må aldrig blifva någon annan än den, som hennes Ledamöters gemensamma själsodling stadgat. Den har ej förtryckt och må aldrig förtrycka något dugligt alster af en enskiltare. Akademien har tålt, har gillat, har beundrat, har äfven tillegnat sig de nya former, som snillen, inom eller utom hennes krets, skapat. De i alla afseenden ovanliga Sångerna öfver *Creutz* och *Svea* vunno hennes högsta pris, och deras författare kallades att ersätta hennes förluster af Gyllenborg och Oxenstjerna. Förut hade hon gifvit en offentlig gärd af sin beundran åt det Svenska Sångare-snille, på

hvars sanna, oförlikneliga, värde Kellgren var den förste, som vände allmänhetens uppmärksamhet. En till stora följder ledande utvidgning af de Svenska versarterna fördes till ännu icke öfverträffad fullkomlighet af Akademiens äldsta Ledamöter. Kellgren, den store mästaren i konsten att gifva den rimmade versen omvexlande rhytmiska behag, använde med samma framgång den metriska till några af sina skönaste dikter; Skördarnes Sångare öfversatte Milton i orimmade jamber, mera välljudande än hans; och Adlerbeth utförde, uppmuntrad af Akademiens enhälliga bifall, det lika svåra, som mödosamma företaget, att försvenska Roms trenne yppersta Skalder i deras egna versslag och derigenom till en beundransvärd likhet af deras rena och kraftfulla stil.

Det lärda Samfund, som är egnadt åt de strängare Vettenskaperna, kallade också Adlerbeth till Ledamot, och äfven der blef han en af de utmärkta.

I lugn och värma hade den nya odlingens plantor rotat sig, uppskjutit och blomstrat. Men himlen mörknade och stormen frambröt. Förebuden vid en Riksdag till miss-sämja emellan Konungen och en del af nationen följdes af ett krig emot Ryssland, af trolöshet hos några och förvillelse hos flera ibland härens anförare, af Gustafs och Sveriges våda, af folkskarors väpnande till deras räddning, af de ofrälse Ståndens förbittring mot Adeln, af ett oroligt riksmöte, och af Konungamaktens utsträckning. Nu fram-

trädde Adlerbeth på en ny bana. Han hade förut diktat tragiska belägenheter; nu handlade han med oförgätlig värdighet i en af dessa, som uppkomma under en våldsammare inbördes kamp mellan Statens krafter. — För ett så vidtfamnande och derjemte så djupt i menniskohjertan inträngande snille, som Shakspeares, vore kanhända slutet af Konung Gustaf den Tredjes regering ett ämne, att dramatiskt behandlas. De nyare häfderna framte sällan en så besynnerlig inveckling, som denna, af stora händelser, en sådan strid emellan höga själars begär och ödets tvingande allmakt, sådana motsatser af milda enskilta böjelser och af stränga allmänna pligter, sådana uppoffringar af ädla sinnens timliga njutningar åt deras eviga hjeltemod, i följd häraf så upphöjda karakterer och ändtligen en så skräckfull utgång af handlingen. Den Konung, som sjutton år dertillförne återlemnade en eröfrad oinskränkt makt för att endast lefva och verka, såsom den förste medborgaren ibland ett fritt folk, nödgades af händelsernas oemotståndliga våld, att sjelf nedbryta sitt eget verk och störta Thronens åldriga stöd, för att tillika med Thronen rädda Staten. Denne milde Konung, hvars bröst var slutet för hatet och för hämden, måste tillåta att blod, ehuru sparsamt, rann för lagens bila. Ur detta älskande hjerta slet fäderneslandet gamla vänner; detta ridderliga sinne tvangs att söndra sig ifrån de lysande föremål, vid hvilka det med aktningens, vanans, och äfven fördomens band var fästadt. Ett bedrägligt hopp allena styrkte det

mod, som fordrades till sådana försakelser. Gustaf föll för nidingens hand, innan han kunde å nyo förena sitt folk och ännu en gång skänka det friheten; döden var redan i hans blick, då han åter såg omkring sig många af de ädla han älskat; hans ömma hjerta brast under försoningen. Men, derförinnan, hvilka sköna sköna taflor erbjuda sig icke till skaldens uppfattning? Här uppstå Riddersmän, att tala mot sin Konungs företag och afsigter, men då först, sedan de genom offer af hans förläningar utverkat sig sina samvetens tillstånd dertill; men icke i ett annat språk än den lagälskande och laglydiga undersåtens. Här bedja honom hans närmaste, ännu trofaste, vänner, att skona sina enskilta böjelser och icke nedlägga ekens och lagerns sammanflätade krans på fäderneslandets altare, för att ifrån dess nedersta trappsteg upptaga törnekronan. Der kastar han sig åter i stridens faror, trygg och slutligen segrande, ibland de tappre, som några månader förut, förvillade, öfvergåfvo honom, men som nu, sansade, mana, vid hans sida, fiendens svärd att verkställa de rättvisans straffdomar, dem han vägrat att bekräfta. Om, för att höja dessa taflor och gifva det hela ett ännu rikare lif, det äfven fordrades Shakspeareska skildringar af det låga, så saknades icke heller till dem förebilder, än af vansinnige ifrare för och emot Konungen, än af föraktlige lycksökare, än af vilda folkhopar som skriade fram hvad desse för stunden dem ingifvit. Men, då sorlet något ögonblick saktar sig, höras de medborgerliga

Skalders stämmor, såsom Eolsharpan ljuder emellan stormens ilar; denna *Cantat*, som i mäktiga toner förkunnar Sveas beslut att segra eller att falla med bevarad ära; denna sköna varning till *Däldens* lägre växter att ej yrka ekens fall; denna på en gång bestraffande och upplyftande *Häfdernas röst;* denna det dristiga snillets och det blida hjertats rörande förbön för lagens offer. Och Adlerbeth, huru vältaligt yttrar icke han, inför Konungen och Rikets till en gemensam öfverläggning samlade Ständer, sina stridiga känslor, huru frimodigt sin öfvertygelse i frågan om den Lag, som skall förändra Riksstyrelsens åldriga former? Han känner sig vara skyldig fäderneslandet att bestrida ett förhastadt antagande af denna lag, som hans välgörare föreslagit; vara skyldig honom, att söka afvända från hans person och hans rykte de följder, hvartill han fruktade att det kunde leda. Han fyller sin pligt; ser sina föreställningar beveka den ädelmodige Konungen och vinna dess högaktning, men vara vanmäktige att hejda händelsernas fart; suckar, och har styrka att förblifva Gustafs vän.

Sång-gudinnorna, som förljufvat den föregående tiden af Gustaf den Tredjes lefnad, gjöto minnets och hoppets tröst öfver den sista oroliga. De hade lugnat, de kunde ännu lugna sinnena, och ett nytt samhällsskick skulle då, kraftigare än det äldre, befästas af Inrättningar, renade från de störtades fel. Det har skett; men han, som det ifrigast önskade, fick icke sjelf bestäm-

ma den nya byggnad, som vi, efter ytterligare förstöringar, sett uppföras. Efterverlden, som upptäcker de för samtiden ofta osynliga länkarne i stashändelsernas kedja, skall finna hvad vi, för den frihet vi njuta, äro skyldige den hvälfning, som kostade Gustaf den Tredje sällheten och lifvet.

Adlerbeth hade blifvit, 1787, befordrad till Cansli-Råd med säte och stämma i Cansli-Collegium. Detta Embete och hans derjemte bibehållna äldre beställning, lemnade honom tid öfrig till dramatiska arbeten, åt hvilka han nu ifrigast egnade sin skaldeförmåga. Han hade författat det första Skådespel, som Gustaf den Tredje såg uppfördt på den stora Svenska Theatern. Hans var den sista nya Tragedi, som återförde Konungens sinne till dess fordna ädla njutningar. *Edip* gafs första gången, och den höge åskådaren, som nu betraktade en diktad föreställning af ödets obevekliga våld, anade icke, att han sjelf, trenne aftnar derefter och inom samma rum, skulle, mera rysligen än besegraren af Sfinx, ryckas ifrån det folk, som han räddat och fröjdat.

Ett nytt tidehvarf började nu med den vise och gode Carls förmyndare-regering, hvilken småningom lugnade folkets upprörda sinnen, vårdade och förhöjde Rikets välstånd, stiftade nya gagneliga inrättningar, och, då den sorgfälligt afskilde Sverige ifrån deltagande i Europas stridigheter, bevarade derigenom både dess fred och dess samhälls-ordning. Det var icke att vänta,

att denna tillfälliga Regering, under sådana tidsförhållanden, skulle kunna verksamt fullfölja Gustaf den Tredjes omsorger för vitterheten och konsterna. Men hans Broder, med en lika upphöjd själsodling, ehuru icke med ett lika skapande snille, värderade och beskyddade dem. Lustbarheterna vid hofvet fortforo att vara lifliga och smakfullt ordnade, fastän sällan lysande; ty den redlige Förmyndaren använde icke dertill Statens medel, utan belastade sig med enskilt gäld för de ökade utgifter, som Riksstyrelsens värdighet honom ålade. Den stora Svenska Teatern upprätthölls, en mindre öppnades och blef riktad med nya snille-alster, ibland hvilka var Adlerbeths öfversättning af Racines *Phedra och Hippolyt.*

Den unge Konungen uppnådde den ålder, då han skulle vara myndig att sjelf styra. En skälig grannlagenhet förbjuder mig att om hans Regering säga mer, än att dess början lofvade nationen hvad, under en mindre orolig tid, fortgången måhända hade uppfyllt. Den styrka, som Riket under freden vunnit, bevarades några år genom en af kloka Embetsmän ledd, berömlig förvaltning af den allmänna nyttans angelägenheter. Till dem räknade dock icke den strängt hushållsamme Konungen några ädlare bildningsanstalter, ehuru de redan stadgade fingo bestå. I samma mån, som de stora verldshändelser, hvilka han med sin otillräckliga kraft ville styra, kränkte hans stolthet och fördystrade hans lynne,

blef han ock mera obenägen för alla verldsliga uppenbarelser af det sköna och ljufva.

Den vitterhet, som Lovisa Ulrika och Gustaf den Tredje hade uppdragit, bar nu likväl mognade frukter. Kellgrens, Gyllenborgs och Creutz's samlade arbeten hade redan blifvit utgifne, och allmänheten emottog ytterligare, jemte fleras, Leopolds, Oxenstjernas och Adlerbeths. På skådeplatsen uppfördes *Virginia* samt Adlerbeths berömda Tragedier *Ingiald Illråda* och *Kelonid*. Men den beundran, de vunno, var mera enskilt och tillfällig, än den, hvarmed sådana skänker åt nationen i förflutna dagar upptogos. Den allmännare känslan för Skaldernas konst aftynade. Konungen gaf dock några vedermälen af sin nåd och sin aktning åt de Vitterhets-idkare, som Gustaf den Tredje älskat. Adlerbeth, hvilken förenade med snillets rätt dertill äfven sådana medborgerliga förtjenster, som nu ansågos redbara, utnämdes 1801 till Commendör af Nordstjerne-Orden.

Det var naturligt att de sinnen, hvilka allt mera och mera stelnade af tröghet under en tung styrelse, skulle fördömma det lifliga och lätta i nationens lynne under Gustaf den Tredjes. Det är en vanlig tröst för den trumpne, att, med högmod öfver sin overksamma dygd, klandra den fröjdefullas menlösa glädje, en vanlig slughet af den skenhelige, att med bannor öfver andras njutningar, hellre än med försakelser af egna,

ådagalägga sitt förakt för jordisk flärd. Många anledningar förenade sig derföre till den beskyllning för lättsinnighet, hvilken man nu började att utkasta öfver det föregående tidehvarfvet. Den saknade icke all grund; Athén var icke och kunde ej vara ett Sparta. Men den har intill våra dagar blifvit utan granskning upprepad ifrån man till man, samt med öfverdrift och orättvisa fallit på Konung Gustaf den Tredjes hof och på hans vittra nöjen. Uti begge deltog Adlerbeth, och hans minne fordrar således att beskyllningen undersökes. Jag har redan sökt visa hvad vår tid är skyldig åt Gustaf den Tredjes bemödanden, att förädla sitt folk, och jag har med vördnad nämt några af hans enskilta vänner och af hans Hofmän. Ibland mängden af dessa hafva icke alle kunnat utmärka sig genom ryktbara värf, men aldrig har kanhända uti hvilken samling som helst af unga män, gynnade af lyckan och frestade af dess förförelser, hederns grundsatser varit mera allmänt gällande, och med mera ömtålighet vårdade, än i detta talrika hof. Det gifves dock en skillnad emellan lättsinnighet och ett lefvande sinne, känsligt för milda njutningar. Det tunga är det då alltid redbart, eller det redbara alltid tungt? Har man då aldrig sett någon i yttre seder stuäf man obetänksamt öfverlemna sig åt sina begär med en vild yra? Denne tröge olustige yngling, som aldrig ler åt något finare skämt, och gäspar när vi fälla tårar, är han icke lättsinnig då han på ett tärningskast sätter sin fa-

ders välfärd och sin egen heder? Är han det icke denne grundligen ledsamme Talare om allmän och enskilt hushållning, som nedlägger i vådliga företag lånet af sin väns sista skärf? I hvilken tid, vår eller den med Gustaf den Tredje förgångna, voro sådane och dermed likartade yttringar af lättsinnighet allmännare? Jag anklagar icke någondera; jag känner begges särskilta värden; men jag är ej blind för närmare fel, som det vore en feghet att ej vilja bemärka, då de aflägsnare förstoras. Det är min öfvertygelse, att lynnets lätthet skyddar hjertats allvar, säkrare än en naturvidrig sinnestyngd, samt att nationer, äfven för sin sedlighet, behöfva ädla nöjen. — Men det vackra könet....? Ja, det var i Gustaf den Tredjes Hof förtjusande vackert; ja det var af en slösande natur offradt att älskas och genom en, någon gång öfverförfinad, själsodling danadt att känna lifligt hvad intet menskligt hjerta kände utan våda. Må de lyckligare qvinnor, som en sparsammare skickelse, en härdande uppfostran och det husliga lifvets stillhet skyddat emot villor, må de dock dömma mildt öfver dessa sköna, hvilkas rykten inga röster kunna ur grafvarna höja sig at försvara. Gissningarne om det doldare lifvets förhållanden böra dö med stunden, som födde dem. Endast lastens allmänna och skändliga fräckhet i något tidehvarf tillhör häfderna. Ifrån det, som närmast föregick Gustaf den Tredje, hafva vi hört rysliga berättelser om ett sedeförderf, som partiernas statskonst uppmuntrade och använde. Hvad ondt hafva vi deremot

hört från hans? Visserligen icke, om ock alla beskyllningar vore sanna, något med det förra jemförligt. Allt, intill sjelfva förvillelsen, antog i denna ridderliga tid ett ädelt yttre, som bevisade en inre aktning, äfven hos den svaga, för ädelhet. Glädjen var hyllad; men allvaret tåldes och vördades. Man såg i det för lättsinnighet nu utropade hofvet, glada lysande unga män samla sig omkring en medelåldrig, som de gerna hörde. Hans blick var eldig, men icke lekande, hans anletsdrag voro en tänkares, hans gulnande hy vittnade om lärdomens mödor; enkel var hans klädsel, stadig hans gång, allvarsamt hela hans yttre väsende. Jag ville nu i hast kunna draga förhänget från en tafla, der han stode med penselns sanning skildrad, nämna Adlerbeth, och säga dem, som betraktade hans vördnadsbjudande gestalt, att denne man var den, som uppfann nöjen i Gustaf den Tredjes hof, att han var älskad af Gustaf den Tredje, sökt och högaktad af Dess gunstlingar.

Men han var äfven sökt och högaktad af de yppersta män ibland Svenska folket. Hans ståndsombud valde honom tvenne gånger att öfverse förvaltningen af rikets penningeverk. Efter den statsförändring, som beredde Sverige nya grundlagar, blef han först rådfrågad öfver det förslag till Regeringsform, som innan Ståndernas sammankomst uppgjordes, och vidare kallad af Riddarskapet och Adeln till det Utskott, som utarbetade den sedermera enhälligt antagna. Det för-

troende, som Riksföreståndaren och dess rådgifvare hyste til hans djupa vishet, hans redliga afsigter och hans foglighet, var kanhända nödigt för att stadga deras öfvertygelse, att det nämda förslaget icke uppfyllde nationens skäliga väntan, samt bringa dem, att icke yrka dess antagande. Samma förtroende åter af hans beslutande medborgare verkade mäktigt att förena dem till bifall af den lag, hvartill han gifvit sina råd och sin granskning. En undersökning af dess värde vore vid detta tillfälle icke lämplig. Det är pröfvadt under förflutna sjutton år, samt bevittnadt af Sveriges lugn och af dess constitutionela författnings bestånd, medan många af Europas öfriga Stater slitits emellan folkens fordringar af en alltför vidsträckt frihet och regeringarnes alltför häftiga ansträngningar, att rädda sin fordna makt, eller att återvinna den. Men det var icke att vänta, att detta skyndsamt fullbordade verk skulle hinna at blifva fullständigt kändt och omfattas af en allmän öfvertygelse, under de få dagar, som Rikets vådliga belägenhet lemnade åt Ständernas öfverläggningar derom. Sådant är dock det Svenska folket, när dess spänstiga kraft af någon stor fara sammantryckes; det lyfter sig då till en klar åsigt af det hela, och besluter, med en lugn förtröstan, i afseende på delarnes öfverensstämmelse, till de män, hvilkas förstånd och dygd det erkänner. Nu, i det främsta och det talrikaste af Riks-Stånden, uppstod Adlerbeth för att tilstyrka ett skyndsamt och ovillkorligt bifall till den föreslagna grundlagen. Frihetens ifrigaste

yrkare igenkände den man, hvilken tjugo år förut hade talat för henne; de, som fruktade hennes öfverdrift, litade på orden af Carls och Gustafs vän. Han stod der i den högtidliga samlingen, såsom en medlare emellan de skiljaktiga tänkesätten. Hans allvarliga uppsyn, tårarne som ville framtränga i hans ögon, och hans rörda stämma gåfvo en ökad styrka åt hans tal. Det afhördes med enhällig förtjusning, och tvenne dagar derefter ägde åter Sverige Konung och lagbunden frihet.

Det ägde äfven omkring Thronen ett Stats-Råd af upplysta och redliga medborgare, hvilke skulle med sin erfarenhet och sin omtanka leda Konungens beslut, men icke herrska öfver hans vilja och ej dela hans makt. Då ännu lefde i alla Svenska hjertan den gamla, hos menigheterna outplånliga, öfvertygelsen, att Sveriges Konung må höra råd, men sjelf styra. Då ännu var icke öfver Gustafvernas och Carlarnes land utbredd den främmande läran, att en Konung, för att hålla sitt Majestät i helgd, endast bör välja förvaltare af sitt välde, som ostraffadt må kunna smädas och störtas; men icke nedlåta sig till någon egen pröfning af statens angelägenheter, icke med egen rättrådighet och vishet skydda sina undersåtares välfärd, icke med egen blick upptäcka deras lidanden och behof, icke med egen kraft ordna statens försvar, samt, i följd häraf, icke åt sitt hjerta vinna deras tacksamhet och kärlek, eller åt sin förmåga deras beundran.

Vi, Svenskar, kände oss då stolte öfver att vara Svenskar, och sökte ej att genom en Ministerstyrelse, som vårt rikes inskränkta vidd icke heller gjorde nödig, blifva Britter eller Fransmän, för att ännu en gång slitas emellan ytterliga partiers ömsom segrande våld. Vi trodde, att rättvisa och noggrannhet vid de allmänna ärendens behandling uppvägde olägenheterna af några fördröjande former, hvilka äfven, utan att rubba statsförfattningens grunder, kunde förenklas; men att den brådskande farten af en Turkisk styrelse svårligen kunde vinnas utan en Turkisk försakelse af alla anspråk på säkerhet för statens och enskiltas rätt. Med dessa tänkesätt, som af ålder varit och, ehvad försök man vågar att dem rubba, skola förblifva det Svenska folkets, hade ock Adlerbeth tillstyrkt stiftelsen af det Statsråd, hvaruti han, till allmän glädje för de upplysta nationen och med bifall af alla meningar, inkallades. Dertill valde honom den åldrige Konung, som, endast af kärlek till sitt fosterland, å nyo i en vådlig stund åtagit sig regeringsbördan, och som ville förstärka sin egen kraft med visa och rättsinniga rådgifvares. Tiden är ännu icke inne, att öfverlemna åt historien ett omdöme öfver denna regering, att framställa i full dag alla de svårigheter, som den hade att öfvervinna; att utreda alla de faror, undan hvilka den räddade Sveriges sjelfständighet och lugn, eller alla de olyckor, hvarmed den befästade dess frihet, upprättade dess näringar, befrämjade deras framtida tillväxt, och beredde den nya ära, som de

Svenska vapnen vunno under en stor härförare. Adlerbeth, hvilken med sina råd medverkat att förvärfva oss denna hjelte och statsman, förblef i sin upphöjda och oroliga befattning intill dess fäderneslandets frälsning, tillika med Europas, var fullbordad. Efter ett Riksmöte, vid hvilket det rådande eller åtminstone det högst ljudande tänkesättet röjde en hugnesam, ehuru kanhända icke nyttig eller rätt ädel glömska af nyss försvunna vådor, fann han sig, utan förebråelse, kunna återgå till det enskilta lifvets stillhet. Han lemnade 1815 ett Embete, som han icke eftersträfvat och hvilket nu endast skulle mot hans ålderdom reta det tadel, som skonat hans ungdom och hans mannaålder. Han lemnade det, lika saknad af Carl den Trettonde, af Carl Johan, af dessa Rådsherrar med hvilka han i sex år delat bekymmer, ansvar och ära, samt af de medborgare, som kände hans rådslag. Jag skattar mig lycklig att vara en ibland dem, och att kunna i denna Akademis häfder nedlägga mitt vittnesbörd, att Stats-Rådet Friherre Adlerbeth vid alla tillfällen uppfyllde sin pligt som en redlig Svensk man och en värdig medlem af den förvaltning han tillhörde. Jag tillåter mig icke att bedömma framfarna sådana inom mitt fäderneslands eller de med denna samtidiga Ministèrer i Europa; men det vet jag och det bör jag säga, att i afsigters renhet och i sedlig grannlagenhet ingen öfverträffat detta Svenska Stats-Råd. Det stod på sin dygd, upphöjdt och befästande Sverige, såsom en lund af ekar, hvilken med sina

rötter sammanhåller holmen midt uti den vilda hänförande strömmen.

Stats-Rådet Adlerbeth hade blifvit utnämd till Friherre samt till Riddare och Kommendör af Kongl. Maj:ts Orden. Med dessa värdigheter hade han kunnat förena den högsta, som är egnad åt synnerliga förtjenster mot riket, om hans ihärdiga blygsamhet icke hade afböjt denna utmärkelse.

Sällan afträder någon Statsman från de allmänna ärendenas bana, utan en hemlig önskan att blifva glömd af sin samtid och att sjelf kunna förglömma henne. Mindre, än någon annan, kände likväl Friherre Adlerbeth behofvet af denna ömsesidiga förgätenhet. Han uppbar sin andel i de oblida omdömen, som här och der fälldes öfver den styrelse, hvari han deltog. Men enskilt rönte han en odelad aktning, och hans harmlösa sinne hade ingen, i fria samhällen utomordentlig, orättvisa att ihågkomma, men förlåta. Detta var måhända en följd deraf, att han i vanliga mål inskränkte sin verksamhet inom en rådgifvares trängre krets. Redligen och frimodigt yttrade han sina tankar öfver de beredda förslagen, men till deras beredning medverkade han sällan. Denna varsamhet var icke feghet, ty han hade förut gifvit tillräckliga prof af sitt mod och gaf dem äfven nu, då vigtigare händelser det kräfde; den var icke sorglöshet, ty han bekymrade sig med värma, någon gång med oro, om fäderneslandets öden och regeringens ära. Men han miss-

trodde sin skicklighet till sådana värf, som han ansåg fordra en särskilt vana. Han var mindre dristig än oförskräckt, kände sig äga en jemnare förmåga att pröfva än att handla, och valde derföre till sitt kall, att gifva sådana råd, som skulle vara rena äfven från den ouppsåtliga veld, hvartill kärleken för egna arbeten kan förleda statsmannen, likasom författaren. För all sanning var hans förstånd öppet, för allt godt och ädelt hans hjerta. Han härdade dock sin öfvertygelse mot bevekande böner och öfverraskande villor; för skäl allena var han böjlig.

Så allmänt känd och erkänd var Friherre Adlerbeths vishet, att man utan förargelse såg Coras sångare, Virgilii öfversättare uti Konungens Stats-Råd; sådant förtroende till hans pligtkänsla, att man icke beskyllde honom för vanvårdnad af sitt Embete, änskönt han, medan han ännu innehade det, skänkte Svenska språket *Horatii skaldebref och Satirer*. Men hvad alle skonade, gillade dock icke alle. När staten betraktas från den nyare verldens låga åsigt, är ock den fördom ursäktlig, som afgör, att en skald icke gerna kan vara en duglig embetsman. Skulle han väl kunna fästa sin lefvande själ vid detta liflösa hela, som våre samhällsmekanister, i ett sant uttryck af sin föreställning derom, kalla statsmachinen? Skulle hans älskande hjerta kunna vägra sin huldhet och sitt försvar åt de likar, hvilka den girige beräknaren fördömmer, såsom tärande medlemmar i det stora hushållet,

och ville drifva derutur emedan de icke älstre annat än glans och ära och medel till öfversinnliga njutningar? Skulle han vilja öfva sig att handtera Krämarens vigtskål, för att afväga det mått, som hans nation må åtnjuta i den milda Skaparens gåfvor, eller mödosamt använda en låg räkenkonst för att uppställa bokslut mot en ädel fosterlandskänslas fordringar? Men Staten är icke en sammansättning af döda hjul, utan af lefvande menniskokrafter, som inbördes röras och röra; icke ett slutet hushåll, hvars förnödenheter endast vägas och mätas, utan ett andeligt samfund, som vårdar och främjar det heliga på jorden. Hvarje nation är en framskridande sång, eller en del deraf, uti menskligbetens Epos, diktadt af den Evige för att uppskrifvas af Tiden. Ingen dödlig fattade dess vidd; men då hopen gradvis ser de stumma tecknen, och fäster vid dem ljud, och stafvar dessa tillsamman och binder enkla begrepp vid de enkla orden; då anar det odlade snillet handlingens gång, då hör skalden de skiftande tonernas rhytm, och skådar det oändeliga speglad i begränsade bilder. Staten är ett konstens verk; men den höga, den fria konstens. Dess former böra vara förståndsenligt sammanfogade; men de böra ock lifvas af en anda, som endast känslan och icke begreppet fattar. Och då blifver intet enda af dess värf ringa, intet utan en djup betydelse för skalden eller för någon, hvars hjerta en skön konstbildning förädlat. Sätt honom på domaresätet, och han skall icke afmäta sitt nit för rätt-

visans helgd efter föremålens yttre storhet, icke anse det vara mindre skönt att bevara den fattiges rätt till sin ärfda teg, än ädlingens till sin lysande ätts stamgods. Använd honom i någon gren af den allmänna nyttans förvaltning, eller i den offentliga uppfostringens mödosamma kall, och han skall i delarna vårda det hela; ty han känner det harmoniska i naturens lif; han vet att äfven rotens yttersta trådar suga jordens närande saft till ekens krona, att äfven det späda löfvet inhemtar ljusets föda åt stammen. Hurú ännu vigtigare är det icke för samhället att dess högsta angelägenheter ledas eller åtminstone bevakas af ett poetiskt sinne, förenadt med en historisk förmåga att undersöka och en filosofisk att bedömma? Denna sällsynta förening, sågo vi hos Friherre Adlerbeth, och rönte verkningarna deraf i hans bemödanden att främja alla nyttiga och sköna yttringar af statens lifskraft, men äfven i hans sorgfällighet att bevara de organer, genom hvilka den flutit till oss ifrån våra fäder. Den allt begripande nyhetsmakaren skall finna det vara lätt, att genom enklare medel åstadkomma en hastigare och derigenom förökad rörelse af samma kraft. Men den evige allvise Skaparen uppställde ej ett verk af raka oböjliga rör, för att genom dem låta sin anda ledas ifrån toma rum till toma. Han väfde naturens fibrer att sammanhålla dess vexlande alstring, böd blodet att löpa uti grenade ådror till och ifrån hjertat, samt stadgade för menniskosjälen den lag, att

hon skulle uppfånga sanningen och binda den fria dikten uti nätet af retliga nerver.

Endast tre år återstodo af Friherre Adlerbeths lefnad, sedan han drog sig ur en ombytlig verld för att, ostörd af dess buller, njuta det oförgängliga från en länge försvunnen. Öfversättningarne af *Horatii Oder* och af *Ovidii Metamorphoser* blefvo alstren af denna hans ledighet ifrån statens värf; jag säger icke hvila, ty han försmådde henne så länge hans själ kunde verka, och han nödgades icke heller att emottaga henne förr, än i grafven.

En sådan aldrig tröttnande drift till arbete var hos denna ovanliga man destomera aktningsvärd, som lyckliga omständigheter och en tidigt insamlad skörd af ära befriade honom från behofvets tvång eller namnlystnadens retelser dertill. Att gagna sitt fädernesland var målet för alla hans mödor.

Gagneliga voro ock alla hans verk, de första ej mindre än de sista. En yngre tids friare lynne må förkasta de reglor, härledda från den Grekiska konstens enfald och åskådliga skönhet, som han, följande Corneilles, Racines och Voltaires efterdömen, sorgfälligt iakttog i sina Tragedier. Man skall dock erkänna att dessa, i sin art, hafva obestridliga förtjenster af karakterernas sanning, händelsernas enkla utveckling, och dictionens renhet. Med dem gaf han åt Svenska Theatern en bestämmelse, som upphöjde nöjet

till njutning af flärdfria konstverk, åt yngre Svenska snillen en föresyn af det höga skaldesnillets allvar. Hans mindre poemer uttrycka i allmänhet samma elegiska känsla, som utgör det nordiska lifvets grundton. Denna känsla lånade hos Adlerbeth en egen kraft af hans Sokratiska vishet. Öfver hans, på dystra bilder rika, tafla af naturens och menniskoverkens förgänglighet, eller öfver hans träffande framställning af det menskliga förnuftets vanmakt, att utforska tingens dolda grund, hvilar ett lugn, som ej är det af njutningar öfvermättade sinnets slapphet, eller den fjättrade styrkans förtviflan; utan detta lugn, som leder sitt ursprung ur samvetets frid, som skyddar och förstärker hjertats verksamhet; detta den manliga försakelsens lugn, som, i de ärofulla striderna, aldrig öfvergaf Sveriges hjeltar. Efter forntidens mönster hade Adlerbeth bildat sig. Kraftfull enkelhet, teckningarnes noggrannhet, skildringarnes hållning, delarnas sammanstämmelse till ett afsigtsenligt helt, sedlighetens skära glans och versens välljud utmärka, efter mitt omdöme, hans sånger. Hans lefvernesbeskrifningar och åminnelsetal öfver många af sin samtids namnkunniga och berömliga män äro dyrbara, både såsom minnesvårdar från en ärofull nationens ålder, och såsom mönster för sådana. Med dem har han förvärfvat sig ett rum ibland Sveriges mästare i den historiska stilen. När ämnet det fordrar eller tillåter, lyfter han sig till en vältalighet, mindre spänstig än Höpkens, sällan af så liflig styrka som Rosensteins, men

liknande bådas, isynnerhet den sednares, i språkets otillgjorda manlighet och renhet, i tankarnas vigt, i uttryckets hofsamhet, samt i målningar, tecknade med säker men icke synbar konst, och belagda med färger, hvilka ej pråla i bjerta brytningar, utan naturligt sammanflyta. Hans öfversättningar af de Romerska poeterna fordra ej några loford, minst af mig, som icke besitter de säkra kunskaper, hvilka vore nödige för att fullständigt utreda deras värde. Det är erkändt af alla behöriga domare deröfver. Hvilken förvånande syn var det icke för oss att skåda Eneiden, ej tolkad blott, men afformad i vårt språk? Huru skulle den icke utvidga våra begrepp om detta språks rikedom och böjlighet? Det var ett dristigt, men lyckadt försök, som icke skulle sakna efterföljd. Också huru mycket har ej det gamla Grekland och Rom redan skattat till den Svenska Vitterhetens tillväxt, och hvad kunna vi icke ytterligen vänta af de eröfrande snillen, åt hvilka Adlerbeth öppnat den nya banan till ära? För det uppväxande slägtets daning hvad kan åter vara vigtigare, än att äga till fäste för det Svenska sinnets allvar, Svenska verk af den antika konstens klara skönhet och friska lif? Är det en sanning, att språket, denna spegel af ett folks hela bildning, är den dyrbaraste af dess skatter, så skall aldrig en Svensk man, mäktig att fatta denna sanning, nämna Adlerbeths namn utan att välsigna hans minne.

I det enskilta lifvet var Friherre Adlerbeth

lika älskvärd, som vördnadsbjudande i det offentliga. Åt sitt umgänge gaf han ett alldeles eget behag, blandadt af innerlighet, enfald, skarpsinnighet, djup kännedom af ämnet hvaröfver han talade, snar fattning af en främmande tankegång, och en sällsynt fördragsamhet för det nya och dristiga i andras meningar. Han var på en gång lärare och lärjunge, ty han ansåg aldrig sin vishetskrets sluten. I sina handlingar var han strängt rättvis och sorgfällig att hålla sin heder i en alltid uppenbar renhet. Den mänskliga ofullkomlighet, som en skärskådande granskare af hans lynne kunde upptäcka, var en mera än nödvändig sparsamhet. Han dolde den ej, såsom mången, under ytan af en då och då prålande frikostighet; han behöfde icke heller dölja den, ty han vände besparingen endast emot sig sjelf, och han ansåg sig äga frihet att försaka njutningar, dem han ej älskade, samt en flärd, för hvilken han ville, äfven offentligen, ådagalägga sitt förakt. Men, redan tio år före sin död, afsöndrade han ett hemman från sitt gods och skänkte det åt sin församling till en Skole-inrättning för Allmogens barn. Men han afträdde ur Stats-Rådet, utan att begära eller emottaga någon annan fördel, än en ringa lön, som Konung Gustaf den Tredje hade tillagt honom för hans lifstid, och hvilken han, då han kallades till det höga embetet, uttryckligen förbehöll sig att få återtaga, när han, förr eller sednare, skulle lemna det.

Om äfven han stundom fick erfara, att på

jorden är ingen sällhet fullkomlig, hade han dock att tacka Försynen sin dygdiga vandel, och sina ädla mödor för ett större mått deraf, än det åt menniskor vanligen beskärda. Det gods, han ärft, betryggade hans sjelfständighet, fägnade hans sinne med sina naturskönheter, och uppfriskade hvarje sommar hans krafter. — Visligen hade han gjort sina val af vänner; de förblefvo ock honom trogne. Att nämna Gyllenborg ibland de äldre, Rosenstein och Oxenstjerna ibland de jemnåriga, Axel Gabriel Silverstolpe ibland de yngre, är att säga nog om de egenskaper, till hvilka hans snille och hans hjerta kände en naturlig dragningskraft. — Ärelystnad störde aldrig hans lugn; men icke heller behöfde han någonsin, att emot det allmänna omdömets vrånghet pröfva hela kraften af sitt samvete. — Ålderdomen öfverraskade honom ej; intill sin sista stund bibehöll hans kropp en styrka, som lydde hans friska själs fordringar. — Men den högsta sällheten njöt hans faderliga känsla. Sina dygder, sin grundlighet i lärdom, sitt nit för Sveriges stora minnen, sin vördnad för dess lagar, sin kärlek till dess vitterhet såg han fortlefva i en Son, redan värdig det namn, som han hade upphöjt öfver förgängelsen.

Nu kunde han dö; nu fick han ock dö utan plågor. I hans bokrum insmög sig gemen med den nedvända facklan och lade sakta sin hand på hans ögon. De sågo ej mera visdomens och

skönhetens

skönhetens dunkla tecken; de sågo deras outsägliga förklaring i en rymd, der, omkring sin Konung i tiden, sin vän för evigheten, sig samlade åter, till ett nytt oupplösligt förbund, de Snillen, som hade, under hans ledning, i ädel samdrägt, verkat att befästa och förhöja Sveriges ära.

INTRÄDES-TAL,

HÅLLIT I

SVENSKA AKADEMIEN

DEN 29 NOVEMBER 1826.

AF

HERR JOHAN DAVID VALERIUS,

GANSLI-RÅD, ANDRE DEPARTEMENTS-CHEF I KONGL. GENERAL-TULL-STYRELSEN, LEDAMOT AF RIKETS ALLMÄNNA ÄRENDENS BEREDNING, R. N. O.

MINE HERRAR!

I en verld, der stoftet är inhemskt och anden främling, sammantvungos de likväl till inbördes verkningar, för att å nyo söndras och återvända till sina åtskilda ursprung. Oafbrutet uppenbarar naturens cirkelgång, under formernas förvandling, grundämnenas bestånd; och om i förstöringen, ersatt af återfödelsen, förborgas elementet till vårt slägtes fysiska fortvarande och förkofran, hvarföre skulle ej sjelfva förgängelsen räcka ett medel åt de menskliga själskrafternas utveckling och framsteg? Dessa krafter kunna användas eller slumra, uppspira eller qväfvas; men intensift betraktadt, vet förståndet ej af någon ålderdom eller aftyning: det är gudomligt och således evigt, — alltid samma skapande magt, föränderlig, blott växande måhända, i de skapade verken. Likasom dagen solens, så kallas ock med rätta snillet himlens lån. Allt det stora och sköna, som tanken fattat och antvardar åt viljan att fullbordas, är endast jordens vinst på himlens egendom. Se der dessa gnistor af Prometheiska elden, hvilka ej slockna, men återfara, qvarlemnande ljuset, som af dem tändes och spriddes.

Så har en man, hvars innersta väsen var

ett rent och lefvande förnuft, hvars hela vandring rigtades att odla och skörda kunskapsfälten, så har Carl Birger Rutström försvunnit ur de dödliges antal, för att tillhöra minnet och ovanskligheten. Om honom är det, som en fräjdad skald sjungit att hans hufvud, liknande Mimers, fann svar på alla frågor, och som en utmärkt andelig Talare vittnat att han, med all sin förvärfvade visdom, ansåg henne för idel fåfänglighet. Dessa vackra runor, nyss ristade på grafhällen, skildra tillfyllest det i Rutström försinnligade idealet af en sann och derför blygsam förtjenst: de behöfva ej, de nästan förbjuda nya tillsatser. Dock lagarne för denna stiftelse vilja äfven en tolk af hennes enskilta förlust; och den, Mine Herrar! som J valden att förvalta ett så ärofullt kall, känner bäst i detta ögonblick, huru litet han ämnades både att tyda och att mildra eder saknad.

Långt upp i Sveriges högnord ligger en föga bördig, glest befolkad nejd, med synkretsen inskränkt af fjällar, på hvilka stjernhvalfvet, närmare sänkt mot jorden, tyckes hvila sig. Inga leende kullar eller Hesperiska lunder eller sakta sorlande kaskader vagga der inbillningen i vällustiga drömmar; svartgrå jernberg, dunkla skogar och strida floder mana till kamp med behofvet, mödorna och faran, till redbart allvar och djupa begrundningar. Från denna trakt härstammade Rutström, och i karaktersdragen brådes han på den. Man har anmärkt att fäderne-

ortens luftstreck och fysionomi ofta inflyta på lynnets och anlagens beskaffenhet. Hos hans fader, ryktbar genom de förföljelser och lidanden, som ett törhända missledt religionsnit och en oförsigtig inblandning i Stats-angelägenheterna honom tillskyndat, röjdes snillets förmåga, ett brinnande forskningsbegär, frisinnighet, förakt för flärden och den oböjligaste fasthet i öfvertygelse och föresatser. Dessa egenskaper, men med vida bättre och med mindre vådlig syftning, gingo i arf till sonen, hvilken just af Faderns misstag och olyckor varnades mot sekterism och theosofi, dem vår Rutström beklagande afskydde, och mot tvister i politiken, hvars namn han knappt tålde, och af hvars frukter han ensamt värderade den mest sällsporda och minst varaktiga, — freden.

De ädlaste plantor frodas vanligen långsamt, och Rutström brådmognade ej heller. Med små, men stadiga steg framskred han till yngling, och med ökade, men lika jemna, till man. Hans ungdom inföll i det lysande Augustiska sekel, hvarom i våra dagar är taladt, om ej för mycket, åtminstone för tidigt. Under denna Svenska litteraturens prakt-epok lefde han gömd i sin skugga, utan att bländas af det ytliga skimret, utan att ens af den äktare glansen lockas från ett ihärdigt studium af de praktiska vettenskaperna, för hvilka Nordbon dock måhända bestämdast danades. Också bibehölls då ännu temligen allmänt den åsigt af en fulländad kultur, att grund-

vaden, ehvad byggnad som helst komme att derpå uppföras, borde vara stark till botten, ämne och sammanfogning.

Bland menskliga kunskaper gifves det väl få, så rikhaltiga och belönande som Naturläran, och, bland hennes utgreningar, ej någon så skön och underbar som Botaniken. Hon skulle kunna benämnas naturpoesiens idyll och naturmythens nyckel. Och i sanning, hvilket jordiskt föremål erbjuder sig innerligare åt begreppet, känslan och aningen, än de vänliga, älskvärda, betydelsefulla blommorna? Från mossan till cedern i höjd, från säfven till eken i styrka, från sippan till tidlösan i blomningsstund, huru mångfaldigt och skiftande är icke växtriket! Rutström icke blott besökte detta rike, — han genomströfvade det i alla rigtningar; och åt meddelandet af underrättelserna derom egnades hans första och enda offentliga lärare-befattning. Örterna förvara helsans äldsta mysterier; Rutström inträngde djupt i dem. Till samlande af Naturhistoriens och Medicinens rön, företog han en resa i främmande länder, ej för att glömma och försmå, men för att gagna och skatta sitt eget. Hans färd var det trefna arbetsbiets utflygt till fjerrbelägna rosenparker, hvarifrån det återbringar sitt gyldene byte. Om han sällan och motvilligt utöfvade läkarekonsten, hvarpå han utrikes med heder erhållit mästare-patent, bevisar sådant ytterligare att han för väl kände denna konst, för att icke tvifla om hennes säkerhet.

Hos mången har tilläfventyrs funnits ett digrare, mera prunkande lärdoms-förråd; men troligen sågs aldrig vettenskapen mera ordnad af vettet, än i hans klara, upprymda hufvud. Olik Dedal, som instängdes i den labyrint han sjelf anlagt, valde Rutström hellre att lösa problemerna än att uppställa dem, hellre att oregelbundet förenkla än att systematiskt inveckla teorierna. Hans finhet sköt och träffade som blixten; hans omdöme var den sundare filosofiens kritik; hans granskning uppnådde Aristarks, klyftig ända till hvasshet, men obekant med häcklingen, som med lofsången. Den kunskap Cicero kallar tidernas vittne, sanningens ljus, minnets själ, lifvets undervisarinna och fornålderns härold, ledde honom framför allt till en trägen forskning i antiqviteterna och det dermed förknippade studium af inskriftskonsten, denna genialiska, ehuru skenbart stela formning och infattning af gedigna, sammanpressade, förstenade tankar, hvari han blef, inom Sverige, Adlerbeths medtäflare, ensamt af honom öfverträffad och än af ingen efterföljd.

Med sina egentliga vitterhets-försök framträdde Rutström sent och sparsamt. Ingen aktade dem ringare än han; ytterligt kall och hård emot egna skaldfoster, förstörde han dem ofta i födelsestunden, och någon gång äfven sedan de osedda mognat under hans stränga faderliga tuktan. Utom några smärre, af qvickhet gnistrande tillfällighetsdikter, som måste, för att skåda ljuset,

frånryckas honom af en uppmärksam lyssnares minne, eller af en tystnadlofvande väns förräderi, bestod nästan hela hans poetiska qvarlåtenskap i den rättvist berömda öfversättning från Ovid af fabeln om Phaeton, hvilken ej täflande om edra pris, och blott derför ej krönt med det högsta, fick ett förtjenadt rum i edra handlingar, och snart beredde åt sin författare samma plats, som nu efter honom, icke till rang, men till nummer, skall intagas af den mindre värdige än slumpvis lycklige segervinnaren för dagen.

Om med skaldskap förstås, icke diktens talang, men dess hemlighet, — icke en sansad uppfinningsgåfva, en sinnrikt bildande konst, men den varma profetiska ingifvelse, som, af eget ämne och med egen låga, helgjuter färdiga skapelser, hvilka filen ej vågar nalkas, och dem han möjligen skulle förderfva, — så torde Rutström ej böra nämnas Skald: ett öde, som han, i slikt fall, komme att dela med de flesta af sångens söner. Hans snille hade, — så framt om snillet får nyttjas ett materielt uttryck, — jemförelsevis större arealrymd än kubik-innehåll; ju mer det i vidd utsträcktes, desto mindre kunde det på hvarje punkt uppstiga i höjd. Men just denna mångsidighet, denna poetiska universaldaning satte honom allestädes på sitt ställe, gjorde alla Pieriderna till rivaler om hans dyrkan. Sverige äger intet vittert samfund, som icke uppletade och inbjöd honom. Tvungen åtlydde han sådana kallelser, och besvärade dem vanli-

gen med en illa dämpad harm, härflytande från ädel blygsamhet, det enda som hos honom urartade till öfverdrift. Med samma orättvisa mot sig, utbrast han någon gång i bittra, häftiga förebråelser mot pröfvade vänner, om desse vågat framhålla hans förtjenst och liksom med våld bryta upp den envist tillslutna perlmusslan. Emedlertid måste och borde han blifva alla fäderneslandets Akademiers ledamot, — han, som i händelse det gamla Hellas födt honom, säkert hade varit införlifvad i Platons.

Man har hos oss velat ställa i motsats till hvarandra det klassiska och det romantiska af litteraturen. Denna bestämning, någorlunda rigtig med hänsigt till olika slag, synes dock haltande i fråga om olika nationer och tider; och såsom generaliserad värdemätning blefve den, under alla sammanlikningspunkter, falsk. Det gafs i Sverige en ej mycket aflägsen period, då ensamt Greker och Romare erkändes för klassiker. En annan kom, — och man upptog, bland de af ålder utkorade, äfven flera nyare, verkligt goda och i synnerhet correkta författare, hvilkas namn och lof snart genljödo från våra klippor, ett omqväde af förfinade Nordmäns triumfsång öfver den åter inkräktade och beskattade Södern. Nu ändteligen tyckes man, mer allmänt än någonsin, förkasta gränslinierna af slag, såsom en förhatlig ståndsskillnad i vitterhetens fristat. Man yrkar, mer öfvertänkt och derför mera lugnt, att smaken bör vara snillets varnande rådgifvare,

men ej få uppresa sig till dess tyrann eller pedagog; och man fruktar ej ens att jemföra Schiller med Euripid, flytta Racine nedom Shakspeare och bortlägga Eneiden för Frithiof.

Rutström genomlefde dessa skiften, dem han, skyggt indragen inom sig, väl icke verksamt förberedde, men hvaraf han icke heller var en sorglös åskådare. De omstämde ej hans ton, och rubbade ej hans läge. Hvarje lands första fullkomnade författare, mönstren blott, — ej efterföljarne, om ock desse upphunno eller förbigingo de förra, — tilldömde han klassik-rangen. Han förmente att den skapande kraft, som ordnar ett Kaos, måste stå framom den utbildande, hvilken ändrar och förskönar former, att Kastaliens bölja springer klarare och ymnigare ur sjelfva källan, än hon flyter genom prydligt hvälfda, men aflägsna vattuledningar. Mest älskade han de stora lemningarna från Latiens friska gyldene-ålder; hans vördnad för dem var till den grad helig, att han trodde omöjligt eller öfverdådigt deras metriska återgifvande på något modernt språk. Den vekare romantiken, hvilken han ansåg för en poesiens nerv-sjukdom, tålde han endast i mån af hennes originalitets-symtomer. För öfrigt framsade han ärligt, men påtrugade ingen den tankesats, att allt modelleras på något, att intet under solen är nytt, och att man ej må förevita Skaldekonsten om hon, likasom Handeln, gör upplånta kapitaler fruktbärande, och derigenom samlar en tillfälligt ökad, fastän icke sjelfständig fond.

Grekernes, de rika Gudauppfinnarnes sagor innehålla bland annat en berättelse om Zethos och Amfion, begge söner af Jupiter och Antiope. Zethos hade egnat sig åt nyttans värf; Amfion var allt vid sin lyra. Länge tvistade bröderne om sädesodlingens eller harmoniens företräde; Zethos, stark och oblidkelig som nödvändigheten, vann, och Amfion öfvergaf omsider musiken för åkern, det ljufva och vackra för det båtande och redbara.

Hvilken sanning i dikten! huru påfallande denna tafla afspeglar det litterära lifvets oförenlighet med det praktiska, deras inbördes strid och det sednares förebådade seger! Trefallt säll den skald, som, helt invigd åt offerkallet, fick nog, antingen af lyckans timliga skänker, eller af mod att umbära dem alla; men afundsvärd jemväl den, hvars jordiska mödor, om de ock skulle förstämma hans harpa, åtminstone ej krossa henne, — hvars befattningar i samhällets tjenst icke alldeles nedplatta konstsinnet under en tung massa af främmande och vidriga föremål! — Rutström, häruti ej vanlottad, tycktes tvertom ärnad att medla emellan Zethos och Amfion, att förlika begges yrken, utan kränkning af någonderas rätt. Patriotiska Sällskapet och Landtbruks-Akademien behöfde, för sina meddelanden åt det allmänna, en organ, som, lika utmärkt af tänkarens urskillning och af medborgarens nit, kunde värdigt tolka och främja deras syften; och Rutström emottog, i egenskap af dessa Inrättningars

Sekreterare, två verkliga förtroende-tjenster, hvilka begge hos innehafvaren kräfde intellektuel och tillåto estetisk bildning. För allt tillräcklig och själen i allt, utan anspråk, men uppfyllande dem, öfverträffade han, i hvarje ny embetspligts utöfning, andras förväntan och ofta sig sjelf. Han hördes ej knota öfver arbetets mångfald och börda, eller öfver de hopade hindren för en allmän nyttig plans utförande; ty han lefde genom verksamheten, och lefde för idén. Han ägde sig: han var det han ville och borde, i sin tid och på sitt rum: allvarlig och skämtsam, gåtlik och enkel, sublim och trivial, — hastande ur de lärdes salar till den idoga slöjdens vakstugor, från landtbrukets till vitterhetens experimental-fält.

Två ting, eljest icke så sällsynta, förmådde hans begrepp och känsla ej fatta: menniskohat och menniskofruktan. Tjenande med ifver sina likar, just då han låtsade fly dem, varm men skrytlös filantrop, gjorde han sig helst osynlig, när han kom med hjelpen eller trösten. Aldrig smickrare eller gunstfångare, uttalade han sanningen med den buttra sträfhet, som afvisar småsinnets fordringar på ett till hal smidighet förnedradt verldsvett. Han bekände sig till intet annat parti än det rättas. Om han någon gång med spetsig dialektik försvarade paradoxer och sofismer, var det endast för att bättre upplysas och fullständigare vederläggas; men gällde det öfvertygelsen, stod han trygg dervid mot autoritets- och opinions-tvånget, som fordom Cato stod ensam mot Gudarna.

Dock Rutströms personlighet, som så sällan och så halft framskymtade ur de större kretsarnes brokiga hvimmel, sågs hel och hållen, sågs förklarad i hans lilla verld, der snillets kometer, de ostyriga infallen, meteoriskt upptindrade och försvunno, men hjertat, en fast stjerna, alltid intog medelpunkten och bibehöll jemvigten. Här, i mångåriga förtrognas ring, uppenbarades han ohöljd, begärligt blottande sina fel, och nästan sträfvande att misshaga genom lynnets nycker, eller skarpa, till satiren gränsande sanningar. Förgäfves sårade han med vapen, trubbade mot hans eget ädla sinnelag; förtretad och leende omfamnade man den elaka Faunen, ty man visste att hans inre väsen var oskyldig frihet och fromhet och fred. Kanhända förvärfvade han ej många vänner; men han sökte få, och han förlorade ingen.

Denna sunda själ bodde i en sund kropp, icke kämpens, icke heller veklingens. Det var ej hyddan som qväfde sin gäst, men gästen som renade sin hydda. Eld framblickade ur det svarta ögat: lif och rörlighet förråddes i åtbörd och gång: talet liknade strömforsen, och öfvervans i hastighet endast af tankarna, hvilka ej sällan störtade så tätt på hvarandra, att orden, råkande i förvirring, knappt mägtade följa och uppbära dem. En lugn ålderdom tycktes snarare fördröja än bebåda hans upplösning, när döden hvarken väntad eller önskad eller fruktad, hemförlofvade den af gruset blott lindrigt fängslade anden.

Mig återstår, efter öfligt bruk, att tala något om den hädangångnes efterträdare; och detta ringhaltiga ämne tål ingen vidlyftig afhandling. Jag skall då oförstäldt säga Eder, inför Allmänheten, att den ära och lycka mig vederfarits, är jag skyldig åt eder öfvertygelse att jag, med en Sånggudinnorna bevarad tro, aldrig upphört att dela eder kärlek till de yrken, hvari jag ej delat edra framgångar, och åt den store Konungs nåd, som öfverhopade mig med dyrbara välgerningar, och bjöd min aftonsol nedsjunka från en molnfri himmel. Men jag skall också ej glömma att det var Rutström sjelf, hvars skygghet för all offentlig utmärkning, och hvars försakelse äfven af edra belöningar närmade mig det mål, från hvilket han drog sig tillbaka, — liksom när, vid Olympiska spelen, en länge förkunnad segrare stadnade utom banan, för att låta den unga, ovana och vågsamma kapprännaren eröfra palmen.

SVAR

SVAR

på Herr Valerii Inträdes-Tal, af Akademiens Direktör Herr Doctor Franz Michael Franzén.

MIN HERRE!

I ett af Shakspeares ryktbaraste skådespel förekommer den händelsen, att när Macbeth ibland sina till bords sittande gäster upplyfter bägaren till åminnelse af den saknade Banquo, står dennes vålnad fram vid hans sida. Någonting dylikt har i detta ögonblick här tilldragit sig. Då vi hört edert tal, Min Herre, hafva vi tyckt oss se skuggan af eder företrädare ställa sig vid eder stol. Dock behöfver Ni ej, som Macbeth, förskräckas för den döde som Ni sjelf framkallat. Icke heller gäller här Macbeths ord:

Bort tomma gäckbild! du har ingen blick
I dessa ögon, som emot mig stirra.

Icke endast blick, utan ande är i den lefvande bild, Ni för oss framställt; och den försvinner icke igen i mörkret, utan stannar qvar i dagen af eder ära. Frukta dock icke, att han som Banquo skall tränga Er ifrån stolen. Redan i sin lifstid ville han hafva sett Er i sitt ställe. Redan, då han kallades af Akademien, påstod han att denna plats tillhörde icke öfversättaren af Phaeton, som i sjelfva valet af sitt ämne hade uttryckt

sin egen ironi öfver sina poetiska utflygter, utan den skald, som, då han vunnit Akademiens högsta pris, vann det ännu högre, att hans sång i samma ögonblick, den kröntes, fick vingar och flög kring hela riket ifrån hand till hand eller rättare ifrån hjerta till hjerta. Med den honom egna, i eder lyckliga skildring af hans personlighet så väl tecknade, lifligheten i ord som i uppsyn och åtbörder, radade han skäl på skäl, för att bevisa, huru Akademien gjort orätt, då hon gått Er förbi, hvars lyckliga verskonst, ibland en mängd mindre skådespel, som gjort den Franska glädtigheten inhemsk, låtit Mahomet och Tancrede byta om språk utan att byta om anda och ton, och hvars sanna och rika snille af egen ingifvelse uttryckt, än ett snillrikt och lekande skämt i sånger, som upplifva alla sällskaps-kretsar, än en djup både känsla och blick i Sanningen och Allmänna Kärleken, än en hög och rörande skönhet i Tålamodet, än, i en större omfattning, det Qvinnliga könets dygder och behag.

Ni känner hans tänkesätt; Ni vet, huru hans blygsamhet var skild ifrån all förställning. Ni har sjelf tecknat hans sjelfständighet i öfvertygelse och frimodighet i dess yttring. Lika öppet och ärligt som han satte sig emot anspråk hos andra, bestred han de företräden, honom sjelf tillades, och för att fullända sin vederläggning, förnekade han, när ej annat hjelpte, värdet af sjelfva de yrken, i hvilka han utmärkt sig. Ni har redan anmärkt hans tvifvelsmål om möjligheten, att på

vårt språk uttrycka den skära klangen, eller ens den fulla betydelsen, af den Romerska versen: åt hvars försvenskning han likväl egnade så mången ledig stund.

En blott tillfällighet har i dag ställt honom vid sidan af Adlerbeth. Emedlertid äger emellan dem en viss jemförelse rum, oaktadt den olikhet, som var i deras bana, så väl som i deras ära. Begge hade lika mångfaldig som grundlig lärdom och en egen skicklighet, att uppfylla alla de platser, till hvilka de söktes. Begge förente med forskning i fäderneslandets fornhäfder en förtrolig bekantskap med de klassiska mönstren. Begges högsta nöje var att efterbilda den antika stilen, af hvars egna skönhet de hade en så fin känsla, som lärd insigt. Äfven den gåfvan att till inskrifter använda dess sinnrikhet och dermed förena väl uttänkta sinnebilder, var dem gemensam. Jag talar ej om de öfriga förtjenster, genom hvilka Adlerbeth upphöjde sig öfver Rutström i litteraturen så väl som i staten, icke heller om den sednares vettenskapliga öfverlägsenhet. Jag talar blott om de yrken i hvilka de kunna jemföras. Om äfven i dessa Rutström ej uppnådde Adlerbeth, så synes det mindre hafva härrört af brist på förmåga, än af brist på tillfälle till dess jemna utöfning. Vitterheten var för honom blott ett tidsfördrif, för hvilket han ej ville uppoffra sin alltid tjenstfärdiga menniskokärlek, än mindre någon pligt, som hörde till hans embetsbefattning. Derföre hunno hvarken

den rimmade öfversättningen af Metamorphoserna eller den metriska af Pharsalia, fullbordas.

Han ansåg sig sjelf dömd till ett blott mekaniskt drifhjul i verk, för hvilkas medborgerliga och fosterländska ändamål, han uppoffrade hvad han högst värderade af jordisk sällhet, det fria vettenskapliga lifvet, och det tysta umgänget med fornålderns Camener och Chariter.

Äfven Ni, Min Herre, har känt tyngden af de band, som embetsmanna-göromål lägga på snillet. Dock har det icke händt med Er, som med mången annan, på hvars genius vingarne blifvit bortplockade till pennor vid protokollet och expeditionen. Ni har från dessa stått upp färdig att på er lyra anslå toner för Du Puy, och midt ibland Länets eller Tullens angelägenheter, har Sångmön gjort Er besök, som beredt Er nya segrar. Den lager, Ni ifrån Rom eröfrat, är känd af alla, men icke så den palm, som er Bramin har helgat åt Er. Allmänheten misstänker ej, att medan Ni reser för att öfverse den tullbevakning, som confiskerar Indiska Shawlar och Mussliner, Ni sjelf tillegnar Er hela den Österländska prakten af bilder. Hon skall tacka mig, att jag förråder denna hemlighet. Derigenom kan hon få del af hvad Ni orättvist behållit för Er sjelf.

Emedlertid lyckönskar jag icke endast Er, utan alla vitterhetsidkare, till det bevis Ni lemnat om möjligheten att förena en stor poetisk förtjenst med en utmärkt skicklighet som embetsman.

HANDLINGAR

RÖRANDE

SVENSKA AKADEMIENS

HÖGTIDSDAG,

DEN 20 DECEMBER 1826.

INNEHÅLL:

Direktörens Tal och berättelse om Sammankomsten.

Tassos Död; Skaldestycke af Sekreteraren Carl August Nicander.

Minne öfver Riks-Rådet och Fält-Marskalken Grefve Arvid Wittenberg, af Franz Michael Franzén.

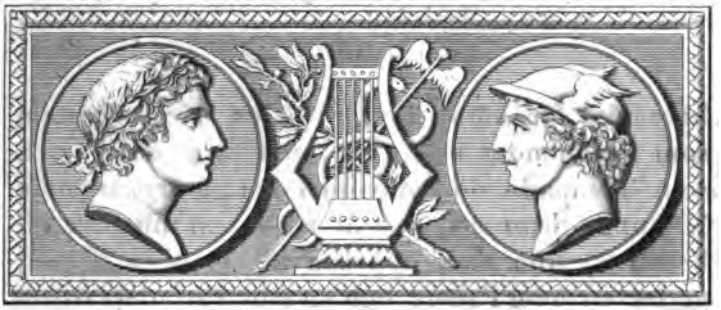

Den 20 December 1826 hade Svenska Akademien på stora Börs-Salen offentlig sammankomst, hvilken H. K. H. Kron-Prinsen täcktes i nåder bevista i den vanliga med galler försedda lektaren.

Akademiens Cansler, H. E. Stats-Ministern för Utrikes Ärendena Herr Grefve af Wetterstedt, som företrädde Direktörens ställe, öppnade sammankomsten med följande

TAL:

MINE HERRAR!

Under loppet af det år, som förflutit sedan Svenska Akademien firade sin sista Högtidsdag, hafva de Skandinaviska Folkens lifligaste önskningar blifvit uppfyllde. En arfvinge till deras kärlek och de förenade Rikenas troner, ger ett nytt stöd åt vår närvarande lycka, en ny borgen för våra förhoppningar. Framtiden, redan för medborgsmannen försäkrad genom eders helgd och den frivilliga gärden åt fräjdade bedrifter och talrika välgerningar, har vunnit en högre

betydelse för våra hjertan. Den Konungastam som förtroendet kallat att leda våra öden och som inympade sin sjelfvunna ära på den urgamla Konunga-thronens, fostrar redan en inhemsk afkomling, som skall uppväxa till manliga dygder under en ädel Faders och en stor Farfaders ögon. Hyllom honom, vid uppgången, den nytända stjernan, som en dag skall lysa för Nordens Folk, i middagens klara sken, det icke smickrets dimmor eller flärdens irrsken skola skymma eller förblända. Förenom våra böner för den nya länken i Carlarnes ärorika kedja, för Oscars och Hjeltedottrens Son, och tryggom oss, för våra efterkommandes sällhet, för deras bevarade frihet, och okränkta rättigheter vid de lärdomar och de efterdömen hon går att emottaga.

Till denna ljusa tafla sluta sig allmänna bekymmer öfver minskade skördar. De skola påkalla en utveckling af Nordens gamla dygder, enig kraft, och måttlighet. Vördom derföre, äfven under pröfningens tid, denna sammanlänkning af vexlande förhållanden, som uppenbarar Försynens allmakt och sänker öfvermodets dåraktiga anspråk på ostörda njutningar, och öfverlemnom oss med trygghet åt det stundande, mera lofvande året, i skygd af den Konunga-thron, der äran och mildheten herrska och med tankan fästad på den Konungsliga planta, som upprunnen på Skandinaviens jord, der slagit djupa rötter, för att, i rika skördar, uppblomstra för kommande slägter.

Härefter gafs tillkänna af tjenstförrättande Direktören, att Akademien till prisämnen för årets täflan uppgifvit

I Vältaligheten:

1:o Äreminne öfver Kongl. Rådet och Cansli-Presidenten Grefve Bengt Oxenstjerna.

2:o Historisk och Filosofisk jemförelse emellan Svenska Konungarna Gustaf I. och Gustaf II. Adolph, till storhet och Konungavärde.

3:o Fråga: om en ny vitterhet af högre anda och fullkomligare verkning på de menskliga sinneskrafterna i våra dagar verkligen uppkommit? och i fall så vore, hvaruti denna skilde sig till grundsatser och åsigter ifrån 17:de och 18:de seklernas godkända vitterhet, och hvilket vore hvardera slagets förhållande till den gamla klassiska?

4:o Karakteristik af tiden och de utmärkta handlande personer i Sverige från år 1592 till 1600; med lemnad frihet för öfrigt för de Täflande, att till försök i historiska stilen välja någon märkelig händelse, eller ock målningar af flera namnkunniga personer, vare sig ur Sveriges eller andra Länders historie, med förbehåll att ämnet icke finge vara närmare vår tid än slutet af 1600-talet.

Fem försök hade inkommit. Intetdera hade Akademien kunnat belöna med stora Priset, men tillagt andra guldpenningen åt N:o 1. *Slutet af Konung Albrechts Regering,* med valspråk:

> Karakterssvaghet och deraf följande brist på beståndande ärlighet, synas, lika med ytterlig förståndssvaghet, ej så noga veta huru mycket ondt de göra.
>
> *Nordforss.*

hvilken skrift lästes.

Som Författarinnan, Mamsell Carolina Elisabet Ruders, icke var tillstädes, så skulle belöningsmedaljen genom Sekreteraren henne tillställas.

Äfven de öfriga skrifterna i Vältaligheten hade Akademien ansett, hvar i sitt slag, förtjena afseende; men hon trodde dem kunna fullkomnas. N:o 3. *Areminne öfver Bengt Oxenstjerna,* hade hon funnit utmärka sig genom en vårdad, stundom upphöjd stil, och flera väl utförda ställen. N:o 5. *Om vår tids vitterhet i förhållande till den föregående,* samt N:o 4. *Om de grundsatser, som bestämma Vitterhetens perioder,* hafva fäst hennes uppmärksamhet; den förre genom eld och lif i tankegång, så väl som i framställning; den sednare, genom en djupsinnigare blick och allmännare öfversigt af ämnet. Begge syntes röja författare, af hvilkas insigt och skicklighet, sedan de närmare begrundat ämnet, hon bör kunna vänta sig ett egentligare och tydligare svar på den framställda frågan. — Äfven i N:o 2. *Ali, eller Moslemins första söndring,* erkände Akademien berättelsens liflighet, och uttryckets lätta, om ej alltid felfria, behag.

I Skaldekonsten

hade Akademien lemnat de Täflande fritt val af ämne, och derjemte förklarat sig emottaga Öfversättningar af Klassiska Auktorer på alla språk.

Bland Sex inkomna Skrifter hade Akademien tilldömt det stora Priset åt N:o 4. *Tassos Död;* med valspråk:

— Le Tasse, brûlé d'une flamme fatale,
Expiant dans les fers sa gloire et son amour,
Quand il va recueillir la palme triomphale,
Descend au noir séjour.

De Lamartine.

hvilket stycke upplästes.

TASSOS DÖD,

AF

HERR CARL AUGUST NICANDER,

PHILOSOPHIÆ-MAGISTER OCH COPIST I KONGL. KRIGS-EXPEDITIONEN.

Skaldestycke, som vunnit stora Priset år 1826.

Italien! krona bland Naturens under,
Du, som med dina floders silfverfall,
Din blåa himmel, dina rika lunder,
Så ofta lifvat mina känslors svall!
Här, i den lugnaste af mina stunder,
Jag älskar dig, och jag förgäta skall,
Att dina lagrar nu beskugga slafvar,
Och Lazaroner trampa Bruters grafvar.

O! Rom, som fordom stiftat verlden lagar,
Och än uti ditt intet allt förmår!
Gudomliga Ruin der Minnet klagar!
Du verldens Colisé, som vördad står,
Och kring hvars mur, i fallna slägters dagar,
En yppig blomsterranka konsten slår.
Du än ej glömt förglömda fäders lära:
Du kallat mig till lagerkronans ära.

Ren Gratiers händer lagerkronan vira,
Högt i min aning dyrkad, ej begärd.
Men se! den hjessa, som hon ämnar sira,
Blir först i döden hennes prydnad värd.
Hvem vet om ej, då de min högtid fira,
På samma gång den fröjd blir mig beskärd,
Att höljdt af lof, mitt namn kring verlden ilar,
Min sång förtjusar — och mitt hjerta hvilar?«

Så sjöng Torqvato Tasso, der han satt
Vid Sanct Onofrio, i klosterlunden,
Och njöt med lugn den sköna morgonstunden,
Som följde långsamt på en qvalfull natt.
Hans kind var fallen, men der fanns bevarad
En rodnad, tänd för härligare dar,
Och själens eld, af lidandet förklarad,
I skaldens sjunkna öga glänste qvar.
Han satt på gruset af en verld som farit,
Bland Romas spillror invid Tiberns elf,
Liksom en dröm om hvad han fordom varit,
En skön ruin af Dikten och sig sjelf.
Inför hans blick stod Minnets bleka Tärna,
I dunkel skrud, allvarlig och allen;
Men i dess panna Hoppets morgonstjerna
Framtindrade med oförgängligt sken.

Rikt var hans snille. Rikt var ock hans hjerta,
Och som Italien sjelf hans sång var skön:
Och verlden njöt hans sång, men gaf sin smärta
Och bojans tyngd åt Sångaren till lön.
Då glädjen njutes bäst, i ungdomsåren,
Af qvalen troget följdes han i spåren;
Men nu med all den tjusningskraft, hon har,
Nedsväfvar Äran på sin ljusa char,
Att glorians sken omkring hans tinning sluta,
Då han ej mer förmår dess skönhet njuta.

Till en triumf, liksom i fordna dagar,
I högtidskläder Roma smyckar sig:
Dock ej till en triumf för vunna krig,
Hvaröfver döden ler och lifvet klagar,
Men till en fest, hvars anda kärlek är,
Och till hvars firing friden blommor bär.
Ren Capitolii höga hvalfport dundrar,
Då han slås opp, och solen sig förundrar,
Att skåda in i Latiens helgedom,
Bebodd af minnen, men på kämpar tom:
Och Dea Roma, hon hvars rykte skakar
En verld, — hon, som på hjeltars grifter vakar,
Och triumferar än, i konstens bild,
Så manligt kraftfull, och så qvinnligt mild,
Bekransad blir af Senatorers händer
Med oljoqvisten, växt på Tiberns stränder.
Allt är så gladt och ljuset är så ljust,
Som om det föll från tusen öppna himlar,
Och lifvet synes i sig sjelft förtjust.
Af vandringsmän och vagnar Corso hvimlar,
Och fåfängt söks till festens dag en plats
I fönstren af de lyckligas palats.
Med blomsterkorgen Vignerolan sakta
Uti en båt på klassisk bölja far,
Och då sin rika skörd hon syns betrakta,
Hon sjunger med en röst, som klockans klar,
Utur Aminta några sköna ställen,

Dem

Dem hon vid silfverlampan lärt om qvällen.
På Forum herdar från Albano gå,
Och medan hjordarne sin hvila få,
Och ur en brusande fontaine förfriskas,
Torqvato Tassos namn förstulet hviskas
Af herdar och herdinnor om hvarann,
Församlade omkring en vingårdsman,
Som stolt att bo i Rom, och kunskap äga
Om Påfvens bref, om hvad de stora säga,
Om kröningsfesten, som i morgon sker,
Förnummit mycket, och berättar mer.
Från Monte Pincio hymner, öfversungna
Af ynglingars och tärnors valda tropp,
Mot klar och molnfri himmel stiga opp:
Och myrtenlunder, doftande och lugna,
Som lefvande sig tro, på kullen stå,
Och utan susning lyssna deruppå.

Men Tasso hör dem ej. Han kan ej höra
Den fröjd, som sprider sig kring berg och dal;
Från Hoppets drömda land en näktergal
Med andra toner sjunger i hans öra.
Mot dödens kalla bröst han sänker ner
Sitt hufvud, som så mycken skönhet tänkte:
Dock mera klart hans slutna öga ser,
Än då den verld, som nu blott skugga ger,
Uti dess öppna spegel återblänkte.

För intet jordiskt mer hans hjerta slår:
Af det förflutna har han knappt ett minne:
För det närvarande han saknar sinne.
Vid menskolifvets horisont han står,
Der jord och himmel flyta mildt tillsamman;
Der intet hörs, om ej Serafers ljud,
Der intet syns och lyser, utom flamman
Af alla verldars ljus och kärlek — Gud.
Som Svanen längtar från en gulnad strand
Och från en stormande och kylig bölja,
Att ilande på sträckta vingar följa
Sefirens flygt till Söderns varma land:
Så längtar Tassos själ, af drömmar gäckad,
Af tidens hand förtryckt, men obefläckad,
Att ur sitt eget hjertas mörker fly,
Att löst derur, som stjernan ur en sky,
I himlens famn en evig boning vinna,
Och der af fröjd, ej mer af smärta brinna.
Snart skingras tidens moln — snart är han fri.
Den sista striden skall en seger bli.

När nu med rädd förhoppning Skaldens vänner
Kring honom stå, fast han ej mer dem känner,
Den dubbla klosterporten låtes opp,
Och Cintio Aldobrandini träder
Till Tasso fram, i rika högtidskläder,
Omgifven af en reslig Schweizer-tropp.
Uti hans blick brann glädjens låga mäktig:

Den höga pannan vittnade om mod,
Och manteln föll kring hans gestalt så präktig,
Som gudadrägten kring Apollos stod.
Med vördnad han som sändebud sig böjde
För sångens son, och så sin stämma höjde:

»Den helge Fadren låter helsa dig,
»Torqvato Tasso! Han erinrar sig,
»Att fordom lagerkronan hedrat mången,
»Hvars ära ren af jorden är förgången;
»Han beder dig, hvars sånger ej förgå,
»Att ock en gång du henne hedra må.
»Den helge Fadren, så mitt budskap ljuder,
»Till morgondagen dig högtidligt bjuder,
»Igenom mig, vår kyrkas Cardinal,
»Till Capitolii festligt prydda sal,
»Att der för dina snilleverk belönas,
»Af folkets hyllning och med lager krönas.
»Så hans behag och vilja yttra sig.
»Med honom vare makt och frid med Dig!
»Hell Dig! och hell den krona Du skall bära!
»Välkommen, Tasso! till din egen ära!«

Då lyfte Tasso sina ögon opp
Och sade med en blick af himmelskt hopp:
»O! hvad är jag för en så stor belöning?
»Den helge Fadren kallar mig till kröning —

»Hans stämma nyss till mig högtidligt ljöd —
»Jag kommer — ja! jag kommer« — Dessa orden
De sista voro af hans mun på jorden:
Han sönk i Cintios armar och var död.

Men Ryktets Genius strax på snabba vingar
Med dödens tidning vidt kring staden far.
Dess röst som en begrafningsklocka klingar:
»Han är ej mer, som vår förtjusning var.
»De högre makter honom nu begära.
»Han lemnat jorden. En elysisk ära
»Är ren hans lön, och kransen, som han bär,
»Af menskohänder icke flätad är.«
Och häpne vandrarne på Corso stanna,
Och saknaden och sorgen öfvermanna
Hvart Romerskt bröst från thron till hydda ner —
Och Vignerolan sjunger icke mer.
Albanos herdar, som tillbaka vandra
Och vexla brutna suckar med hvarandra,
Ej tala mer om Tassos kröningsprakt,
Men hviska fram de sista ord han sagt:
Och glädjens hymn, den Rom ej mer behöfver,
I luftens stillhet än man ljuda hör,
Tills den i ett adagio mildt går öfver,
Och liksom Skalden tjusar, tynar, dör.

Men spridda skaror bort till klostret strömma,
Der deras älskling blef från lifvet skild,

Att för en stund sin egen saknad glömma,
Vid synen af hans hvila och hans bild,
Och för att se hur lagerkransen målar
Den panna nu, inom hvars yttre snö,
Så nyss, vid ljuset af Apollos strålar,
Förföriskt, yppigt, som Armidas Ö,
Ett paradis af skönhet blomstrat hade,
Förr'n dödens skuggor sig deröfver lade.

Det sägs om Gottfrid, korsets Riddersman,
När han med storm den helga grafven vann,
Att för sin bragd han skulle der belönas,
Och i Jerusalem till konung krönas.
Men Gottfrid sade: »Eder jag besvär
Att mig för kronans tunga prakt förskona,
Så sannt jag lefver jag den icke bär«!
Han fick i döden först sin rätta krona.
Så blef ock du på jorden obelönt,
O Skald! som sjöng så tjusande, så skönt
Om lejonhjertan och om riddartider,
Om helga grafven, Gottfrid och hans strider:
Du, som Jerusalem med snillet vann,
Som han med svärd — fick samma slut som han.
Men om från en förgänglig fest du rycktes,
Och ärans stämpel först på griften trycktes,
Ditt namn är tryggt i seklernas förvar:
Din högtid, Skald! Du ej förlorat har.

Så länge Latiens dalar blommor föda,
Och vattenfallen strö sitt silfver der,
Och purpurdrufvorna på bergen glöda,
En evig blomsterfest ditt minne är.
När morgonrodnan flammar upp i Öster,
Och hafvet lugnt som Diktens källa står,
En sång försmält med sköna, klara röster,
Från strand till strand i ljuflig vexling går.
När aftonrodnan tänder sig i Vester,
Begynnas der å nyo samma fester,
Och Diktens trolldom, ny för hvarje dag,
Förbyter ej sitt himmelska behag.
Och Främlingen från Nordens land, som sutit
På klippans spets och hört — och tårar gjutit,
I sin förtjusning ropar mången gång:
»O! af en Engel lär den sången vara!«
Då ropas stolt från glada landtmäns skara:
»Nej, ädle främling! det är Tassos sång«:
Och nejdens lagerhöljda kullar svara
Med klangfullt echo: »Det är Tassos sång.«

Författarn, Philosophiæ-Magistern och Copisten i Kongl. Krigs-Expeditionen, Carl August Nicander, framfördes af Sekreteraren till Direktören, som vid belöningens öfverlemnande yttrade:

Min Herre!

Det har för Svenska Akademien varit tillfredsställande och icke oväntadt att se Eder

framträda, Min Herre, som Författare till det skaldestycke hon i dag kunnat, med sitt högsta pris, belöna. Ert namn har redan länge tillhört Vitterheten, och lofvar, vid hvarje ny utveckling af eder talang, att tillhöra den länge. Det ämne Ni valt, har med känsla och sanning blifvit behandladt. Jerusalems odödlige Skald, länge jagad af ödet och förföljelsen, hädad af den Furste, som han, från en snar förgätenhet, bevarat i sin ridderliga sång, undanryckt af döden från det pris han gick att vinna i den eviga staden och inom triumfernas minnesrika borg, detta ämne utgör en skön tafla för Skalden och Tänkaren. Ni har, Min Herre, uppfattat den under dessa olika, till ett gemensamt mål, verkande synpunkter, och vetat gifva åt eder vers detta ädla allvar, detta anspråkslösa behag, som egnar minnet af Gottfrids sångare, han, som ingöt i sin sång hela den magiska värman af Italiens himmel, det manliga, ädla och höga som ännu lefver i dess forntida minnen. Med dessa förenade rättigheter på Akademiens uppmärksamhet, och med den öfvertygelse hon hyser att för sina yrken påräkna edert snille och eder verksamhet, länder det mig till en särskilt tillfredsställelse att, å Akademiens vägnar, få öfverlemna Eder detta prof af hennes aktning och utmärkande bifall.

Herr Nicander fördes derefter af Sekreteraren till hedersbänken.

Den andra guldpenningen hade Akademien tillerkänt N:o 2. *Sång i anledning af H. K. H. Arfförsten Carl Ludvik Eugenes födelse;* med valspråk:

Den rätt att lagrarne förvärfva
Du af din far och farfar får,
Och af din moder skall du ärfva
Den rätt, som öfver hjertan rår.
Födelsedagen.

som upplästes.

Författaren, Förste Expeditions-Sekreteraren i Kongl. Handels- och Finance-Expeditionen, John Arvid Afzelius, framfördes af Sekreteraren till Direktören, som vid belöningens öfverlemnande för honom tolkade Akademiens tänkesätt.

Afvenledes hade Akademien tillagt den mindre guldpenningen åt N:o 3. *Diktens Öar,* med valspråk:

Nos manet oceanus circumvagus: arva beata
petamus, arva, divites et insulas!
Jupiter illa piæ secrevit littoræ genti,
ut inquinavit aëre tempus aureum.
Horatius.

Författaren till detta stycke hade icke hos Akademien gifvit sig tillkänna.

Slutligen förkunnade Direktören, att Akademien, med Konungens, Dess Höge Beskyddares,] nådiga tillstånd, till ämnen för 1827 års täflan uppgifvit:

I Vältaligheten:

1:o Ånyo Åreminne öfver Kongl. Rådet och Kansli-Presidenten Grefve Bengt Oxenstjerna. Åt honom har väl Akademien redan egnat en skådepenning, med dertill hörande lefnadsteckning; men hon har icke ansett det böra hindra den större gärd åt hans förtjenster, som äreminnet utgör.

2:o Historisk och Filosofisk jemförelse emellan Svenska Konungarna Gustaf I. och Gustaf II. Adolph till storhet och konungavärde.

3:o Då i närvarande tidehvarf den mening synes vilja göra sig gällande, att genom högre framsteg i den estetiska bildningen, en vitterhet blifvit framalstrad af annat och

bättre slag, än den föregående tidens; så frågas i anledning deraf: har en ny vitterhet af högre anda och fullkomligare verkning på de menskliga sinneskrafterna i våra dagar verkligen uppkommit? I fall så är, hvaruti skiljer sig denna till grundsatser och åsigter ifrån 17:de och 18:de seklernas godkända vitterhet, och hvilket är hvardera slagets förhållande till den gamla klassiska?

4:o Såsom ämne af historiskt slag: Karakteristik af tiden och de utmärkta handlande personerna i Sverige från år 1592 till 1600. För öfrigt lemnades frihet, att till försök i den historiska stilen välja någon icke alltför vidsträckt period, eller någon märkelig händelse, tjenlig för en utförligare berättelse, eller ock målningar af flera namnkunniga personer, betraktade såsom sammanverkande under ett visst tidelopp, vare sig ur Sveriges eller andra länders historie, med det förbehåll att ämnet icke fick vara närmare vår tid, än slutet af 1600-talet; hvarvid likväl Akademien förklarade det hon helst önskade, att ämnet hämtades ur fäderneslandets historie, och såsom exempel nämt hvad hon förut uppgifvit: en teckning af Sveriges ställning och förhållande i anseende till främmande makter, från Sveriges deltagande i 30-åriga kriget, till frederna i Köpenhamn, Oliva och Kardis. Äfvenledes hade Akademien uppgifvit såsom förslag ur andra Länders historie: en jemförelse emellan den plan man tillagt Kejsar Carl V, till upprättande af en Universalmonarki, och den man i samma afseende tillskrifvit Konung Ludvik XIV.

I Skaldekonsten

lemnade Akademien de täflande fritt val af ämne, samt förklarade sig derjemte emottaga öfversättningar af Klassiska Auktorer på alla språk; äfvensom efter vanligheten metriska skaldestycken; hvarvid likväl erinrades, att då metrikens lagar icke ännu blifvit i vårt språk fullkomligt bestämda, Akademiens bifall icke måtte anses såsom ett stadgande af de metriska reglor, som kunna vara följda, utan blott såsom ett gillande af den poetiska talang, för hvilken ett dylikt arbete utmärker sig.

Detta år hade Akademien tillagt det Lundbladska Priset åt Copisten i Kongl. Krigs-Expeditionen Carl August Nicander.

Den minnespenning Akademien innevarande år låtit prägla, hade till föremål: Riks-Rådet och Fältmarskalken Grefve Arvid Wittenberg. Åtsidan föreställer hans bröstbild med omskrifna namn och titlar. På frånsidan ses Jupiters Örn, flygande med blixten. Omskriften: VENTURI TELA TONANTIS, vill säga: han bär den kommande åskgudens viggar. I Exergen läses: ARMIS VICTRICIBUS CAROLO X. PRÆLATIS, VARSOVIA FORTITER DEFENSA. OB. 1657. det är: sedan han med segrande vapen gått framför Carl X. och med tapperhet försvarat Warschau, dog han 1657.

Minnespenningen öfverlemnades i underdånighet åt H. K. H. Kronprinsen, och utdeltes åt närvarande af Grefve Wittenbergs Afkomlingar, samt, jemte den vanliga jettonen, åt Akademiens Ledamöter.

Riks-Rådet Grefve Wittenbergs Minne, författadt af Akademiens Ledamot och Sekreterare, Doctor Franz Michael Franzén, upplästes.

MINNE

AF

RIKSRÅDET

OCH

FÄLTMARSKALKEN,

GREFVE ARVID WITTENBERG.

Carl Gustaf var upphöjd på Gustaf Adolfs thron; och ett nytt tidehvarf öppnades för den Svenska Krigsäran. Kriget med Polen blef afgjordt: Konungen bestämde sig dertill både för att trygga sin krona och bevisa sig henne värdig. De höge sågo det gerna såsom ett hinder för den tillämnade indragningen af deras förläningar och ett medel till ny storhet och rikedom. Folket fördrog det med tålamod af kärlek till sin Konung och i hopp om en ny ära för Svenska namnet, en ny tillväxt af riket. Konungen, som redan i Tyska kriget bevist sig vara född till hjeltevärf, ärnade sjelf anföra sin här. Dock behöfde han icke blott under sig fältherrar, utan ock före sig en, som beredde hans af skyndsamhet, ej mindre än af tapperhet beroende framgång. Han valde dertill den fräjdade Man, som närvarande skådepenning framställer, Riks-Rådet, Fältmarskalken och Generalen af Artilleriet, Grefve *Arvid Wittenberg*.

Den motsvarande bilden af den flygande örnen, som *bär den kommande åskgudens viggar**),

*) Så väl denna omskrift (venturi tela tonantis) som bilden, en flygande örn med en åskvigg i klorna, äro tagna ur det förslag till minnespenningar af Lector Luth, som 1788 belöntes af K. Vitt. Hist. och Ant. Akademien. Se Hennes Handlingar 3 delen pag. 423.

utmärker icke blott den mest lysande af hans förtjenster, utan ock en tidepunkt i hans lefnad, hvarifrån hans minne lättast och klarast kan uppfattas genom en hastig blick först tillbaka på hans fälttåg i Tyskland, sedan framåt på hans segerfärd i Polen.

Det var i synnerhet vid tvenne stora tilfällen, som Carl Gustaf, medan han sjelf under Gustaf Adolfs största lärling gjorde sin första med lager krönta lärospån, blef uppmärksam på Wittenbergs lika rådiga och erfarna, som eldiga och kraftfulla tapperhet.

På samma fält, der Gustaf Adolf hade vunnit den för Nordens sjelfständighet och religionens frihet afgörande segren öfver Tilly, stridde Torstenson emot två de nu förnämsta Fältherrarne i Kejserliga hären: Erkehertig Leopold och Piccolomini. Wittenberg, som jemte Stålhandsk anförde högra flygeln, gjorde första anfallet med sådan styrka och framgång, at de Kejserlige tropparne, innan de hunnit blifva rätt uppställde, kommo i oordning och begynte vika. Hvarken uppmaningar eller hotelser eller böner eller slag, dem Erkehertigen sjelf utdelade ibland befäl och manskap, kunde hindra deras flykt.

Mindre lycklig var Svenskarnes venstra flygel, som genom den hjeltemodige Slanges död bragtes i förvirring. Dock blef hans plats uppfylld af Königsmark, som återställde deras både mod och ordning. Äfven i centern var segern ett ögonblick oviss, då en del af Svenska infanteriet

drog sig tilbaka och Öfverste Ouvris blef fången. De öfrige höllo dock stånd under Liljehöök, som till döds sårad, öfverlefde segren.

Utan att i dennes ära, åt hvilken Akademien redan egnat en rättvis gärd, öfverskugga något drag, kan det sägas, att om Torstensons ädelmod skulle ifrån hans egen panna ryckt lagern af denna strid för att lägga den på Liljehööks bår, hade han förut bort bryta den i tu, för att egna dess ena hälft åt Wittenberg, som gaf det första, om icke afgörande, dock hufvudsakligen beredande slaget.

Samma ära tillhör honom af den ännu mera betydande segren vid Jankovitz. Äfven der var han Torstensons högra arm, och slog icke endast fiendens venstra flygel, hvarvid hela dess Cavaleri blef skingradt, utan angrep ånyo de tappra Generalerna Johan de Werth och Mercy, för att återtaga de af dem förut eröfrade kanoner och tross. Så afgjorde han den första striden, som hölls före middagen. Efter den uppstod oförmodadt en annan, af hvilken Torstenson ensam har hela äran. De Kejserlige hade redan rymt fältet, men ställt sig bakom ett berg i ny slagordning. Den Svenske Fältherren, som plågad af gikt ej kunde sitta till häst utan lät bära sig i en länstol, satte sig det oaktadt sjelf i spetsen för sina truppar, anföll fienden och gjorde på honom ett stort nederlag hvarvid Götze, en af de ryktbaraste krigare i Österrikes tjenst, stupade och Hatzfeld blef fången.

Kejsaren, som hade ålagt honom att våga detta fältslag sedan han i en dröm tyckt sig af sjelfva himla-drottningen få försäkran om seger, härledde nu den olyckliga utgången af hennes harm öfver de i Österrike ännu befintliga protestanter; och för att blidka henne, påböd han emot dem de grymmaste förföljelser. Emedlertid kunde derigenom ej något hinder läggas för de segrande Svenskarna, som snart hotade sjelfva hans hufvudstad.

Wittenberg stod redan i antågande och intog Iglau. Flera andra orter på vägen til Wien föllo i Svenska händer; och Kejserliga familjen gjorde sig färdig til flykt. Men olyckligtvis gaf det långa uppehållet vid belägringen af Brünn åt Österrikarne tid, at samla sina ännu öfriga stridskrafter. Dertill kom att den Siebenburgiske Fürsten Ragoczy, som skulle handla i förening med Torstenson, icke uppfyllde sina förbindelser. Endast pesten meddelade han åt de honom till mötes, under Douglas' befäl, sända troppar; och slöt sedan en ensidig fred med Kejsaren.

Emedlertid var redan vid bryggan till Wien ett fäste af Svenskarna intaget. Wittenberg hade ögat derpå, och då han spörde att det anfölls af de Kejserliga, skyndade han dit med et starkt rytteri, men kom olyckligtvis för sent. Fästet var redan uppgifvit genom förräderi af besättningen, som bestod af nyvärfda krigsfångar ur Kejserliga hären, ehuru Torstenson uttryckligen befallt att endast

endast Svenske Veteraner dertill skulle användas. Större delen af de öfriga i Svensk tjenst ingångna Kejserliga soldater rymde öfver igen till Österrike. Så minskades allt mer den Svenska hären, hvars sjelfva kärna, som utgjordes af fäderneslandets tappra och trofasta söner, vid den långa och fruktlösa belägringen af Brünn genom sjukdom hade sammansmält. Om det än varit möjligt, var det nu mera icke rådligt att föra den öfver Donau. Torstenson beslöt derföre att draga sig tillbaka åt Böhmen.

Denna motgång åtföljdes af flera slags obehagligheter, som förbittrade för honom hans ära i sjelfva den stund då hon uppnådde sin höjd. Fransmännerne, hvilkas nederlag vid Mergentheim bidragit att åter upplifva Österrikarnas mod, sårade honom icke endast med den förebråelsen att han förspillt frukten af sin seger, utan ock med den misstanken, att han stod i hemligt förstånd med Österrike. Ifrån sitt eget land saknade han understöd och hade hos dess regering endast sina förtjenster att påräkna, då han ej hörde till det familjeband, hvarmed Oxenstjerna omgaf thronen. Svårast fann han sin belägenhet efter en vunnen drabbning. »Före striden äro alla«, sade han, »upplifvade af hoppet om seger och ära och byte; men sedan är det omöjligt att tillfredsställa äfven de billigaste anspråk. Den minst oförnöjde är Svenske soldaten, hvars ihärdighet och tålamod vid alla mödor och försakel-

ser är ej mindre beundransvärd, än hans tapperhet och trohet«.

Så utgöt Torstenson sitt hjerta för Carl Gustaf redan efter slaget vid Leipzig. Hans afsigt synes hafva varit att lemna sin plats åt den storsinnige Prinsen, som han uppmuntrade att bemöda sig icke blott om krigsförtjenster, utan om arméens tillgifvenhet.

Christina sjelf, som tidigt beslöt att lyfta sin frände, om icke vid sin sida, dock efter sig på thronen, ville bereda hans upphöjelse genom Fältmarskalksstafven. Denna plan var dock ännu icke till verkställighet mogen, då Torstenson kände sig af sin sjukdom, kanske äfven af någon dermed sammanhängande ömtålighet i lynnet, tvungen att träda från sin ärofulla bana.

Wrangel var utsedd att efterträda honom; men hade ännu icke till armén anländt. Åt hvem kunde han emedlertid lemna sin plats? Han gaf den åt Wittenberg. Detta gör en epok i dennes lefnad, ty ehuru han genom Wrangels snara ankomst hindrades att mer än ett ögonblick behålla öfverbefälet, kommer likväl genom detta ögonblick hans bild i den stora taflan af det 30-åriga krigets hjeltar att synas der den bör, nära till Torstenson och i hans dager. Troligen verkade ock detta vittnesbörd af den store fältherren till det förtroende, hvarmed det svärd, som skulle eröfra Polen, blef af Carl Gustaf, till dess han sjelf hunne fram till stridsfältet, lemnadt i Wittenbergs händer.

Wittenberg utförde väl ännu i det Tyska kriget många bedrifter, hvilka i Schlesien och Böhmen höllo de Svenska vapnen vid makt, och bidrogo till den ära, som Wrangel vid Wesel och Rhen delade med Turenne. Men vi skynde till hans nya krigsbana.

Först möter oss likväl en af de frågor, som historien ofta föranleder, men sällan kan fullkomligen besvara. Hvad bestämde Carl Gustaf vid detta val af sin främsta fältherre? Då lefde ju ännu både Horn och Wrangel, den förre i full utöfning af sin erfarna vishet, den sednare i mandomens kraftfullaste år. Väntar man ej att Wrangel skall blifva den arm, som Konungen skall sträcka framför sig, och Horn den staf, på hvilken han närmast stöder sig, då han vill eröfra en ny krona. Men Horn är ställd i Lifland att bevaka dess gränsor; och Wrangel skall med flottan skydda arméens öfvergång till Tyskland och lägga band på Danmarks trohet. Vigtiga voro de åt dem anförtrodda värfven, och till dem hörde derjemte, att den ena skulle göra ett försök att vinna Danzig, medan den andre bragte Litauen under Sveriges krona. Intetdera blef dock utfördt. Horn hade den förödmjukelsen att stå under De la Gardies befäl, och ehuru Wrangel sedermera följde Carl Gustaf på hans segerrika bana, skulle han sannolikt till de lagrar, han förut vunnit, velat lägga den som vans af Wittenberg, då han för sin Konung beredde ett nytt konungarikes eröfring.

Någon upplysning öfver denna fråga synes man kunna hämta af Carl Gustafs märkvärdiga bref till sin fader. De röja tydligen ett ömsesidigt misstroende emellan det Pfalziska huset och de höga ätterna, som under Christinas minderårighet styrde riket. Carl Gustaf hade redan i sin späda ålder fattat ett djupt intryck af deras emot honom vidriga tänkesätt, då de afviste Pfalzgrefvens fråga om sina söners uppfostran med det oväntade svar, att det var en enskilt sak som rörde endast honom och hans hus. Emedlertid beslöt Prinsen att resa till Svenska arméen i Tyskland och, som han sjelf sade, genom sitt svärd göra sin lycka. Regeringen såg det ej gerna: hon ville ej lemna honom tillfälle att vinna anseende och anhang. Dock kunde hon med ingen förevändning hindra honom att som en frivillig stridsman åtfölja Svenska krigshären och deltaga i dess ärofulla strider. Med den förbehållna varsamhet, som hans statskloka hufvud tidigt lärt sig vid hofvet, förhöll han sig äfven i lägret och misstrodde i början Torstenson sjelf, som likväl ej instämde i regeringens tankesätt, utan strax emottog honom med en uppmuntrande välvilja, och sedermera icke endast tillböd honom ett ansenligt befäl, utan ock vid hans afresa ifrån arméen lät ibland måltidens skålar en vink undfalla sig om den krona som Drottningens hand höll fram för den unga hjelten. Om Torstenson efteråt, då Christina, i det hon vägrade att blifva Prinsens maka, beslöt utnämna honom till sin efterträdare, förklarade sig

emot denna utnämning, så var det icke för att hindra hans upphöjelse, hvilken han önskade skulle ske genom hans förmälning med Drottningen, utan af fruktan för den söndring, som kunde uppstå, om hon, såsom ännu i sin blomstrande ungdom, förändrade sitt tänkesätt och inginge ett annat giftermål. Oxenstjerna deremot och hela det aristokratiska förbund, i hvars spets han stöd, önskade ej Drottningens förening med Carl Gustaf mera än med Fredrik Wilhelm af Brandenburg; och till detta förbund hörde äfven Horn och Wrangel.

Möjligen inflöt ett förlåtligt hänseende till dessa förhållanden på det förtroende, hvarmed Konungen, under all uppmärksamhet på de höga ätternas företräden, utmärkte män af nyare uppkomst, såsom en Schlippenbach och en Wittenberg. Den sistnämde hade emedlertid genom föregående förtjenster grundat det val, Konungen af honom gjorde, äfven som det efteråt rättvisades af det sätt hvarpå han anförde det honom anförtrodda värf.

Till det Polska fälttåget hade för öfrigt, då derom öfverlades i Rådet, Wittenberg icke styrkt, utan i förening med Wrangel föreslagit, att Danmark först borde angripas *). Ifrån detta rike var nemligen Ulfeld, liksom Radziejovski ifrån Polen, kommen för att till krig emot sitt fädernes-

*) Se Fants Utkast till Föreläsn. öfver Svenska Hist. 4. St. sid. 26.

land uppmana de Svenska segerkrönta vapnen. Om utgången af Carl Gustafs fälttåg synes bevisa klokheten af Wittenbergs råd: så var dock det beslut Konungen tog, och de fleste i Rådet tillstyrkte, enligare med rättvisan; ty Johan Casimirs anspråk på Svenska Kronan, om det ock stannade inom blotta titulaturens och heraldikens område, innebar likväl en kränkning af Carl Gustafs konungsliga rätt. På andra sidan beskylls Wittenberg att hafva förledt Konungen till det vådliga steg han tog, att fördjupa sig i Polen och efterstå dess krona *). Men Carl Gustaf styrde sjelf så i fält, som i cabinettet, och sedan han i egen hand tagit öfverbefälet, låg ansvaret för det hela icke mer på Wittenberg. Så länge denne behöll det, kom föga annat i fråga, än att emottaga, hvad af fienden sjelfvilligt erböds.

Förut nämd till Fältmarskalk och till Ståthållare öfver Pommern, för att derifrån genom Brandenburgska landet infalla i Polen, stod Wittenberg med 17,000 man, 12 stora kanoner och 60 fältstycken redan på gränsen af detta rike. I vägen för sig fann han den välbelägna fästningen Draheim med 400 mans besättning samt en Polsk krigshär af 15,000 man på stranden af en flod, hvars öfvergång redan af naturen var mycket försvårad. Emedlertid gaf sig fästningen genast, och en underhandling begyntes, som, utan att något svärd blottades, bragte två palatinater i Svensk

*) L. c. p. 28.

besittning. Medlaren dertill var Radziejovski, som, förut vice Cansler i Polen, derifrån flytt till Sverige för att söka hämd öfver den skymf, han af sin Konung lidit, då han emot dennes brottsliga kärlek sökte försvara helgden af sitt äktenskap. Genom honom bragtes Palatinerne i Kalish och Posen att underkasta sig Svenska kronan emot försäkran om fri religionsöfning och skygd för sina i Polska statsförfattningen grundade rättigheter.

Radziejovski, som hade sig bekant, att Johan Casimir, af misstroende till sin krigshär, gjorde sig färdig att öfvergifva Warschau, ville förmå Wittenberg att genast, under den första skräcken för Svenska vapnen, skynda sig dit med en del af sin härsmakt; men Wittenberg tvekade, om han borde tro en man, som bar vapen emot sitt fädernesland.

Emedlertid lemnade han under hans befäl 2,000 ryttare, som återstodo af den i Svensk tjenst ingångna, men snart genom förrymningar skingrade Polska arméen. Sjelf trodde han sig med så ringa mansstyrka ej böra fördjupa sig i ett vidsträckt land, som var rikt på medel och folk. Dock tågade han fram till Konin vid floden Warta för att hindra Polska troppparnas förening med de Preussiska. Der stannade han för att afbida sin Konung.

Vid dennes ankomst försökte Johan Casimir åter den utväg, som hans svaghet och villrådig-

het både förut och efteråt så många gånger tillgripit, nemligen att underhandla. Han begärde stillestånd; men det afslogs, och Carl Gustaf tågade fram åt hans hufvudstad. Den förskräckte Konungen flydde derifrån och förföljdes af Wittenberg, som for om honom vid Wolwors, utan tvifvel i afsigt att bringa honom emellan sig och och Carl Gustaf, som ifrån Warschau skulle förena sin styrka med Wittenbergs. Men Johan Casimir undkom på en annan väg och fattade mod genom en tillfällig fördel, som de Polske vunnit. De stötte på ett Svenskt rytteri af Wittenbergs eftertropp, och dels höggo det ner, dels togo det fånget. Derigenom kommo de Svenske i en brydsam belägenhet, som försvårades genom deras anförares sjukdom. Johan Casimir, som nyss var färdig till flykt, beredde sig nu till anfall. I det samma anlände Carl Gustaf, och den Polske Konungen drog sig till Czarnova. Men den Svenske hjelten angrep honom der och vann den första af de segrar, som lade Polen för hans fötter.

I de flesta af dessa deltog Wittenberg, ehuru hans namn försvinner i glansen af Carl Gustafs, under hvars öfverbefäl han stridde.

Emedlertid uppstod i den Polska fältherren Czarneski en Fabius Cunctator, som utan att vinna någon slagtning, dock genom beständig harcelering bragte den Svenska krigshären, oaktad dess oafbrutna framgång, i en vådlig belägenhet. Johan Casimir sjelf fattade mod, sedan han

åt Jungfru Maria skänkt sin krona i det ögonblick den syntes färdig att falla ifrån hans hufvud. Återkommen i sitt rike samlade han omkring sig en alltmer växande härsmakt, med hvilken han hoppades kunna återvinna sin hufvudstad, som han så plötsligt, att ej säga fegt, hade öfvergifvit. Äfven utom Polen måste Sveriges Konung vara på sin vakt dels emot Ryska makten, som åtrådde Litauen, dels emot Churfurstens af Brandenburg statskloka ränker. För att trygga sig emot dem och igenom Danzigs kufvande försäkra sig om besittningen af Preussen, tågade Carl Gustaf åt detta land och lemnade åt Wittenberg försvaret af Warschau, som belägrades af Paul Sapieha.

Med dennes Litauiska troppar förenade sig snart en här af de Polska under deras Konungs eget befäl. Alla fästningsverken voro förfallna, men sattes så mycket möjligt var i stånd; och der de Polske icke gjort en enda dags motstånd, der försvarade sig nu de Svenske med sådan tapperhet, att 5,000 man, som utgjorde blomman af Polska armén, stupade för deras utfall. Emedlertid lät Johan Casimir uppfordra staden. Wittenberg, som hoppades ersättning, gaf ett stolt afslag. Ingen hjelp kom likväl. Carl Gustaf hade för litet krigsfolk att på så många håll använda. De belägrandes krigshär var så stor att, oaktadt den lidna förlusten, 40,000 man deltogo i den storm genom hvilken de slutligen vunno sitt ändamål. Sedan de bemägtigat sig slottet Radzivil

och Bernhardiner-klostret, förklarade Wittenberg, som ville rädda sina tappra soldater, sig beredd att uppge staden. Villkoren voro redan afgjorda, endast underskriften fattades. Wittenberg, som ännu hoppades hjelp, dröjde dermed i tre timmar. Det föranledde en ny storm af de Polska, som voro otålige efter byte. Öfver denna brytning af stilleståndet gjorde Wittenberg en föreställning hos deras Konung, som bragte dem att draga sig tillbaka. Men Czarneski sjelf kunde ej tygla deras raseri. Dock när dem visades 40,000 gyllen såsom en skänk af Konungen, läto de stilla sig. Staden togs i fredlig besittning, och Svenskarne frälstes ifrån ett rysligt blodbad. Dock föllo de i fångenskap, ehuru det var ibland capitulationsvillkoren att de skulle få ett fritt aftåg med militärisk heder. Konungen ville uppfylla förbindelsen, men Adeln tvang honom till denna trolöshet. Wittenberg, jemte flera andra fältherrar, fördes till Zamosc, der den sjuklighet, som redan förut försvagat hans kropp ehuru icke hans mod, nu genom nedslagenhet, och troligen äfven igenom det sätt hvarpå han som fånge bemöttes, så tog öfverhand, att han innan kort slutade sitt ärofulla lif.

Wittenbergs dödår är 1657; men hans födelse känner man icke. Man vet blott, att han föddes inom samma århundrade, som han dog, och att han således icke kunnat hinna mer än gränsen af ålderdomen.

Han härstammade ifrån Tyskland; men som han var född i Finland, der hans fader Hans Wittenberg von Dober var Ståthållare öfver Nyslott och dess län, kan till den ära, som utmärkt Finska soldaten i det 30-åriga kriget, det läggas som en krona, att ibland de fältherrar som danades i Gustaf Adolphs skola, voro äfven af Finlands Söner en Stålhandsk och en Wittenberg.

En fullständigare teckning af Wittenbergs förtjenster hör till Svenska Krigshistorien; och den fins, ehuru på ett främmande språk, dock af en Svensk mästares hand *). Sjelf kännare och utöfvare af Krigskonsten samt van att göra taflor, icke blott med pennan, har han i den upprest äfven åt Wittenberg ett minne, som redan derigenom är oförgängligt, att det är oskiljaktigt ifrån Carl Gustafs.

Af detta underbara krig vans till slut endast krigsäran, som ännu återstår sedan Sverige förlorat äfven de föregångna segrarnas frukter; och hvaraf Svenska folket, om det ock hädanefter bör försaka den, dock aldrig kan misskänna värdet. Ju mer det gläds att trygga sig vid sin sjelfständiga frihet, ju mer måste det skatta de segerrika vapen, genom hvilka den fordom vunnits och ännu försvaras. Blott för sin skönhet måste äran och tapperheten alltid vinna bi-

*) Histoire militaire et politique des Rois de Suède de la maison palatine de Deux-Ponts par A. F. Skjöldebrand. Tom. 1.

fall. Hvem besöker väl slottet på Drottningholm, utan att stanna vid Lemkes taflor? Hvem, ehuru nöjd med lugnet omkring sig, betraktar ej med beundran de af blänkande vapen, tumlande hästar, hvirflande rökmoln, stupande och segrande kämpar, uppfyllda fält, der ibland andra odödliga hjeltar Wittenberg fullkomnade sin redan förut lysande ära, som, genom hans fångenskap ej fördunklad, genom hans död vann den egenskapen att ej blott förvåna, utan röra?

INTRÄDES-TAL,

HÅLLIT I

SVENSKA AKADEMIEN

DEN 26 MARS 1827.

AF

HERR GREFVE

GUSTAF FREDRIC WIRSÉN,

F. D. PRESIDENT, STATSRÅD, RIDDARE OCH COMMENDÖR AF KONGL. MAJ:TS ORDEN, ORDENS ÖFVERSTE SKATTMÄSTARE, LEDAMOT AF KONGL. VETTENSKAPS-AKADEMIEN.

Sedan Svenska Akademien den 12 Juni 1826 till Ledamot i framlidne Justitiæ-Rådet m. m. Isaak Reinhold Bloms ställe valt f. d. Presidenten, Stats-Rådet m. m. Herr Grefve Gustaf Fredric Wirsén, och detta val vunnit Konungens, Akademiens Höga Beskyddares, nådiga bifall, hade Akademien den 26 Mars 1827 offentlig sammankomst på stora Börs-Salen, då Herr Grefve Wirsén tog sitt inträde med följande

TAL:

MINE HERRAR!

Då jag, efter eder kallelse, inträder på detta högtidliga rum, vill jag såfängt för mig dölja, att redan i sjelfva lydnaden kunde finnas öfvermod eller svaghet. Men den äran, att med Eder få deltaga i en af fäderneslandets dyrbaraste angelägenheter, i vården om dess språk och ordnandet af dess ärorika minnen, dem Skalden i diktens skönhet och Talaren i manligt välljud öfverflyttar till kommande slägter, någon gång dermed sammanbindande sitt eget namn, — i sanning, den upphöjer öfver all fruktan.

Det tillhör icke mig att förklara edert val men mig tillhör som pligt, den frimodiga bekän

nelsen om bristande egenskaper för deltagandet med Eder uti vittra domslut, på samma gång som jag framställer mig täflande i tillgifvenhet och kärlek för de ädla yrken som utgöra edert föremål. Att blott älska dem, innefattar emedlertid ingen sådan förtjenst som får ställas i bredd med andres pröfvade och rättvisade anspråk på en företrädande uppmärksamhet: men det är edert samfunds förtjenst, att Svenska språket hunnit den utveckling i styrka och behag, att hvarje rent natur-anlag, redan utan konstens biträde, älskar och förmår uppfatta dess skönheter, om också icke att återgifva dem.

Under en tid, då i mer än vanligt hastiga skiften, mellan djupt kända förluster och fröjdade ersättningar, ett bevis på ett sådant allmännare inflytande af språkets odling, för sin egenhets skull, icke vore utan nytta, hafven J. M. H. funnit, att likasom då någon gång en i den fria naturen ovårdad uppvuxen men härdad stam upptages, för att deruti inympa ädla frukter, eller praktfärgade blommor, detta undantag från de allmänna reglorna för eder kallelse, utan våda för edert samfunds tryggade anseende och ostörda framgång, kunnat göras.

Se här hvad jag till hela denna lysande samling vill förklara, såsom den för mig sannolika anledningen att, i stället för någon gammal och älskad bekant, den i detta ögonblick möter en främling.

Dock

Dock ännu en anledning, och den som mitt hjerta helst önskar at göra gällande: den plats hvarmed jag här blifvit hedrad, har tillhört Isaak Reinhold Blom, som började sin första högtidliga sång: »*I skuggan af det lugn, der lyckligt undangömd, jag sorgfri lefva vill och jordas oberömd.*« Denne redbare mans minne behöfver intet beröm: af en enkel teckning, i samma allvarliga drag som utmärkte hans eget lynne och väsende, skall han närmast kännas igen, och den som honom efterträder, skall då ej heller alltför vågsamt uppenbara den vida skillnaden emellan att intaga ett rum och att det uppfylla.

Justitiæ-Rådet och Commendören af Kongl. Maj:ts Nordstjerne Orden, Juris Utr. Doctorn I. R. Bloms verksamma lefnad tillhörde en tid, hvars första skifte utmärktes af ett lyckligt allmänt tillstånd, och som var rikt på lysande efterdömen i skön och bildande konst, samt i alla ädla sysselsättningar. Allt manade, under denna tid, angenämt och lifvande, till odling och utveckling af gynnsamma natur-anlag, i den lyckliga erfarenhet, att genomträngande blickar följde hvarje ädelt bemödande i spåren, färdige och med förmåga till bifall och belöning, ofta innan den blygsamma förtjensten ännu anade att han var upptäckt; under det ständigt nya tillfällen erbjödos att göra dem gällande i en allmän tillämpning, i följd af en tilltagande verksamhet och förkofran i alla grenar af Statens inre lif.

Det sednare skiftet deraf, rikt på stora händelser och stora olyckor, utmärktes deremot allmänneligen af ett mörkare lynne, ofta hårdt prófvande viljans allvar och själstyrkan äfven hos dem som, på fjermare afstånd från händelsernas beredelse, — så vidt desse af menniskorna bero — hade allmänna pligter att utföra, med fäderneslands-kärleken främst bland medborgsmanna dygder.

Tidens yttre omvexlande lynne intrycker hastigt sin stämpel på den veka yta som den lättsinnige alltid är färdig att erbjuda, och ombyter den efter nyck, den ena färgen utplånande den andra, eller, i saknad af all öfverensstämmelse, mellanåt framställande sitt osammanhang i en brokig drägt; dervid mångfalden af de ytliga verkningarne öfverträffas blott af deras flygtighet.

Tidens inre karakter deremot utöfvar ett allmänt välde, som i ständig strid under sin framfart, långsamt men oemotståndligen, verkar till sitt mål, och från hvars inflytande ingen är undantagen.

Så framkallas och utvecklas den ena tiden knappast anade förmögenheter, inom de obegränsade områden för tanken och verksamheten; och såsom inom en slägtkrets oftast finnes likstämmighet i karakter och böjelser, samt den enas sinnesstämning der förmår gifva riktning åt den andras, så sprider sig ock hastigt det ljus, som tändt af tidens goda Genius, eldar Skalden till

fosterländsk sång, lyser Forskaren då han upphämtar skatter ur Vettenskapernas djup, till menniskans nytta, och på samma gång förmår lifva det ädla sinnet att i försakelsen upphämta den största af dem alla.

Åter en annan tid synes det liksom ett stillestånd, antingen af villrådighet om vägen, eller till återhämtande af förspillda krafter. Någon gång har ock småsinnet och lättsinnigheten i förbund, tillfälligt förmått göra en inkräktning, och under glädjen öfver deras flygtiga seger, beställsamme att gifva allt ett förändradt skick, blifva de dock med intet färdige; arbetande fåfängt att förstöra ett verk, som det lugna allvaret snart utan strid återtager.

Erfarenheten och historiens vittnesbörd besanna gemensamt dessa omvexlande förhållanden, och verkan eller inflytandet deraf i allmänhet på sinne och handling hos menniskorna. Jag har vågat särskilt erinra derom, emedan den ädla mannens lefnadshändelser, som äro föremål för denna högtidlighet, icke lemna den uppmärksamme utan bekräftelse på sanningen häraf.

Med redbarhet och kärlek för det goda i hemfallet arf, lemnade Blom vid tolf års ålder sina föräldrars *) hus, för at på Strengnäs Gymnasium börja sin bana till inhämtande af kunskaper: han vandrade den långsamt, eller under

*) Fadren: Prosten och Kyrkoherden i Enhörna Jonas Blom, Modren Anna Sofia Wigelstjerna.

åtta års tid; ty allvar i syfte och vilja medgifva icke att i denna första grundläggning göra synnerlig eröfring af tiden, utan på bekostnad af kraften. Det vore till det minsta öfverflödigt att vid detta tillfälle tala om företrädet af ynglingens bildning vid allmänna Läroverk. Blom yttrar sig derom sjelf med samma öfvertygelse: »det är möjligt,« säger han om sitt vistande vid Gymnasium, »att min späda kroppsbyggnad någon »gång led af det nog hårda lefnadssätt, vi der »förde; men vinsten bestod af grundeliga kun»skaper, samt deribland framför allt, den kärlek »jag fattade för Latinska språket.« Skulle det behöfvas bevis af särskilt art på den allmänna undervisningens företräde, så kunde de lemnas, många och märkliga, hämtade från egna erfarenheten om hvad den saknar under hela sin lefnad, som saknat tillfället dertill; men då de jakande här äro så många och så talande, kunna de nekande desto hellre förbigås.

Vid Upsala Universitet fortsatte Blom sina studier: icke så länge som han sjelf hade önskat, men nog att förvärfva medlen för tillfredsställandet af sitt kunskapsbegär. Så medförde han derifrån, med kärlek för Vettenskaperna, också förmågan att sjelfständigt tillegna sig dem: så förblefvo de, under hela lefnadsbanan, hans trognaste vänner och oskiljaktige följeslagare; och han, i förbund med dem, helst sysselsatt på de rika och sköna fält, inom tankens område, der oförgängliga skördar belöna odlarens möda.

Blome ungdomliga känsla för rätt — och häruti åldrades han aldrig — var möjligtvis en verkande anledning att han valde Lagkunskapen till Samhällsyrke: han ingick i Rättegångsverk här i Hufvudstaden vid 23 års ålder.

Hvem ser tillbaka på sitt inträde som verkande medlem i Samhället, utan en högtidlig eller hemsk erinran om de först mötande händelsernas inflytande på de följande? Den rättsinnige ynglingen, öppen för alla intryck, bjuder glädjen och hoppet att följa sig: lifvad af ädla föresatser, ren och kraftig i sin vilja, har han intet skäl att tvifla om dessa ledsagares beständiga sällskap genom lifvet. Erfarenheten allena upplyser honom om den förres flygtigare lynne: af den sednare blef den gode ynglingen ännu aldrig öfvergifven; men hvem möter honom vid hans första steg: hvem gifver rigtning åt hans önskan och behof, af en gagnande verksamhet: hvad väljer han till föremål för sin glädje och sina förhoppningar, bland de mest olikartade ämnen som honom erbjudas? Lycklige yngling som vid detta första möte träffat dygdiga vänner! erinra dig med tacksamhet välsignelsen ur fädernehuset — igenkänn modrens brinnande förbön för den älskade sonen; men räkna dig ej till förtjenst denna lycka.

Erkännom emedlertid att den obemedlade med mindre våda beträder dessa första steg. Till böjelsen sluter sig nödvändigheten att med egen kraft bana sig väg; målet ligger aflägset men

klart för hans blick: blifver han ej man för sig, så uppnår han det aldrig, och denna visshet gifver riktning åt hans företag. För en annan som anses lyckligare lottad, erbjuda sig sjelfmant flera slags biträden, hvilka, liksom med optiska glas, flytta målet i närheten af hans omgifning; och det förekommer derföre som kostade det honom ringa möda att ernå det. Men månne jnst icke derigenom mången gång en synvilla blifvit beredd, som, äfven då den icke missledt om sjelfva målet, likväl haft till följd förslösandet af krafter under den onyttiga omvägen?

Bloms första blick i den framtid han gick til mötes, hämtade sin klarhet af eget ämne; ty intet yttre sken erbjöd sig att upplysa, än mindre att blända den. Villig till gagn, men anspråkslös, var han den siste att anse sig färdig dertill. Han skattade ringa hvad han ännu förmådde gifva, men skattade högt hvad han i stället förvärfvade: för nitiskt arbete, ett ökadt kunskaps-förråd, och erfarenhetens ledning att ordna det till användande.

Allmän nytta var det mål dit hans bemödanden sträfvade från första steget på tjenstemanna-banan; den tid och den omtanka han egnade deråt, voro mer än de flestes; men ännu hade han dock tid och omtanka öfrig att undandraga hvilan eller förströelsen: ett lifligt sinne för de sköna konsterna hastade att göra anspråk derpå; och dessa fordringar af känslan voro alltför ädla och rättvisa, att icke vinna bi-

fall af ett ljust förstånd. Med rättvisa åt Bloms grundsatser och upphöjda tänkesätt, erkännom likväl den blida lycka som nu kom honom till möte, at understöda och utveckla begge: Carl Sparre blef hans Chef, Lehnberg blef hans vän, och han var icke mer ensam vandrare på obanade stigar, ej heller mer i någon osäkerhet om målet. En af Sveriges yppersta Statsmän på sin tid, stod i ädel gestalt till hans föresyn, och gaf med manlig kraft och ett intagande väsende, riktning åt hans allmänna förrättningar, efter sin egen stora förmåga till gagn. Vid hans sida gick, då yngling som han, *den värdige härold af himmelens läror, som skapade Svenska Talkonstens gyllne ålder* *): Lehnberg och Blom, i gemensam sysselsättning, den förre med Birgers odödlighet, den sednare för trefnad och trygghet i Birgers Stad. Det var måhända under någon sådan vandring tillsammans, som Lehnberg flyttade sina tankar tillbaka till den tid, *då både de hemfödda milda vågor och hafvets långväga bölja sköljde dessa stränder förgäfves, och då dessa berg, ännu kala och rysliga, gåfvo herbergen åt Örnar* **). Det var måhända under dessa tankars fortgång och jemföring till den tid hvaruti de lefde, med beundran för den store Konungen, som då hade fyllt måttet af sitt folks lycka, som Lehnberg tillägger: *Måtte aldrig Stockholm, måtte al-*

*) I Bloms svar på Herr Lindbloms Tal öfver Lehnberg.

**) Lehnbergs äreminne öfver Birger Jarl.

drig Sverige förgäta de välgörare, som i nyare dagar vidgat dess fördelar och dess anseende. Deras lof förtjenar i mer än ett afseende odödlighet *). Den må vara tillåtlig denna föreställning, huru begge, med hyllning af all stor förtjenst, voro intagne af ämnet, under det att Bloms enskilta tacksamhet gaf första väckelsen åt den till framtiden sträckta önskan, hvaruti den ädle vännen, utan att då ana det, äfven gaf sin följeslagare en andel.

Detta vare emedlertid en föreställning blott; men med den sammanfogar sig en visshet, lyckligen förbehållen vår tid att erfara, och af en högre betydelse: ty, med seklers mellanrum, kommo Örnarne åter, dock icke såsom förr, att taga herberge i de ödsliga klyftor; men föregångare för hjelten, som, kallad af ett fritt folk att beträda den sköna Konunga-borgen, bjöd sina Örnar hvila efter deras ärorika fart, och förtrodde åt Lejonen att, såsom förr, vaka öfver de urgamla Kronor.

På inskränkt tid, men med stora gerningar, är den rätt förvärfvad, som till visshet gör hvad vältalaren då som önskan uttryckte: ty *aldrig skall Stockholm, aldrig skall Sverige förgäta den välgörare, som i våra dagar vidgade dess fördelar och dess anseende.*

Under mer än 20 påföljande år, upptogs Bloms allmänna verksamhet af Stockholms Stads

*) Lehnbergs Äreminne öfver Birger Jarl.

inre angelägenheter och styrelse: ingen gren deraf blef honom främmande; alla vunno af hans deltagande, men äfven han sjelf vann derpå. Allmän aktning vann han så väl för sina syften som för deras utföring: enskilt tillgifvenhet vann han af de rättsinnade, som gjorde sig besvär att genomtränga hvad någon gång i det yttre icke syntes lika förekommande, som det till inre halt var redbart och ädelt. Jag är viss derpå att denna tid var den angenämaste och lyckligaste för Blom, som Embetsman. Han tillhörde då närmast ett samhälle, der fosterlands-kärlek och kärlek för Konungahuset oskiljaktigt uppvuxit med Samhället sjelf. Aldrig tvetydiga, hvarken i tänkesätt eller handling, fortlefva bevisen derpå från våra äldsta häfder till närvarande tid, liksom i ett oförkränkt arfskap öfverlåtande, från slägte till slägte, den medborgerliga ära som blifvit förvärfvad, att ständigt fogas till den som minnet redan mottagit till vård. Hvilkens uppmärksamhet har det väl kunnat undgå, huru inom Stockholms Borgerskap, i de äldstes rådslag om Fäderneslandets allmänna angelägenheter, erkännandet af ett ändamåls vigt med detsamma afgjorde bifallet till den uppoffring det erfordrade: och åter i öfverläggningarne om Samhällets egna föremål, om särskilta gagnande inrättningar till upplysningens befordran, menniskokärlekens utöfning, inre ordningar eller yttre beqvämlighet och prydnad, huru nit, heder och sämja dem alltid utmärkte; men split och småsinne voro bannlyste derifrån. Men när det sedan vid

särskilta tillfällen fått gälla för de unga att utföra hvad fädren beslutit; hvem har väl deremot då förmått upptäcka en skillnad emellan de frivilliga mödorna och de besoldade?

Lika trogen vård om Konunga-borgen och om den frihet som i lagen bor: lika varsamhet att stifta lag, som nit att den gällande efterkomma: samma betänksamhet före åtagandet af bördor, som redligt utgörande af de beviljade; se der några af de allmänna karakters-dragen, under det en sann upplysning och rättskänsla, kärlek för Vettenskaper, konstflit och forskning, klokhet i företag oeh kraft i deras utföring, utmärka den enskilta verksamhet, som af lefnadsvett och umgängets behag i husliga kretsar förljufvas. Af dessa frisinnade medborgare var Blom helsad såsom lagens värdiga Tolk; och då han uppfyllde sitt kall, visste också den som fick orätt, att skiljomannen *utöfvade den dygd, der stadig är i mansens vilja, till att låta hvarjom det hans är* *).

Till de fridfulla husfäder som, sysselsatte med sjelfvalda lefnadsyrken, i flit och sparsamhet igenfunno de aldrig uttorkande källor till välmåga och förkofran, inbjöds han ofta att meddela upplysande råd och ledande anvisningar, då det gällde antingen bidrag till inrättningar som desse af tacksamhet och medborgerligt sinne ville befordra, eller enskilta angelägenheter

*) Konunga Styrelsen 2:a Balken.

som påkallade deras omvårdnad, för att uppställas i antagna former; och han trifdes bland dem så gerna. Välviljan, uti ingen strid med beräkningarna, och det rena omdömet, i sin uppriktighet icke tillbakahållet af omgifningens olikartade sammansättning och fordringar, hafva alltid åt dessa kretsar gifvit det egna värde, som så sällan ersättes af hvad mera bländar ögat, eller för sinnet uppenbarar ett lifligare yttre behag.

På detta sätt, omvexlande, men med ständig sysselsättning, i tjenstepligternas utöfning och i de enskilta förhållanden som dermed stodo i sammanhang, framflöto, verksamt och nyttigt, men tillika lugnt och tillfredsställande, Bloms lifligaste år. Han förvärfvade under denna tid, inom de kretsar han då tillhörde, vänner, som förblefvo hans trogne följeslagare genom lifvet, och ej öfvergåfvo honom när han, redan med aftagande krafter, nödgades gå högre pligter till möte. Den som har erfarenhet af verlden, i olika Samhälls-förhållanden, känner betydelsen häraf.

Den sanna förtjensten, som på en mindre upphöjd plats ofta verkar en större nytta, derföre, att ingen del af förmågan förtäres som lysande ämne, är allvarlig, lugn och betänksam. Han ser mellanåt någon bland dem som nyss stodo vid hans sida, och med hvilken han var i närmare umgänges förbindelse, ila honom förbi, åtaga sig ansvariga pligter, ådraga sig en allmännare uppmärksamhet, ömsom firas och

klandras. Han följer honom med sina blickar, — men icke med de snabba stegen. Han vill upptäcka öfverensstämmelsen mellan åtagande och utföring; om ljuset förbländar eller skärper blicken; om höjden svindlar eller om den vidgar synkretsen till föremålens klarare uppfattning; om det var en ärelysten med tilltagsenhet att tränga sig fram, eller lycksökaren med list att smyga sig till målet, eller om det var en verklig redbar förmåga, af händelserna satt i tillfälle till högre gagn. Detta vill han erfara, den lugne vännen, som för öfrigt väl vet, att i utbytet ligger intet afundsvärdt, och derföre låter han tiden hafva sin andel i afgörandet, om ock de förra närmare förhållanden skulle derunder blifva tillfälligt aflägsna. Men är profvet uthållet, så mötas de igen, och mötas då i oupplösligt förbund: och detta prof vardt hållet, och Blom omgafs som förr af sina gamla vänner, sedan tidsomständigheterne hade fört honom in i förhållanden att förvärfva nya bekantskaper.

Att Blom tidigt erhöll vänner af de utmärktaste egenskaper, var för honom en lycka — men icke lyckans verk allena. Det var hans kärlek för det goda, som upptogs med välvilja af lika ädelt tänkande som han: det var hans sinne för det sköna, som uppvärmdes af andras ännu lifligare låga: det var hans forskningsbegär, underhållet af ett ljust förstånd, men hållet inom sina gränser af en lugn besinning, som i möte med andras, sammanträffade och gjorde

bekantskap: hvaraf sedan ömsesidigt behölls det som hade värde att taga rum i den valdaste samling: det var på detta sätt som Blom blef vän och erhöll vänner i det enskilta lifvet.

Vi hafva redan nämnt en af dem från hans ungdom. Om en annan — om den bland Skalderne som vi mest älska och beundra, och hvars namn är med Sveriges ära förbundet — må den bortgångne sjelf få höras. Uti korta biografiska anteckningar, som Blom efterlemnat, säger han:

»De stunder som kunde undandragas från »min enformiga tjenstebefattning, användes på »läsning. Sveriges rena och sanna litteratur var »nu på sin höjd. Jag förvånades af Tragedien »Oden på ett sätt som ej låter beskrifva sig. Jag »ansåg det ögonblick lyckligast af min lefnad, »då jag gjorde Författarens bekantskap; jag an»ser det så ännu, efter tjugo förflutna år, och »ändrar aldrig detta tänkesätt. Det är detta mäk»tiga Geniets vänskap och undervisningar och »biträde som jag har att tacka för min fram»gång i mer än ett afseende. Jag skref under »hans ögon, gillades eller förkastades. Aldrig har »en Elev funnit en större Mästare, och Mästaren »aldrig en tillgifnare Elev. Min ärelystnad växte »emedlertid, utan att jag beräknade mina svaga »krafter. Jag har visst aldrig ägt mer än en me»delmåttig talang för verskonsten, och jag hade »kanske aldrig ägt den, utom Leopolds exempel »och lärdomar.«

Sanning och tacksamhet, uttryckte af en

bortgången vän, såsom i ett Testamente af hans hjerta, kunna icke störa den vises ömtålighet, icke bortblandas med de lefvandes lof, det han ej älskar att höra. En gång, må det länge dröja, då detta band är brustet, skola många, tacksamme som Blom, nedskrifva hvad han varit Fäderneslandet och dem: men efterverlden skall dock för sin dom helst behålla och högst skatta vittnesbördet af hans egna verk.

Den enkla teckning Blom här gifver öfver inflytandet af Sveriges litteratur på hans själ — om det ljus som för honom uppgick och slutligen förde honom till upptäckten af egna förmögenheter, dem han icke anat; den innehåller tillika det enkla loftal öfver den tid han beskrifver, som bäst lämpar sig till närvarande ögonblick: uti de höga och oförvanskliga ämnen, som J, M. H., redan förvaren, nedlagda af de Sveriges män, som voro lycklige och förtjente af ett närmare förbund med eder odödlige Stiftare, och uti dem som nyligen från detta rum, med djup anordning och lifliga färger, i en samlad tafla, åt ett sednare slägte blifvit återgifna *), vore det lika vågsamt som onyttigt att försöka ett tillägg. Vid deltagandet med Eder i en tacksamhet som aldrig dör, stannar den gärd mig höfves skatta åt Gustaf den Tredje och hans tid.

Min första ungdom tillhörde denna tid, och äfven jag såg den af egen kraft väldige Konun-

*) Inträdes-Tal af Landshöfdingen H. Järta.

gen. Öfver hären hörde jag honom befalla; men ej hans välljudande stämma i dessa Salar. Det var Segraren vid Svensksund, nedläggande eröfrade Flaggor på Ehrensvärds graf, med anordning tillika om ett årligt förnyande af en sådan högtids-fest. Så är för den väldige med sann storhet, firandet af medborgerlig förtjenst blott ett utsäde till egna nya skördar. Minnet häraf lefver, till Gustafs och Ehrensvärds gemensamma ära, äfven sedan högtiden slutat. Ehrensvärd ristade i Borgstenen varningen: *Landsmän, stån här på egen botten och liten ej på främmande hjelp.* En annan tid kom; varningen var ej glömd, Landsmännen stodo faste, men ödets makt var starkare: motvilligt ryggade de — ty fastän krigslydnaden befallte tillbaka, var dock anletet aldrig vändt från fienden — och derföre gick tåget långsamt: det gick ock mången gång förbi de låga tjäll, der knektens maka och barn sutto i vinterqvällen värnlösa: och för sista gången uppvärmdes deras hjertan: kärleken för Konung och pligt vann på all annan kärlek; åt de älskade, åt den till fruktbarhet först vända torfvan och sina skogar, nickade han ett vänligt farväl, och hastade till nästa morgons vapenskifte:

»Men — såg du dem ej mer — och tröttnade ditt svärd
»och sönk till skuggors hem den tappre öfvermannad,
»då njut den ädla tröst som bjuds i tårars gärd
»af Fiendernas dom och Landsmäns dom besannad.

så helsade Blom de tappre, i sin Sång till Fäderneslandets försvarare: hans namn, liksom nam-

net af den ädle Sångaren till Finska Arméns ära, blifva oss alltid kära namn.

Hvad som företrädesvis tillhör dagens högtid, men i sista rummet talarens förmåga, bör ej längre dröja: Bloms egenskaper som Skald och Litteratör utfordra deras rätt. Sjelfva den upprikthet hvarmed jag vågar yttra mig derom, skall åtminstone bära vittne, att pligten är mig kär.

Är det en följd deraf, att både tankans betydelse och uttryckets välljud, hos mig lifligare upphämtas af känslan än de utredas af reglorna, eller ligger det i naturen, att äfven bland skalder af en högre ordning, en bestämdare skillnad vill finnas, mellan den på en gång fulldanade, som med naturens egen stämma besjunger hvilket ädelt ämne honom förekommer, och den som med en sann kärlek till Skaldekonsten, lyckliga gåfvor, smak och ett odladt förstånd, likväl egentligare af sjelfva ämnets och tidsförhållandenas gemensamma inflytande, uppmanas att stämma sin lyra till Sång? Den förre, mera lysande af sitt höga ursprung, och yppig i sin rikedom som den hulda moder honom fostrat, är ock någon gång, om ej nyckfull, dock vårdslöst lekande som hon. Frön, fullmogna af lif och växtlighet, utkastar han med frikostig hand; markens tillredelse bryr honom föga; härliga frukter och doftande blommor pryda dock hastigt

stigt fältet; en och annan tistel uppskjuter deribland, men liksom för att i en större mångfald gifva taflan sin fullhet och göra det närstående sköna ändå skönare: ett ogräs kan både tålas och trifvas i denna yppiga samling, uppenbarande blott sin egen kraftlöshet att qväfva de ädlare växter. Tankar, gedigna som det rena guld; men någon gång den osofrade malmen derinvid.

Den sednare antyder, att Odlarens omsorg tagit del med naturen i den fruktbarhet sig visar: utsädet är sparsammare men med mera sorgfällighet nedlagdt, och fältet mera vårdadt: det är ordningens och öfverensstämmelsens behag; som gjuter sig öfver det hela, och gör ett angenämt intryck. En jemn tankegång, med klarhet och uttryckets mildare välljud, föredrages här de strödda tankarnas större fullhet för sig, och uttryckets högre om ej alltid lika uthållande klang. Bilderna äro här sköna, i synnerhet genom fulländningen af Mästarens sista hand, utan att förvåna genom deras dristighet. Då de förra, utan fruktan närma sig Solens glödande ljus, och från denna höjd afspegla sig i hafvets yta för vår syn: stå de sednare fasta på sina grunder, och vinna att betraktas på närmare håll.

Uti den härliga tid, Akademiens morgonstund, då Sången liksom med trollkraft intog hvarje Svenskt sinne, och ett nytt slag af vältalighet med Lehnberg fullvuxet framträdde, då uppdrog man ännu öfverallt en skarpt tecknad

gränslinie mellan natur och konst. Hvad allmänt erkändes för de högsta mönster af utbildad smak, antogs till rigtning och efterföljd, ty så är den rådande öfverlägsenhetens inflytande på sin tid. Det fulländade i konsten erhöll första rummet: att idealet af konst är en fulländad natur, det uppenbarade i sjelfva verket den tidens odödliga arbeten, utan att sådant likväl för gällande regel var antaget. Tiden gick emedlertid sin gång framåt. Röster höjde sig om återgång till naturen — man drog i härnad mot konsten: angreppen blefvo bittra, men striden icke lång. De sansade älskade en natur med konst; hyllade icke en konst utan natur; men ännu mindre en natur med konstlad råhet. Uti ett skal utan kärna ligger intet ämne till en fortlefvande natur; de utkastade kärnlösa frukterne slogo derföre ej heller några rötter. Men idealet af det sköna, alltid ädelt i sin form och frisinnadt till sin inre halt, fick en upphöjdare plats och framstod i en ljusare dager. Den klassiska och den romantiska Sången, begge sjelfständiga, ställde sig under samma spira, och begge hade att vinna deraf. Försoning må det ej kallas; ty här var ingen ofrid. Sanning är tankans högsta skönhet: och den är enväldig. Skönheten i form och bild har mångfald som naturen; om tycken strider ingen fördomsfri man.

Blom var i denna mening strängt klassisk i sina arbeten. De skaldestycken som gåfvo honom ryktbarhet, stå i den närmaste öfverens-

stämmelse med hans allmänna karakter, antyda de sköna mönster hvarmed han sig länge sysselsatt, och bära så till syfte som innehåll en särskilt prägel af den tidpunkt de författades. Af det höga ämnet, en ädel omgifning, sin rena känsla och en kraftig vilja, lifvades hans själ, och han frambar i sin första sång den mognade frukten af ett djupt öfvervägande, och den yttersta fulländning.

Ämnet var: *Skaldebref till dem som söka ett odödligt namn:* det sista den odödlige Konungen sjelf hade utvalt till täflan; liksom anade han då att det sökta skulle snart blifva funnet; att endast sådana bref återstodo för honom att bryta.

Må den aldrig jäfvade rösten af Skalden, som hellre straffade än berömde äfven sina vänner, Verldsföraktaren, som likväl i sina årstider så härligt försonar oss med den verld vi bebo, här få höras: »Nu,« säger Gyllenborg, vid belöningens öfverlemnande till Blom, »då Gustaf »den Tredjes minne ernått den odödlighet, för »hvilken han under sin lefnad sträfvat; nu först »och tillika har äfven hans älskade ämne upp»nått sin fulla dag, så väl af Filosofiens sanna »ljus som snillets lifligaste strålar.« Detta vittnesbörd är nog för Skaldens ära och för filosofens. Medborgarens må vid detta tillfälle ännu hafva en eröfring att göra: hörom dessa ord till Konungarne:

»Hvad Lager grönskat längst, af glömskan oförkränkt?
»Historien svarar: *den, som jordens vördnad skänkt.*
»Och hvilka stora värf fått större glans af tiden?
»Regenter! hören det: *Upplysningen och Friden.*

och dessa ord till Folken:

»Men — hon välsigna skall den Dygdige, som vet,
»att vara fri, med sans, och stor med mensklighet;
»som lärt Nationers rätt och Kungars pligter yrka,
»ej med revoltens arm — men med förnuftets styrka,
»och varm af hjertats drift — ej af factioners rus,
»vill se, i *verldens lugn*, en frukt af hennes ljus.

Blom, uppriktig vän af en sann frihet, med ungdomlig värma för mennisko-slägtets upplysning, gladdes åt de första stegen som syntes båda fördomarnes brytning och ett lyckligare tillstånd bland folken. Men han fann sig snart bedragen i sin förhoppning, och harmades deröfver. Hans ädla sinne ryste, då Barbariet utöfvade sina missdåd i frihetens namn; och för syftet af jémnlik råhet, allt det lysande af snille och stora egenskaper uppoffrades; men när nu dertill det yttersta stödet för menniskornas sällhet på jorden, och deras förhoppningar för evigheten skulle dem vanvettigt undanryckas; då öfvergick hans känsla till handling. Ämnet och tidsförhållandena uppmanade honom äfven här oemotståndligen, att i hög och allvarlig sång uttrycka hvad hans hjerta led. Så tillkom 1794 Skaldestycket: *Om Religionens nödvändighet för Samhällens bestånd;* med denna början:

»*Tyrann det gifs en Gud!* — De voro dessa orden,
»som, lika åskans fall, då hon förskräcker jorden,

»Dig slogo på en gång, med bödelns jern, Barbar,
»som Galliens plågoris och verldens häpnad var.

och sedan detta uttryck af den rättrådige Domarens lefnads-vishet:

»Svag är den makt, som når till gerningar allena;
»Stark den, som äger sätt, att deras ursprung rena;
»och denna tanke blott: *det gifs en rättvis Gud;*
»är mer än Solons lag och Numas hundra bud.

Uti Bloms prosaiska skrifter röjer sig, liksom i hans Skaldestycken, en sällan hunnen förmåga att uppfatta det ämnets egenheter som han behandlar. Hans Tal öfver Schröderheim, vid inträdet i denna Akademi, uppdagar företrädesvis en sådan förmåga. Denna mästerliga teckning, den är icke af den snillrike och djuptänkte Blom allena, sådan man var van att finna och älska honom: nej! så hade han uppfattat föremålet och blifvit lifvad deraf, att man vill igenfinna Schröderheim, beskrifven af sig sjelf. Det var dock en synnerlig skiljaktighet uti dessa begge utmärkta mäns lynnen, yttre lifligher och allmänna lefnads-förhållanden. Schröderheim såsom Snille, Litteratör och Embetsman, uppfattas sant och naturligt af den inom samma områden fullbildade konst-domaren, och det förvånar ingen. En träffande likhet i de målande dragen: den öfvertygande styrkan i beskrifningarna om Schröderheims talanger som Embetsman — lifligheten och behaget i det helas sammanhållning, ostörda af det djupa allvar

en del af hans lefnadshändelser oemotståndeligen framkalla; i allt detta har snillets genomträngande blick att kalla till sitt biträde tillämpningen af egen förmåga och erfarenhet.

Men, när Schröderheim, själen i hofvets nöjen, tecknas med detta drag: *man får icke säga att Schröderheim befann sig der nöjet var, utan tvertom;* skulle man icke snarare tro att en af de behagens Döttrar, med eldighet och en lättväckt känsla, som på den tiden utgjorde hofvets prydnad, på duken utkastat bilden af en älskling, hvars umgänges-behag intagit henne, än att den vore af en man, obevandrad i hofvets salar, sjelf utmärkt af ett mer än vanligt allvar? Blom säger, att *i Schröderheims umgänge låg en tjusningskraft som besegrade äfven det kallaste lynne.* Detta var icke Bloms lynne; men innanför allvaret bodde en liflig bildnings-förmåga och ett känslofullt hjerta, som naturligen förklara hvad eljest förblefve en gåta. Och slutligen framställer han Schröderheim, *i ett tillstånd under tarftigheten, prydande sin hydda med den enda rikedom som ej kunde beröfvas honom: minnet af sina förtjenster.* Sjelf förde han sin farkost mest i lugna skär, eller med säker hand i hafvets bryn, utan att förlora stranden ur sigte: häftiga framåt drifvande vindar nådde honom lika litet som motgångens våldsamma stormar, och i synnerhet på den tid han beskref den märkvärdiga mannens öde, som slutligen så hårdt träffades af sådana

skakningar, var han utan all egen kännedom deraf; men likväl mild och skonande, på samma gång som djupa läror i det ädlaste språk, och varnande vinkar af uttrycksfulla bilder, uppenbara en sanning och styrka, som man ville föreställa sig vara den egna erfarenheten allena förbehållen.

Vid ett annat högtidligt tillfälle — liksom hade ödet velat tillreda en särskilt offerfest — då det blef Bloms lott att, som Akademiens Direktör, här emottaga Lindblom. — Talare öfver Lehnberg — är det hans hjerta som är hårdast pröfvadt, och man intages af stridiga känslor, tveksam om företrädet, ömsom nedböjd och deltagande i den milda utgjutelsen af sorgen, ömsom upplyftad och eldad af den genomträngande liflighet hvarmed vännen ryckes från sin saknad, och tanken från allt förgängligt, vid erinran om denne *Mästare, hvars mäktiga anda redan i sitt försök tillvann honom ett odödligt beröm, och underhöll det i en oafbruten fortgång, så länge hans röst höjde sig att frambära Religionens och dygdens förenade sanningar, eller store mäns minnen.*

Det utkast till en *historisk och kritisk afhandling om Svenska vitterheten före v. Dalins tid*, hvarmed Blom riktat denne Akademies handlingar, har utan tvifvel en stor förtjenst, så väl i den forskning och beläsenhet hvarpå det grundas, som i den rena, med attiskt salt blandade behagliga stil hvaruti det är författadt; men

utan förmåga som utan förmätenhet att tillåta mig ett omdöme deröfver, vill jag, med den erinran allenast, att utslaget af Bloms undersökning blef, *att den blick man kastade tillbaka på Svenska vitterheten före Dalins tid, vore föga tillfredsställande*, i stället anföra de ord hvarmed han slutar detta arbete: *Nationen*, säger han, *tycktes hvila, för sin storhet trygg och belåten vid ryktet af sina krigsbragder och segerminnen; Lovisa och Gustaf den Tredje väckte och anviste den en ny väg till ära genom snillets förtjenster.*

Men hvarföre skall jag, obevandrade främling, uppehålla mig att i edra egna dyrbara förvaringsrum, bland skatters mängd, till framställning utsöka hvad icke allenast är af Eder sjelfva så väl kändt och ordnadt, utan som äfven utgör älskade bekantskaper, hvarmed hvarje bildad Svensk underhåller ett oafbrutet och angenämt umgänge, vänskapens likt, som vinner af att gammal blifva.

Ett annat Samfund, i trogen vård om Fäderneslandets häfder och fornlemningar, sysselsatt på en gång att förklara de åldriga rika minnen af dess ära, samt att i manligt och ädelt språk uttrycka hvad hennes egen tid vill såsom minnesvärdt åt efterkommande öfverlemna, tillegnade sig Bloms medverkan i sina arbeten; ty mån om alla bidrag för sitt höga fosterländska ändamål. och om sitt eget anseende, kunde hans förmåga till gagn icke undgå hennes upp-

märksamhet. Hans grundeliga lärdom och forskning i Fäderneslandets historie och litteratur, men framför allt hans mångåriga nära bekantskap, ja man skulle våga tillägga, hans flersidiga skyldskap med Mästarne från den verld, som åt våra yttre sinnen har intet annat öfrigt än ruiner, utgjorde rika och rena källor, sällan erbudna, men gerna upplåtna till samfält gagn. Genom dem gjordes mången gång ett fynd, efter tusenårig hvila, lefvande igen, i utredandet af dess historiska betydelse och af sammanhanget med folkets seder och bruk på den tid det tillhörde; på deras botten låg ett samladt förråd af de gamles skatter, af ingen drake vaktade, derföre att de genom bruket icke kunde förtäras, men väl förökas: af dessa skatter, der oftast ordens fattigdom i räknetal utgör en särskilt stämpel på tankans högsta rikedom. I valet af detta förråd, att lämpa till ämne eller person, var Blom alltid träffande och sann. Föremålets sammanhållning mot de höga mönster, kunde allenast någon gång ingifva honom tvekan: ty Blom ville icke smickra: ville hafva ingen del uti öfverlemnandet till efterverlden af mynt med falsk prägel.

Detta Samfunds skatter ökade Blom särskilt med den teckning öfver Grefve Johan Gabriel Oxenstjerna, som han der nedlade, icke i täflan; hellre i förbund med Sveas skald. — Den förre gaf conturerna till de ädla dragen, af »*genialisk fromhet*,« att som en relik förvaras i de

Vises bok: den sednare uppställde bilden, fulländad, i den ljusaste af dagens stunder, att vid skörde-festen, med de guld-digra axen prydas; förkunnande med manlig genomträngande stämma: *hans minne skall lefva i Norden, så länge ännu ett Svenskt hjerta klappar för diktens och naturens skönhet* *).

Vi hafva, ehuru ofullkomligt, följt Blom det stycke af hans väg genom lifvet, som med Samhällets nytta och behag, i få afbrott, förenade hans egen trefnad och sällhet. Det återstår ett annat, och på gränsen mellan dem, Fädernes-landet i den djupaste våda — dess förtrognaste vänner i nedslagenhet och sorg.

Brytningens ögonblick inträffade, och räddningen söktes der den allena kunde finnas: *i förtroendet till Svenska Folket.* Folkets ombud sammankallades till Riksmöte. Blom blef den förste fullmäktig för det Samhälle han tillhörde, och erhöll det ärofulla uppdrag af sitt Stånd, att deltaga i utarbetandet af de Lagar och former hvarefter Riket skulle styras. Under en allmän sinnesbrytning, och bruten ordning i allmänna värf, med fiendtliga härar i landet, som var blottadt på alla medel till försvar, sammankommo de valde till rådslag. I sanning, om nånsin, gällde här Svensk manna-kraft; på en gång den vises lugna besinning och sans, med

*) Tegnérs Tal öfver Grefve Oxenstjerna.

den djerfves beslutsamhet och handling; ty med ämnets vigt täflade vigten af dess skyndsamma afgörande. Men hvad det gällde, det fans; och grunden blef lagd och grunden står fast för Sveriges ära och sjelfständighet; ty Lagen i sammanhållande former, tryggar lika Konungens makt och Folkets frihet — allmän rätt och enskilt frid. Det var likväl icke nya opröfvade Stats-theorier som här behöfde utredas, än mindre någon öfvergång från slafsinne till sjelfsvåld att för ensidiga ändamål befordra, och sedan, fast förgäfves, vid beräkningarnas gräns söka hejda och qvarhålla; nej — det var måttan och allvaret som hade att lifva och ordna de aldrig försvunna, i Nationen fortlefvande hufvuddragen — att blott rätta och återföra hvad derifrån tillfälligt afvikit.

Statens eller personens angelägenhet, med fri yttrande rätt framställd till medborgares uppmärksamhet och deltagande; med tillit underlagd oberoende Domares pröfning; med förtröstan öfverlåten till afgörande åt en makt-ägande Konung, som, understödd af ansvarigt Råd och belönad af folkets kärlek, måste hafva Fädernes-landets ära i oskiljaktigt förbund med sin egen; det var på dessa, urminnes Svenska grundvalar, som Samfunds-fördraget förnyades.

Utan behof att af uppställd jemförelse med andra Nationers Stats-skick, hämta belåtenheten med vårt eget, kan likväl den rättsinnades blick icke undgå att fatta det olika skenet af den

fackla, som, förd af samdrägten med stadig hand, upplyser den lugna nejden, och framställer målet i en klar dag, emot den, som af tvedrägten kastad mellan yra och fördom, ömsom antänder den fredliga medborgarens boning, eller villar på försåtlig stig, ömsom, i trotts af tidsandan och förnuftet, närmas ett tillredt bål, eller slocknande flämtar i vantrons och det smygande våldets instängda orena luft. Men den tid, hvarom jag talar, ligger oss för nära. Flere af de till våra gällande Grundlagar mest verkande personer tillhöra oss lyckligtvis ännu, och dela med de bortgångne rättvisa anspråk på vår tacksamhet, som derföre icke bör i högtiden höras. Deras handlingar behöfva ej heller uppteckas för häfderne, ty de skola lefvande fortgå genom tiden; men fädrens tysta välsignelser följa dem, för sina söners lycka.

Ett värf var nog: som Folkets ombud att stifta Lag, hade Blom hastigt fyllt måttet af sina förbindelser, och slutat. För att skifta Lagen mellan folket vidtogo nya, som länge fortforo. Den med ett genomträngande förstånd, ett lugnt öfvervägande och en varsam tillämpning förvärfvade mennisko-kännedomen hade långsamt mognat för ett högre användande. Hvad som hittills egentligare tillhört ett enskilt Samhälle, blef nu allas tillhörighet: Blom blef Statens man: nämdes af Konungen att taga säte i den högsta Nämd, åt hvilken Svenska folket upplåtit att å Guds och Konungens vägnar, förkunna Lagens

sista oåterkalleliga ord. »*Ett Domare-säte var den första, och det blir ock den sista Thron* *)«.

Den höga makten på jorden följes af de tunga pligterna i spåren, och den högre Domarens främst: för honom finnes tillfälle att godtgöra mycket; blott ett icke: sina egna misstag. Hvad han uttalat, har från samma ögonblick öfvergått till annans ägo — värjande eller förderfvande; men återtagas kan det ej: de som glädas och de som lida, behålla hvar för sig hvad Domaren dem tillskiftat, och det heter rättvisa.

Hvad är den ostracism, som med långt mellanrum återkommande, efter tidens allmänna intryck, om än med ädelt allvar och utan inflytelse af tillfälliga bevekelse-grunder, uttalar ett bifall eller ett ogillande i folkets namn, emot den, som den samvetsgranne Domaren i sin enslighet, sedd af Gud allena, om aftonen anställer med sig sjelf öfver dagens verk: vittnesbördet om nitisk vilja och rena afsigter är honom dervid icke nog för tillfredsställelse och bifall. Han ser den mindre klyftige förvillad i advokaturens irrgångar af den spetsfundige: han ser den illsluga bofven fräckt neka en ogerning, som, obevist, blir straffiös: han ser någon gång ännu en möjlighet af dens oskuld som har all juridisk sannolikhet emot sig. Den erfarenhet han dagligen insamlar om menniskorna, sådana de i sjelfva verket äro, icke med den yta som

*) Tegnér.

framställes åt verlden i det dagliga lifvet, men i deras inre väsende och med lösgifna lidelser, varnar och uppskrämer honom. Har ingen omständighet undfallit uppmärksamheten? är allt i rätt dager lagdt? Der den svage icke förstått göra gällande allt hvad som talat till hans försvar, eller den mäktige velat det undertrycka, eller försökt att Lagens kraft mot sig försvaga, hafva de allmänna väktarne öfver Lagen stigit fram, den svage till stöd, eller att förtryckaren afväpna och blotta? Se der den rättrådige Domarens dagliga bekymmer. För att öfvertyga sig, vill han se med egna ögon — och ännu vid midnattslampans sken finnes han forskande efter sanningen, för att trygga folket som gått till ro, under lagens skydd.

En sådan Domare erkände Sverige den man vara, som utgör föremålet för vår saknad; och sådan var han och så handlade han, allt tills förtärda krafter satte ett mål för hans uppoffringar, tills lampan icke mer förmådde lysa hans skumma ögon; men då ville han ej heller längre taga medborgares rätt och väl under sin dom, i hvilken han älskade att sjelfständig vara.

Af utbildade Samhälls-förhållanden blifva, besynnerligt nog, invecklade rättsförhållanden en naturlig följd.

Folkens äldsta fördelning i stammar och slägter erinrar derom. Stammens män trädde till-

sammans då det gällde att möta faror eller skifta fördelar: inom slägterna gällde det faderliga väldet oinskränkt. Den första lagstiftningen uppfattar ock derföre hvad som angår personliga säkerheten. Lagar för egendoms säkerhet och tryggande former för rätts-förhållanden, höra, hos hvar Nation, till en sednare tidpunkt, då slägt-fördelningarne sammansmält i större massor och bildat stater: utredda begrepp och vunnen upplysning hafva då af nödvändighet utfordrat dem: de intaga sedan efter hand det vigtigaste rummet och sönderfalla i många under-afdelningar. Den förra är, med få skiljaktigheter, lika bland alla folkslag, derföre att det är naturens egen Lag. Att stifta *sämja*, eller med *hämd som vida famnar*, kommo de starke till Domen. Men sedan växte Lagen från enkla bud, af samvetet utsagde, till djup vettenskap; kallande alla andra att sig betjena, i utbyte mot det skydd hon gaf åt deras fria öfning. Att bevara i skyddande former hvad som allmänt erkändes för rätt, blef snart en väsendtligare omsorg för Lagstiftaren, än att utreda grunderna för rätt: att bringa det erkända med de skyddande formerna, till en kraftig utföring, blef Domarens. Till mathematisk visshet kunde emedlertid ingendera uppdrifva sin andel, ehuru detta skulle vara högsta målet, efter hvar tids uppfattnings-förmåga.

Så innefatta ett Lands Lagar det vigtigaste sammandraget af dess historie, ett talande uttryck af folkets karakter, seder, hyfsning och

humanitet: som i källans lugna yta de kringstående träden, så spegla sig tidehvarfven i de lagar de stifta, upprätthålla och lyda. Sveriges lagstiftning framställer i denna tafla, allt från Sagans tider, många bilder af manlig Nordisk egenhet i enkel skön gestalt: många vise deribland, redan grånade af åren, när samma bild nyfödd framstått i ett annat land.

Äfven i vår tid, för en nödvändig öfverensstämmelse med den förändrade Statsförfattningen, och för andra af Samhälls-skicket utkräfda rättelser, blef en granskning af Rikets allmänna Lag-väsende beslutad. En Comité tillsattes af Konungen, för detta vigtiga verk. Justitiæ-Rådet Blom blef från första inrättningen Ledamot deraf, och under 15 års tid, tills sin bortgång ur tiden, har han deruti deltagit. De utmärkte upplyste män, med hvilka han der arbetat, vittna med deras saknad om hans nit och förmåga, begge ådagalagde, lika i det grundliga men hofsamma försvaret af egen öfvertygelse, som i aktningen för andras mening. Det fullbordade verket, nu framlagdt till folkets egen pröfning, bär sitt vittne med sig. Äfven den mindre lagfarnes uppmärksamhet undgår emedlertid icke förträffligheten af Sveriges nu gällande lag, der de sundaste begrepp om rätt, en djup menniskokännedom samt en faders skyddande vårdnad och allvar uttryckas i en klar och bestämd stil.

Att det nya Verket, i stället för en våldsam

brytning

brytning af det förras former, med lefvande fosterländsk anda, i dem ingjuter tidens kraf af rättelser, tillkännagifver redan en lycklig fortsättning af de förra Lagstiftarnes visa grundsatser.

Bland de många ämnen, som med sådan syftning i det nya arbetet blifvit behandlade, må vid detta tillfälle nämnas ett af de angenämaste: Birger Jarl stiftade Lagar för *qvinnors frid* och *qvinnors arf:* en hyllning af den store mannens upplysning, långt framom sin tid, voro desse dock egentligen skydds-lagar: ett närmare bestämmande af *qvinnors rätt* blef förbehållet vår tids lagstiftning.

Öfver frågan om en större offentlighet i Rättegångs-ärenden, — äfven vid högre Domstolar, om muntligt föredrag i stället för skrifters vexling, samt i andra ämnen af den högsta allmänna vigt, framlade Justitiæ-Rådet Blom sina tankar; och de uthålla visserligen den allmänna pröfning som öfver dem nu fortgår: ty, äfven då de icke biträddes af hans upplysta medarbetare, erhöll dock den grundlige och sjelfständige tänkaren deras bifall. *Låtom oss*, säger han vid ett tillfälle, *hos Domaren i allmänhet fordra, såsom en hedersgärd åt rätt och sanning, den yttersta grannlagenhet, och låtom oss äfven fordra detsamma hos dem som dömma Domaren.*

Möjligen är det för mycket vågadt af en i detta vigtiga ämne oerfaren, att yttra en önskan;

men likväl: må utan den nogaste pröfning, det enkla Rättegångs-sätt icke öfvergifvas, som, uteslutande ingen nyttig allmännelighet, lemnar Domaren åt ensligheten med saken, sitt samvete och Lagen. Han förvillas då icke i afgörandets stund af ett föredrag, der bristen på verkliga försvars-medel blott tjenar att desto mera upphöja försvararens personliga ryktbarhet: han öfverraskas ej af högljudda bifall, för tillfället eröfrade af Geniets öfverlägsenhet och Talarens välljudande stämma, möjligtvis utan bestående värde för den lugnare pröfningen. Äfven vi äro ej ovane att höra sakförare, som, med sträng grundsats att icke föra annan talan, än den de anse rätt vara, utföra den med stor rhetorisk förmåga och en fulländad lagfarenhet, täflande med hvilket annat lands som helst, och som från tribunen skulle kalla till sig en odelad uppmärksamhet. Långt ifrån att i vältalighetens ädlaste föremål — i oskuldens försvar med den högsta offentlighet — menskligheten heligaste sak — inskränkning skulle yrkas från detta rum, vågar jag föreställa mig för henne ett vidsträcktare utrymme och en högre borgen, då det icke är ögonblicket som skall bestämma hennes värde, räcka henne segrens krans.

Men skulle också här, i det allmännare användandet, få saknas denna utbildade konstfärdighet, som till viss del allenast af en daglig öfning vid Domstolarne lärer kunna vinnas, och som i andra Länder utföres af en Samhälls-klass

för sig, mäktig genom sina talanger, ännu mäktigare genom det förfärande i dess sammansatta kraft och inflytande; så må vi i stället anse oss fullkomligen ersatta, och skatta oss lyckliga, så länge Samhälls-tillståndet ännu kan bifalla det, af den erfarenhet, huru medborgarens eget enkla föredrag af sin sak har tillräcklig förmåga att med mindre omgång och inskränktare kostnad, bana honom öppen väg till rätt.

Hvilket lands rättegångs-historie i brottmål företer mindre förvillelser än Sveriges? Öfver hvilka domstolar ropar oskyldigt blod mindre än öfver de Svenska?

Ej heller skulle det här lyckas sakföraren, genom fintlighet att upptäcka fel i en yttre form, bereda straffloshet åt den öfverbevista brottslingen: men här skulle man deremot ännu blygas att låna sitt biträde dertill.

Inga föremål äro så sköna, att de icke för något öga bryta sig utan behag, att icke någon synpunkt gifves derifrån de blifva vanställda. Intet är heller så vidrigt, att det icke, bedrägligt framstäldt, kan locka den enfaldige. Hvem inser ej fördelarne af ett öppet forum för snillets odling och för vältaligheten, för bildandet af ett offentligt lif med rörlighet och medborgerlig anda? Men icke blott snillets lyftning och tankekraftens spända öfning bör blifva den allmänna rigtningen för denna anda: att förädla och stärka viljan intager ett ännu vigtigare rum, om ej dygdens enfald skall, nödgas vika, för snillets fart:

ty icke sällan har sådant händt, öfverallt, der den öfverlägsna talangen varit sakförare och ögonblicket domare. Äfven det allmänna omdömet kan öfverraskas. Den som af ett fritt folk den ena tiden kallades den *Rättrådige*, blef af samma folk en annan tid drifven i landsflykt. Bestående orättvisa kan det deremot icke utöfva, då rådrum lemnas till en lugn besinning: folket sörjde öfver sin förvillelse.

Utan fördom för en sak, derföre att man den länge ägt, må det likväl vara tillåtit erinra, huru det genom tiden vunna historiska värdet sluter sig till sakens eget, och i mer än ett afseende lemnar den ett särskilt stöd, som ofta nog i tillämpningen torde öfverträffande fylla hvad man med rättelsen ville vinna: noga må detta betänkas innan urgammal eller blott häfdvunnen stadga ändras. Hyllom den sunda och väl uttryckta tanken: *att hålla sig fast vid former som redan förlorat lif och betydelse, är att söka bostad i ruiner* *); men med en tilläggning blott: tagom vård om det som för oss har betydelse, för att länge behålla det i lif.

Så förekommer mig ock den bortgångnes önskan hafva varit, såsom den slutliga behållningen, icke blott af hans lagklokhet, utan ock af en stor mennisko-kännedom.

Vi stå vid gränsen af Justitiæ-Rådet Bloms

*) Professor Afzelius i ett anförande till Lag-Comiténs Protokoll.

Embetsmanna-bana: ett ringa afstånd skiljer den från allas slutliga mål.

Hedrad af sin Konungs höga förtroende, lemnades honom äfven yttre utmärkelser deraf *). Vid Riksdagarne som höllos utom Stockholm, åtföljde han att intaga sitt rum i Konungens Rådkammare. Till beredelsen af många för den inre Samhälls-ordningen vigtiga angelägenheter, har han varit kallad, och uti ingen deraf blifvit overksam: men i flera har det antagna varit hans verk. Nie särskilta gånger har Blom, som publik person, varit föremål för medborgares allmänna omröstning, och vid dem alla har medborgares kallelse eller bifall hos honom hyllat medborgsmanna-dygder **).

En af dem, den han bar främst i sitt hjerta, eldade ock hans sista sång: Fäderneslands-kärleken var denna dygd, uttryckt i kärlek för Konungahuset. Hvem kände lifligare än han Svenskens behof att älska sin Konung? Hvem visste bättre, att en frisinnad vördnad för höga egenskaper utgör villkoret derför? Sverige såg sin Kronprins återkomma, med hemföljd af trolofvad borgen för egen sällhet och folkets välsignelse öfver den vunna uppfyllelsen! Af den innerliga glädjen var Blom Nationens tolk:

*) 1809 den 3 Juli Riddare af K:gl. Nordstjerne-Orden. 1815 d. 12 Aug. Commendör af samma Kongl. Orden.

**) Vid val till Rådman, Magistrats-Sekreterare, Borgmästare, till Riksdagsman, Ledamot af Constitutions-Utskottet, samt vid Nämdens omröstningar öfver Högsta Domstolens Ledamöter.

»Oscar är åter här, som förr så älskansvärd!
»igenom natt och storm som trotsade hans färd.
»Oscar är här — och honom följer
»ett fritt och högstämdt lof af folkslag dem han såg,
»från Sundets fredligt sänkta våg
»till den besjungna Stad, den gula Tibern sköljer.
»Han kom — och i hans väg med sträckta armar går
»Vår gamla Svenska tro, oböjlig som i jorden
»det gamla gråa Fjället står,
»och ren som Stjernans ljus som ej går ned i Norden.«

Hvad högre bevis på känslans lif och tankens styrka, än hela denna fosterländska sång? De bodde dock redan länge, dessa friska själsförmögenheter, i en af långsam tärande sjuklighet bräcklig blifven hydda. Denna försvagades allt mer, och Blom drog sig tillbaka till det enskilta lifvet. Den vördnadsvärda Domare-makt han i 14 år tillhört, och med djup saknad öfvergaf, återfann han i en sluten krets af vänner, som efter hand sågo alla glädje-ämnen för honom bortfalla, och möjligheten för dem att förljufva hans sista dagar inskränkas till deltagande i hans lidande. Få afbrott ägde rum i detta tillstånd. Då någon lycklig händelse hade träffat Fäderneslandet, en vän njutit rättvisa, eller en allmän nytta blifvit vunnen, då såg man ännu hans ansigte uppklarna och gifva uttryck af glädjen; men de hemmastadda plågorna bortviste hastigt denna främling blifne gäst, att besöka lyckligare boningar. Men äfven han fick frihet dertill. Hans tanke slocknade — mycket hade den också under lefnaden genomfarit, och behöfde först gå till hvila. Hans öga sökte intet

mer på jorden: men de sista ljud som hunno hans öra voro uttrycken af folkets fröjd öfver fäderneslandets befästade sällhet. Han, hvars sista sångare-ljud på jorden var:

»Ett namn som *Yngves* likt, skall Nordens Troner gifva
»*en ättföljd, lång som hans, af minnesvärda män*,
»och deras mönster sjelf för stora rykten blifva.«

han fick upplefva den 3 Maj 1826; men 3 dagar derefter slocknade hans lif på jorden.

Religionens nödvändighet för Samhällens bestånd hade han lärt oss alla: att han kände Religionens nödvändighet för själens lugn, derom vittnade gerningarne under hela hans lefnad.

Bloms allmänna karakter ligger öppen i hans handlingar som Embetsman; hvad han enskilt var, ligger deremot mera slutet inom kretsen af hans slägt, vänner och närmaste omgifning. Den redbarhet i grundsatser och deras tillämpning, som hos honom var ett genomträngande hufvuddrag, och den han med stränghet gjorde gällande i fordringarna på sig sjelf, hade till oskiljaktig följeslagare en ömtålighet i sinnelag, som vid många tillfällen sammandrog moln öfver hans panna, der för en annans mindre retliga blick, naturen ännu icke syntes båda dem. Denna sinnesstämning utgöt sig öfver hela hans väsende. Redbarheten förde honom fram till stark och lefvande handling — ömtåligheten stötte honom ofta tillbaka; och han blef ett ögonblick liknöjd för handlingen. Han fordrade att förstås; och den det icke gjorde, misstog sig tillika i

snarlikheten mellan det lifliga i denna fordran och en mindre fördragsamhet.

Blom, i brytningen till ljusare tider, kraftig, hoppfull, med all sin stora förmåga i liflig rörelse, uppfattar målet med den klarhet som är honom egen, och handlar som en redbar man. Men hans första erfarenhet upplyser huru menniskorna ila målet förbi. Utan att då afbida uppehållet af omvägen, och den sjelfvilliga inställelsen, befarar han att hafva del i misstaget genom en ofullkomlig anvisning, och blir ömtålig. Han liksom glömmer någon gång att samma ämne som har förmåga att rena källans friska vatten under dess fria genomlopp, grumlar det stillastående. Men låtom sjelfva denna hans ömtåliga känsla vederfaras rättvisa för dess ädelhets skull: så uttrycker han den sjelf vid ett högtidligt tillfälle:

»Stor är, o Prins den konst och full af vådlig ära,
»att Kunga-Kronans ansvar bära;
»och större kan den bli och vådlig mer en dag,
»om branden nalkades som än på afstånd skiner,
»om ordnings-hatets skrik blef lag,
»och sjelfsvåldet steg upp på frihetens ruiner.«

Oböjlighet i en öfvertygelse, som hämtade näring af sanningen och värma af kärlek för rätt; ordnings-sinne och nit för ärendenas fortgång, voro hos honom allmänt erkända egenskaper.

Den

Den varsamhet han i allmänhet iakttog, hade intet gemensamt med mennisko-fruktan; men han sparade till angelägna tillfällen att gifva en särskilt vigt åt sin tanke: denne blef då alltid fri och bestämd, utan att maktens missnöje eller någon befarad strid med folk-opinionen, derpå utöfvade det minsta inflytande.

Den köld som stundom i hans yttre velat röjas, hade intet gemensamt med menniskohat, det hans ädla sinne aldrig kände. Det var snarare ett tilltvingadt sken af kallsinnighet, användt mot förespråkare i saker som hörde till hans pröfning; såsom i hans tanka ett medel att omgärda sitt oberoende. Jag har förut erinrat, huru hans sysselsättning, ifrån första början af tjenstemanna-banan, lemnade qvar en menniskokännedom, nyttig för det allmänna, men för honom tryckande — ofta bitter; som verkade på hans lynne; nedstämde det för honom sjelf, och stundom föranledde till misstydning hos andra.

I de inskränktare kretsar, der han, bland valda vänner, utan förbehåll öppnade sitt hjerta, visste man rätt väl, att köld der aldrig kunde trifvas. Hvad han hade upphämtat af den långa lefnads-erfarenheten — med ett ord, hvad han hade af andra — det bortlade han här för korta stunder, och blef sig sjelf allena: då kunde han ock rätt skattas. Kunskapsfull, med öfverlägsen beläsenhet i hvilket ämne som helst, angenäm,

mild och deltagande, var hans umgänge lika lärorikt för förståndet som tillfredsställande för hjertat: skämtets behag var der ingalunda främmande — det hade blott sin egenhet, af sammandragen naivetet, då det utgick från Blom. Att han sällan gjorde bruk af satirens gissel, kom ej af bristande förmåga att föra ett sådant vapen; men han var ej af de tidens Riddare som leka med svärdet. När det någon gång nyttjades, var det genomträngande — saken blottad, personen aldrig vidrörd.

Sveriges ypperste män tillhörde dessa förtroliga kretsar — Sveriges litteratur deras sysselsättning. Omgifningen i detta ögonblick förbjuder mig att nämna flera deribland, som voro hans hjerta käre: med de före honom bortgångna, har den ädla sysselsättningen redan återbegynt: Adlerbeth och Rosenstein till hans möte, *den Glada festen* som förr: *och hon är numer aldrig borta* *).

Det var emellertid i ett sådant umgänge, som Bloms önskilta sällhet här i lifvet hade sitt högsta mål; men så upphämtade han ock allt det ädlaste som här var att förvärfva, liksom till vedergällning för hvad han af pligt trodde sig böra försaka.

Blom var aldrig gift: i de yngre åren torde otillräckliga inkomster varit ett hinder; i de sednare blef det hans sjuklighet. Lefnadsbehag och

*) Fru Lenngren.

huslig trefnad, hade han velat dela med en maka; lidandet ville han behålla för sig allena.

En syster, och hennes son, den han hade upptagit till sin, förljufvade hans lefnad med kärlek och tillgifvenhet, lindrade hans plågor med deltagande och omsorger.

För hans redbarhet och ordnings-sinne var hvad honom tillkom alltid nog; men icke nog för hans tillfredsställelse förr, än sparsamheten förmått deraf upplägga ett öfverskott för välgörande. De tacksammes välsignelser hvila öfver hans stoft i det tysta: ty i det tysta utöfvade han ock välgerningarne.

Men i Fäderneslandets namn: högtidlig ära åt den upplysta medborgaren — i folkets — högtidlig ära åt den rättrådiga Domaren!

Den svaga teckningen är fulländad. Eder saknade väns minne, M. H., har redan intagit sitt upphöjda rum, derifrån Talarens brister lika litet skulle förmå det nedflytta, som de mindre harmoniska ljud hvilka för första gången fått höras från detta rum, förmå gifva någon varaktighet åt det obehag, ett känsligare öra deraf må erfarit, eller nedstämma den bifallande röst, nationen Eder hittils egnat. Den blygsamma medelmåttan till tröst, den inbilske till straff, må erinras om vissheten att, hvad som ej förtjenar minnas, försvinner med ljudet och hör ej mor-

gondagen till: då de höga sånger, med himmelsk kraft och stämma, antingen de genomljuda templen i helig andakt, eller segermanande framför hären upphöja hjeltens bragder, eller i kojan, mellan fjällens drifvor, ingjuta sig i stilla dygders pris, taga fäste i folkens sinnen, blifva folkens sånger och, lefvande sjelfva, åtfölja slägterne genom tidehvarfven, i oskiljaktigt förbund med de älskade Skalders minne.

SVAR

på Herr Grefve Wirséns Tal, af Akademiens Directör, H. E. Herr Grefve Lagerbjelke.

Herr Grefve!

En hvälfvande omgång, en enda blott, af Tidens hjul i sitt aldrig brådstörtade, aldrig hejdade lopp..... och Naturens, Tingenas, Varelsernas yttre väsende förändras; slägten försvinna, slägten tillkomma: och allmänna begrepp, seder, läror, systèmer — allt underkastas vanskligheteus härjande makt. Samma verkningar, fast i oändligt minskade och helst personliga förhållanden, återfinnas inom hvarje enskilt samhälle, måhända mest märkbara, ju inskränktare den krets, i hvars sköte de rönas. Sådan har äfven vid många, och nu senast tätt på hvarannan sammanträngda tillfällen, Svenska Akademiens erfarenhet varit. Äfven i dag är Hon församlad till firandet af en högtidlighet, skiftevis egnad åt Saknaden och åt Hoppet;.... åt Förlustens bittra känsla.... åt Ersättningens mildrande tröst. Ni har upfyllt, Herr Grefve, det första af dessa åligganden: Ödet och våra Stadgar öfverlåta mig det sednare, lycklig i min oförmåga, att blott flyktigt behöfva vidröra den redan afhandlade delen af dagens ämnen; ty hvad har Ni väl, Herr Grefve, lemnat mig öfrigt att säga om eder värdige företrädare, Justitie-Rådet Isak Reinhold Blom?

Ni har följt honom ända ifrån den obemärkta begynnelsen af hans allt mer utvidgade bana. Ni har visat honom såsom sjelf danare af sitt rykte i Vitterheten, af sitt rum i Staten, af sitt anseende bland medborgare; likväl ej förgätande den lycka han njöt, att vid första stegen understödjas af ett mägtigt snille, hvars lysande efterdöme blef vandrarens ledstjerna, hvars varnande råd utstakade hans väg emellan bråd-djup och branter. Med rörande drag har Ni erinrat om anledningen till hans första Skaldestycke, som törhända bör räknas bland hans yppersta. Hvilket ämne, att skildra den stores, den ädles, den dygdiges lön i tider som stunda! deras lopp var *då* redan nära fullskridit för den odödlige som dem anat: fulländadt är det äfven *nu* för Skalden som dem besjungit!

Huru träffande den teckning Ni uppdragit, Herr Grefve, öfver Vitterhetens tillstånd, skiften, inflytelse under de tider Blom lefvat och verkat! Huru målande och sannt bildrik skildringen af de olikartade, icke derföre så afgjordt motsatta slagen af Vitterhet, den Klassiska nemligen, och den Romantiska, hvars benämning än torde synas något obestämd! Ämnet är dock länge nog omtvistadt. Hvilken mängd af skiljaktiga åsigter om denna sednares syftning, beståndsdelar, omfattning, gränsor....ja, om sjelfva hennes tillvarelse. Det har likväl tillgått med denna Vitterhet alldeles som med dess föregångerska, hvilken ej skall upphöra att äfven förblifva dess sam-

tida. Så obestridligt det är, att ingen Vitterhet kan blomstra och trifvas, hvars frö icke redan grott i den allmänna tids-andan, vittnar ej mindre erfarenheten, att store män, upphöjda snillen egentligen äro de, genom hvilka stiftelsen sker af hvarje särskilt Vitterhets-slag. Der de funnits eller finnas, der upptager, der tillegnar sig Nationen det grund-ämne som de förädlat. Det gifves en Romantisk Vitterhet i England, ty der hafva funnits Ossian, Shakspeare, Spencer, Byron: der gifves äfven en Klassisk Litteratur, ty der hafva lefvat Dryden, Pope, Addison, Burke, Sheridan. Så, öfverallt, fast i olika mån, efter mängden eller värdet af mästarnes läror och efterdömen. Italien företer, emot Dante och Arisoto i det ena slaget, Tasso, Metastasio, Alfieri, i det andra. Om i Tyskland Romantiken synes öfvervåga, är det derföre att Klopstock, Schiller, Goethe och *många*, mägtigare inflyta på opinionen än Wieland och *några*. Om i Frankrike tänkesättens riktning tyckes vara i motsatt förhållande, förklaras sådant lätt deraf, att Corneille, Racine, Voltaire, Bossuet, Montesquieu, Buffon, icke kunna motvägas af Chateaubriand ensam, med en eller annan hoppgifvande efterföljare: och nästan ensam har han dock nog pressat vågskålen för att bilda en Skola, hvars tillvarelse åtminstone icke kan nekas. Jag har ej förgätit Rousseau: hans fria genius sväfvar emellan båda systemerna. Men, exemplen behöfva icke sökas utom vårt Fädernesland. Den Klassiska Vitterheten, fastän icke hemfödd, införlif-

vades i folksinnet genom Gyllenborg, Creutz, Kellgren, Lehnberg, Oxenstjerna, Adlerbeth.... och huru svårt att återhålla ännu ett namn, som det ej höfves mig att här utsäga! Dock äfven bland oss har snillet ofta nog upletat, beträdt, banat oförsökta vägar; och kända namn (tillbörligheten förbjuder åter deras uttalande) hafva härstädes infört det skaldeslag, som, djerfvare i sina utflygter och mindre böjdt under reglornas tvång, deraf törhända blifvit kallat Romantiskt. Men, icke genom dessa ryktbara män, eller genom män som de, hafva schismer i Vitterheten någonsin uppkommit, dem blott öfverdriften kunnat alstra, missförståndet förlänga, parti-sinnet hota att föreviga. För det sanna, höga snillet är skönheten alltid skönhet utan afseende på dess ursprung; hon må, som forn-dikten säger, vara uprunnen ur hafvets skum, eller, som sagan förtäljer, nedsänd från Gudarnas boningar. Den Klassiske Skalden eller Talaren vet alltför väl, att det trognaste uppfyllande af Aristotelis föreskrifter än aldrig gjort någon till Talare eller Skald. Den Romantiska Diktaren åter, värd detta namn, förblandar icke vidtfamnandet med omätlighet, vågsamheten med yrsel, tankans djup med dess bottenlöshet, inbillningens höga flygt med hennes osäkra sväfvande i dunkla rymder. Konstens mästare äro rättvise emot hvarandra: törhända icke alltid så en eller annan bland de idkare som på längsta afståndet följa deras spår. Den som skådar uppifrån ned, är vanligen und-

seende och fördragsam: den som blickar nedifrån upp, hänföres lättare till uteslutande dyrkan, till ovillkorligt fördömmande. Småningom uphöjer sig fördomen till grundsats, och ensidigheten söker ikläda sig lagskipande former. Så upkomma tvister utan redbart ämne, strider utan verkligt motsatta intressen. De underhållas stundom af sådana skribenter, hvilke, oförmögne att göra sig ett eget namn, ihärdigt fästa sig vid något som vunnit en förtjent ryktbarhet; söka, likasom videt flätar sig kring ett rotfast träd med lummig och grönskande krona, att inympa den vidtfräjdades storhet på litenheten af deras egen varelse; afsvärja tankans och omdömets frihet, förbehållande sig likväl passionernas oberoende; och snart till sig sjelfva lämpa förtjenster så främmande för deras personlighet, att sådant ofrivilligt i minnet återkallar den bekanta fabeln om flugan på taket af en med buller och rök framrullande vagn, då hon utropar: »*Se, hvilket vä-*»*sen jag gör! hvilka moln af dam jag upp-*»*väcker!!!*«.— Men allt detta, såsom utan grundval, är äfven utan varaktighet. Sannt är väl (och hvem har i detta hänseende icke *någon* erfarenhet att åberopa?): Oveld är en af de minst värderade egenskaper, så länge striden varar, och neutraliteten icke af de stridande erkännes. Men i dessa små tvister om tankar, ord och meningar, likasom i de allvarsammare hvaraf verlden så ofta varit en stor skådeplats, inträffar förr eller sednare en epok af trötthet och besinning: lika med Er, Herr Grefve, tror jag den vara

nära, ... kanske inne; och hvem blir då fredsstiftaren? den Oveldige.

Ni har vidare, Herr Grefve, följt vår saknade Ledamot i sådana hans lefnadsskiften, som införlifvades med Fäderneslandets både närvarande och framtida öden. Mannen i Samhället, mannen i Vitterheten, blef nu, som Ni antydt, en man i Staten. Medbröders förtroende kallade honom till uppfyllande af den yppersta bland medborgsmanna-pligter. Med Svenskt hjerta, med upphöjdt tungomål har Ni, Herr Grefve, erinrat om denna i våra häfder evigt märkvärdiga tidepunkt. Huru stort är icke åliggandet att noggrant afväga de tvenne, vid ensidigt skärskådande skiljaktiga, vid djupare eftersinning så nära beslägtade föremålen: Högsta Maktens lagliga verkningskraft och folkets lagliga frihet! Sådan är tidehvarfvens erfarenhet, sådan menskliga stiftelsernas möjliga förryckning, att om någon gång under sinnenas gäsning eller opinionernas strid de heligaste rättigheter skulle uti Lagens liflösa bokstaf endast finna ett påbudit, icke verkeligt stöd, så måste detta sednare sökas i en lefvande kraft hos den, som, höjd öfver alla enskilta beräkningar, ej äger, ej kan äga annat intresse än det helas. Om Styrkan, icke motvägd af Lagen, blifver envälde, så uppkommer mångväldet ej mindre säkert genom Lagen, icke understödd af Styrkan. Bådas innerliga förening till gemensam verknings-förmåga, se der Stats-lagstiftningens stora problem. Heder och tacksamhet åt de män

som bidragit till dettas upplösning! Genom dem, genom det stöd de vunno i allmänna viljan, äga vi en Stats-Författning, som icke allenast gifvit ökad fasthet åt de tvenne grund-pelarne för all Samhälls-byggnad, den personliga säkerheten nemligen, och ägande-rättens, utan äfven tillagt ett tredje ej mindre dyrbart palladium, tankans och yttrandets frihet, så kraftfull försvarare af all annan rätt, då den med sans och oveld utöfvas, så betänkelig i sina följder, då den förvandlas till hatets, hämdens eller egennyttans anfalls-vapen. Emot vådan af de yttrande-rättens missbruk, som *bröstgänges* hota det allmänna intresset, äger visserligen Lagen, både i bud och anda, tillräckliga medel; mindre kraftiga måhända i de fall, då *samma* föremål, fast med hänsigt till enskilt man, *indirekt* antastas: ty hvad är väl allmänna intresset, om ej massan af alla enskiltas lagliga, likvägande intressen? Dock, i sanning, huru svårt, att för personligheten, hedern, det medborgerliga anseendet utfinna ett, till otaliga Samhälls-belägenheter lika lämpeligt, skyddsvärn emot beslöjade men genomskinliga åsyftningar, emot tvetydiga eller förvridna uppgifter, emot framslingrade tillmälen, än med en viss djerfhet utsagda, än tillbakahållna af ett skenbart undseende; .... åter framstående i en bjertare dager, ... åter halfskylda af några stylens former; .... men alltid så beräknade, att den angripne oundvikeligen framsläpas inför opinionens domstol, utan att angriparen äfventyrar något inför Lagarnas! — Om det mindre föremålet (så

vigtigt och ömtåligt det än må vara) nödvändigt måste vika för ett större.....och jag erkänner det;.....om alltför noggrant utstakade gräns-linier emot missbruk, möjligtvis kunde leda till fjättrande af det än vigtigare, rättmätiga bruket,.....och jag erkänner äfven detta....måtte åtminstone hvar och en för vrånga och oblida omdömen oskyldigt blottställd medborgare icke af utgången svikas i sitt hopp, då han vädjar till oförvitligheten af hela sin lefnad, och till sina verkeliga, ej vanställda, ej diktade handlingar!— Måtte åtminstone allmänna upplysningen och rätts-känslan, som äfven *der* Lagen redan fällt sitt utslag, bildar en moralisk Öfver-Domstol i *sista* Instansen, värdigas, *der* Lagen *ej kan* påkallas, genast utöfva Domare-kallet i den *Första!!*

Omärkeligen finner jag mig förd, Herr Grefve, till ännu en af de teckningar eder säkra hand uppdragit, den nemligen af Justitie-Rådet Blom, såsom medlem både af den Höga Nämd, hvilken närmast Majestätet, Rättvisans jordiska afbild, i dess stad och ställe afkunnar Lagens yttersta bud, samt af det erfarna Gille, som med noggrann pröfning och i långsamt mognande, bereder de förbättringar, nya skiften eller tillkomna rön gjort nödvändiga. Ni har visat honom sådan han var, orubbelig i grundsatser, i deras tillämpning rättrådig; till ytan kall för att aflägsna inflytelsen, i hjertat varm för olyckans sak och för menskligheteńs. Ni har följt honom till det slutliga mål dit han framskred, omhvärfd af den

allmänna högaktningen, pröfvad af plågorna, förvandlingens dystra förebud, stärkt af själens lugn och af samvetets frid. Ni har dervid återkallat en rörande hågkomst: Den redan af lidandet tärde Skalden anar sin snara vandring ur tiden, och helgar sin svan-sång åt Fäderneslandets glänsande hopp!

Så fast i hållning, så sann i färgernas blandning Ni varit, Herr Grefve, då Ni skildrade den bortgångnes förtjenster, så blygsamt har Ni sökt undanskymma edra egna, stadd, som det tyckes, i tveksam förlägenhet om skälen till Akademiens val. För att undanrödja denna tvekan, som hos Eder ensamt kunnat uppkomma, må det tillåtas mig vädja, icke till någon ny erfarenhet att förvärfva, utan till blotta erinringar utur det rika förråd deraf, Ni, under utöfningen af Statens vigtigaste värf, insamlat.

Statens värf voro fordom Maktens hemlighet. Tysta voro rådslagen, dolda deras föremål, besluten ännu i utvecklingens stund okända, verkställigheten ensam offentlig. Andra tider kommo, och med dem ny tids-anda, öppnare Stats-former. Lagens Högste Tolkare bjuder väl och måste bjuda; men der tystnaden icke af allmänna välfärden kräfves, talar Styrelsen högt och frisinnigt till öfvertygelsen, hvilken ej danas utan tillfälle att undersöka och utan frihet i granskningen. En Regerings synkrets är vidsträckt: hon kan och bör inflyta på allmänna begreppen om Fosterlandets intressen och angelägenheter; hon

bör och kan äfven i dessa hänseenden hämta nyttiga åsigter ifrån den allmänna upplysningen. Fastän hos oss Lagstiftningens verkande delar äro de samma, som af ålder varit, har dock det moraliska deltagandet blifvit spridt i en vidsträcktare cirkel än tillförene. Tankans *meddelande* är nu för Statsmannen föga mindre väsendteligt än dess *uppfattning*. *Hvarföre?* är en fråga, på hvilken han snart sagdt stundeligen måste vara beredd att svara. Han behöfver vara Talare, för att höras af *många:* han behöfver vara Skribent, för att läsas och fattas af *alla.*

Men jag märker icke, Herr Grefve, att dessa allmänna betraktelser blifva nästan biografiska anseende till Eder. Förenande till en sällsynt grad både den förmåga som *utgrundar*, den som *utför*er, och den som för andra *utreder*, har ni från början af eder vandring på Stats-ärendenas bana, ej blott hyllat, utan äfven förverkligat dessa theorier. Långt ifrån att, såsom en föråldrad Skolas rhetorik antyder, söka inpassa mångfaldiga ämnen i några bestämda stylens indelningar, har Ni tvertom lämpat edert tal och edra Skrifter efter de ämnen Ni afhandlat.

I det mångkunniga Gille, der alla Vetenskaper systerligen förenas till gemensamt spridande af ljus, har Ni med grundelig sak-kännedom, och med den slutkonst som vittnar om en förträffligt ordnad tankeföljd, utredt vissa delar af Financeläran, tidehvarfvets mest omtvistade, icke allmännast kända Vetenskap.

På en större skådeplats, omringad af män, lika med Eder deltagande i det ansvariga och ärofulla kall, att genom visa lagar stadga Nationens välfärd, trefnad och lugn, har Ni med bestämdhet, ordning, enkel värdighet ofta meddelat upplysningar öfver de Statens ärenden, uti hvilka Ni arbetat och verkat.

Inför den yppersta Domaren af all förtjenst, sjelf mönster af Krigarens och Statsmannens vältalighet, har Ni ej sällan varit i tillfälle, att uti ett ädelt, honom värdigt tungomål, framlägga pligtens och öfvertygelsens offer, ännu kända af få, men som en gång skola förvärfva en ovanslig offentlighet i våra häfder.

Vid en sorgens och saknadens högtidlighet, ännu lifligt afspeglad i allas åtanka, har Ni förevigat minnet af en högt förtjent Statsman, och det i ordalag, upphöjda, kraftiga och manliga som Han!

Hvad återstod väl ännu efter så olikartade prof? I Templets helgedom....i Konungens Rådsal.....i Lagstiftarens samlingsrum....i de Lärdas slutna krets har eder röst blifvit hörd: och *den* skulle saknas inom ett Samfund, egenteligen egnadt åt Skaldens och Talarens konst? Nej. Äfven *der* har eder stämma nu ljudit, och Ni har sjelf, Herr Grefve, tryckt inseglet på Akademiens valakt. *Hon* var långt ifrån att tarfva denna bekräftelse. Från första ögonblicket af en liden stor förlust, utvidgande i mån af saknaden sina

ersättnings-anspråk, önskade hon i det val hon gick att göra, kunna förena tankans djup och omfattning, insigternas grundlighet och mångfald, uttryckets lyftning, klarhet och behag. Sådan, Herr Grefve, var Akademiens afsigt: den har *nu* öfvergått till fullbordan.

HANDLINGAR

RÖRANDE

SVENSKA AKADEMIENS

HÖGTIDSDAG,

DEN 20 DECEMBER 1827.

INNEHÅLL:

Direktörens Tal och berättelse om Sammankomsten.

Äreminne öfver Kongl. Rådet och Cansli-Presidenten Grefve Bengt Oxenstjerna.

Framfarna dagars vittra Idrotter, i jemförelse med samtidens.

Minne öfver Chemisten Carl Wilhelm Schéele, af Franz Michael Franzén.

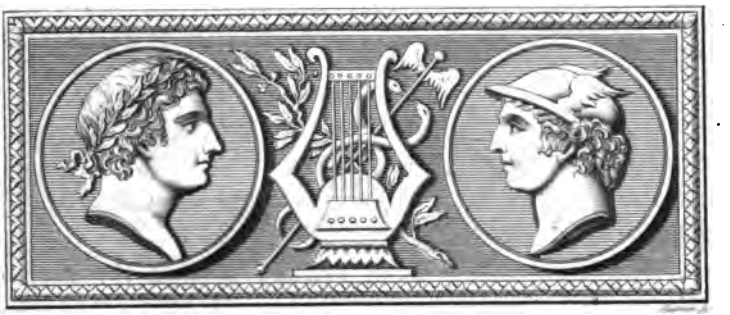

Den 20 December 1827 hade Svenska Akademien på Stora Börs-Salen offentlig sammankomst, hvilken H. K. H. Kron-Prinsen täcktes i Nåder bivista i den vanliga med galler försedda Lektaren.

Akademiens Direktör, Herr Ordens-Biskopen Doktor Wallin, öppnade Sammankomsten med följande

TAL:

MINE HERRAR!

Svenska Akademien fortsätter sina högtider, i en älskad Konunga-spiras och det allmänna vettets hägn, och bör, inför dessa aldrig bortvända Skyddsmakter, äfven på den nu återkommande årsfesten, söka att efter förmåga göra reda för sin verksamhet och skäl för sitt namn. Hon gör det, i den mån hon ur en inhemsk forntid tacksam uppkallar de stora minnena af tankens idrotter, hjeltekraftens bragder och medborgerlighetens värden, — i den mån hon uppmärksam och

opartisk följer odlingens tillväxt äfven på främmande mark, och pröfvande tillegnar sig hvad som i fosterländsk jord naturligen kan slå rot, eller med framgång inympas på den gamla stammen, — i den mån hon omsorgsfull och frisinnig väcker, fostrar, utmärker den i olika form sig uppenbarande, men sanna, om än för verlden och kanske sig sjelf okända talangen, — i den mån hon, utan annat afseende än förtjenstens, utan annan inverkan än öfvertygelsens, söker sina ersättningar mot tidens härjningsmakt, — i den mån hon, trogen sitt anborna åliggande, trogen det på samma gång friska och mogna skaplynnet af en nordisk natur, går med ovacklande steg mellan ytterligheterna och, hvarken förstelnad i stående vanor eller hänförd af en lättsinnig nyhetslust, ser endast och allenast på det *rätta* och vill det, och tror på dess egna segerkraft. Ty om *ett* är det rätta i allt, i Vitterheten som i Stats-läran och alla menskliga förhållanden, — det må för öfrigt heta skönt eller sant eller sedligen godt eller i hög egentelig mening rättvist, — så är det ej annat som bör afses, ej heller annat som går fram. Denna sanning är lika enkel som okullstötelig. Starka och visa röster hafva inskärpt den, alltifrån vårt slägtes början; och Tiden, den gamle predikaren, står på spetsen af Europens häfder och upprepar den. Är den hörd och trodd och bekänd, ej blott med ord, utan med gerning, af en verld, som skryter med odlingens frukter och ordar om det heligas verkliggörande? — Är svaret härpå,

i många dess trakter, en qväfd suck eller en hemsk tystnad, — hvems, hvilkas, är skulden, om en gång suckarne bytas till verop och tystnaden blifver storm?

Ej hvilar en sådan skuld öfver Svensk jord. I dessa nejder skola de ropen ej höras; och ett oroligt, sig sjelft ej rätt förstående tidslynne skulle förgäfves bjuda till att lossa den vid klippthronen fängslade stormen. Detta lynne blir åtminstone aldrig Nationens, hvilken i lugn besinnar sina fördelar, och vårdar dem, — med frihetens ädla sjelfkänsla förenar den lika ädla vördnadspligten mot Regent och Lag, och vet att i de sednares oskiljaktiga, aldrig oskärade majestät ligger borgen för den förras både renhet och bestånd, — förlorar ej, men samlar sitt mod, i betrycket, och botar tidens refvor med de tillgångar den finner i egen omtanka, egna bröst, egen jord, — stiger i ljus, förädling, andekraft, men utan språng och våda, och ser planteringen hellre fullväxa i det beprófvade solskenet, än brådmogna i oförsökt, om än underbar konstvärma, — försmår ingen väckelse till upmärksamhet på tidens tecken och kraft, men älskar ej det vrånglystna tadlet, misstror det snart, och tröttnar dervid, för att, med oförvilladt begrepp och hjerta, tro på det goda, göra rätt åt all förtjenst, all dygd, all storhet, och glädjas deråt, såsom åt samhällets högsta vinning och ära. Sådan är karakteren af ett folk, hvilket lika litet missledes som föreställes af de enskilta passio-

nernas målsmän, — hvilket, vid jemförelsen af sin lott med främmande folkslags, vet värdera den, vill vara den värdigt, för att göra den varaktig, och derföre med endrägt och tillförsigt sluter sig til en manlig Konung, som, i Försynens hand, blef medlet till dess lycka, — förenar sig med trohetens och tillgifvenhetens ohycklade värma omkring en hjeltestam, som, stödd på sin kraftiga rot, uträcker sina skugg-gifvande och friska grenar, med välgerningarnas mogna frukt eller förhoppningarnas skönaste blommor.

En stiftelse, hvilken både af sitt ursprung och sitt namn påminnes om sina förbindelser, bör allraminst kunna svika dem. På fosterlandets altare, som, i bredd med thronen och i skygd af den, flammar af kärlekens offerlåga, skall ock Svenska Akademien frambära den heliga gärden åt sin kärleks och sin vördnads dubbla, oåtskiljeliga föremål: Konungahuset och Nationen. Af *dem* har hon sitt hägn eller sin uppmuntran under fortsatta redliga bemödanden för Svenska språket, odlingen och häfden. Inför *dem* går hon äfven, att utan både anspråk och fruktan redovisa sin verksamhet, öfvertygad att hennes åtgärder icke anses fruktlösa, om än det fält, hon besår och vårdar, skulle, såsom Nordens öfriga fält, ej alla år vara lika gifvande.

Men, innan Akademien går att uppfylla sitt återkommande offentliga värf, bör hon, kan hon i denna stund förqväfva, förtiga en känsla, som väl på detta rum är hennes enskilta, men hvil-

ken delas lika ömt som allmänt, — delas af Konung och Fädernesland? Är någon, som behöfver höra att Grefve *Wirsén* är icke mer — icke mer för *oss* — icke mer för Konung och Fädernesland? Är någon, som kan återhöra det, utan en suck öfver det godas ovaraktighet på jorden? . . . Hvilket skönt lif! Ack, så kort — och derigenom ännu skönare! — — Oförgätlige! hvad Du var, det var Du *af* Dig sjelf, men icke *för* Dig sjelf. Kanske, om Du varit *detta* mera, och allt annat mindre, stode ej ditt rum tomt ibland oss, vore du ännu dina vänners vän, lycklig i din glada hydda, vid sidan af din goda maka, i kretsen af dina hoppfulla barn . . . De hafva dig ej mer. Och de höga pligter, i hvilka du lefde, de många, de stora värf, du så trogen fyllde, det land, åt hvilket du offrade krafterna och hvilan, — de hafva dig ej mer. Hvarföre är du så snart bortgången? fråge vi med rörelse, men icke med knot; ty *du* visste hvart du gick — och *vi* vete hvad du här velat, förmått, uträttat; och verlden skall se det, erfara det, uppskatta det, mer och mer. Sommarregnet går öfver nejden, och försvinner; men i dess glädjerika spår grönskar det, blomstrar det, knoppas det, blir det frukter och skördar. Stor skall din ära blifva; härligt skall ditt namn omslutas af minnenas eklöfskrans; högt, välförtjent, odeladt skall ditt lof ljuda äfven från detta rum, — fast ej denna gång. Af mig har du ej annat, än hvad du af mig ville hafva, hvad du af mig, i den Eviga kärlekens namn, mottog i din sista, för

oss bittra, för dig ljufva stund: *Välsignelsen.* Den blick, som då, mild, klar, återstrålande af sinnesfriden och odödligheten, uppslogs — och släcktes, aldrig skall jag glömma hvad den sade om lifvet och om döden. Den skall följa mig, tröstelig, vänligt manande, på *min* obemärktare väg till målet! — till dess, Du förklarade, och för de dina oersättlige! till dess: Välsignelse och farväl!!

En annan förlust, som äfven i dessa dagar träffat Akademien, medför ej blott saknadskänslan af en bortgången utmärkt förtjenst, men åtföljes tillika af den behagligare föreställningen om en upptröttnad vandringsman, som, då han, vid slutet af en lång, åt nyttan offrad dag, ej vill, ej orkar gå längre, ser med förnöjelse aftonen inne och sin efterlängtade hvilobädd, på hvilken han ljuft och sakta nedsjunker. Så är Biskop Tingstadius gången till hvila, i skuggan af det åldriga, af honom förskönade Templet, vid hvars fräjdrika murar *Gyllenhjelms* bojor fästa *Lehnbergs* namn. Blida och ljusa minnen omstråla den lärde och vittre Kyrkofadren, den milde och vise Patriarken, den gode och trogne Gudstjenaren, som ingått i sin Herres glädje. Men af liljor från heliga dalar, Sarons blomster, Österlandens blommor, dem hans hand så lyckligen omsatt, så härligen uppdragit i Nordlandets mark, flätade sig den vackraste kransen omkring hans åttiåriga hufvud. Den hänger nu oförvissnelig öfver hans fridsamma graf, der san-

ningens vittnesbörd, ur de Gudomliga Skrifter han för oss tolkade, tacksamt upprepar ordet: *Hans hvila skall vara ära!*

Direktören gaf derefter tillkänna, at Akademien till prisämnen för årets täflan uppgifvit:

I Vältaligheten:

1:o Å nyo Äreminne öfver Kongl. Rådet och Cansli-Presidenten Grefve Bengt Oxenstjerna.

2:o Historisk och Filosofisk jemnförelse emellan Svenska Konungarna Gustaf I och Gustaf II Adolf, till storhet och Konungavärde.

3:o Fråga: Om en ny Vitterhet af högre anda och fullkomligare verkning på de menskliga sinneskrafterna i våra dagar verkligen uppkommit? och, i fall så vore, hvaruti skilde sig denna till grundsatser och åsigter ifrån 17:de och 18:de seklernas godkända Vitterhet, och hvilket vore hvardera slagets förhållande till den gamla klassiska?

4:o Karakteristik af tiden och de utmärkta handlande personerna i Sverige från år 1592 till 1600.

För öfrigt lemnades frihet, att, till försök i den Historiska stilen, välja någon icke alltför inskränkt period, eller någon märkelig händelse, tjenlig för en utförligare berättelse, eller ock målningar af flera namnkunniga personer, vare sig ur Sveriges eller andra Länders Historie, med förbehåll att ämnet icke fick vara närmare vår tid, än slutet af 1600:talet.

Fem Skrifter hade inkommit, af hvilka Akademien tilldömt det Stora Priset åt N:o 3 *Äreminne öfver Grefve Bengt Oxenstjerna*, som till en del upplästes.

ÅREMINNE

ÖFVER

KONGL. RÅDET OCH CANSLI-PRESIDENTEN

GREFVE

BENGT OXENSTJERNA,

AF

HERR SVANTE GUSTAF SCHYBERG,

CANSLIST I KONGL. HANDELS- OCH FINANCE-EXPEDITIONEN.

Skrift, som vunnit Stora Priset i Akademien 1827.

Talia secla, suis dixerunt, currite, fusis
Concordes stabili fatorum numine Parcæ.

VIRGILIUS.

Hvarje folkslags minnesböcker framvisa, under olika tidehvarfs omskiften, olika yttringar af statskrafternas verksamhet. Oupphörligen fortskrider menniskonaturen till sin bestämmelse — den högsta förädling: men hvilken mångfald af särskilta vägar, af olikartade förmögenheter, leder till detta mål! Försöker tänkaren att med uppmärksamhet följa sitt slägtes framsteg ur barbariets natt till odling och upplysning: vill han inse sammanhanget mellan de så tätt på hvarandra följande hvälfningar af nyfödda stater, af grusade throner, af förvirrade eller befästade samfundsordningar: då framställer sig för hans forskande blick ett hvimmel af skiftande föremål: han tror sig se en brokig kedja, hvars länkar konstnärens hand sammanfogat af många olika metaller, med skiljaktig bearbetning. Efter blodiga bragder och lysande förändringar möta oss mellanrum af en lugnare syftning, af en, som det tyckes, mindre häftig ansträngning, men af icke mindre vigt för samhällets utveckling, eller mindre retelse för åskådarens blick. Var härförarens svärd nyss lyftadt mot trolösa, mot afundsamma grannar: var stridens baner utveckladt till beskydd af religion, lagar och sjelfständighet: hafva måhända dessa yttre omsorger vållat inre oredor, eller medtagit statens tillgångar, eller alstrat nya behof: då tarf-

var ett rike, efter de oräkneliga uppoffringar, hvarmed en förvärfvad ära måste köpas, hvila till krafternas återhämtande: den trötte undersåten anropar Försynen om styresmän, utrustade icke blott med den vishet, som inser och använder de rätta botemedlen, utan ock med detta sinnets lugn, som aldrig upprörres af ärelystnadens stormar, denna upplysning, som ej föraktar de inskränktare omsorger, och detta ädla tålamod, som ej afskräckes af deras ändlösa möda. Nationen, mer fruktande, än efterlängtande det skapande snillets ouphörligt växande planer, önskar helst att få beundra det sällsynta hjeltemod, som framför äran att vara *stor*, eftersträfvar den att vara *nyttig*. Lyckligt det land, der i en så beskaffad tidpunkt ett sådant hjeltemod går i bredd med kärleken till fosterbygden! Stora egenskapers glans skall ej der fördunklas af förstörande verkningar: öfverspända anspråk ej råka i strid med förnärmade rättigheter: otaliga, mera fördolda, omsorger belönas, icke af bländande triumfers stråt, men af det allmännas välstånd och trefnad, af glädjetårarne i tacksamma medborgares ögon, och de styrandes ära, besannad af samtidas välsignelser, utan fläckar lemnas efterkommande til arf.

Sveriges Häfder — dessa rika, ännu långt ifrån uttömda källor — förete väl någon gång spår utaf villor och brott: likväl glädja de betraktaren med en vida ymnigare skörd af förtjenster om samhället. Härliga runor stå uti hvarje

häll ristade, vittnande om Svialands öden och om Sviamäns idrotter. Från den Schytiske hedninga-furstens intåg, til Skötkonungens döpelse i försoningens lära: från Birger Jarls alltomfattande storhet, till Wasas modiga kamp för frihet och ljus: från Gustaf Adolfs ridderliga segertåg, till Carl den tolftes förvånande hjeltebana: — huru många jätteverk af mandom, af snille och af dygd! och huru många slag af fullkomligheter, af särskilt danade män, som upträdde i behofvets stund, att för den tid, som kräfde deras bemödande, lyckligt verka för Fäderneslandet.

Min tanke föres genom århundradens längd, genom mängden af bedrifter. Jag stadnar vid det sekel, som törhända varit rikast på märkliga hvälfningar i Europas öden, det som, åtminstone bland alla tilländalupna, varit det mest lysande för svenska namnet. Jag skådar, hur utur den stormiga natt, som inhemska stridigheter födt och underhållit, Sveriges gyllene ålder uppgår. Vid sidan af en stor Konung ser jag en Axel Oxenstjerna vandra odödligheten till mötes, fullföljande, efter Monarkens tidigt lyftade bana, hans hejdade, men icke brutna planer. Flera namn möta mig. Men jag har redan uttalat ett, som bjuder en odelad vördnad, och vid hvars prisande den fosterländske minnestalaren så gerna dröjer. Om historien kort efter denna statsmans bortgång har att framvisa en annan, bördig af samma urgamla ätt, prydd med samma lysande namn: om denne, med en lika verksamhet,

fastän under förändrade rigtningar af verldshändelserna, gagnar och upphöjer sitt land: om han lika med sina stora föregångare, äger sina Konungars oinskränkta förtroende, sin nations högaktning och en efterverlds beundran: huru tillfredsställande, att få åt denne mans beröm egna vältalighetens offer, att se åt honom invigas en upphöjd plats i den helgedom, som, lyst af snillets fackla, vårdar Svenska Folkets dyrbaraste besittningar: dess språk och dess stora minnen!

Bengt Gabrielson Oxenstjerna, Grefve till Korsholm och Vasa, Friherre til Mörby och Lindholmen, Herre till Capurie, Kattila och Rosersberg, intager tvifvelsutan bland Sveriges ypperstа Statsmän ett ärofullt rum, rättfärdigadt både genom vigten och genom mångfalden af de tjenster, dem hans verksamhet tillskyndat Fäderneslandet *). Den man, som af naturen och lyckan emottagit sällsynta gåfvor, är redan derigenom värdig vår uppmärksamhet. Men använder han dem med ett aldrig hvilande nit till sina landsmäns

*) Bengt Oxenstjerna var född den 16 Juli 1623 på Mörby Sätesgård i Roslagen. Hans fader var Riks-Rådet Gabriel Bengtson Oxenstjerna, född Friherre till Mörby och Lindholmen, en cusin til Riks-Cansleren Grefve Axel Oxenstjerna. Hans moder var Fru Anna Baner. Fadern deltog i egenskap af Riks-Skattmästare uti Förmyndare-Regeringen för Drottning Christina, upphöjdes år 1651 i grefligt stånd, befordrades s. å. til Riks-Amiral och President i Amiralitets-Collegium, samt afled år 1657.

landsmäns båtnad: återgifver han sålunda i mångdubbladt mått åt fosterbygden de skänker han deraf undfått: då blifver han förtjent af en åminnelse, hög som sanningen, varaktig som tidehvarfven. Om å ena sidan flera och större vedermälen af lyckans bevågenhet knappt kunna åt en enskilt medborgare föräras, än dem Grefve Bengt Oxenstjerna genom födsel och regenters ynnest åtnjutit, så har å andra sidan Konung och Fädernesland ej kunnat fordra, den förre mer nitiska biträden, det sednare mer frikostiga välgerningar, än dem denne Herre med otröttadt bemödande lemnat. Född och uppfostrad till en högre medverkan för samhällets gagn, uppfyllde han denna bestämmelse: kallad att utföra de vigtigaste statsmanna-värf, gaf han dem en ökad betydenhet genom sina personliga egenskaper. Jag skall ej med ett upprepande af dessa egenskaper förbereda hans äreminne, ej förnärma deras rätt, som önska känna mannen af hans gerningar. Men följom Bengt Oxenstjerna genom skiftena af en lång och verksam lefnad, genom skådeplatserne af Svenska rikets högsta makt och ära: och vid detta ljus, som Häfderne sprida, skola vi inhämta ej blott kännedomen om hvad han *varit*, utan ock öfvertygelsen, att han varit allt hvad han *kunnat vara*.

De tider hade redan flyktat, då mörkret och oredorna i staternes skick ännu syntes äska kraftigare åtgärder och, jag vågar säga, vildare ut-

vildare utbrott af menniskosnillet. Vår verldsdel hade invecklat sig i en allt mer och mer utbildad statsrätt: hon var blifven en valplats lika mycket för kabinetternes underhandlingar, som för inkräktande härar. Under dessa förhållanden hade en alldeles ny gren måst inympas i den åldriga stammen af styrelseläran: omsorger, hvilka förut ingått i regentens allmänna pröfning, fordrade nu för sig enkom bildade män, utrustade med särskilta anlag och egnande hela sin lefnad åt denna särskilta del af samhällsbyggnaden, — män, hvilka desto mäktigare måste ingripa i hjulen af denna konstiga byggnad, ju mer de stodo sjelfva regenten nära, icke blott såsom embetsmän, utan såsom förtrogne. Det var sålunda statsmännen uppträdde såsom folkens välgörare: heligt var deras kall, hög deras förtjenst, när de med lika genomträngande insigt, som outtröttligt nit bevakade sitt lands fördelar och tryggade dess sjelfständighet. Och när det för den Svenska Staten var en glädjande skänk, att den elfte Carl mottog spiran öfver dess vidsträckta länder, så fullbordades denna lycka, då Försynen ställde vid hans sida Bengt Oxenstjerna, såsom en ej mindre vis, än redlig Minister. Men änskönt under den Konung jag nämnde, Grefve Oxenstjerna, med den högsta värdighet beklädd, ådagalagt den högsta förtjenst, är likväl denna Regering icke ensam skådebanan för hans mödor. Det var under de föregående regenternes tidehvarf, som Oxenstjerna utbildades till det högre kall, den allmännare inflytelse ho-

nom sedermera anförtroddes; som han med ojäfaktiga vittnesbörd både inför sina landsmän och inför främmande makter visade sig värdig att i sin hand hålla Europas vågskål: och af dessa värf påkallas först vår uppmärksamhet.

Början af Bengt Oxenstjernas delaktighet i statens angelägenheter förflyttar oss till det tidehvarf, då Sverige, efter att genom sina inre oredors botande ha besegrat sig sjelft, äfven börjat föra segrande vapen emot andra. Det utländska oket var afskuddadt: de andeliges välde hämmadt: deras förnyade stämplingar tillintetgjorde: oroligheterne emellan Gustaf Vasas söner dämpade: thronföljden befästad: och Sveas söner hade gått att bryta lagrar i främmande länder. Det var nu på en längre tid första gången som Europas mäktigare riken sett sina vapenskiften delade, sina stridigheter afdömda genom en skiljesman från Norden. Beundrad såsom sin tids störste fältherre, men tillika dyrkad såsom den skönaste prydnad för menskligheten, hade Gustaf Adolf från Rysslands och Polens landamären öfverfört krigets fanor till Germaniens fält, der förtryckte Riks-furstar, härjade provinser och en förtrampad gudadyrkan anropade hans skyddande arm. På Lützens blodiga valplats hade segraren åt sin rättvisa sak burit det största offer den dödlige äger att gifva: han föll; men det verk han börjat, föll ej med honom: det hade under hans snillrika dotters regering blifvit fortsatt, med

lika förvånande drift i rådslagen, som tapperhet och lycka i utförandet. Europas stater hade lärt inse, att den öfvervigt det nordiska riket sig tillvällat, ej var verkad blott af en enda mans storhet, utan äfven efter Hjeltekonungens bortgång kunde upprätthållas. Emedlertid skulle Sveriges förhållanden i Tyskland, genom vapenlyckans vexlingar eller kabinettens ränkor, genom Furstars biafsigter och enskiltes egennytta eller äregirighet, undergå stora förändringar. Ett vid Nördlingen lidit nederlag skulle påskynda det särskilta fredsslut, hvarigenom Sverige beröfvades sin förnämsta bundsförvandt bland Tyska Rikets Furstar. I stället skulle dock Svenska Kronan i Galliens mäktiga rike förvärfva en allierad, vuxen att ersätta denna förlust; och Richelieu's Statskonst, i förbund med Axel Oxenstjernas, bestämma Österrikes förödmjukelse. De segerrika fälttåg, hvarmed en Weimar, Baner och Torstenson, en Wrangel, Turenne och Königsmark, efterträdde eller understödde hvarandra, skulle omsider hejdas af det fredsverk, hvars fulländning borde gifva ett efterlängtadt slut på ett långvarigt krig, skänka åt det utmattade Tyska Riket lugn och sjelfständighet, och försäkra Svenska namnets ära för kommande åldrar.

Det var i Münster och Osnabrück man längesedan företagit utredandet af de många staternes olika anspråk. I dagen träder här den gränslösa mångfalden af stridiga påståenden, och täflingsbanan öppnar sig för den skärpta klokhe-

tens finaste beräkningar. Se vi den ena Furſten yrka att återvinna sina fäders besittningar, dem han redan i fejdens början förlorat: så bygger en annan på framgången af förda vapen sin rättighet att behålla hvad han med äfventyr och uppoffringar inkräktat: så vill en tredje ej uppgifva hvad hans granne önskar att sig tillvälla, såsom ersättning för verkliga eller föregifna förluster. I förening härmed skall ock Tysklands mångsidiga statsförfattning erhålla stadga och förnyelse. De vid alla fredsslut vanliga bemödanden, att på en gång tillskansa sig sjelf fördelar och derifrån utesluta andra, att förekomma andras vådliga makt under det man eftersträfvar egen öfvervigt, sysselsätta äfven här, och kanske mer än någonsin, de maktägande. Särskilta omständigheter tillkomma ännu att utmärka dessa rådplägningar. Ej nog att tvenne skilda städer utgöra samlingsställen för de tvistande makternes sändebud, att sjelfva krigshärarne vid Congressen underhålla egna fullmäktige, på det deras fordringar ej må förgätas, deras rätt åsidosättas. Frågor, som för menniskohjertat äro de största och vigtigaste, framläggas här till verldslig pröfning; och vägde på politikens våg, äro de ej mindre ömtåliga, än för den enskilta öfvertygelsen. Var icke religionen den häftiga fejdens första, helgade anledning? skall hon ej blifva fredsafhandlingens yttersta föremål i ett tidehvarf, som, ehuru af en dyrköpt erfarenhet undervisadt, likväl ännu ej förvärfvat sednare tiders upplysning, eller hunnit det adertonde seklets likgilltighet? Skola

å ena sidan den gamla Kyrkans Primater, desse många Furstar, döljande under en andelig yta verldsliga tänkesätt, och alltid herrskande, fastän med korset i stället för spiran, kåpan för manteln, — skola de här förneka den Romerska Stolens girighet och regeringslystnad? och böra, å andra sidan, de nya lärornas bekännare sakna den trygghet för sina samveten, den frihet i sin religions-utöfning, för hvilken de kämpat i mer än ett århundrade? Slutligen, hvad endrägt till underhandlingarnes lättande, hvad beredvillighet till de ömsesidiga anspråkens jemkning väntar man sig hos olika makter, då icke ens samma rikes legater alltid arbeta i öfverensstämmelse med hvarandra? då den ene, af hemliga drifffjädrar lockad, kunde hämma sin medarbetares bemödanden, den ene påskynda fredsslutet, när den andre borde dermed fördröja? Och detta allt under en fortsatt pröfning af vapenlyckans skiften, af anförarnes skicklighet och härarnes mod: medan krigets bloss oupphörligt skakas öfver det lidande Tyskland, och nästan i hvart ögonblick nya tidningar vålla ökad trotsighet eller nedstämda anspråk eller förändrade planer hos fredsstiftarne! Men tanken förvillar sig vid begrundandet af denna tafla. Lemnom åt historien att den fullborda. Hon skall förtälja huru öfverläggningarne bragtes till slutliga afhandlingar, och hvad de maktägande dervid vunno eller förlorade. Erinrom blott, att det var en svårighet att begynna och att fortsätta detta fredsverk, samt ett statskonstens mästerprof att det fullän-

da. Tilläggom ändteligen, att likasom denna fred gaf åt Tyskland en stadgad riksförfattning, åt Protestanterne en försäkrad religions-utöfning, så har ock ett helt nytt stats-system för Europa deraf varit en följd, och på grundvalen af det Westfaliska fredsslutet hafva ända till adertonde seklets sednaste hvälfningar alla följande fredsfördrag blifvit byggda. *)

Vi hafva af detta märkvärdiga fredsmöte framkastat en teckning, måhända omständeligare än vårt föremål kunde synas kräfva: men detta ämne borde af mer än en anledning icke förbigås. Det var vid denna Hög-Skola för vigtiga stats-

*) Till Westfaliska Freden undertecknades den 25 Dec. 1741 i Hamburg Preliminärerne; innehållande, att Freds-Congressen skulle börjas den 25 Mars följande året i städerne Münster och Osnabrück. Congressen trädde likväl ej i verksamhet förr än år 1644. Såsom Medlare uppträdde Påfvelige Legaten Fabio Chigi (sedermera Påfven Alexander VII) och Republiken Venedig. Danmarks förut erbudna bemedling hade ej blifvit emottagen. Freden afslutades ej definitift förr än den 24 October 1648. Af Drottning Christina ratificerades densamma den 18 Nov. samma år, och den 8 Febr. 1649 utvexlades ratificationerne. Grefve Bengt Oxenstjerna infann sig i början af år 1648 vid Congressen försedd med Drottningens Ordres till Sveriges dervarande Legater, att han skulle få del af underhandlingarne och jemväl *admitteras ad secretiora*. Han hade före sin afresa från Sverige fått sig erbuden Öfver-Kammarherre-tjensten, men undanbedt sig denna ynnest, för att i stället få inträda på den diplomatiska banan.

ärendens behandling, som Oxenstjerna inhämtade kunskapen i sådana värf, åt hvilka hans lefnad var ämnad: det var sålunda han fulländade en bildning, den allvarliga studier grundlagt och vidsträckta resor bragt till mognad. Den unge statsmannen erhöll ock kort efter den Westfaliska fredens afslutande, uppdraget att såsom Sveriges ombud bevista det särskilta sammanträde, som för fredens verkställighet måste i Nürnberg beramas. Han uppträder här för första gången såsom sjelfrådig tolk af sin regerings vilja och bevakare af sitt lands angelägenheter. Ännu hafva ej Sveriges härar vågat lemna de inkräktade hviloställen, der de med nedlagda vapen börjat återhämta sig från stridernas mödor. Freden är sluten: men nya dröjsmål och svårigheter, nya ränkor och försåt möta villkorens uppfyllande. Klokheten råder att ej blindt förlita sig på fiendens alltför ofta brutna löften: och de veteraner, som utfört striden, vilja ej hemföra fredens fördelar, endast tecknade på pergamentet. Den nya afhandling, som anförtros åt Oxenstjerna, fordrar föga mindre skarpsinnighet och drift, än den, hvaraf detta värf utgör en fortsättning. Han fullgör uppdraget till sin regerings nöje, och hans förhållande härvid visar, hvad en dag af denne statsman blifver att hoppas *). Trötte

*) Denna Congress sammanträdde i början af år 1650; och underskrefs Executions-Recessen den 16 Juni s. år. Men Grefve Oxenstjerna afreste ej från Nürnberg förr än den 7 Febr. 1651, då han likväl var nödsakad att protestera emot det dröjsmål, som ännu gjordes med uppfyllandet af vissa delar af Executions-Tractaten.

stridsmän! J kunnen nu återvända till skötet af edert hemland: i den fräjdade fosterbygden vänta grånade fäder att före det sista afskedets timme få hugnas än en gång med eder omfamning: uppväxta barn längta med spänd nyfikenhet att i aftonskymningens förtrolighet höra förtäljas edra segrar, edra äfventyr. — Och du, tappre Furste! som när krigets sista åskor mullrade öfver Germanien, trädde i spetsen för Manhems lagerkrönta härar, skynda till ditt rätta fädernesland: knäböj för den Drottning, som, då hon upphöjer dig till arfving af Gustaf Adolfs krona, drager en lika ädel, som lyckad omsorg om denna kronas glans: mottag ett tillgifvet folks förhoppningsfulla hyllning: och skulle inom ditt unga bröst du nödgas nedtysta någon hemlig klagan öfver hämmadt utrymme för ditt mod, dina förmögenheter, — trösta dig, Hjelte! snart skall du se spiran förtrodd i din hand, och förnyade fejder inbjuda dig till odödliga storverk!

För Bengt Oxenstjernas verksamhet förblifver Tyska riket ännu skådebanan. I en tidpunkt, då Sveriges angelägenheter genom förvärfvade nya provinser erhållit en ökad vidd, saknades icke anledning till vigtiga beskrifningar. Den verksamma omtanka, som ännu fordras, vare sig till fullföljd af rättmätiga påståenden, eller till förebyggande af hotande försåt, — af hvem skulle den säkrare förväntas, än af Bengt Oxenstjerna, uppammad vid sjelfva det-fredsslut man är sysselsatt att tillämpa? Också se vi honom un-

der de återstående åren af Christinas regering använd till underhandlingar dels med Churfursten af Mainz, dels med Österrikiska Hofvet och med Tyska Furstarnes Riksförsamlingar. Ett mer varaktigt utrymme öppnas för hans nit, då han förordnas att föra ordet i den nya Öfverdomstol, som Svenska Hofvet låtit i Wismar inrätta. På en ny bana är Oxenstjerna genom detta embete inträdd. Han är rättvisans tolk, lagarnes tillämpare. Han skall med statsmannens klokhet förena domarens rättvisa, med den förres drift den sednares betänksamhet, med den förres böjlighet och fina behag i umgänget den sednares värdighet och allvar. Men äfven i detta, alltid vigtiga, nu särdeles ömtåliga kall, huru rättvisar han ej sin Regerings förtroende?, huru öfvervinner han ej de många svårigheter, hvilka åtfölja upptagandet af alldeles nya vägar för Lagskipningen inom provinser med ny öfverhet, nya stadgar, nya förbindelser? Och är ej snart, under hans ledning, hans kraftiga medverkan, utarbetad en Rättegångs-Ordning, hvilken i denna del af Statsförvaltningen blef ett mönster för tidehvarfvet? *)

*) Bengt Oxenstjerna utnämndes till President i Wismarska Tribunalet den 11 Sept. 1652, men han förvaltade embetet för denna gången endast till år 1654, då han af Konung Carl Gustaf hemkallades till Fäderneslandet. Under Förmyndare-Regeringen för Carl XI blef Grefven först den 30 Juli 1661 å nyo förordnad till detta embete; men han återtog ej detsamma, förr än han den 4 Nov. 1665 för tredje gången dertill förordnades. Slutligen och sedan åter andra uppdrag mellankommit, erhöll B. Oxenstjerna den 20 Dec. 1673

Länge skulle dock Oxenstjerna ej förunnas att för det närvarande fortfara i denna verkningskrets. Snart förestå betydliga, till en del oförutsedda, förändringar: de skola kalla honom till andra åligganden.

Gustaf Adolfs dotter nedsteg från den thron, hon med stora egenskaper prydt, men hvilken samma stora egenskaper syntes förbjuda henne att längre bibehålla. Mindre mån att älskas, än att beundras, ville hon gifva verlden det sällsynta skådespelet af en qvinna, hvars fåfänga, ej tillfredsställd genom spiran öfver ett mäktigt rike, försakar den högsta lyckas retelser, för att af samtid och efterverld tillvälla sig den tvetydiga gärd, som förvåningen egnar åt det besynnerliga. Den Prins, som nu mottog styrelsen, hade redan genom de underhandlingar, hvilka beredde det trettio-åriga krigets slut, lärt bedömma Bengt Oxenstjernas förmögenheter. Han skyndar att åt förtjensten gifva en rättvis belöning; men han gör sig ock förvissad om fortfarande gagn af en beprófvad skicklighet. Tidens allmakt hotar snart den Svenska Senaten med förlusten af Sveriges, kanske Europas, störste Statsman. Hvem skall ersätta denna förlust? Den

för fjerde gången förordnande att bestrida samma plats, hvarmed han till år 1675 fortfor. I Grefve Oxenstjernas egenhändiga Lefnads-anteckningar, (tryckte uti Gjörwells Svenska Bibliothek II Delen 8:de St.), nämnes denna Domstol: ett stort regale och inappellabile judicium, der en Princeps imperii alltid præsidium förer.

kan ej ersättas. Men vid sidan af den mot grifften lutande Mannen uppblomstrar en annan, friskare telning af samma stam. Må han inträda i det vidtfrejdade Rådet, helsad af vördade Fäder och Fränder: de frukter framtiden af honom får skörda, skola blifva värdige hans namn! — Bengt Oxenstjerna är den förste, som af den nya Konungen kallas till Svea Rikes Råd, och snart uppdrages honom tillika, att såsom Cansli-Råd deltaga i de yttre ärendenas förvaltning. *)

Å nyo upplågar krigets fackla på Nordens himmel, och Carl Gustaf svänger sitt hämmande svärd öfver Fäderneslandets fiender. Under loppet af fem år håller denne hjelte Europas blickar fästade endast på sina bedrifter. Med den förundransvärda hastighet, som blott kraften af en stor själ förmår gifva åt menskliga företag, har han underlagt sig ett helt Konungarike, mo-

*) Grefve Oxenstjerna utnämndes till Riks-Råd år 1654, enl. Ugglas Rådslängd i Juni månad, men enligt Genealogien den 9 December, hvilken sistnämnde dag han ock förordnades till Cansli-Råd: Man har såsom sannolikast antagit förstnämnde tid för utnämningen till Riks-Råd. Värdigheten af Riks-Cansli-Råd erhöll han ej förr än den 19 Dec. 1671. Såsom ett anmärkningsvärdt bevis på Ättens makt och anseende må nämnas, att bland Drottning Christinas 5 Förmyndare befunnits 3 Oxenstjernor, och att i Rådet räknades vid samma Drottnings afsägelse, icke mindre än fem medlemmar af denna slägt. Bengt Oxenstjerna blef sålunda den 6:te; men Riks-Canslerens död inträffade redan i Augusti månad 1654.

tat ett väldigt rikes anfall, förmått mäktiga Furstar till förbund, och sist, lika gynnad af naturen, som af krigslyckan, besegrat en trolös granne, låtande straffets thordön ljuda utanför sjelfva murarne af dess trotsande Konungaborg. Bengt Oxenstjerna har emedlertid ej saknat tillfällen att i kabinettet gagna. Efter åtskilliga före krigets utbrott i Tyska riket verkställda beskickningar och uppdrag, ej mindre vigtiga i deras föremål, än lysande i utöfningen, *) aftalar han i Stettin med Brandenburgska sändebud ett förbund, som skall försäkra framgången af Svenska Konungens planer: följer vidare sin Konung till Polen, der han, jemte den ömtåliga vård han såsom föreståndare af Cansliet egnar åt riks-angelägenheterne, tillika emottager andra, lika hedrande, prof af sin Herres ynnest. Åt Oxenstjerna anförtros styrelsen af det eröfrade Polen, underhandlingen med detta rikes Magnater och Stän-

*) Dessa uppdrag voro följande: att år 1655 bevista den såkallade kretsdagen i Brunswick, för att i egenskap af Svenska Konungens Sändebud emottaga Directorial-Embetet i Neder-Sachsiska kretsen, hvilket med stor högtidlighet på Rådhuset i Brunswick verkställdes; — att med de förnämsta furstliga Husen af samma krets företaga särskilta underhandlingar, hvilka utfördes med synnerlig framgång, förnämligast hos Kretsens Öfverste, Hertigen af Zelle, genom hvars medverkan det då påstående kriget med Bremen blef slutadt; samt att med Hertigen af Meklenburg företaga en underhandling om ämnen rörande handelns befrämjande, i synnerhet med afseende på Wismar, hvilken underhandling likväl genom Polska kriget afbröts.

Kejsaren, med Polens Konung och med Brandenburgs Kurfurste. *)

Häfderne hafva här tillagt Grefve Oxenstjerna ännu en särskilt lager, på en bana, som, främmande för hans egentliga kall, blott denna gång af honom beträddes. Han omförmäles såsom den befälhafvare, hvilken tappert försvarat den Preussiska fästningen Thorn, belägrad af Österrikes och Polens förenade härar, som, ehuru bragt till det yttersta genom fiendernes öfverlägsna styrka, likväl genom sin fasthet och ståndaktighet aftvungit dem förmånliga villkor för öfverlåtelsen: som först på sin Konungs uttryckliga befallning kunnat förmås till denna öfverlåtelse. Om detta blifver ett nytt bevis, att snillet och det högre medborgerliga nitet i alla riktningar förmå verka till samhällets gagn: så torde vi dock i den bedrift vi omtalat, få erkänna icke blott krigarens oförskräckthet, utan äfven, och kanske ännu mera, statsmannens förmåga.

Derom

*) Freden i Oliva, hvartill Congressen sammanträdt år 1659, afslöts den 3 Maj 1660 och voro dervid Riks-Råden Grefve M. G. De la Gardie och Grefve C. C. Schlippenbach samt Stats-Secreteraren A. Gyllenkloo, jemte Grefve Oxenstjerna, Sveriges Commissarier. Bengt Oxenstjerna hade dock haft förnämsta inflytandet å göromålen. Konungen i Polen afstod från alla anspråk på Sverige, äfvensom bruket af Sveriges Konunga-Titul och riksvapen. Sverige bekräftades i besittningen af Lifland. Med Kejsaren och med Brandenburg återställdes förhållandet i enlighet med Westfaliska freden.

Derom vittnar ock innehållet af den traktat, genom hvilken fästningen uppgafs, och hvilken med rätta blifvit ansedd såsom ett den diplomatiska konstens mästerstycke. I mer än ett hänseende hade således Grefve Oxenstjerna nu ökat sin nations och sin regerings förbindelser *).

Svenska staten, sålunda tryggad mot utländskt våld, företer likväl snart, under den tid, som nu följer, en mer oroande, än glädjande ställning. Hafva vi hittills sett de rikare och mäktigare undersåtarnes planer till ökad storhet sammanfalla med regeringens, sett partier bannlyste ur samhället och enskiltes begär tyglade af omsorgen om det allmännas vinning: så gifver historien ej samma vittnesbörd åt den styrelse,

*) Thorn uppgafs den 30 December (22 Aug.) 1658, efter att hafva uthärdat ett och ett halft års belägring. Vid Fästningens öfvergång hade besättningen hopsmält till 300 man, och den fiendtliga styrkan, som härutanföre var församlad, skall hafva utgjort mer än 80,000 man. Emedlertid skedde öfverlåtelsen med de bästa villkor, och det lyckades Bengt Oxenstjerna, att i en Præliminär-Traktat jemka alla de punkter, hvilka i tre år förnämligast lagt hinder i vägen för fredsverket, och på hvilkas undanrödjande Frankrikes Ambassadör, såsom Mediator, fåfängt arbetat. Oxenstjernas skicklighet tillvägabragte jemväl ett vapenstillestånd, hvarigenom Sverige erhöll tillfälle att ur Brandenburgska landet förse alla sina fästningar i Preussen med proviant och andra nödiga biträden. Grefven säger sjelf detta hafva varit en *cuneus* att befrämja Oliviska Freden.

som under Carl XI:s minderårighet, efter Ständernes uppdrag, förvaltade Riket. Enigheten saknades, och med henne var kraften försvunnen. Fredadt är Bengt Oxenstjernas minne mot de förebråelser, som i större eller mindre mått träffa Styrelsen. Han är delaktig i det goda hon uträttar, ej i de brister, som henne vidlåda. Från honom, i förening med en Bonde, en Björnklou, en Sten Bjelke och flere genom ljus och dygder upphöjde medborgare, möter ett ädelt motstånd det rådande partiet, som, missledt eller vacklande i sina grundsatser, svagt eller lättsinnigt i deras utöfning, kunnat försätta riket i en verklig våda. Hufvudmannen för detta parti, själen i Förmyndarnes Råd är Riks-Cansleren Grefve Magnus Gabriel De la Gardie. Hvad vidsträckt roll innehar ej denne Man i Sveriges historie! Han skulle kallas *stor*, om snille utan grundlighet, om lysande egenskaper utan måttlighet i anspråk eller ståndaktighet i dygd, med ett ord, om lycka utan vishet gjorde härtill berättigad. Men en oveldig efterverld, om än i vissa afseenden till beundran hänförd, har den väl kunnat egna honom den odelade vördnadens offer? Och då vi erinras, att hans grundsatser, hans handlingssätt, sällan öfverensstämde med Bengt Oxenstjernas, äga vi ej rätt att anse detta innebära ett loford för den sednare? — Emedlertid underlåter Oxenstjerna icke att, om än fjerran medelpunkten af Riksförvaltningen, gagna Fosterlandet uti vigtiga och till en del nya förrättningar. Såsom Styresman för Lifland, en provins, hvilken

då hemsöktes af yttersta nöd och vanmakt, och der orolige undersåtare lätt uppviglades af angränsande makter, lyckas det hans klokhet och drift att mildra nöden och hålla jemvigten emellan stridiga sinnen *). Med samma redliga nit, samma erfarna insigt utmärker han sin verksamhet, antingen såsom vårdare af Lagarnes efterlefnad uti Ingermanland, Nöteborg och Kexholms Län, eller såsom bevakande de Tyska provinsernes diplomatiska angelägenheter, eller såsom åter anförtrodd ledningen af den Höga Domstol, han i Wismar tolf år förut grundlagt **). Och under alla dessa särskilta värf har han dock ej ett ögonblick vändt sin uppmärksamhet från moderlandet. Ja, det är han, hvars föreställningar

*) Grefve Oxenstjerna utnämndes den 27 Juni 1662 till General-Guvernör öfver Lifland, der han vistades till år 1665. Om detta lands utblottade tillstånd vittnar ej mindre Grefvens Bref till Riks-Skattmästaren Gustaf Bonde, dat. Riga den 1 Maj 1664 (*inf. i Lœnboms Handl. till Kon. Carl XI:s Historie, II St. sid.* 21) än ock Engelske Ambassadören Grefve Carlisles beskrifning på sin resa genom landet.

**) Se Not. sid. 230 & 231. Man har trott sig kunna förbigå så väl en underhandling med Rysslands Fullmäktige, den Grefve Oxenstjerna år 1666 bestridde, som ock den Ambassad, hvilken år 1674 af Oxenstjerna utfördes till Kejserl. Hofvet i Wien. Den sednare beskickningen, churu af vigtig och grannlaga beskaffenhet, blef likväl utan någon direct påföljd, emedan kort derefter kriget utbröt. Till Lagman öfver Ingermanland, Nöteborg samt Kexholms Södra och Norra Län utnämndes Grefve Oxenstjerna den 12 Nov. 1665 och till »Legatus perpetuus per Germaniam» den 22 Juli 1669.

och inflytande förmått hämma utbrottet af tillämnade krigsföretag, begärliga för många enskilta intressen, men för Staten i högsta mått äfventyrliga *).

Ljusare tider tyckas omsider vilja uppgå öfver Norden. Svenska folket får åter hylla en fullmyndig Konung, och de Magnater, som fört styrelsen, träda tillbaka i det enskilta lifvets skugga. Likväl är detta blott ett svagt förebud af den annalkande dagen. Den natt, hvars dunkla vingar betäckt firmamentet, tyckes ej lätt vilja skingras: svåra tecken omgifva ännu sjelfva morgonrodnadens strimma. Under Konungens minderårighet hade stora brister inrotat sig i rikets inre förvaltning: de ökades ännu mer genom de händelser, som tillstötte under de första åren af hans egen regering. Och skulle icke äfven hos främmande makter det nordiska rikets länge obestridda anseende börja svigta, när klenmod eller söndring hos undersåtarne ännu vållade vanmakt hos regenten, när tilltagande oehof under en fullkomlig penningbrist oupphörligt ökade skulderne, när ett obetänksamt och förderfligt krig både bragte förlägenheten till sin höjd och blottade den? Ett mål är dock satt för fäderneslandets motgångar: det är fredens dyrbara gåfva,

*) Se Oxenstjernas nyss citerade Bref, äfvensom hans »Bref till Kon. Carl XI och Deduction om några i detta tidehvarf förelupne händelser» (Lœnboms Saml. III. sid. 65). Det sednare Documentet bör läsas af den, som rätt vill bedömma Oxenstjernas karakter.

länge nog efterlängtad af folken, omsider äfven af Furstarne önskad. Den skall skänkas Europa på det stora och högtidliga sammanträde, som i Nimwegen är beramadt.

Vårt ämne påkallar här åter en flygtig sidoblick på ställningen inom Europa. — Mäktiga krafter äro der satte i jäsning mot hvarandra. En Konung, väl ej den störste, som prydde Galliens thron, men den soin längst fått lysa af dess besittning; omgifven af snillets, konsternas och smakens yppiga rökoffer, af ett bländande hofs smicker, af grönskande lagrar och prunkande troféer; — Ludvik XIV har, af eröfringslystnaden hänförd, utmanat till kamp Europas flesta regenter. En granne, som ej längesedan gått segrande ur striden mot fordna beherrskare, och som, efter vunnen sjelfständighet, med lifvade näringars välmåga, med de rikedomar en blomstrande handel alstrar, och med försvaret af mäktiga flottor visat sig värdig frihetens skänk: denne granne är nu målet för den oroliga Monarkens anfall: mot den äro vredens åskviggar slungade. Ty för öfvermodet och despotismen var den äkta frihetsandan alltid en sårande stötesten: de förre vilja icke se någon gräns för begären, då den sednare, sluten inom pligternas krets, nekar både att tåla våldet, och att blifva dess verktyg. — Den idoga Fristaten har dock hos de flesta Furstar vunnit beskydd: och när halfva Europa uppträdt mot förtryckaren, är Sverige den enda makt, som, trogen fordna tiders poli-

tik, men glömmande sitt eget utblottade tillstånd, understödjer Ludviks planer. Talrika fiender, som genast väpnat sig till vår undergång, fordra ett ihärdigt motstånd: och motståndet kräfver högst kännbara uppoffringar, dem några knappa penningebiträden föga ersätta. Emedlertid äro nästan alla våra Tyska besittningar förlorade, dels till Kurfursten af Brandenburg, dels till Konungen af Danmark. Den sednare har tillika hotat våra ej längesedan förvärfvade södra provinser, och endast af vår unge Konungs tapperhet sett sig hejdad i deras återinkräktande. Till sjös är fiendernes framgång fullkomlig; och kring skären af Östersjön våggas de spridda öfverlefvorna af våra kostsamt utrustade, men illa anförda flottor, dem Holländske och Danske sjöhjeltar i förbund med vidriga elementer, gjort till rof för förstörelsen.

Skulle, under så föga gynnande utsigter, Sverige vinna fridens välgerning utan förminskning i rättigheter, borde mer än vanlig skicklighet förutsättas hos den, som derom underhandlar. Väl har den Franske Konungens krigskonst, jemte en Turennes, en Condés och en Luxembourgs segrar, åt hans härar i allmänhet beredt öfvervigten: bland hans fiender är Spanien genom en kraftlös regering och inre misshälligheter försvagadt: Kejsarens motstånd förlamadt genom turkiska hordernas anfall på hans östra arfländer: men skall denna Ludviks framgång äfven komma hans mindre lyckliga bundsförvändt till

godo? skall han ej, följande fredsunderhandlingars vanliga art, endast hafva till ögonmärke egna fördelar, och lemna Sveriges anspråk ur sigte? Det är detta, som skall förekommas. Ett uppdrag af lika ömtålig, som vigtig beskaffenhet är således det, som nu åter anförtros åt Bengt Oxenstjerna, hvilken i egenskap af Sveriges Ambastadör bivistar underhandlingarne i Nimwegen. Mot fiender och mot vänner fordras här en lika försigtighet, en lika oafbruten vaksamhet. Nya vandringar genom statslärans många labyrinter, förnyad erfarenhet af dessa många rådplägningar utan förtroende, förslag utan uppriktighet, fordringar utan billighet, anbud utan allvar, äro åter för Oxenstjerna beredde: men vi ha redan så länge följt honom på denna slippriga bana, att vi kunna nära gladare förhoppningar än hvartill Sveriges brydsamma ställning berättigar. Utgången rättfärdigar dessa förhoppningar. Efter tre års bemödanden är freden vunnen. Med lindriga uppoffringar, så nödvändiga i en tidpunkt, då en förlängd pröfning af vapenlyckan redan låg utom möjlighetens gräns, behåller Sverige sina besittningar i Tyskland: och fredsstiftaren, återkommen till fäderneslandet, ser snart den allmänna glädjen häröfver ökas genom de med våra hätskaste fiender, med Brandenburg och Danmark, i S:t Germain och i Lund tillvägabragta fredsafhandlingar *).

*) Congressen i Nimwegen började år 1676. — Den 10 Aug. 1678 afslöts den särskilta freden emellan Frankri-

Men det skulle ej allenast blifva Bengt Oxenstjernas verk, att i hufvudsaklig del bidraga till förvärfvande af det fredslugn, hvarmed Fäderneslandet sålunda hugnades: åt honom var äfven beskärd den ännu större äran af detta lugns bibehållande. Dock innan vi försöke att resa denna äras minnesvård, den förnämsta vi ha att egna åt Oxenstjernas förtjenst, må vi kasta ögonen på de vigtiga förändringar, som med Svenska

ke och Holland, då äfven i anledning af 1 §. deri, fiendtligheterne mot Sverige upphörde, ehuru rätta Traktaten icke blef underskrifven förr än den 12 Oct. 1679. Denna Traktat innefattade tillika vigtiga afhandlingar rörande Sveriges och Hollands ömsesidiga handelsrelationer. — Den 4 Sept. 1678 tecknades freden emellan Frankrike och Spanien, hvaruti Sverige inbegreps. — Den 4 Febr. 1679 afslöts, under Engelsk bemedling, freden emellan Kejsaren och Tyska Riket å ena, samt Frankrike å andra sidan, hvaruti äfven Sverige blef inbegripet; äfvensom Ludvik XIV:s Minister i Zell stiftade freden emellan Sverige och Hertigarne af Brunswik. Den 9 Mars 1679 slöts i Nimwegen freden emellan Sverige och Biskopen af Münster. — Genom dessa fredsslut undergingo Svenska Gebietets gränser ej betydlig förändring; utan återställdes förhållandet i allmänhet till likhet med Westfaliska Freden. Men i samteliga fredsverken, hvarigenom Riket nu erhöll hvila, neml., förutom de nyss omnämnda, freden med Brandenburg i S:t Germain en Laye den 29 Juni 1679 och med Danmark i Lund d. 26 Sept. s. år, anses Svenska Kronan hafva gjort en förlust af omkring 70,000 R:dr årlig inkomst; hvarförutan kriget påstås ha kostat Sverige 40 krigsskepp, 100,000 man krigsfolk och 50 millioner i penningar, hvaraf blott 3 millioner ersattes med Franska Subsidier.

folkets samhällsskick föregå; de stora värf, som inom fosterbygdens sköte beredas.

Vi hafva i det föregående ej saknat de anledningar, från hvilka vi, likasom af spridda drag, kunna för vår föreställning sammansätta taflan af det förslappade tillstånd, hvari Fäderneslandet sedan Carl Gustafs bortgång förfallit. Denna tafla må utgöra likasom grundvalen, hvarpå Bengt Oxenstjernas äreminne skall uppföras: och om hennes färger varit mörka, skola de ljusa bilderne af rikets ställning, när vi framdeles efter tvenne tiotal af år betrakta den, skänka oss ett praktfullt motstycke, värdigt att dess förtjenst genom afbrottet mot det förra vinner en större upphöjelse.

En Furste, ej så stor genom lysande snillegåfvor, som icke mer upphöjd af blickens klarhet och förståndets sunda omfattning; ej öfverlägsen genom planers djerfhet, men säker i deras beräkning och ståndaktig i deras utförande; oförskräckt att trotsa motgångarnes mängd, men ännu visare att dem förebygga; mer af naturen begåfvad med goda böjelser, än genom uppfostran och undervisning prydd med höga fullkomligheter; tapper, men försigtig; sparsam, men utan egennytta; tarflig; men mån om andras välmåga, om handels och näringars lifaktighet; sjelf ihärdig i arbetet, men derjemte tacksam för andras biträden; sträng i seder, måttlig i njutningar, men dock meddelande glädje och trefnad

åt umgänget; tillgifven sitt folk, och af detta med liflig återkärlek omfattad; ändteligen brinnande af den varma gudsfruktan, som utgör dygdernes grundval och dygdernes prydnad; — denne Furste, i hvars bild vi lätt igenkänna den elfte af Sveriges Carlar, har fattat det höga beslut att hämma fäderneslandets lidanden och återkalla fordna dagars välstånd. Vidsträckt är det fält, han har att afmäta. Att återskänka staten dess mistade tillgångar, återupplifva redan förtorkade källor, upptäcka andra till nya behof, betala åsamkade skulder, och skapa fonder till utomordentliga ansträngningar; att bota oredorna i hushållningen, befria missbruken, gifva åt Drätselverket en varaktig form, åt lagarne kraft, åt medborgarne säkerhet för vidare betryck: — sådana blifva Monarkens allvarliga bemödanden. Att härjemte sätta försvarsverket i det skick, som tryggar rikets genom afundsamma grannar hotade säkerhet; att ersätta förstörda krigshärar, iståndsätta förfallna fästningar, fylla uttömda förråd; att utrusta tjenstbara flottor och förse dem både med öfvade besättningar och med skickliga anförare; att, sedan Riket sålunda återvunnit sitt förra anseende hos främmande makter, trygga detta anseende genom förmånliga förbund, freda egna och bundsförvandters besittningar emot våld och oförrätter, vaka öfver helgden af ömsesidiga förbindelser, genomskåda afundens stämplingar och tillintetgöra dem: — äro andra, lika vigtiga föremål för hans Konungsliga omvårdnad. Men intet af alla dessa höga syftemål skall upp-

hinna verkställighet, allt skall stadna vid vanmäktiga föresatser, så länge styrelsens åtgärder äro förlamade af regeringslystnaden hos ett mäktigt Herreståud. Allraförst nödgas derföre Konungen undanrödja detta Ståuds inflytande; kufva de begärelser, som försätta fosterlandet i omisskänneligt äfventyr; och dämpa den egennytta, som riktar sig genom utsugande af sjelfva statens lifgifvande ådror. Skall armodet och missnöjet och sedernas förfall hos de lägre undersåtarne upphöra: kan sådant endast ske genom utrotandet af yppigheten och förtrycket hos de högre. Carl inser på en gång denna nödvändighet och den enda utväg att grundlägga dess uppfyllande: — den, att i sjelfva styrelse-formen skapa en af behofvet påkallad förändring.

Det gifves i fortgången af samfundens utveckling vissa tider, då regenterne eftersträfva att kufva folken, andra åter, då folken likasom sträfva att styra regenterne. Under många olika former röja sig dessa sträfvanden: Despotens kraft eller Aristokratens högmod eller Demagogens svärmeri bestämde ömsom vårt slägtes förhållanden. Den för förnuftet och för den oförvillade känslan alltid återkommande frågan: hvem har rätt? — hur sällan förmådde den höras genom passionernas yra, genom förblindelsens hvimmel? och emedlertid huru länge har ej den fullkomligaste inrättning af menskliga samhället varit ett problem, på hvars lösande tidsåldrar arbetat förgäfves? Man har stridt, men hvad har

man erörfrat? Man har sökt — och hvad har man funnit? huru mycket återstår i Statslärans irrgångar att upptäcka, att utreda? och när har vårt slägte uppnått den höjd af både sedlig och vetenskaplig odling, som utgör förstå villkoret för en till alla delar orubbelig och beståndande samhällsform, grundad på forskning och erfarenhet? Det är icke här man på de stora frågorna förvänte svaren. Stödde på häfdernes vittnesbörd, må vi blott erkänna den sanning, att sjelfva tidernas skick ömsom äskat företräde och banat vägen till framgång — nu åt deras grundsatser, som velat i en enda kraftfull hand, likasom i en strålarnes brännpunkt, församla hela styrkan af samhälls-inrättningen: — nu åt deras, som, endast seende den oinskränkta myndighetens vådor och fruktande dess missbruk, ifrigare hyllat de lockande idealer af alla medborgares frihet och alla rättigheters jemnlikhet.

Om i nyare tiders erfarenhet man funnit blodiga bevis på verkningarne af den sednare läran, så behöfva vi icke heller, för att hemta stöd för den förra, gå tillbaka till berättelserna om det gamla Roms Dictatorer. Sjelfva det århundrade, hvars händelser vi betrakta, företer deraf nog många vedermälen. Att förtiga Frankrike, der två store ministrars statskloka bemödanden kufvat anspråksfulla ädlingar och beredt åt Ludvik XIV en obegränsad utöfning af Konungamakten, England, der Protectorn Cromwell, mer enväldig än Konungarne, beherrskade ett

så frihets-ömtåligt folk och ett så högsint parlament: nämnom blott en stat, som genom sitt grannskap var närmast att gifva efterdöme åt den Svenska. Danmark hade ej längesedan afskuddat en tryckande aristokratisk regeringsform: Preste- och Borgare-Ständen hade der åt Fredrik III öfverlemnat en ärftelig, oinskränkt monarki, stödd på en grundlag, den detta rike ända intill våra dagar bibehållit. *) Samma brister i regeringssätt medförde i Sverige samma vådor: lika utvägar till förtryck på de högres sida; lika nöd, retande till missnöje och oro på de lägres: Konungens myndighet gäckad: hans rättigheter vacklande: nästan öfverallt hetta mellan enskilte, köld för det allmänna: ingen näring för en sann medborgerlig anda. Genom visa anstalter, genom fint uppgjorda och dristigt utförda beräkningar, lyckas det äfven Carl att tillvinna sig den obegränsade makt, han för sitt rikes frälsande har af nöden. Än mer — han vinner den utan dessa härjande stormar, som så ofta åtfölja regements-förändringar, utan den blods-utgjutelse, som vanligen vid striden mellan mäktiga statskrafter beseglar den enas nederlag och befläckar den andras seger. Konungen ser sig allt mer och mer stadgad i besittningen af rättigheter, dem ingen af hans store företrädare vågat eftersträfva. Sjelfva Rådet är återfördt från öf-

*) Det var år 1665 som denna statshvälfning försiggick. Den nya Regeringsform, som nu antogs, erhöll namn af Lex Regia eller Konge-Lov och utgör Danmarks Grundlag.

vermod till undergifvenhet: och dess anspråk nedsättas inom undersåtliga vördnadens gränser, när det snart af Konungen emottager jemväl en förändrad benämning. Svenska Folket, som med en så ädel tillförsigt, med så rika förhoppningar öfverlemnat i en enda mans händer sin hela välfärd, huru fullkomligen tryggadt ser det sig genom denne mans egenskaper mot hvarje missbruk af ett utvidgadt herravälde, af ett gränslöst förtroende!

Dock törhända mötes jag här af den förebråelsen, att för långt hafva vikit från ämnet, eller åt mera främmande föremål inrymt för mycket af den teckning, som uteslutande skolat egnas åt Oxenstjernas lof. Men om det i allmänhet är svårt att framlägga i dagen en stor mans förtjenster, utan att visa honom i samband med hans tidehvarfs händelser, när denna svårighet sin höjd, när teckningens föremål är en Statsman, och dertill en sådan Statsman, som Bengt Oxenstjerna. Hans delaktighet, än större, än mindre, i de anstalter, som från styrelsen utgingo; hans inflytelse, nu öppet i dagen synlig, nu inskränkt till rådgifvarens tysta medverkan; ändteligen de nära föreningsband, som fästade honom vid Regenten, — se der de mest gilltiga anledningar, som ej medgåfvo någon målning af hans enskilta öden utan i förening med fäderneslandets. Förgäfves skulle jag söka att gifva en klar åsigt af hans förtjenst, utan att ådagalägga de omskiften, hvarunder denna förtjenst lyste; och allraminst

vore man i stånd att rätt uppfatta de vigtiga värf han hädanefter går att utföra, om vi ej, vid den tidpunkt, då han såsom Konungens förste Råd och medhjelpare, intog sin plats vid thronen, fästat en blick å de hvälfningar, hvilka på en gång återupprättade det allmänna välståndet och medförde Bengt Oxenstjernas upphöjelse till en vidgad verkningskrets.

Ett nytt regeringssätt är af Svea Rikes Ständer fastställdt, och Carl XI förklaras för *en enväldig och Allrådande Konung, som är ingen uppå jorden, utan Gud allena, för sina gerningar ansvarig.* Vi föreställe oss en Furste, hvars hela önskan är att värdigt utöfva en så vidsträckt makt, att värdigt besvara ett så heligt förtroende: bör han icke befara otillräckligheten af sina insigter? skall han ej, misstroende sin ensamma förmåga, bereda sig uti medhjelpares vishet det biträde han har af nöden? — Men hvar skall Carl finna dessa medhjelpare? skall han söka dem hos sjelfva detta Stånd, hvars förnämsta ätter han förnärmar, då han dels undertrycker deras regeringsbegär, dels frântager dem deras eller deras fäders besittningar? Bör han ej frukta att se sina anbud mötas, här af ett såradt högmods agg, der af felslagna förhoppningar, der af en jemrande nöd? eller, om hans höga förtroenden ej tillbakastötas, huru skall han förvissas, att icke, under larfven af en låtsad tillgifvenhet, brottsliga stämplingar döljas, att icke ett hyckladt tjenstenit bemantlar ärelystnadens

svek? O förglömmom här icke, att det var öfver Sverige, som Carl förde spiran, att de undersåter, högre och lägre, som omgåfvo hans thron, voro Svenske medborgare, uppväxte på samma tegar, som burit Engelbrechtar, Gyllenhjelmar och de otaliga män, hvilkas minne genom tiderna strålar i glorian af en obefläckad dygd! — Bland de ädlaste af sina söner har Svea redan utvalt en statsman, den hon fostrat till en skyddande engel för fäderneslandet. Med en blick, lika skärpt att upptäcka försåtet eller det tvetydiga nitet, som att genomskåda den osvikliga troheten, har Konungen skyndat att åt sin krona bereda det stöd, som blott en djupsinnig och erfaren rådgifvare kan skänka. Det är Grefve Bengt Oxenstjerna, som blifvit kallad att intaga den efter De la Gardie lediga plats af öfverhufvud för rikets yttre angelägenheter, en plats, som han under den nya benämningen af President i Cansli-Collegium tillträder. Sålunda är Oxenstjerna ställd på höjden af sina öden. Från särskilta uppdrag har han mognat till den allmänna omvårdnad, som från en punkt utsträckes till alla: i stället för spridda och afbrutna värf, går han nu att under en följd af år gagna sitt land med en jemt fortfarande omsorg. Fäderneslandet skall erfara de välgörande följderne af detta val: dessa följder skola ej inneslutas inom Sveriges gränser: de skola spridas öfver Europa *).

Men

*) Det är bekant, att Kon. Carl XI, för att aflägsna Grefve M. G. De la Gardie från utrikes ärendenas för-

Men ännu en gång föres min uppmärksamhet tillbaka till de dagar, som närmast föregingo denna upphöjelse. Jag är afbruten i teckningen af embetsmannens mödor: jag är från statsärendenas allvar dragen till andra, mera leende föremål. Hvilken är den syn, som så förvillar ögat och förändrar dess rigtning? som på en gång föder glömska af förflutna sorger, och lifvar hoppet om en tillkommande glädje? Hafva Eldorados förtrollade bygder, förut blott drömde af inbillningen, erhållit verklighet och lif? Är det Elyséens salar, som öppnat sina portar att blända de dödlige? eller är det Jani tempel, som tillsluter sina, under ett mäktigt folks segersånger kring en lagerprydd hjeltes triumfvagn? — Jag träder skådeplatsen närmare. En fredens högtid är det visserligen, men ämnad, icke att bekransa segrande kämpar, utan till beseglande af enighetens helgade handslag. Mellan tvenne rikens närbelägna stränder ser jag böljan betäckas af rikt flaggande farkoster: skönjer bland hvirflar af rök, huru master och tågverk uppfyllas af vågsamma sjömän: jag öfverskådar tvenne folk, nyss väpnade till blodiga lekar, men nu från åtskilda bygder helsande hvarandra med ömsesidiga fröjderop: jag hör, huru malmens åskor,

valtning, utnämnde honom till Riks-Drots, hvarefter Riks-Canslers-Embetet ej vidare tillsattes, men i stället de detta embete tillhörande befattningar anförtroddes åt Bengt Oxenstjerna, såsom President i Cansli-Collegium. Han tillträdde detta embete i Juni månad 1680.

blottade på förstöringens krafter, endast förkunna en festlig fröjd öfver Norden. Under denna för sinnena lockande stat, njuter hjertat den himmelska lyftning, att dess känslor, dess önskningar få i gemensam brand sammansmälta med millioners: det firar den härliga fest, som på en gång är egnad åt den högsta allmänna och den högsta enskilta lycka. De mildare dygderne, iklädde skönhetens drägt, höljde af behagens slöja, komma, anförde af Kärleken, att förljufva den Svenska Konungens dagar. Från stranden af Gefions ö nalkas i skimrande prakt den ädla Furstinna, som förblef ståndaktig vid ingångna löften, oaktadt både anförvandters ovänskap och ett högre anbuds frestelser: i lika skimrande prakt är hon på Skånes kust af sitt nya folk emottagen. Grefve Bengt Oxenstjerna har erhållit det smickrande uppdrag, att på sin Herres, på hela Rikets vägnar, emottaga den Kongliga bruden. Han anför det lysande tåg, som från Helsingborgs redd förer henne sin höga brudgum till möte: han bestämmer bilägrets ordning, bevakar dess värdighet, lifvar dess nöjen *). Må vi

*) När Konung Carl XI:s Gemål, den i våra häfder så rättvist berömda Danska Prinsessan Ulrika Eleonora, i början af Maj månad 1680 öfverfördes från Seeland til Sverige, var Grefve B. Oxenstjerna, jemte Svenska Enke-Drottningen, henne till möte vid Helsingborg, helsade, på Konungens och Rikets vägnar, den nya Drottningen vid landstigningen med en oration, och var derefter den Kongl. Sviten följaktig till Säteriet Skottorp i Halland, der bilägret firades, och hvarun-

förunna honom denna vederqvickelse från besvärligare värf; men medgifvom ock, att ett ljufvare afbrott, en högre tillfredsställelse ej kunde skänkas åt det hjerta, som klappade varmt för Konung och Fädernesland. Dock — denna medborgarens njutning, behöfver jag väl skildra den för samtida landsmän, i hvilkas inbillning med outplånliga drag stå tecknade minnen af en lika betydelse: hvilkas sinnen knappt ännu äro återkomne från den förnyade förtjusningen öfver en i rikaste mått uppfylld förhoppning?

Med den allmänna befattningen att förestå utrikes ärendena hade Grefve Oxenstjerna af sin Konung emottagit det särskilta åliggande, att med yttersta omsorg bevaka och bibehålla en dyrt förvärfvad fred. Om tidernes utbildade statskonst och de deraf föranledda mångsidiga förhållanden alltid måste göra en sådan omsorg bekymmersam, med huru många och huru stora svårigheter borde den icke i detta tidskifte vara förenad? Då så många faror hotade att störa jemnvigten i vår verldsdel: då framför allt en Ludvik XIV, ej blott med dessa ofantliga massor af aldrig hvilande stridskrafter, utan lika mycket genom sitt kabinetts listigt hopspunna ränkor, oupphörligen fullföljde sin plan, att på

der Oxenstjerna förrättade Riks-Marskalks-tjensten. Det är af Historien bekant, att Kejsaren Leopold, under det Danmarks förbindelser med Sverige voro genom kriget afbrutne, tillbudit Prinsessan sin hand, men att detta anbud af henne afslagits.

ruinerne af Europas öfriga stater grunda Frankrikes öfvermakt. Knappt kunde man föreställa sig att, under dessa omständigheter, Sverige, tryggadt af ett långvarigt fredslugn, skulle vunnit fullkomligt rådrum att afhjelpa bristerna i sitt samhällsskick, om ej historiens vittnesbörd härom undanröjde allt tvifvel. Men icke nog, att fredens välgerningar med ymnig hand utgötos öfver Svenska folket: Riket skulle äfven genom fördelaktiga förbund erhålla ett ökadt inflytande på Europas angelägenheter. Hade det förut segrande föreskrifvit lagar för andra makter, skulle det nu åtnjuta den sällsyntare äran, att utan krigiska bragder, endast genom vigten af sin tillvaro, genom sin inre verkliga styrka, se sitt företräde bland de Nordiska Makterne erkändt, sin rang bland Europas första stater befästad. Värdige ett sorgfälligt skärskådande äro de medel, hvarmed detta ernåddes. Men gränserna för denna teckning skulle öfverskridas, redan om vi blott företoge oss att uppräkna de närmare åtgärderne härvid, med den noggrannhet, som fordrades för att göra tillbörlig rättvisa åt Oxenstjernas förtjenst. Må vi inskränka oss att i öfversigt, betrakta den statsplan, som, af honom uppgjord, gillades af Carl XI och följdes under denna Konungs hela regering samt under början af hans efterträdares *).

*) Man har i framställningen af Sveriges politiska System under Kon. Carl XI trott sig förnämligast kunna följa de af Grefve Oxenstjerna, i dess egenhändiga lefnads-anteckningar, utredda åsigter, helst detta förträff-

Det gafs, vid den ställning, hvari Europa sig befann, för Sverige blott en enda utväg att oförolämpadt besitta fredens fördelar: och denna utväg var att öfvergifva alliansen med Frankrike. Ett sådant påstående, af Bengt Oxenstjerna omständeligen framstäldt och med gilltiga skäl bevisadt, öfverraskade likväl med sin nyhet och stötte mången genom sin skenbara dristighet. Ett rike, af hvilket Sverige under tretioåriga kriget haft ett så kraftigt understöd, för hvars skull Konung Carl XI hittills blottställt sina besittningar, uttömt sina förråd och sina skattkamrar, — från detta rike skulle man nu söndras, brytande ett gammalt förbund, som nästan börjat synas af natur eller vana orubbligt. Vår regering hade likväl tid efter annan ej saknat anledningar till missnöje med den Franska. I Carl Gustafs krig mot Polen hade Frankrike motarbetat hans afsigter på Polska Kronan, förebärande religionens helgade fordran att ej tillåta en katholsk furstes afsättning, men i sjelfva verket afundande Sverige en makt, som kunnat göra det oberoende af Franska biträden: det hade vid slutet af samma Konungs regering förenat sig med Sveriges fiender att upprätthålla Danmarks lutande sjelfständighet. Ej längesedan hade ock Ludvik egenmäktigt satt sig i besittning af Zweibrücken: då dess rättmätige Herre afldit och Hertigdömet genom arfsrätt var Svenska Konungens tillhörighet, hade Franske Monarken ickedessmindre

liga Document icke är jäfvadt af de öfriga historiska källorna för denna tid.

vägrat att det återställa: han hade hittills undandragit sig allt godtgörande af denna oförrätt. I allmänhet hade de sist förflutna årens erfarenhet visat, att Franska makten blott önskade begagna den Svenska för sina planers genomförande: föga grannlagenhet, föga uppriktighet, ja föga redlighet hade utmärkt det Franska kabinettets steg i hänsigt till Sverige. Det var tid att afskudda sig äfven skenet af beroende: att visa Europa, det man ej var oskiljaktigt införlifvad med en eröfringslysten regent, eller i behof af hans ofta tvetydiga vänskap *).

Det Franska Hofvets anbud af förnyade förbund mötas i följe häraf å Svenska sidan af den kallsinnighet, som med den nya planen är enlig. Men Riket borde likväl tryggas genom föreningar med andra makter: ty endast genom visa,

*) Det var ej först i grund af händelserne under Kon. Carl XI:s regering, som man förebrått Sverige att vara Frankrike undergifvet eller beroende af dess understöd. Redan under Carl X Gustaf, då en särdeles köld rådde emellan begge Hofven, måste Svenska Regeringen uppbära denna tillvitelse; och Grammont berättar i sina Mémoires, huruledes under Riksförsamlingen i Frankfurt Österrikiska Sändebudet Wollmar i en mot vår förtjente Björnklou riktad skrift kallat Svenskarne »Galliæ Mercenarios.« — Till och med författaren till den kända skriften: »Les Anecdotes de Suède,« ehuru i öfrigt så partisk för Franska intresset och särdeles orättvis emot Bengt Oxenstjerna, medgifver likväl, att Franska Kabinettet vid Allianserne med Sverige alltid haft blott sin egen fördel till ögonmärke, och missunnat Sverige någon verklig tillökning i makt.

väl beräknade förbindelser skulle man åtnjuta säkerhet att icke indragas i nya oroligheter. Huru sällan såg man en stat äga så öfvervägande styrka, så outtömliga tillgångar, att den ensam var alla de öfriga vuxen? — Af synnerlig vigt var en stadgad förening med någon af de stater, som öfver hafven ägde herraväldet. Det var den Holländska Fristaten, på hvilken Oxenstjernas ljusa blick fästades: denna Stat utgjorde ock vid denna tid den mest betydande sjömakt: ty England, skakadt af invertes stormar och försvagadt under en kraftlös styrelse, var ej i den författning att väsendtliga fördelar kunde af dess vänskap förväntas. Ett redan vid Congressen i Nimwegen af Oxenstjerna förberedt förbund om ömsesidigt försvar och ömsesidiga handels-friheter upprättas alltså med de Förenta Staterna i Haag (1681), och i sammanhang härmed erhålla äfven de förut i Nimwegen träffade afhandlingar slutlig bekräftelse. Detta vigtiga steg förändrar snart ställningen inom Europa. Sedan Sveriges politiska grundsatser blifvit öppet framlagde i dagen, och Svenska Regeringens fredliga tänkesätt ej mer kunna betviflas, ser man snart de förnämsta Hof i Europa skynda att försäkra sig om dess vänskap: den liga, som hopspunnits af illvilliga grannar till vårt förderf, är oförmodadt söndersliten: alla hemligt utspända nät, allá dolda försåt äro nästan genom detta enda Förbund öfverändakastade *). Kejsaren, nära at med Dan-

*) Att Danmark, Brandenburg, Husen Lüneburg och Biskopen af Münster, i början af Bengt Oxenstjernas

mark träda i förbindelse, afbryter genast underhandlingen derom, och biträder den förening, som har till grundval och till föremål helgden af hvad genom Westfaliska och Nimwegiska Frederne är fastställdt. Flere det Tyska Rikets Furstar och Kretsar, äfvensom Spaniens Konung äro snart jemväl upptagne i denna förening. Kurfursten af Brandenburg, änskönt föga böjd till vänskap med Sverige och traktande redan då med växande afund efter Pommerns besittning, blifver dock föranlåten att af den nya föreningen begära delaktighet. De tvenne Brunswick-Lüneburgska Husen, som stodo rustade till ett med Brandenburg gemensamt anfall på våra Tyska provinser, ingå i stället ett fredligt förbund; och detta förbund bereder Sveriges Konung vigtiga biträden i dess Tyska angelägenheter. Czaren i Ryssland, med hvilken de förra fredsfördragen förnyas, aflåter lysande beskickningar, försäkrande om en orubbad vänskap. Ja, äfven med Danmark förblifver freden i stadgad helgd: väl är den nära att rubbas genom detta rikes våldsamma försök att beröfva Tysklands yppersta handelsstad dess uråldriga frihet och genom ett lika dristigt anfall emot Svenska Konungens anförvandt, Hertigen af Holstein: men begge desse tvister häf-

Ministère, emot Sverige förehade en confederation, hvars föremål var att, under den vanmakt, hvari Sverige sig befann, utränga detsamma från alla dess Tyska besittningar och dela dessa provinser sins emellan, sådant inhämtas bland annat af Grefve Oxenstjernas egenhändiga lefnads-anteckningar.

vas utan blodsutgjutelse: och Svenska intressets fullkomliga seger bevittnar ej mindre Rikets styrka och anseende, än de ingångna förbundens vigt och nytta *). Omsider, när Franska Konungens tilltagsenhet väpnar större delen af Europas regenter, ser man Baiern, Sachsen och äfven England öka antalet af Svenska Kronans allierade. Den konstigt hopfogade byggnaden underhålles sorgfälligt genom nya öfverenskommelser och jemkningar, der sådane tarfvas; och med oförvitlig trohet vårdas våra ingångna förbindelser, äfven när omständigheterne kräfva att förbunden med beväpnad arm, med ansenliga kostnader upprätthållas **). Uti aderton år fortfar Statsmannen att förblifva sin visa plan trogen: i aderton år vågar ingen ofred nalkas våra gränser. Ja, medan det öfriga Europa härjas af krigens brand, ser man den Svenska tapperheten, sparad, hvila i hemmets lugn, och den Svenska idogheten tillväxa i skygd af fridens palmer.

Om inom Sverige många enskilte ännu fort-

*) Danmarks beväpnade försök att bemäktiga sig Riks-Staden Hamburg verkställdes år 1686, men tillintetgjordes genom Svenska Ministèrens kloka bemödanden, understödde af Lüneburgska Husen och af våra öfriga Allierade. Hertigens af Holstein återinsättande i sina länder tilvägabragtes genom Altonaiska Fördraget den 29 Juni 1689.

**) Det är bekant, at Sverige åren 1690, 1691 och 1692 med hjelptroppar understödde de Allierade mot Frankrike.

foro att mer eller mindre öppet gynna det Franska intresset, måste ej de hinder, som sålunda ställa sig i vägen för Premier-Ministerns planer, skänka honom en ökad ära af deras genomdrifvande? Synas ej äfven här svårigheterne endast vara till för att förhöja glansen både af hans ståndaktighet vid sina grundsatser, och hans skicklighet att trotsa hemliga eller uppenbara motståndare *)? Men det skall förlåtas mig, om min teckning förbigår alla de inkast, hvilka mötte Grefve Oxenstjerna vid bildandet och fullföljandet af sin hufvudplan, alla de beskyllningar, dem antingen enfalden eller ondskan fostrat, för att fläcka hans nit eller hans heder. Många skäl hafva blifvit framställde, många slutledningar gjorde till försvar för en motsatt politik: men tarfva de väl nu mera någon vederläggning? Historiens aldrig jäfvade vittnesbörd har oåterkalleligen rättfärdigat Bengt Oxenstjernas statsplan. Framgången, — som här är den ende och rätte domaren, — har vitsordat dess grundlighet.

Efter att hafva betraktat riktningen af Grefve Oxenstjernas politiska plan, underlåtom ej heller att nu öfverskåda dess följder.

En Stats inre lif står med dess yttre förhållanden i närmaste förening. De skönaste bevisen för denna sanning hafva vi för ögonen.

*) Se härom bland andra källor Fants Utkast till Föreläsningar öfver Sv. Hist. 4:de St. sid. 247.

Aldrig slöto yttre anseende och inre välmåga ett närmare förbund, än under den tid Carl XI förde spiran öfver Svenska Folket. Kabinettets skicklighet räckte förtroligt handen åt de inre Regerings-omsorgernes vishet, liksom man ser tvenne läkare med sammanlagd insigt, med täflande ifver vårda en lidande vän. Snart framstod i blomstrande friskhet den jord, som omtanken och arbetet gemensamt häfdat: och härligt var skördarnes byte. Med hvilken framgång utfördes ej Statens omskapning till en nästan alldeles ny form! Hvilken mängd af nyttiga åtgärder, af ypperliga inrättningar tillvägabragtes ej under denna regering! Fråga vi efter allmänna föreskrifter för förvaltningen, så erinras vi först om det genom Ständernes beslut stadgade regeringssättet: dernäst om den förbättrade inrättningen af Rikets Collegier genom förenkling eller ny fördelning af de sammanblandade göromålen samt nya föreskrifter för Embetsmännens verksamhet: om nya författningar till återvinnande af ordning och drift i Lagskipningen och Utsöknings-Verket och till dess fredande mot enskiltes intrång i Statens rätt: än mer — om de särskilta Lagar, som dels stiftades, dels förbättrades, antingen för Kyrkornas angelägenheter, eller för sjöfartens trygghet, eller för laglydnadens upprätthållande inom krigsmakten till sjös och till lands, eller för rätts-ordningen inom Konungens Hof, eller för andra nyttiga föremål: och vi glömme ej heller den ljusa omtanke, som, genomskådande ofullkomligheten af de två gällande Allmänna

Lagarne, sammankallade Rikets mest insigtsfulle män att gemensamt bearbeta ett alldeles nytt Lagverk, till båtnad för ett kommande sekel. — — Kasta vi en blick på Rikets krigsmakt, så möta oss ämnen, måhända ännu mer värdiga vår beundran. De förut brukliga utskrifningar af krigsfolk hafva upphört. En nybildad myckenhet af Fosterlandets försvarare står lika färdig till landtmannens fredliga yrken, som beredd att i farans stund gå en ärorik bestämmelse till mötes: den utgör ej några sammanförda hopar af legda verktyg för andras ärelystnad: man ser fria Svenska män, som strida för egna helgade rättigheter, för makar och barn, för egna tjäll och för egen jord: förädlade äro krigarens pligter, då med dem äro förente medborgarens. I skötet af en ny, tjenligare hamn hvilar trygg den nybyggda, men talrika och väl rustade Flottan: hon förvissar både om värn för Rikets vidsträckta kuster, och om seger i aflägse fejder: hennes byggnad, utredning och underhåll ger varelse och lif åt en ny, blomstrande stad, som höjer resliga torn, utbreder trefliga byggnader öfver Trossös kala klippor. Ja, af mensklig konst, födande öfvermensklig styrka, öppnas hällebergens klyftor, för att fredligt omsluta de största skepp, och Norden får uppvisa nya jätteverk, som i andra länder lättare vunno ryktbarhet än efterföljd. — — Önska vi lära känna Rikets penningeställning, så underrättas vi om en kedja af kraftiga åtgärder, af förträffliga anstalter. Räkenskap utkräfves öfver Förmyndare-Styrelsens förvaltning: Kronans

till Magnater och Ädlingar bortförlänta gods och inkomster återvinnas: ordning återställes i uppbörden af utskylder, och den strängaste redlighet bevakar statsmedlens förvaltning: särskilta bidrag, af Folkets ombud beviljade, erläggas med lika beredviilighet, som de med omtanka användas, och de upphöra omsider alldeles, då med de vanliga, föga kännbara, utlagorna Staten kan upprätthållas: snart har, under så gynnande förhållanden, myntvärdet erhållit säkerhet och stadga: Krediten, den allmänna och den enskilta, tillväxer under en synbar öfvervigt af våra föryttrade alster öfver vårt lands egna behof: af Rikets gäld kan en stor del betalas: Banko-väsendet, öfverlemnadt åt Ständernes förvaltning, vinner form och styrka, och förvandlas till en nationens angelägenhet: en mängd af utomordentliga utgifter bestridas med nyskapade tillgångar och öfverskott finnas ickedestomindre samlade till framtida behof. — — Eller vilja vi känna de öfriga anstalter till Fäderneslandets båtnad, som pryda detta tidehvarfs häfder, så se vi: en upplifvad handel: underhjelpta näringar af alla slag: Svenska konstfliten, än förädlande råämnen, som af främmande verldsdelars Köpmän hitföras, än tillverkande varor, hvilka utomlands vinna afsättning: Bergverk, understödde, utvidgade och förbättrade: nya anläggningar till fartygs byggande: en Inrättning, der afmätningen af landet skall ombesörjas: en annan, der helsotillståndet vårdas: en annan, der tillverkningen af mekaniska verktyg fullkomnas:

åter en annan, der chemiska försök till näringarnes båtnad anställas. — Men hvar skulle vi stadna, om vi ville uppräkna alla verkningarne af denna Regerings alltomfattande omvårdnad? Skyndom undan de spridda föremålens mängd, för att än en gång sammanfatta dem i sin helhet, med en blick på Fäderneslandets ställning i Carl XI:s sista regerings-dagar.

Och det är här, som den skönaste brytning af utsigter framträder för skådarens blickar. För min inbillning målar sig med oändligen skiftande färger taflan af den sällaste förening mellan Öfverhet och Folk — en förening, byggd på vishetens, erkänslans och förtroendets heliga grundvalar. Ädle Medborgare! Du, som fått känsla för dina likars, för din fosterbygds välfärd, dig kallar jag att med mig njuta af denna taflas beskådande. Se detta urgamla Rike, försäkradt emot utländskt våld genom fullkomnade försvars-anstalter, talrika härar och mägtiga flottor, och lika fredadt emot inhemskt förtryck genom visa lagar! Se Religionens heliga ljus flamma i renade lågor, lyckliggörande sina bekännare! Se upplysningens fackla närd af nya högsäten för en fullkomligare bildning, nya samfund för vetenskaperna, nya skolor för undervisningen? Se dessa snillets och konsternas verk: de motsvara en fortskridande odlings fordringar, under strålarne af ett glänsande beskydd ifrån thronen! Se dessa många i hvarandra ingripande hjulen af stats-machinen, huru de allt mer och mer

uppfylla sina ändamål, ledda till enhet och drift och skyndsamhet i verkningar: huru hvalfven fyllas af skatter, och nationens idoghet lifvas, och dess ära upprätthålles, och dess hopp lyftes, och dess glädje fullkomnas! — I dessa leende bilders tjusning, åt hvem bör vår lifvade tacksamhet bära sitt offer? Hvem tilhör äran, att ha förvandlat farorna till säkerhet, förvirringen till ordning, bristen till öfverflöd, misströstan till angenäma förhoppningar? Regenten delar denna ära med sin Förste Minister: han intygar sjelf dennes biträde vid det ypperliga verk han fullbordat. *Aldrig*, så lyda orden i Konungens egenhändiga skrifvelse till Grefve Oxenstjerna, *aldrig kunde han tillfyllest berömma eller med nog tacksamhet erkänna den stora tjenst Oxenstjerna honom visat och som med millioner penningar ej stode att uppväga. Att riket dittills åtnjutit en önskelig fred, sådant tillskrifver Konungen, näst Försynens nåd, allena Bengt Oxenstjernas förhållande och upplysta förstånd: och han bedjer sin medhjelpare ej tröttas i detta förehafvande, utan äfven framgent fortfara dermed: under försäkran, att näst Gud vore det uppå Grefve Oxenstjerna Konungen kunde sig fullkomligen förlita* *). — Hvad skulle väl jag äga att härvid tiläggа? Huru skulle Oxenstjerna kunna fullständigare, eller mer oveldigt bedömmas? Eller hvilkens pris bor-

*) Detta Konung Carl XI:s egenhändiga Handbref är dateradt den 27 Juni 1687, och igenfinnes i flera Historiska urkunder.

de äga mer trovärdighet, mera vigt, än den förträffliga Konungens egna ord, yttrade ej som en offentlig hedersbevisning, den måhända äfven klokheten kunnat förestafva, utan såsom det mest förtroliga uttryck af en grundad öfvertygelse? — För Konungen och för hans Minister blifve detta vittnesbörd ett lika hedrande minnesmärke! Må det oförgängligt stå tecknadt i häfderna — en gemensam ärestod, ämnad att bära deras namn förenade till efterverlden!

Men tilläfventyrs kunde ännu hos någon tviflande uppstå den förmodan, att Rikets under Carl XI vunna förkofran varit en följd blott af sammanträffade gynnsamma omständigheter, och alltså ett verk, mera slumpens, än vishetens. Att vederlägga detta inkast, och tydligare visa de styrandes förtjenst, erinrom, det flere verklige motgångar, till en del sådane, som det mensk-liga ögat ej kan förese eller förekomma, under denna tid hemsökte fäderneslandet. Än upprör vidskepelsen vådliga stormar, som hota samhällsbyggnaden, i det de förvilla folkets mest ömtåliga, men likväl öfver alla andra herrskande själsförmögenhet — inbillningsgåfvan: *den enda förmåga*, — att nyttja ett inhemskt snilles uttryck — *som ej skygger tillbaka för det oändeliga* *). Än härjas våra mest vinstgifvande bergverk

*) Om trolldoms-väsendet under Kon. Carl XI kan läsas Fants Föreläsn. 4:de St. sid. 114.

verk af naturens vidriga utbrott: än se våre köpmän sina fartyg i aflägse farvatten plundrade af främmande nationers roflystnad: än höras från Östersjöns fjermare stränder en uppstudsig Adels stämplingar, nödsakande Sveriges Konung till det lika smärtande, som stundom äfventyrliga steg, att straffa upproriska undersåtare *): än uppstå med Germaniens Furstar betänkliga tvister, föranledde af detta rikes invecklade statsskick och af Sveriges alltid afundade delaktighet deri, — stridigheter, hvilka fordra en jemn vaksamhet, för att utan lugnets störande biläggas **): än vägra jordbrukarens tegar att bära utsädets frukter, och farsoters brand rasar i bredd med hungerns dödar och elementernes våld till menniskors förödelse ***). Vi behöfva ej tillägga, att

*) Lifländska Adelns uppstudsighet och klagomål i anledning af Adeliga Godsens reduction äro af Historien bekante. Många anse denna orolighet hafva varit en af de verkande orsakerne till det sedermera utbrustna Nordiska kriget och dermed förenade olyckor. (Se Pufendorfs Einleitung zu der Historie der vornehmsten Reiche und Staaten von Europa etc.).

**) Se härom jemväl Pufendorfs nyss anförda Historiska Arbete.

***) Om den grufliga missväxten och dermed förenade farsot åren 1695, 1696 och 1697 kan läsas Fants Föreläsn. sid. 252, äfvensom Pufendorfs förutnämnde Historie, sid. 890. Det är ock kändt, att flera betydliga eldsvådor vid denna tid inträffade; och Pufendorf berättar, att under det farsoten varade och sjukhusen voro uppfyllda med menniskor, hade vid en vådeld

förtrytelsen ännu glödde hos många medlemmar af Sveriges förolämpade Ridderskap, och att utbrott deraf borde med yttersta vaksamhet förekommas. Hvad vi anfört, är tillräckligt att bevisa, det vägen till den höjd, dit Carl XI:s regering upplyftade Svenska staten, ej saknade sårande törnen och slippriga branter.

Att gifva fulländning åt styrelsens lyckliga omsorger återstod allenast, det Fäderneslandets återvunna anseende hos utrikes makter genom något lysande vedermäle beseglades, och sålunda Stats-Ministerns särskilta förtjenst erhölle en högtidlig bekräftelse. Detta skedde, då Sverige af Europas samtelige krigförande makter kallades att bemedla den fred, hvarom underhandlingarne, länge påtänkte, omsider i Rysvick öppnades. Denna ärebetygelse, redan i sig sjelf utmärkt, ger en ännu större tillökning åt Bengt Oxenstjernas lof, när man får antaga, att näst Konung Carl XI:s af hela Europa vördade egenskaper, det var Grefve Bengt Oxenstjerna, såsom Styresman för Sveriges yttre angelägenheter, åt hvilken Regenterne egnade denna smickrande gärd af ett enhälligt förtroende. Uppdraget var likväl ej blott ärofullt: det var äfven förknippadt med svårigheter, på hvilka det Svenska Kabinettets skicklighet borde pröfvas. Kriget, upptändt genom Ludviks eröfringslystnad,

ett Hospital afbrunnit och flera hundra deruti förvarade olycklige, i anseende till husets afskilda läge, ej kunnat räddas, utan blifvit lågornas rof.

som till den korta hvilan af *fyra* år minskat ett för *tjuge* aftaladt vapenstillestånd, hade i nio år härjat Europas bördigaste trakter: och utom Kejsaren samt hela Tyska Riket, hade äfven England, Holland och Spanien blifvit deri invecklade. Oaktadt orättmätigheten af sina anspråk och mängden af förente motståndare, hade dock Franske Monarken sett sina flesta företag gynnas af framgången: Fleurus, Steenkerke och Neerwinde voro blodiga vittnen af hans härars öfverlägsna tapperhet. Att nu jemka de olika anspråken emellan den vinnande och de öfvervunna; begagna den förres af sjelfva segrens ansträngningar blottade vanmakt till förmån för de sednares billiga fordringar; ej förnärma någons ömtåliga rätt; men tillika ej åsidosätta Svenska Kronans egna fördelar: — detta är hvad man af medlaren förväntar. Bengt Oxenstjernas vishet leder ock, genom en skicklig underhandlare, öfverläggningarne till ett slut, som, så vidt möjligt är, tillfredsställer allas förhoppningar, tystar afundens knot, och skänker Sveriges Konung den dyrbara titeln af en både vis och rättvis fredsstiftare inom Europa *).

*) Sedan Ludvik XIV år 1688 brutit det med Kejsaren och Tyska Riket år 1684 i Regensburg afslutade stilleståndet, och under förebärande af rättighet till några Churpfalziska länder m. m. härjat trakterne omkring Rhenströmmen, fortfor det sålunda började kriget till år 1697. Emedlertid hade Fredsbemedlingen, om hvars öfvertagande Påfven, Konungen af Portugal, Venetianska Republiken, och Hertigen af Savoyen förut gjort

Emedlertid och innan detta värf ännu vunnit fullbordan, hade den elfte Carl öfvergått från jordiska bekymmer till en öfverjordisk säll-

anbud, blifvit uppdragen åt Konungen i Sverige, först genom Franska Ministern Marquis de Béthune, och derefter genom Grefve d'Avaux, som beledsagat detta uppdrag med förmånliga anbud. Kejsaren och de öfrige Makterne instämde i samma åstundan. Man hade i början för afsigt att freden skulle afslutas i Stockholm, under Svenska Cansli-Presidentens ledning, hvilket utvisade ett sällsynt förtroende: också började negociationerne verkligen att der af Grefve Oxenstjerna bedrifvas. Men Franska Regeringen, misstroende Svenska Ministèrens benägenhet att ingå i dess förstoringsplaner, genomdref att man i Rysvick 1697 öppnade en högtidlig Congress, hvarvid Franska Kabinettet fick tillfälle att träffa Separat-afhandlingar med de särskilta Makterne och derigenom tillskansa sig åtskilliga fördelar. I det hufvudsakliga blefvo dock Westfaliska och Nimwegiska frederne stadfästade, och emot allt, som derifrån afvek, reserverade sig den Svenska Mediationen högtidligen. Konungen af Sverige erhöll besittningen af de länge omtvistade Hertigdömena Zweibrücken och Waldenz; förutom att den för Sverige så vigtiga fördelen af Hertigens af Holstein skyddande i sina af Danmark våldförda rättigheter genomdrefs. — Våre Plenipotentiärer vid Freds-Congressen voro Stats-Secreteraren Friherre Nils Liljerooth, Minister hos Förente Staterne, och Kongl. Rådet Grefve Carl Bonde, hvilken sistnämnde dock ej förr än vid slutet af underhandlingarne i Rysvick inträffade.

Den Rysvickske Freden var, ehuru det ärofullaste, likväl ej det första tillfället, då Sverige uppträdde såsom fredsmedlare emellan Europas Makter. År 1667 d. 31 Juli slöts under Svensk bemedling freden i Breda emellan England och Holland; och Sverige afdömde

het, efterlemnande åt sörjande undersåtare de rika frukterne af stora välgerningar. Sorgen öfver denna förlust träffade äfven här ömmast dem, som närmare omgåfvo thronen: och Bengt Oxenstjerna begråter vid den bleknade Monarkens bår ej blott en vis och nådig beherrskare: hans tårar falla lika ymnigt på den förtroliga vänskapens urna. Genom den framlidne Konungens yttersta förordnande är Grefve Oxenstjerna tillagd en ny utmärkelse, den, att deltaga i förmyndare-omsorgerne för den uppväxande thronarfvingen. Detta var sista vedermälet af den bortgångna Furstens förtroende: hans sista, heliga bekräftelse af Ministerns förtjenst. Kort blifver likväl denna förmyndare-vård. Den nya Konungen kallas tidigt från ynglingens ystra tidsfördrif till regentens allvarliga rådslag: tidigt ser den unge örnen sig manad att försöka vingens styrka mot de högre rymder, der han snart som en förundransvärd meteor skall lysa öfver verlden. Bengt Oxenstjerna fortfar att vördas af sonen, med samma förtroende, hvarmed han af fadren varit omfattad. Ännu står den gråhade Statsmannen i spetsen för utrikes ärendena, vakar öfver fredens bibehållande, tryggar rikets säkerhet genom upplifvande af gamla förbund, genom ingående af nya *). Och när ändtligen tvedrägtens länge

s. å. i Heilbronn en märkvärdig tvist emellan Churfurstarne af Mainz och af Pfalz angående det så kallade Jus Wildfangiatus.

*) Med Frankrike ingicks nu jemväl en Allians på 10 år, afslutad den 9 Juli 1698, förnämligast syftande på Fredslugnets bibehållande i Europa.

dolda gnistor uppblossa till härjande lågor öfver Norden, äger han än en gång den njutning, att genom Traventhalske freden se en förolämpad bundsförvandt skyddad mot en tilltagsen granne, lugnet återställdt och fäderneslandets ära genom dess vapens framgång förökad *). Sist, nära målet af sin bana, höres hans darrande röst ännu varna den lifliga Fursten emot ärelystnadens retelser, hans mogna vishet afkyla ungdomens hetta, hans välmenta råd hejda den segrande hjeltens förmätenhet.

Skall jag här anse mig tillåtet, att ersätta det ofullkomliga i teckningen af Bengt Oxenstjernas lefnad genom försöket att jemföra honom med den från samma ätt utsprungne odödlige statsman, som under Gustaf Adolph och Christina förestod regerings-ärendena? Om det för Fosterlandsvännen är en dubbelt frestande njutning att åskåda två förträffliga medborgare, ställde i bredd med hvarannan: huru förhärligas icke detta skådespel, när begge intaga så utmärkta rum i häfderna! Men här, mer än någonsin, är det talarens pligt att förblifva sanningen trogen, att med en rättvisa, lika obestucken som den edfasta domarens, afväga utan ensidighet, prisa utan öfverdrift, tadla utan bitterhet. Då

*) Freden i Traventhal med Danmark slöts den 8 Aug. 1700 efter Kon. Carl XII:s landstigning på Seeland samma år. Hertigen af Holstein erhöll derigenom fullkomlig upprättelse för de honom tillfogade oförrätter.

jag erkänt dessa svårigheter i mitt försök, är jag tillika varnad för dess äfventyrlighet. Jag skall ej heller blottställa mig för den förmätenhet, att vilja uppflytta Bengt Oxenstjernas förtjenst till fullkomlig likhet med hans företrädares: tvertom skall jag medgifva, att det för Bengt Oxenstjerna redan innebär en stor utmärkelse, om hans egenskaper med dennes blifva satte i jemförelse. Må jag genom detta allmänna medgifvande hafva inrymt åt den ena statsmannen ett företräde, som sanningens rätt kräfver, och som ej kan förringa den förtjenst, hvars verkliga halt jag önskat framställa i dagen. Förgäfves skulle jag ock våga bestrida Riks-Cansleren Axel Oxenstjernas öfverlägsenhet i snille att skapa, i djuphet att uppfatta och i styrka att utföra de planer, hvilka vunnit samtidens och efterkommandes beundran, lika mycket för dristighet, som för grundlighet. Vare det långt ifrån mig att vilja göra denne store man någon orättvisa, för att smickra hans efterträdare. Men jag får dock ej förvägra åt Cansli-Presidenten det loford, att naturen tilläfventyrs begåfvat honom med större delagtighet af den köld, det lugn och det tålamod, som så väl anstå, så väsendtligen gagna den i statsvärf invecklade mannen, och hvilka egenskaper ofta åtföljas af mindre stolthet, mindre ärelystnad, men mera blygsamhet i anspråken. Blef det svårt att upphinna Axel Oxenstjerna i blickens förmåga att med lätthet öfverskåda de mest invecklade ämnen, förutse mötande hinder och finna utvägar till deras undanrödjande: var det

måhända äfvenså svårt att likna honom i detta yttre majestät, — själens återspeglade kraft, snillets harmoniska återljud, — som på en gång bjuder vördnad och inger förtroende: så har Bengt Oxenstjerna, åtminstone af alla Sveriges statsmän i sjuttonde seklet, varit honom närmast i dessa egenskaper, och torde ej heller af någon annan öfverträffas i vaksamhet öfver politikens särskilta utgreningar, i ståndaktighet att förblifva vid en gång fattade grundsatser, och i verksamhet att bereda Rikets sanna fördelar. Icke utan all grund har man förebrått Riks-Cansleren, att han för mycket sett det högsta Ståndet i staten till godo: hans minne har ej kunnat fredas för tillvitelsen att, till föga båtnad för det allmänna, ha gynnat Adelns regeringslystnad. Canslï-Presidentens hela vandel deremot visar oss, huru han, i stället att befordra, motarbetade och kufvade Aristokraternes anspråk. Lät den förre sig och sina ätteläggar riktas med betydliga gods, dem Kronan — må vara till ovärderliga tjensters billiga vedergällning — sig afhände: så återställde deremot den sednare hvad åt hans fäder blifvit förlänadt *) och var så litet af egennyttan hänförd, att han, ställd vid thronens sida, gjorde i Statens tjenst uppoffringar i stället för vinst. Begge ägde emedlertid i rikt mått detta mod i själen och denna drift i handling, hvarförutan

*) Bland de egendomar, som genom Carl XI:s Reduction återföllo till Kronan, var Bengt Oxenstjernas Grefliga Familjegods Korsholm i Finland.

man icke uträttar mycket godt eller stort för samhället: med den finaste statsklokhet och försigtighet visste begge att förena uppriktigheten, som blott gifver de löften hon ämnar uppfylla, och redligheten, som uppfyller de redan gifna: begge voro på höjden af sin tids upplysning och lärdom: begge lyste för sina samtida, ej blott genom statsmannens egenskaper, utan ock genom den enskilta mannens dygder: lika oförvitlige seder, en lika oskrymtad Gudsfruktan, lika vördnad för lagarne, lika tillgifvenhet för regenter, och lika kärlek till Fädernesland kröna begges förtjenst.

Den olikhet, som vi emedlertid trott oss finna i Grefvarne Axel och Bengt Oxenstjernas statsmanna-egenskaper, månne den icke till en stor del ägt sin grund i skiljaktigheten af de tider, hvari deras lefnad inträffade? Europa såg Axel Oxenstjerna uppträda, när religions-nitet ännu kunde uppväcka krigen och föröka deras fasor, bland till hälften bildade folk. Bengt Oxenstjernas förnämsta verksamhet inföll ett halft sekel derefter, då sinnena, renade af förnuftets odling, svalnat för svärmeriets ingifvelser. Måste den förre medarbeta till uppställandet af den Europeiska statsbyggnaden, innan jäsningen ännu var dämpad: såg deremot den sednare denna resliga byggnad till alla dess delar stadgad och dess jemvigt mot förstorings-andans ingrepp betryggad. Så olika förhållanden fordrade olika handlingssätt: grundläggaren borde vara utrustad

med andra förmögenheter, än befästaren: den kraftfulla tilltagsenhet, som äskades af den ena, borde hos den andra gifva rum åt den politik, som med lugn noggranhet beräknar. Tidigt kallades begge till statens högsta embeten, och Försynen unnade åt begge att länge lefva och verka för Fäderneslandet. Vid början af begges högre embetsförvaltning var Svenska Riket i vanmakt och oreda, ehuru vållade af inbördes oroligheter vid den enas uppträde, af en felaktig regering och krigets förluster vid den andras. Begge voro då lycklige att se thronen intagas af Konungar, sådane hvarderas tidehvarf dem påkallade, och att af dessa Konungar med verklig vänskap och oinskränkt förtroende omfattas. Men Gustaf Adolphs hjeltestorhet, då den grundlade Sveriges makt och ära, måste ock bereda åt hans Minister en lysande verkningskrets, så mycket mer förvånande, som dessa strålar, hvilka nu spriddes från Norden, voro ett alldeles nytt fenomen på Europas himmel: och hvad Monarkens lycka ej medhann, fullbordades af hans fall: detta ställde Axel Oxenstjerna i spetsen för ett förbund af Furstar, gaf honom myndighet att befalla regerande Herrar, utdela värdigheter, skifta belöningar och bortskänka länder: det uppsatte honom till styresman af underhandlingar med en Richelieu, en Mazarin, en Trautmansdorf. — Bengt Oxenstjernas omsorger åter måste, under en Carl XI:s regering, helt annorlunda bestämmas. Här kräfde Rikets sanna bästa mindre storhet och mera gagnelighet: vågsam-

mare företag och hvälfningar borde återhållas: lyckans frestande retelser måste för lugnets mindre skimrande förmåner uppoffras: och kunna vi nog erkänna det ädelmod, som ej drog i betänkande att frambära detta offer på Fosterlandets altare? Också finner man, vid undersökning af de lägre folk-klassernes villkor under Riks-Canslerens förvaltning, en mer skenbar än verklig sällhet, vid betraktande af statskassans tillstånd, utgifter och skulder hopade: under Cansli-Presidentens embetstid ser man välståndet tillväxa nedifrån uppåt, och torftighetens börder lika lättade, som kronans skattkamrar riktade. Jag ville ännu tillägga: att om Grefve Axel Oxenstjerna var skyldig mycket af sin ära åt Gustaf Adolph, hade deremot Carl XI att tacka Bengt Oxenstjerna för en betydlig del af sin regerings lycka. Och slutligen, förgätom ej det särdeles förhållande, att när det synes hafva varit den äldre statsmannens öde att oaflåtligt behöfva förlänga ett blodigt krigs förödelser, beskärdes åt den sednare en vida ljufvare lott, den att förnämligast genom hvilan från vapnens gny främja sin Konungs planer till båtnad för fädernebygden.

Fullbordad är den minnesvård, som var ämnad att vittna, det Grefve Bengt Oxenstjerna, såsom embetsman och medborgare, varit för samhället *nyttig*. Det återstode ännu att skildra en annan sida af hans lefnad, att visa, det

han äfven såsom menniska varit *lycklig*. Att härom öfvertygas, ville jag inträda i den sköna huslighetens krets, der Grefve Oxenstjerna, såsom ädel make, såsom öm fader för talrika afkomlingar, smakar sällhetens frukter, kryddade af samvetsfridens nektar och följde af hvilans behag *): jag ville deltaga i hans njutningar af landtlefnadens förnöjelse: följa honom från hufvudstadens buller, undan embetsgöromålens bekymmer, till ett Rosersbergs förtjusande bygder: se honom der, än svalkad under de träd, till hvilka hans förfäder nedlade fröet, än sjelf planterande andra, bestämda af ödet att i en aflägsen framtid gifva skugga åt Skandinaviens Konungar **). Men för dessa leende ämnen fordra-

*) Grefve Bengt Oxenstjerna var 2:ne gånger gift, först år 1661 med Friherrinnan Eva Juliana Wachtmeister; sedan hon år 1666 aflidit, trädde Grefven följande året i ett nytt äktenskap med Grefvinnan Magdalena Stenbock. Dessa äktenskap välsignades med 18 barn, 8 söner och 10 döttrar, af hvilka barn 8 redan i späda åldern afledo. Ingen af sönerne har efterlemnat bröstarfvingar. Den siste af dem, Grefve Bengt Oxenstjerna, stupade, såsom General-Lieutenant i Holländsk tjenst, i slaget vid Ramillies år 1709. Men Grefliga Ätten Oxenstjerna af Korsholm och Wasa är intill våra tider fortplantad genom afkomlingarna efter Cansli-Presidentens äldsta broder, Riks-Rådet och Riks-Marskalken Grefve Gabriel Gabrielsson Oxenstjerna, (död 1673).

**) Af Rosersbergs nu mera Kongl. Lust-Slott, i äldre tider benämndt Norsa, hade en del af gammalt utgjort ett stamgods för Adeliga Ätten *af Tre Rosor*, från hvilken den genom arf sedermera tillfallit Oxenstjern-

des att af skalderne låna de rikare färger: och lätt kunde jag förgripa mig i bruket af detta lån, likasom Helios' jordburne son, när han ville genom himlarymden styra det strålande spannet. — Törhända borde jag i stället göra rättvisa åt den renhet i seder, det stadgade vett, den älskvärda belefvenhet, som tillvunno Grefve Oxenstjerna en odelad aktning, en oskrymtad tillgifvenhet af högre och lägre, af Sveriges Konun-

ska Slägten. Riks-Rådet Friherre Gabriel Oxenstjerna tillbytte sig år 1624 äfven den öfriga delen af Norsa, hvilken förut varit ett Klosterhemman, gaf hela Egendomen namn af Rosersberg, och gjorde der betydliga förbättringar. Sedermera kom egendomen på 1670-talet åter genom förpantning ur Oxenstjernska slägten; men Grefve Bengt Oxenstjerna återinlöste godset år 1682 af Grefve Johan Gabriel Stenbock, som då var deraf innehafvare. Efter Cansli-Presidentens död gick Egendomen åter ur hans slägt och tillhörde skiftevis flera privata ägare, tills den år 1702 utbyttes mot det närbelägna godset Löfstaholm och förvandlades till Kongsgård, samt i denna egenskap vidare skänktes åt då varande Hertigen af Södermanland, sedermera Konung Carl XIII. — Bengt Oxenstjerna har under sin besittningstid betydligen förskönat stället. Han lät förbättra slottsbyggnaden, omgifva den med präktiga trädgårdar, hvilka redan då vunno ryktbarhet, inreda orangerier, anlägga vattenkonster, uppsätta kostbara statuer, förse rummen invändigt med en dyrbar möblering, som motsvarade den yttre prakten, och med förtjenta mästares målningar m. m. Någon del af Slottet blef år 1694 genom vådeld förstörd. Att Konung Carl XI och hans höga Familj ofta hedrade Grefve Oxenstjerna med besök på detta vackra landtgods, upplyses bland annat af denna Konungs egenhändiga Dagbok.

gahus, der hans förtroliga umgänge älskades och söktes, och af främmande Hof, der hans personliga förhållande så ofta bidrog till framgången af brydsamma underhandlingar? Eller skulle jag prisa den värdighet, hvarmed han under så många och de mest högtidliga förrättningar gaf förhöjd glans åt tillfället, ökadt behag åt högheten? Skåda honom, då han i ett eröfradt Rikes hufvudstad omgifves af sjelfva Konungamaktens prakt *)? eller lyssna till hans röst, när han än tilltalar Furstar med vältalighetens språk, än för ordet i de mest lysande församlingar, än leder de vigtigaste öfverläggningar **)? Eller skulle jag,

*) Såsom General-Guvernör öfver Hög-Polen år 1656, förde Grefve Oxenstjerna, enligt Carl Gustafs befallning, Kongl. Stat, bodde på Slottet i Warschau och betjentes af Kongl. Officianter.

**) Bland de större tillfällen, då Grefve Bengt Oxenstjerna hade sig uppdragit att hålla högtidliga Orationer, må här nämnas: Konung Carl XI:s anträde af Regeringen 1672 (tryckt i Lœnboms Handl. V. sid. 81); Drottning Ulrika Eleonoras ankomst till Sverige 1680 (se not. sid. 254); Rådets lyckönsknings-besök hos denna Drottning på Jakobsdal eller numera Ulriksdal 1680 (tryckt i Lœnboms Handl. VI. sid. 157); Solenniteten i Stockholms Storkyrka år 1683, då Freden med Ryssland bekräftades; Theol. Doktors Promotionen vid Jubelfesten i Upsala 1693; och Kon. Carl XII:s anträde till Regeringen 1697. — På alla Riksdagar, som under Oxenstjernas embetstid höllos, gjordes af honom de solenne Propositionerne både vid öppnandet och afslutandet af Ständernes möte; och i Secreta Utskottet förde han alltid Præsidium. Af hans dels latinska, dels svenska orationer m. m. äfvensom af hans Bref, på

såsom ett motstycke härvid, påminna om hans naturliga böjelse för ordning och arbete, måttligheten i hans enskilta lefnadssätt, och om de välgörande verkningarne af dessa dygder — kroppens sundhet och styrka och själskrafternes lifslighet, bibehållne ända till en vördnadsvärd ålderdom? — Men jag stadnar vid ett ämne, som, allmännare till sin syftning, har för bildade landsmän en högre betydelse.

Ofta hafva Svenske Herrar skänkt ett uppmuntrande beskydd åt snillets och lärdomens yrken. I synnerhet torde denna ära böra egnas det sjuttonde seklets magnater. Bengt Oxenstjerna är ock ibland dem, åt hvilka detta århundrades häfder tillagt en Mæcenats obestridda äretitel. Uppfostrad under Gustaf Adolphs och Christinas regeringar, kunde han ej blifva i mistning af den undervisning, som tidens bruk gjorde för förnäma ynglingar nödvändig; och denna undervisning var ej blott prålande, den var grundlig: använd i talrika beskickningar, ägde han tillfällen att tillegna sig, med andra länders språk, deras mångsidiga kunskaper: ställd på en vidt omfattande verkningspunkt, utbilda-

svenska, fransyska och latinska språken författade, äro många i tryck utgifne. Bengt Oxenstjernas vältalighet får väl ej bedömmas efter sednare tidens tillväxt i upplysning och smak: men man kan ej heller bestrida, att ju hans skrifter vittna både om snille och om lärdom; äfvensom de för bedömandet af författarens redliga karakter gifva vackra bidrag.

de han dessa kunskaper till verklig lärdom: ändteligen, såsom samtida med en Magnus Gabriel De la Gardie, med Rosenhane'r, Pehr Brahe och Claes Rålamb, måste honom ej felas väckelser att befordra andras framsteg på kunskapernes fält. Och månne väl Carl XI:s tidehvarf saknar ärorika bevis af både vettenskapers och konsters beskydd och tilltagande fullkomlighet? — En ny Hög-Skola är inrättad för Rikets södra landamären: Svenske Lärde afmäta på stjernehvalfvet jordklotets poler: ja, Svea Konung helsar från Torneå torn den af Nordens himmel ej nedgående solen. Återljuden af Stjernhjelms lyra höras ännu blanda sig med Spegels, Lucidors och Columbi sånger: Ehrenstrahls pensel skapar förtrollande taflor: och Dahlberg inpreglar i kopparens yta det fordna och det varande Svithiod, medan Tessin uppreser eller grundlägger nya mästerverk.

Bengt Oxenstjerna var, jag upprepar det, fullkomligen värdig sitt tidehvarf. Åbo och Upsala lärdomssäten hugnades begge af hans nit och hans välvilja: längst fick likväl den sednare Högskolan, vid hvilken han tillbragt sju år af den vettgiriga ynglinga-åldern, emottaga profven af hans tillgifvenhet. Det var här, som, ännu blott en oerfaren yngling i förhoppningens blomma, han redan åtnjutit hedern att omgifvas med en styresmans insignier: här var det ock, som, under en sextonårig öfverstyrelse, allmänna och enskilta

enskilta gunstbevisningar, jemte de flesta lärdomsgrenars blomstrande tillstånd vittnade om Canslerens sorgfällighet: här, hvarest ökade byggnader, vidgade samlingar och en nyskapad undervisnings-anstalt för ridderliga öfningar blefvo beståndande vedermälen af hans visa omvårdnad. Det var ändtligen här, som vid en högtid, egnad till pris åt Försynens nåd, som skänkt Svenska Kyrkan ett tryggadt bestånd, Grefve Bengt Oxenstjerna uppträdde på samma parnass, der Axel Oxenstjerna åttatio år förut skiftat den högre kunskapens äretitel, för att nu, inför samlingen af allt hvad Sverige ägde stort och lysande, å nyo låta samma värdighet utdelas *).

*) Från 1630 till 1632 vistades Grefve Bengt Oxenstjerna i Åbo, der hans fader då uppehöll sig i egenskap af General-Guvernör. Det är måhända lika mycket ett bevis på tidens sätt för behandling af studier, som på Oxenstjernas tidiga framsteg deri, att han i sitt 8:de år hållit en latinsk oration för Åbo Gymnasium I Upsala tillbragte han sin tid från 1637 till 1644, hvarunder han de sista månaderne förde Rectoratet, såsom Rector Illustris. Från 1680 till 1686 var han Cansler för Åbo Universitet: från sistnämnde år till sin död bestridde han Cancellariatet vid Upsala Akademi. Under denna tid blefvo Akademiens byggnader förbättrade, särdeles Academia Gustaviana, som påbyggdes; Bibliotheket gynnades med förmåner och goda författningar; Konstkabinettet skänktes till Akademien; för Consistorium utsågs en ny beqvämare local; Kongl. Slottet förnyades, och Ridhuset med Stallgården uppbyggdes, äfvensom en Stall-Stat nu först formerades. När Jubelfesten, till minne af Svenska Kyrkans fräls-

Man skall ej rättvist beskylla lärdomens idkare att sakna tacksamhet för undfånget beskydd, för ökade förmåner. Törhända äro af alla välgerningar desse de, som säkrast kunna påräkna en varaktig erkänsla. Också blef Grefve Oxenstjerna inom Upsala Akademi med en liflig tillgifvenhet, med en innerlig vördnad omfattad: detta lärdoms-sätes ypperste män hafva till hans beröm höjt vältaliga röster: det skänkte åt den trötta statsmannen griftens helgade fristad: och inom dess majestätliga tempel talar ännu en dyrbar minnesvård till efterlefvande slägten om den man, som varit under fyra Konungars regering använd till höga statsmanna-värf, under trenne beklädd med Rådsherrens värdighet, och under tvenne anförtrodd högsta vården af Rikets angelägenheter *).

Hvad samtidens erkänsla förebådat, har efterverldens omdöme bekräftat. Bengt Oxenstjer-

ning från Lithurgiska oväsendet, firades den 22 Febr. 1693 i alla Sveriges och underlydande provinsers Kyrkor, samt högre och lägre skolor, var största högtidligheten i Upsala, den Konungen och hela Hofvet samt Rådet med sin närvaro hedrade. Dervid anställdes ock en Theol. Doctors Promotion, hvarunder Bengt Oxenstjerna, såsom Cansler, medelst en latinsk oration gaf veniam promovendi.

*) Grefve Bengt Oxenstjerna afled i Stockholm den 12 Juni 1702. Han är begrafven i Upsala Domkyrka, hvarest ett vackert Epitaphium öfver honom är uppsatt. Uti inscriptionen nämnes han: »Quatuor Regum Minister, Trium Senator, Duorum Primarius Rerum Præses.«

nas namn har ej utslocknat med hans lif: det har i Fäderneslandets minnesböcker vunnit den samma odödlighet, som hans förklarade ande njuter i högre väsendens gemenskap. Aldrig skall Sverige glömma, att han försäkrat dess sjelfständighet, vidmakthållit och förökat dess anseende hos utländska makter, förkofrat dess samhällsskick, medverkat till dess lyckligt genomgångna öden under ett halft århundrade. För tryggandet af hans ära tarfvades ej att deråt egna en förnyad hyllningsgärd: men det var värdigt ett upplyst Samfund, att besegla denna ära med en framkallad täflan om hans beröm: det var värdigt ett tidehvarf, som sjelft njuter glädjerika frukter af ett långvarigt fredslugn, att tacksamt upplifva hågkomsten af tider, då en lika vishet beredde åt fosterlandet lika välgerningar. — När Fridens Gud vandrar öfver de leende fälten, och på hans bud svärden förbytas till lior, och blomster uppväxa i hans väg, och snillets lagrar spira, och trefnad och sällhet ljusna i hans fjät: då brinna lifligast offren åt de hängångne Fredstiftarnes minnen.

Efter läsningen framfördes Författaren till Direktören, som, vid belöningens öfverlemnande, till honom yttrade:

Min Herre!

Den säkra hand, med hvilken Ni uppdragit teckningen af en berömd Statsman och ett i Sveriges historie oförgätligt tidehvarf, har röjt en för-

fattare, som, då han med grundlighet genomtänkt sitt ämne, förstår att med både klarhet och behag framställa det. Dessa egenskaper, underhållna med forskningens jemna lugn och stilens lika jemna värdighet i hela edert arbete, har Akademien ansett innebära den grad af förtjenst, som berättigar till dess högsta utmärkning. Hon gläds, att se embetsmannens skicklighet så lyckligen förenad med vitterhetsidkarens talang, och hoppas åt den förra en lika rättvis belöning, som den hon genom mig nu räcker åt den sednare.

Herr Schyberg fördes härefter af Sekreteraren till det hedersrum, han vid Akademiens offentliga sammankomster, äger att intaga.

Den mindre Guldpenningen, med samma heder som åtföljer det stora priset, hade Akademien tillagt N:o 5: *Framfarna dagars vittra idrotter, i jemförelse med samtidens;* af hvilken skrift stycken lästes.

FRAMFARNA

FRAMFARNA DAGARS
VITTRA IDROTTER
I JEMFÖRELSE MED
SAMTIDENS;

En tafla i tvenne afdelningar.

AF

HERR JOHAN ERIC RYDQVIST,

JUR. UTR. CAND., AMANUENS VID KONGL. BIBLIOTHEKET.

Skrift som vunnit Heders-Accessit i Akademien 1827.

— — qu'ainsi il y a sans doute des systèmes différens en littérature et en poésie, et que nous devons bien moins donner à l'un sur tous les autres une préférence exclusive, que nous accoutumer à les comprendre tous, et à jouir également de toutes leurs beautés.

SIMONDE DE SISMONDI.

Förra Delen.

Det är en af häfderna bevittnad tillfredsställande sanning, äfvensom ett villkor för den dödliges föreställning om en högre afsigt med varelserna och tingen, att intet tillkommit utan sin betydelse, och att en stigande fullkomlighet, under all vexling och skenbar återgång, dock ytterst utgör menniskoslägtets högsta ändamål. Icke så, att ju det enskilta kan för årtusenden sedan hafva erhållit sitt mått af fulländning; det är tanken, som fortlöper, verldsåsigten, som vidgas och klarnar under årens lopp. Från mörkret och förtviflan stammar den lära, att odlingen skall ha stannat vid en viss punkt i tiden, och att allt hvad som göres dädanefter, är idel oförnuft och barnsligt joller med nya leksaker. Fortskridandet är icke slumpens verk; icke heller blott ett sjelfkärt minne, upprest åt den svage dödliges fåfängliga vilja och skarpt kringskurna förmåga; det är af evighet beslutet, och aftäcker uti allt spåren af sin oemotståndliga nödvändighet. Fåfängt spänner ett menskligt väsende sin arm, att hejda det i full fart löpande verldshjulet. Som en spån på den skummande elfven, i den strida forsen, vaggas man emot sin önskan på tidens svallande haf, och föres med mäktig, fast osedd kraft utmed

de mulna, de stolta, de sorglösa böljor. Genom menniskohand är det dock, som de evärdliga rådslagen skola utföras; ty det oändliga skall i det ändliga få kropp och timlig varelse. Hela verlden är skådebana för dessa dåd och idrotter, dessa stora värf och härliga dater af allt slags art och natur. Men det skulle tyckas, som hade ett folkslag i sänder fått sig uppdraget, att i bildningskedjan vara en sjelfbestående länk, hvilken öfverflyttar en föregående ålders upplysning till ett efterföljande slägte. Alltid har man derföre sett den högsta uppenbarelsen af tidehvarfvets vetande och känslostämning röja sig inom ett inskränktare yttre område, och gemenligen har ett enskilt folk företrädesvis gifvit lif åt det stora verldsspelet. Och man vet ju, huruledes, i längst framfarna dagar, tidens genius ömsevis herrskade än i Egypten, än i Phenicien, än i Österlandet. Men besynnerligen gäller detta om menniskans håg och bemödanden för det sköna. Så skådade man de blida sångmör först träda inom Hellas gränser, och derifrån vända till Rom. Flyktingar der, begåfvo de sig till det äldsta barnahemmet, till solens fosterbygd; men snart äfven der biltoge lagda, tågade de till Spanien och Frankrike. Ett längre besök egnades sedan åt Italien, der små lustfarter företogos mellanåt till England, Spanien och Portugal. I de gamla Frankernes fädernesland slogo de väna så åter upp sitt tjäll, och trifdes der både länge och väl; men när behofvet af en friskare luft omsider begynte spörjas i de bleknade anletsdragen,

styrde de sin kosa åt Germaniens skogar. Men äfven der ville de ej rasta för alltid, och på Albions ö och i det höga Norden sökte de sig derföre i våra dagar en ny fristad, en ny torneringsbana för snillets ridderliga spel.

Den vackra konstens ande har, under sina vexlande vistelser, å ena sidan städse behållit dragen af sitt ursprung; å den andra sidan städse fått ett tycke af den omgifvelse, ur hvilken den framstått. Luftstreck, folkstammens lynne, språk och historiska uppfostran, i förening med tidens odling, ha alltid lemnat sitt insegel qvar. Deri ligger också möjligheten af ett ständigt fortgående till fullkomlighet, att dessa yttringar, under all utvertes mångfald, kunna i det inre sammanfalla, likasom ur en annan synpunkt, under den yttre enheten, invertes utgå i oändliga rigtningar. Väl är skönheten fri och allmännelig; hon bindes ej vid någon rymd inom tankan eller verkligheten; hennes stamträd växer ofvan tiden. Men så upphöjd hon är, så fri hon föddes, måste hon, i sitt timliga framträdande, antaga skepnaden af det, som framkallat henne. Uttrycket i hennes anlete hänvisar derföre på det land, der hon kommit ifrån; färgen och drägten bära vittnesbörd om den jord, der hon uppväxt och är fostrad vorden. På detta sätt kan hon bli, såsom hon är, mångfaldig till utseende, till sina juvelers glans, till sina blommors doft. Men alltid finner man det anborna skönhetsmärket: öfverallt afslöjar hon sin gudom. Vill du derföre

dyrka den dejliga i ett rent hjerta, med en sann känsla, så hembär ditt offer, utan fördom för land, eller tid, eller yttre lägen. Hon fordrar, att du skall älska henne högre, än dina egna små griller, dina egna jordiska afsigter och kära beräkningar. Eljest vill hon ej veta af dina böner och dina suckar, ty kärleken är uppoffring.

Den, som önskar bedömma ett visst tidskifte inom det skönas häfder, måste, om han skall undgå ensidighet, taga ett steg tillbaka till källan, derifrån det enskilta leder sitt upphof. Derifrån ensamt kan förklaringen på gåtan komma: deraf kan man inhämta möjligheten och nödvändigheten af det tillvarande: deraf finna grunden till dess art och yttringssätt. När jag således skall svara på den frågan, om en vitterhet af högre anda och kraftigare inverkan på de menskliga förmögenheterna i våra dagar uppkommit, och, i fall sådant är händelsen, framställa dess förhållande till den, som näst föregick, samt bådas till den antika konsten, anser jag mig ej kunna göra det fullständigt, utan att skrifva vitterhetens pragmatiska historia i smått. Ty äfven det mellanliggande är af vigt, emedan man, utan att känna det, som varit, ej kan fullt inse betydelsen af det, som är. Allt måste tillbakaföras till sjelfva roten af sin tillvarelse. Men man får ofta långväga ifrån uppsöka de obemärkta ådror och källsprång, som bildat den stora elfven. Och hvem förmår omfatta ett sådant mål: hvem i egen person skärskåda allt? En hel lefnad, äfven om

den uteslutande vore egnad deråt, skulle föga förslå, att uttömma detta ämne, hvilket är mer än en mans höfva. Att afteckna allt det utmärkande, under den långa följden af ett mångsidigt skiftande skaldskap, och likväl inskränka sina penseldrag till en liten sammandragen tafla, sannerligen är icke det en svår uppgift. Hvem är den lycklige, som förmår den lösa? Eller rättare, hvem kan lösa den på ett sätt, som tillfredsställer? Sammanträngningen inom knappa gränser gör endast arbetet tvefallt svårare. För att kunna draga säkra slutsatser, är man i allt fall nödsakad, att känna alla försatser i deras vidd; och när man knapphändigt skall meddela frukterna af vidsträckta undersökningar, löper man alltid fara, att antingen icke, eller blott till hälften, förstås. — Under sådana omständigheter blir det kanske mera ursäktligt, om denna afhandling öfverträdt dess första och möjligen rätta bestämmelse af en mindre uppsats, samt vuxit till en vanlig bok.

Då jag nu ämnar i tidsföljd genomgå vitterhetens öden, allt ifrån dess första upprinnelse intill dess närvarande ståndpunkt, bör det förnämligast mig angeläget vara, att egna en dröjande blick åt det, hvilket, till följd af sin natur eller händelsernas sammanträffning, fått en högre betydelse, och verkat på gången af det hela. Ickedessmindre torde allt, som kan sprida ett klart ljus öfver uppkomsten och egenskapen hos det enskilta, äga en rätt att derbredvid blifva i målnin-

gen upptaget, så framt detta enskilta varit af sådan art, att det förr eller sednare gjort sig till allmänt. Början skall då ske med en skyndande öfversigt af de Gamles diktkonst.

Grekerne hämtade sin första upplysning från Orienten, Egypten, Chaldéen och Phenicien; men sjelfve blefvo de vitterhetens äldste idkare. Väl voro tilläfventyrs Hebréerne skalder förr än Grekerne, men synas dock på dessa ej hafva utöfvat något omedelbart inflytande; likasom deras poetiska verksamhet, i sina frukter inom Europa, ej ligger inom vitterhetens omfång. Hellenernes ursprungliga diktverld var Sagan, den ännu obundna fantasiens rike. De gåfvo kropp och själ åt hvarje naturkraft, åt hvarje mensklig böjelse: »hvar enda njutning hade, som Jean Paul säger, i Olympen funnit sitt förklarade Tabor.« Gudarne, med hvilka jordinvånaren kände sig befryndad, vistades öfverallt med honom; de ingåfvo ingen bäfvan; i stället för bot- och bättringsdagar, fordrade de fröjdefester. Mythen var väl således den rymd, som upptog den diktande inbillningens förstling; men ännu vittnade den mera om behof, än om förmåga att skapa. Först när bildningsgåfvan löste sig ur den nationliga samfälligheten, och uppstod såsom söndrad, men sjelfbestående kraft, flödade dess uttryck öfver lyrans strängar, känslans tempeldörrar.

Hos barnet vaknar redan inbillningskraften, men känslan först hos ynglingen, och förståndet blir ej fullt utveckladt förr än hos mannen. Hos

den enskilte, liksom hos hvarje folk öfverhufvud, är förhållandet detsamma; man blir ej skald förr än såsom yngling, och lyriken infinner sig då tidigast. Också är qvädet, bland allt slag af vitterhet, det, som är minst betingadt. Det är liksom ett ofrivilligt utbrott af en poetisk lyftning, och då man blott lemnar sig åt sina egna intryck, så hvarken kan eller behöfver man dervid beräkna andras uppfattning; hvarföre ock, t. ex. hos vilda folkslag, den diktande alstringsförmågan ej söker sig ens något regelbundet versmått, utan rythm och bildspråk allena. Lyriken är derföre i egentligaste bemärkelse poetisk, och är, minst af alla vitterhetsarter, konst. I epiken, eller den till medvetande utvecklade sagan, börjar redan förståndet verka; den är ungdomens öfvergång i mandom: den är en förening af den från barndomen qvarstående eldiga fantasien, samt af känsla och förstånd. Diktaren får ej längre uttala sin egen personlighet; han skall förtälja händelserna i enlighet med verkliga förhållandet, eller så som de bort tima, och han får undertrycka, hvad han dervid erfarit inom sig. I dramat åter spelar förståndet högsta spelet. Der gäller den största menniskokännedom, den största inskränkning, den största beräkning af medlen: der är skalden ställd i ett läge, i hvilket han mera måste göra afseende på andra, än på sig sjelf: han har ett mål utom sig. Han måste tänka på åskådaren; men, hvad som är mera, han får, i ännu högre grad än epikern, tänka sig in i de af honom sjelf framställda karakte-

rer; när epikern blott berättar, huru de handlat, skall dramaturgen sjelf för dem handla.

Fördenskull var det ingenting mindre än en tillfällighet, att Grekernes skaldekonst började med någon Orpheus. De nyvaknade tonerne hänförde alla, och man sade då, att skogar och berg lyssnade till sången, och följde i förtrollning dit, ljuden ledde. En längre tid derefter, och sedan den lyriska sinnesstämningen hunnit ordna sig efter sjelfskrifna lagar, framstod Homerus, en jette bland skalder. Om de snilleverk, som bära hans namn, voro frukter af den bildande andan hos en viss person, eller hos ett visst tidehvarf, är vid detta tillfälle likgilltigt. Sådana vi äga dem, äro de ett helt, och om de liksom omedvetna framklingat ur hjertat af ett helt folk, vittnar detta blott så mycket mera derom, att det sant sköna, i sin fullhet, sjelf ger sig en form, och att öfverhufvud all sinnlig begränsning är endast det inres frivilliga slutenhet inom de skrankor, hvilka det icke vill öfverträda. När man jemför de Homeriska verken med hvad som sedan dess blifvit åstadkommet i samma väg, och finner, att intet sednare försök kan uppgå mot detta äldsta, så skulle man sannerligen vara i begrepp att förtvifla om ett tilltagande inom konstens landamären. Dock kan man lyckligt öfverlåta sig åt den tankan, att hjeltedikten i samma mening, som Iliaden och Odysséen, är ett skaldeslag, hvilket företrädesvis var de gamles egendom och som i sin första utveckling måste äga ett behag och en

fulländning, som ej kan andra tillkomma *). Äfvenledes hafva vi på andra banor afvunnit dem priset. Att eljest afhölja de förtjenster, hvilka utmärka dessa dikter, vore att lemna en beskrifning på ett epos, emedan våra begrepp om ett sådant äro samtligen derifrån hämtade.

Öfverallt inom vitterhetens öfriga område hade Grekerne mästerverk att uppställa, i lyriken, i idyllen, i dramaturgien **). Dock synes mig, att de i den sistnämnda hufvudsakligen skilja sig från oss. Först hvad den theatraliska föreställningen beträffar.

Allt var utkastadt efter en oändligt stor måttstock. Skådebanan, gemenligen omgifven af naturskönheter och beherrskande en vidsträckt utsigt, var rymlig nog, för att hysa en otalig menniskoskara. Spelen, som voro folkfester, uppfördes under bar himmel och vid dagsljus. Kothurnen höjde skådespelarens kroppsliga storlek, masken gjorde hans ansigte större och ädlare, och var så inrättad, att den genom ett språkrör förstärkte ljudet af rösten. Härtill kommer choren. »Den var, så att säga, den personifierade tankan om den föreställda handlingen, det förkroppsligade och i framställningen upptagna deltagandet hos skalden, såsom den samtliga mensklighe-

*) Detta är närmare utredt i sednare delen af närvarande verk.

**) Naturligtvis kunde de ej äga något sådant, som är en ensam frukt af den nyare tiden, såsom romanen, novellen.

tens taleman« *). Hela denna inrättning var beräknad för den offentlighet, som allt ägde i Grekland; men det dramatiska innehållet gjorde äfven dessa åtgärder nödvändiga. Detta gäller både om tragedien och komedien. Ämne till sorgespelet lemnade i allmänhet guda- och hjeltesagan. Himmel-invånarne sjelfve nedstego, för att i egna personer visa ödets lek. Det hade varit löjligt, att innestänga gudar inom en med konstljus upplyst kammare. Desse måste äfven tänkas större och mera idealiske, än menniskor i gemen. De individuela dragen hos en skådespelare kunde ej anstå en gud eller gudinna; ty äfven de qvinnliga rollerna gåfvos af männer. Masken skulle derföre genom konstens tillhjelp förädla och förskona utseendet.

Grekernes äldsta lustspel var ett uppnedvändt sorgespel, och var utfördt efter lika stor skala. Då i sorgespelet nödvändigheten, eller rättare ödet, herrskade, rådde i lustspelet godtycket af den mest luftiga qvickhet. Det var ett fantastiskt gyckel, ett muntert drömverk, som ej lät binda sig af någon ur den vanliga omgifningen lånad sannolikhet, utan fastmer upphäfde verklighetens lagar. Detta ger förklaring på den omständigheten, att den dramatiska konsten var helgad åt Bacchus, emedan lustspelet var diktens rus, skämtets orgier **).

*) A. W. Schlegel, Vorlesungen über die dram. Kunst und Litteratur.

**) Fru Staël, eljest så skarpsinnig och så mäktig af kon-

Alla dessa åtskillnader, så till form som väsende, mellan de gamles dramatiska konst och de nyares, tyckas ådagalägga, att de förre härutinnan kunna tjena de sednare endast till lärdom, ej till efterföljd. Märkvärdigt är, att under det man i vissa länder ställt sig den antika tragedien till ensam föresyn, man likväl i det komiska gått en alldeles motsatt bana. När Grekernes lustspel var en jättestor lek med tankan och inbillningen, och när skalden, under en skenbar ändamålslöshet och godtycklig frihet, omhvälfde hela universum, utan att något yttre eller moraliskt syfte syntes ha framkallat det luftiga skämtet, som vanligen upplöste sig i ett intet, är deremot hos de nyare, synnerligast hos dem, hvilka i öfrigt önskat vara de gamles efterträdare på skådeplatsen, skämtet blott en genomskinlig slöja, som omhöljer ett allvarsamt, ett sedolärande ändamål. Missförstånd, feltag, fåfängliga bemödanden genom löjliga passioner, äro synbarligen blott redskaper, för att uttrycka en moralisk regel, hvadan också sjelfva lärosatsen, i full dogmatisk rustning, ofta gifvits på köpet, och utgjort upplös-

sten att försätta sig i andras lägen, har dock ej fattat andan af Grekernes lustspel, sådant det var hos Aristophanes. At hon mäter det efter samma måttstock, som ligger för Molières komedier, visar tillräckligt, att hon, ehuru genom sitt snille lika mycket man, som qvinna, likväl delte sitt köns öde, att aldrig rätt kunna inse betydelsen af det stort och djerft humoristiska. Men det är ock så gammalt och vant, att likna Molière vid den gamla Greken. Hade man blott besinnat Kellgrens uttryck om jemförelsen emellan Bellman och Anakreon!

ningen, hvilket förvandlar skådebanan från ett tempel för sånggudinnorna till en katheder, och, i förening med den spelande menighetens bugning, är högst lämplig, att förtaga all den villa, dikten skapat, och att i ögonblicket nedrycka en ifrån idéernas himmel.

Bland nyare comici, som skrifvit för theatern, liknar också ingen de gamle, hvad syftningen vidkommer. Väl har Ariosto, mer än andra, bevarat den antika formen, men innehållet är vida derifrån aflägset. Italienarnes vanliga tokrolighet med *Arlecchino*, *Brighella*, *Pantalone*, och andra maskerade figurer uti *Commedia dell' arte* *), är alltför groft tilltagen, för att på något sätt nalkas Grekernes komedier. Molière och Goldoni behandla händelser ur det husliga lifvet, eller det som slutar sig till det hvardagliga. Skämtet är hos dem blott yta, icke grund: allt hvilar på intrig. Detsamma är med de flesta nyare, och bland dem Kotzebue. Shakspeare har egentligen inga rent hållna lustspel; de, som blifvit sådana benämnda, äro ingenting annat, än romantiska skådespel i allmänhet, hvilket äfven kan sägas om Lopez' och Calderons stycken af denna art. Hollberg är i det komiska stundom mera luftig och fantastisk, än moderna dramaturger öfverhufvud, och skulle häruti, men ock blott häruti, möjligtvis komma de gamle närmast **).

*) Schlegel vill, att första grunden till detta slags skådespel bör uppsökas i Fabulæ atellanæ, Romarnes äldsta theater-föreställningar.

**) Walter Scott anser, att Grekernes så kallade nya ko-

De allmänna hufvuddragen af den Grekiska vitterheten kunna sammanfattas under begreppen af enkel storhet, lugn jemnvigt, sinnlig fröjd, behag och fulländad bildskönhet. Lycklige genom omgifvelsens yppighet och fägring, vändes genast deras håg på det vackra. Denna hängifvenhet var ej en enskilt egendom hos vissa idkare och älskare af den fria konsten; den var en lefvande lust hos ett helt folk, en sinnesstämning, som genomträngde hela väsendet af statskroppen. Alla samhällets yrken, alla förlustelser buro deraf prägel. Ingenstädes har en så allmän anda funnits; men den kunde endast vara allmän, och såsom sådan sig bibehålla, derföre att den var så sansad. Grekerne lefde i full och innerlig förtrolighet med naturen, och hon blef deras lärarinna. Aldrig lemnades själskrafterna utan styre, och fördenskull blefvo öfverdrift och utsväfning okända. Allt blef rundadt, säkert, fulländadt. Känslan af sällhet gaf sinnet en lugn, men ändå upprymd författning: belåtenheten gjorde, at själen icke sträfvade efter det, som omätligt är och ej kan uppnås. Lyckans medvetande vållade intet öfvermod, njutningen ingen försoffning: spänstigheten gick ej någonsin förlorad: helsa och lif rådde.

När Grekernes borgerliga välstånd och oafhängighet voro förbi, var det äfven slut med de-

medi, deruti Menander står främst, föranledde tillkomsten af det moderna skådespelet. Han liknar den vid Fransmännens *tragédie bourgeoise.* — Se artikeln Drama i Supplement-bandet till *Encyclopædia Britannica.*

ras harposlag. Intet stort snille föddes eller utvecklades under upplösningen, intet under trälldomen, och Pinden med dess härlighet flyktade så till det stolta *Roma*. Detta hade endast få egna folksägner, och hjelpte sig alltså fram med ett lån från Greklands gudaverld. På egen hand ville det likväl skaffa sig ett herrskap i konstens rike. Till en början fick det sjunkna Hellas till sina beherrskare lemna i arf de skatter, dem det sjelft ej kunde bruka i grafven. Men den lifliga känslan för skönhet var ej i Rom densamma, som i Greklands dalar. Sången växte icke upp ur ärans och yppighetens jord; den var i förstone ett fattigt barn, som endast sökte skydd emot yttre nöd. De äldste skalderne tillhörde de lägsta samhällsklasser. Plautus var en arm dagakarl, och Terentius var en slaf från Karthago. Emedlertid uppträdde efter hand store män, och när den borgerliga friheten kämpade med döden, framstod Cicero. Sällan ha envældets frukter varit för ögonblicket så angenäma och helsosamma, som under Augustus. Han önskade att vara för Rom, hvad Perikles var för Athén, och han blef det. Han var, hvad i sednare tider Ludvik XIV var för Frankrike och Gustaf III för Sverige. Mellan alla rådde också, under nästan enahanda yttre förhållanden, ett slags valfrändskap i handlingssätt och personliga egenskaper. Vid Augusti tid nådde Romarnes diktkonst zenith af sin tillvarelse; men den bibehöll sig icke länge på denna punkt, och fallet blef häftigt. Långt innan Roms murar ramlade, var dess Pind försvunnen. Väl

Väl voro Grekerne i det hela mönstren; men oansedt detta, fick den Latinska diktningen ett eget skaplynne. Man kan, i alla länders litteratur, råka på någon skyldskap mellan olika subjekter. De flesta snillen ha måhända fått behålla ryktet af lysande originalitet, derföre at källorna legat mera fördolda, eller för sednare granskare till och med förgått. Men icke bör man dermed tro sig hafva gjort så stort fynd, att man framspejat några enskilta ställen, som väcka erinringar om en föregångare. Sådana kan man hos alla utspana, om man till behörig kännedom härutinnan ej saknade tillgång. Egendomligheten ligger i den oberoende uppfattningen och behandlingen af det, som förefinnes, äfven om detta förut skulle i konstform uppträdt. Och äro icke då t. ex. en Horatius, en Ovidius, sjelfständige mästare? Ja, är icke till och med Virgilius, i sin AEneis, en helt annan man, än Homerus? Ehuru det der, mer än annorstädes hos honom, är möjligt att upptäcka spår af ett föregående, så kan han dock för ingen del beträdas med en slafvisk efterföljd af ett gifvet föredöme. Hvad olika är ej, bland annat, verldsåsigten och färgblandningen! Den äkta Romerska kraften, upphöjningen och fullheten, som man öfverallt hos honom träffar, äro äfven egenskaper, hvilka ej kunna lånas. Men naturligt var, att den med Grekerne gemensamma mythologien skulle tillvägabringa många beröringspunkter, likasom att dessas öfverlägsenhet i skal-

dekonsten mäktigt skulle verka på den ej företrädesvis poetiskt stämda Romaren.

Det Grekiskt milda, menskliga, hänförande fans ej hos de Romare. Konstglädjen var, öfver hufvud taget, ej hos dessa en ljuf, en saliggörande lek, frukten af en harmonisk stämning. Det synes snarare, som skulle uppgiften, att deras ättfader legat vid en varginnas bröst, i stället för en qvinnas, varit en spådom om hvad hans afkomlingar skulle blifva i tiden. Vild, prålande, förmäten, var ofta fröjden *); herrskare-begäret satte sitt insegel på sjelfva himmelens fosterdöttrar. Men det är just detta, som är dem eget. Ehuru känslan ofta gör uppror vid denna våldsmakt, vid denna omåttliga förhäfvelse, och hjertat fryser under den kalla högtidligheten, måste man dock stanna förvånad, och beundra Romaresinnets storhet. I kärleken till fäderneslandet förenade sig allt. Hjeltedygd, trots emot döden, storsint ädelmod, trohet och heder, voro smycken, dem Romaren alltid bar på sig. Han var skådespelaren på maktens tragiska verldstheater.

Under republikens tider rådde, ej mindre i vältaligheten än i det borgerliga lifvet, en Stoisk moral, hvilken ock väl anstod den medfödda stoltheten. Någon diktkonst i högre mening fans ej ännu, ty Terentius och Plautus voro föga mer än

*) Man erinre sig djurfäktningarna, kämpaspelen, triumftågen.

öfversättare från Grekiskan. Men äfven under Augustus, då antingen den Epikureiska eller Aristippiska sedolären var alla skalders, träffar man, oaktadt den förfinade sinnligheten, samma charakterens majestät, samma förståndets myndighet. Öfverhufvud röjes i den Romerska konsten mera fulländning än omvexling, mera vishet än uppfinning, mera värdighet än värma; och för den romantiskt bildade kan denna trumpna, islupna allvarsamheten, hvilken så ofta lade band på rörelserna, ej alltid hålla en räkning för hvad som gått förloradt genom känslans förhållna uttryck.

Romarne hafva satt efterverlden i skuld hos sig, ej blott för hvad de sjelfve å nyo skapat, utan ock för det de bevarat det ädla depositum, som af Grekerne hos dem nedsattes. Äfven om de gjort sig förfallna till ett och annat *furtum usus*, hvad äro vi dem dock ej skyldige, för att undan förgängelsen ha ryckt så många ovanskliga minnesmärken af mästerskap! Genom förståndets och den sedliga kraftens välde voro de öfver Grekerne, och intyga derigenom sanningen af den satsen, att en viss fortskridning äfven inom vitterheten kan finna rum. Men ingalunda är jag med om, att lemna dem det allmänna företräde, i poetisk hänsigt, som af många och till och med af Fru Staël blifvit dem tilldömdt.

Dessa få och flygtigt uppdragna grundlinier torde göra tillfyllest, att förklara andan af de gamles skaldarmål. Storhet, vis måtta i allt, jemn fördelning af värma, af skugga och dager, full-

ändning i form, tyckas vara förtjenster, dem intet folk till den grad, som de, hunnit sig tillegna. Kanske är dock deras obundna skrifart, framför allt annat, oefterhärmlig. Jag vill ej nämna deras egentliga vältalare, utan blott deras prosatörer i gemen, hvilka till stil voro fullkomlige konstnärer. Hvar finnes hos de nyare något, som kan motsvara föredraget hos Greklands och Roms yppersta historieskrifvare? Hvilken ledig, hvilken lefvande framställning, hvilken säker, jemn och gedigen stil! Intet ord kan förspillas, intet ditsättas. Scott har gått långt i föredragets enkla hållning och åskådlighet; så äfven Irving; båda likna mycket de gamle. Äfvenså Göthe och visse bland Frankrikes nuvarande prosatörer. Men naiveteten finnes ej hos dessa i så rikt mått. Möjligen vore Sturleson den ende, som i denna punkt kunde bjuda de gamle spetsen Han är hel och hållen en Nordisk Herodotus. Förtjensterna hos en Macchiavelli, en Müller, en Heeren, ligga ej inom detta område. Snarare blifva de gamle häruti efterträdde af Englands stora häfdatecknare, och bland dem synnerligast af Robertson.

Vi lemna nu för en stund de gamle, för att tillse, hvad de nyare verkat till befrämjande af det skönas välde, och huruledes de uppfyllt sitt kall att vara, såsom skalden säger, »tidens fideicommissarier.« Vi träda då in i en alldeles ny verld, hvilken med den förra äger intet eller litet gemensamt. Olikheten är så i ögonen fallande, att den aldrig undgått någon vettig. Man har

uttryckt den genom vissa särskiljande konstord, hvilka likväl, tagna i sin vanliga bemärkelse, ej varit nog träffande och omfattande, för att fullkomligt täcka begreppen af det, man derunder velat förstå. Den allmänna fördelningen af *antik* och *modern* afser endast tiden. Grekers och Romares skaldekonst, liksom all annan, hvilken, efter de antagna grundsatserna, med deras varit enlig, ha Italienare och Fransmän kallat *klassisk;* den som, oberoende af den antika, af de nyare folkslagen alstrats, ha Tyskarne benämnt *romantisk*, emedan dess upprinnelse förskrifver sig ifrån det romaniska språket, eller det, som uppkom af det Romerska folkets blandning med de Germaniska stammarne, samt desses med Araberna. Schiller utmärkte den öfverrådande rigtningen genom *naif* och *sentimental*, A. W. Schlegel genom *plastisk* och *pittoresk*; hans broder genom *skön* och *intressant;* andre annorlunda. Dessa gränslinier kunna, såsom stödpunkter för tankan, vara lämpliga; men till alla delar träffa de icke in på föremålen. Hvad finnes til ex. för sentimentalt hos Ariosto, Cervantes, Scott? Hvad för pittoreskt hos Petrarca? För intressant *) hos Klopstock? Och tar man romantisk i dess historiska betydelse, så kan det icke lämpas på det egentliga Norden i gamla tider, ty hvarken språk eller anda i diktning vittnar om något romaniskt ursprung. Jag vill här ej öka antalet af techni-

*) Detta ord, liksom de öfriga, bör tagas i sträng konstmening, ty eljest blefve alle Roms och Greklands store skalder intressante.

ska bestämningsord, helst man i allt fall ej med dem kommer långt i bevisningen. I det stället vill jag försöka, att gifva en allt ifrån begynnelsen gående framställning af de nyares vitterhet, och ständigt hålla den vid sidan af de gamles, på det man må inse, i hvad mån den förra frånträdt den sednare, och hvad hvarderas lynne är. Jag gör det så mycket hellre, som, mig vetérligen, ingen förut gjort det *).

Det var folkvandringen, hvilken i Europa omskapade diktens verld, så väl som den verkliga. Romuli thron hade länge svigtat: sångarljuden hade dessförinnan bortdött. Omsider föll VestRom. I sin graf beherrskade det likväl de södra länderna med sitt tungomål. Latinen var Religionens, vettenskapens, konstens språk; ännu i nionde seklet diktades till och med folksånger

*) Jag vill dock här afbörda mig en stor förbindelse. Simonde de Sismondi har i sitt verk: »*De la littérature du midi de l'Europe*,« ett arbete, hvilket icke nog högt kan uppskattas, i många delar tjent mig till ledning, i synnerhet hvad angår den Provençaliska, den Spanska och Portugisiska litteraturen, den jag sjelf endast ofullständigt känner. En man med hans grundlighet, granskning, oveld, klarhet och angenäma föredrag, hvad skulle han ej göra verlden för tjenst, om han, såsom han lofvat, jemväl behandlade Tysklands, Englands, Sveriges och Danmarks vitterhet, och äfven sitt eget fäderneslands? Hvad jag hos honom skulle tillönskat, är att han, vid beskrifningen af den romantiska konstens utveckling, anställt jemförelse med Greker och Romare, äfvensom med Nordens folkslag, af hvilkas författare han endast flygtigt omtalt Shakspeare.

derpå. Skaldens konst, ej mindre än all annan bildning, hade stannat hos de lärde, och räknas kunde desse. Aganippens fordom rena vågor började grumlas, och afsatte i bottenfall de partiklar, hvilka, genom den förlorade ungdomsfriskheten, blifvit upplösta. I Norden var det annorledes. Der behöfde man ej låna främmande ljud för egna tankar och känslor. Redan då Romarväldet ännu var som tryggast, hade de öster ifrån komne folkstammarne dragit åt Thule. Andre tågade sedermera åt Skottland. Deras barder slogo sina harpor i stridens dån, bland spjut och hillebårdar; skaldeblod flöt öfver strängarna. Länge satt *Ossian* ensam och qvad på granitens häll, i Högländarens dimmiga, hemlighetsfulla nejder, och sörjde öfver den sjunkna hjelteåldern och den försvunna storheten. Tigmoras salar och Selmas ekgröna borg ljödo kärlek, ära och tapperhet; men sånggudinnan satt der i djupaste sorgdrägt, kinderna voro bleka, tårar tindrade i ögat. För oss låta nu dessa sånger såsom ljuden af en harmonika; själen blir angenämt skakad af de nästan öfvernaturliga tonerna, och man önskar att förlänga detta tillstånd, så länge man kan stå ut dermed; men de veka nerverna kunna ej fördraga det i längden *).

I det åldriga *Skandien* växte också skalder opp, och *Island* blef sångens ö. Harposlagen derifrån voro höga och majestätliga, såsom Ossians, men icke så klagande. Det sjöngs äfven om sto-

*) Kellgren talte derföre om »Ossians evigt samma.«

ra bragder, men tonerna voro icke veka, icke trånande. Skalden ägde ock kunskap om det djupa och förborgade; han förstod »galder« och »fordna stafvar« och »Gudarnes runor«. Vi ha hört talas om Starkotter, om Erpur, om Brage den gamle, och många med dem. Konungar sjelfve idkade sångens konst, hvilken sades »från Gudarne komma.« Ragnar Lodbrok qvad sitt Bjarkamal, der han i ormgropen väntade på döden. Vid Harald Hårfagers och Olof Skötkonungs hof satt skalden i högbänk gent emot Konungen, och hölls i stor ära. Öfverallt var han en välkommen gäst. Thormoder Kolbruna Skald, sedan han sjungit till sin Konungs pris, ryckte pilen ur hjertat och dog.

Den obundna berättelsen var äfven hos våra ättfäder stegrad till konst. Den var ett offentligt nöje i Konungaborgen och folkförsamlingen. Den blef grunden för den skriftliga sagan.

Det österländska ursprunget förråder sig både i Ossians sånger och i de gammal-nordiska, fastän den olika omgifningen gjort färgen mycket åtskild. Det djupa och öfversinnliga i begges anda; det djerfva, ofta vidunderligt bålda, särdeles i den Nordiska mythen, hänvisar allt på Östern. Sjelfva den Göthiska byggnadskonsten, ehuru yngre än poesien, bär minnen af Orientens. I båda ser man mera det stora och förvånande, än bildningens finhet, rundning, afslutning. Tempeltornet synes som en afkomling af Pyramiden. Det ligger samma idé för beggedera. Men på

Morgonlandets Sångmö, när hon nedsatte sig i Vesterns nordliga trakter, och erfor verkningen af ett annat luftstreck, en annan samhällsanda, ett annat yttre villkor för lifvet, måste ock anletsdragen efter hand synas ombildade. — Vidare skall man utan tvifvel finna det eftertänkligt, att hvarjehanda plägseder, hörande til diktens ädla yrke, voro i Nordpolens grannskap i det närmaste desamma, som, en lång tid derefter och sedan ett nytt skick i Norden inträffat, uti vår verldsdels sydvestra länder, utan att ändå någon närmare gemenskap emellan så aflägsna trakter tyckes ha varit för handen, åtminstone at dömma af öfriga bruk och sångens samtliga rigtning på båda ställena. Så följde skalderne sina Konungar i striden, och vistades, mestadels komne från Island, vid de Nordiska hofven, på samma sätt som Troubadourerne hos Castiliens och Arragoniens furstar: så utsattes belöningar för den, som bäst qvad och bäst förtäljde, på samma sätt som i Frankrikes och Spaniens riddarborgar. Äfven detta vittnar om ett gemensamt hemland, ty förhållandet var i dessa delar enahanda i Arabien, derifrån den Provençaliska diktkonsten till en del kommit.

Icke mindre förtjenar det uppmärksamhet, att vi hos våra äldsta förfäder upptäcka en skymt af rim, — också en hemgift från Österlandet. Det fans nemligen allitteration, eller motsvarighet af begynnelse-konsonanter. Detsamma förekommer ofta i de orientaliska språken, synnerligast i Hebreiskan.

Nordmannaharpan, i äldsta tider, klingade om Gudar och »hjeltar som från Gudar komma.« Mythologien var med dess väsende sammanväxt, var dess lif och själ. Derföre när Christendomen fordrade en skilsmessa, utsinade den gamla Nordiska skaldeådern, ty hjertat var tomt, pulsarne hade stannat. I *kämpavisan*, som var en kolossal lemning från hedna tider, visade sig denna brytning emellan den hedniska och christna öfversigten af lefnadens bestämmelser. Derföre blef ock denna skaldeart så öfverdrifven och vidunderlig. Den öfvergick omsider i *riddarvisan* eller *romansen*, som framdeles skall behandlas. — Att den Nordiska gudasagan icke, i likhet med den Grekiska, kunnat, under en konstens högre utveckling, gifva ämne till poetisk behandling, ligger helt enkelt deri, att Grekerne alltid bibehöllo sina uräldsta mythiska föreställningar, då deremot hos oss en ny gudalära omskapat det högre lifvet. Den Grekiska mythologien var sinnlig och således poetisk; den Nordiska var detta långt mindre, och var derjemte för vild, för litet bearbetad till formen, för at bli ett tjenligt föremål, åtminstone för de bildande konsterna. Att poesien, i inskränkt bemärkelse, eller den egentliga skaldekonsten, mäktar tillegna sig en viss del af denna äldsta fabelålders egenheter, är tillfredsställande ådagalagdt i det ädla sångstycke, hvars ovanskliga, skönheter förmått en arfving af Europas stoltaste kronor, att lära sig vårt tungomål.

Den Skottska och den Skandinaviska diktens

hvar för sig sjelfständiga rigtningar träffa i ingen hufvudsaklig punkt in med den så kallade klassiska forntiden. Svårt är att bestämma, hvilketdera skiljer sig mest derifrån, väsendet eller formen. I båda var en annan måttstock nedlagd, en annan åsigt fattad. Strålarne bröto sig annorlunda. Hos Greker och Romare fans det en fullkomlighet i det ändliga; hos de andra en ofullkomlighet i det oändliga. På ena stället röjdes en nedgång från himmelen; på det andra en himmelsfärd. Men Gudarne blefvo lättare menniskor, än menniskorna Gudar. I en Grekisk pelargång finner tankan en tillfredsställelse, derföre att föreställningen är begränsad, och inom den henne anvisade rymd träffar, hvad hon söker. Deremot sträfvar den Göthiska tornspiran emot stjernefästet, och klyfver luftvågorna med en ouppfylld längtan. Själen känner sig lyftad åt det högre, men den njuter ingen hvila; dess mål är icke hunnet. Skaldekonsten företer enahanda förhållande.

Under det man, i de Nordliga delarna af Europa, stämde ett eget strängaspel, låg deremot, i de Sydliga nejderna, sångmön länge på paradsäng, och väntade endast på den sista hederstjensten, för att komma i det tysta. Vettenskapen hade så att säga ingen, åtminstone omedelbar, inflytelse på det egentliga folket; ty man kan väl med skalden säga, att dess »dagligt allehanda skrefs i chiffer.« Det främmande Romerska språket, och den antingen mystiska eller skarpt

dialektiska formen, tillslöt kunskapens tempelportar för en hvar, som ej hade till dem den hemliga nyckeln, eller genom en trollformel kunde få dem att springa upp af sig sjelfva. Under allt detta såg man en ny sol uppgå i de trakter, der den först skänker dagen. Det uppsteg i åttonde seklet hos Profetens ättlingar ett tretal af regenter, hvilka gåfvo sakerna en ny ordning, och desse hette Al Mamoun, Haroun al Raschid och Al Mansur. Grekiske författare, särdeles vetenskaplige, drogos upp ur grafven. Hågen rigtades åt bildningens mångfaldiga grenar: Muserna sjelfva tycktes ha upprest Khalifernas thron.

Araben var mästare af alla de länder, dädan upplysningen först kommit till Grekerne. Magernas hemland, Chaldéen, det yppiga Egypten, Mindre Asiens leende stränder, — alla måste skatta till honom, ej blott med jordens alster, utan ock med hvad de ägde för en högre lefnadsordning. Den nya eröfraren samlade och tillkände sig allt, hvad de kufvade folkslagen hade af skönt och underbart. Säll genom rikdomens håfvor, hastigt flyttad från råhetens tillstånd till magt och vällefnad, öfverlät han sig, med sin ärfda hetsighet, åt tusenfaldiga njutningar; han aftvingade lifvet så mycket, ja snart sagdt mer, än det på vanliga vägar kan gifva. Inre angenäm sysslosättning var ej det, han minst efterstod. Hvad förståndet vet, hvad hjertat känner och anar, hvad inbillningen målar, allt skulle läggas såsom ett offer för hans fötter. Öfverallt, i käns-

lans, i tankans, i fantasiens herrskaper, medförde han sitt lynne, sina begär. Slösare med själens krafter, lika väl som med kroppens, var han aldrig nöjd med det måttliga och sedvanliga. Lifvets bägare skulle för honom städse vara rågad, och ändå ville han tömma den i botten. Spekulationen blef för honom en njutning, och han behandlade den såsom sådan. Uppfinningsrik, spetsig, djupsinnig, som han var, likade det honom, att på oändliga vägar blixtra igenom vetandets rymder; dock samlade han ofta moln, der det borde vara klarhet. Såsom snillrik lärjunge af Aristoteles, gäldade han åt Vesterlandet sin skuld för hvad han derifrån fått, och blef så i sin ordning Scholastikens grundläggare. Honom har man at tacka för mycket af det rent vetenskapliga nit, som rådde hos medeltidens tänkare, och hvilket han befordrade genom bekantskapen med Grekerne; men man har äfven honom till en stor del at skylla för det onödigt klippska och spetsfundiga, för denna tankans sjelfförlustelse, ja sjelfförgudning, som i synnerhet tillhörde de scholastiska filosoferne, och hvilken sedermera, lik en ond ande, sväfvat öfver kunskapens haf. Uti den sköna konsten var han alldeles samme man; lika fyndig och rik, men lika utsväfvande. Något så djerft, fint, läckert, sinnrikt, träffar man till den grad ej hos några, som hos de Österländska skalderna. Kärleken är den sträng, hvilken de helst anslagit. Man skulle knappast vilja tro, att i de länder, der Evas vackra afkomlinlingar säljas till slafvinnor, detta förhållande vore

möjligt. Ännu mindre torde man föreställa sig, att just detta ridderliga galanteri, denna nästan i religion öfvergångna aktning för qvinnan, som så eget utmärker de nyare folkslagen ifrån Greker och Romare, förskrifver sig ifrån Orienten. Men den sköna är der ömsom slafvinna, ömsom gudinna. Det är med henne, som med Roms Kejsare, hvilka upphöjdes till gudar, när deras makt var all. Muselmanens harem är lika väl ett tempel för det sköna, som ett fängelse. Det är ensamt egnadt åt öfverflödet, konsten och nöjet; alla hvardaglighetens bekymmer och lägre omsorger blifva derifrån på det sorgfälligaste aflägsnade. Blomstergården och konstarbetarens verkstad måste erbjuda åt den dyrkade, hvad bäst och skönast de besitta, under det sångaren, spelmannen och bajaderen lemna sina köpta hyllningsoffer.

Den Österländska skaldekonsten var hos Araberne hufvudsakligen *lyrisk* och *didaktisk*. Perserne ha deremot haft en hjeltedikt, Schah Namah, af Firduzi. Men om de förre ej hade någon egentlig epik eller dramatik, så hade de ett vitterhetsslag, *sagan*, som lånte den enas form och företrädde den andras ställe. I *Tusen och en natt* ha vi en samling af sådana sagor. De underbara berättelser, vi hört i barndomen, härstamma, de flesta, från Araberne. Hvem har ej i sina första dagar blifvit gungad på dessa hemlighetsfulla vågor, som bära till okända, i ett långt fjerran belägna länder? Och hvem flyttar sig ej

gerna för en stund tillbaka till den tid, då hoppets oförstådda gyckelbilder spelte i hågen, vidgade den inskränkta synkretsen, och förespeglade tusen artiga saker: då en oskyldig ärelust, ett enfaldigt begär efter äfventyr, lifvade det ur sin rosenknopp nyss uppslagna ögat, med tankan på stora, på ädla bedrifter, i mandomens dagar? Och hvem är af lifvets maktlösa sträfvan så förtryckt, att han ångrar dessa stunder? För många af dem ha vi Österländningen att tacka. *Sagoberättaren* var hos honom ett slags skådespelare. Han samlade folk omkring sig på torg och offentliga ställen. Med den hänförande dikten, föredragen med stor konstnärsförmåga i åtbörd och ton, afpassad efter tillfällets behof, förljufvade han seraljens enformiga nöjen, vederqvickte den sjuka, skänkte den sömnlösa hvilan åter. Han blef förebild för Fransmännens *Conteur* och *Menestrier*, samt Italienarnes *Improvvisatore;* han var ej långt ifrån hvad den Isländske *Thulr* hos oss var i fordomtima.

I hänseende till sagans ämne voro Araberne olika både våra gamla stamfäder och de syd-Europeiska folken. Ty i stället att behandla krigarens dater, sysslosatte Araben sig med beskrifningen af fredliga idrotter, konster, slöjder, handel och sjöfart *). Athene var ej hos dem på en gång vishetens och krigets gudinna. Men lika vil-

*) Ett undantag gäller för Boccaccio. Äfven i afseende på föremål för behandling, bevisar han sin slägtskap med Araberne.

ligt öppnade sig en trollkrets af féer och andar för den af husliga yrken upptagne mannen, som för den, hvilken på slagfältet svängde sin ystra fåle.

De Österländska skaldernas förnämsta dygd och fel är lust för yppighet och nyhet. Att vara ovanlige, öfverraskande, förvånande, är deras sak; derföre äro de oftast öfverdrifne. Man blir, genom den outsägliga rikdomen af kostligheter och balsamiska rätter, öfvermättad; ljuset är derjemte så starkt, att ögat bländas, luften så varm, att hjertat blir beklämdt. Denna öfverkraft har fortplantat sig hos de af sednare tiders skriftställare, hvilka diktat öfver Österländska föremål, till ex. hos Oelenschlæger i dess *Aladdin*, hos Moore i dess *Lalla Rookh* och *The Loves of the Angels*. Troligtvis skall mången med mig finna det märkligt, att då Arabernes intellektuela själsodling i begynnelsen framkallades och närdes genom de Helleniska lärdes arbeten, de vise Greker likväl, i konstens herradöme, icke i någon mån fått tjena till eftersyn och rättelse. Men yttre omständigheter förklara detta. Natursanning, noggrann utveckling af charakterer, af historiska händelser och borgerliga förhållanden, kort, framställning af det, som från det verkliga lifvet lånar sin grundval och erhåller sin betydelse, — huru vore den möjlig i sådana stater, som Österlandets? Envåldsherrskaren ser ej med goda ögon, att den moraliska kraften hos andra utvecklas: han vill hellre, att hans undergifne, i den stund

de

de lemna oket, vistas i rymder, som ingen likhet äga med omgifningen. Trälen önskar ej heller, att på något vis blifva påmint om en ställning, som är honom en plåga; han föredrar, att bli förlustad i en helt och hållet fantastisk verld, och genomlefva en villa af lycka, hvaraf han saknar äfven skymten i verkligheten. Den brännande solen, den slösande växtligheten, det obegränsade öfvermåttet af naturens och konstens skatter, allt inger en öfverretning, en stegring, som slutar med öfverdåd. En för högt drifven njutning vållar förslappning: fördenskull fans Arabernes namn blott en liten tid antecknadt i diktens häfder, och man har sedan dess aldrig hört af dem mera.

Det bör ej lemnas oanmärkt, att rimmet, som en kort tid derefter vann burskap i Vesterlandet, förut fans hos Araberne, och troligen derifrån lärdes. I Arabiskan träffar man ofta ändelser, hvilka i verserna motsvara hvarandra. Konsonanterne äro dock, såsom alltid i Österländska språken, hufvud-beståndsdelen. Hos Troubadourerne *) förlades genljudet deremot i vokalerna, hvilket väl hade sin grund i den öfvervigt, desse haft i alla språk, som uppvuxit på Romersk botten, med undantag af Engelskan, der ock det Germaniska elementet står i jemnt förhållande till det Latinska. Sedermera skulle det finnas mot-

*) Hos dem träffas ock, fastän i mindre grad, allitteration; äfvensom det förekommer assonans eller vokalrim i våra gamla folkvisor.

svarighet både i vokaler och konsonanter, såsom i Munkarnes rimmade Latin.

Utom det värde, den Arabiska diktningen i och för sig sjelf äger, intar den i vitterhetens historie ett lysande rum, i anseende till det stora välde, den utöfvat på den nyare konsten, åtminstone i de södra länderna, åt hvilken den gifvit så till sägandes hela dess ursprungliga charakter. Först meddelade den rigtning åt den provençaliska poesien, der vi igenfinna galanteriet, tankans spel med ord, känslans finhet, kärlekens rus; den har hel och hållen nedlagt sitt lynne i den äldre Franska och Italienska, samt hela den Spanska skaldekonsten.

Araberne hade i sitt hem upphört att dikta, och i vestern låg ännu all konst i lägervall. Likasom genom ett trollslag vaknade en ny sångverld. Ridderskapet var dermed samtidigt, och gåf den sin anda. I Provence och Arabernes välden i Spanien, dit desse medfört diktens gudaspel, tändes hastigt denna eld, och, lik en elektrisk gnista, genombäfvade den snart hela det södra Europa. Den poesi, som häraf uppkom, benämnes den *Provençaliska* *). Hvad som i synnerhet befordrade den, var dels Toledos eröfring i 11:te århundradet, dels korstågen. Den förra ökte gemenskapen mellan afkomlingarna af det gamla Romerska folket, samt de Germaniska

*) Det gifves i våra dagar skriftställare, som påstå, at den Provençaliska diktningen ursprungligen förskrifver sig från norra Frankrike. Se härom noten till Trouvère.

stammarna och de eröfrande Araberne. Denna blandning föranledde ett eget språk, *la langue d'Oc*, såsom det kallas, och man finner, synnerligast i Spanskan, ännu spår af alla tre elementerna. Araben, såsom innehafvare af all bildning i Vesterländerna, blef, i det enskilta lifvet, lärare för Riddare och Prinsar; han blef äfven, i stort, lärare för hela folkslag. — Dernäst verkade korstågen, som satte alla i ett slags rus af hänryckning. Riddarväsendet, hvilket tillvar hufvudsakligt inom idealernas rike, och nästan endast genom sitt öfverdåd tillhörde verkligheten, var dock i dessa dagar en räddande engel, som befriade från feodalismens förtryck och förslafvande anda. Själens vingar miste sina band, och kunde klyfva luften i de högsta rymderna af himmelen. Korstågens heliga mål upplammade Riddaren, och höjde honom öfver den nesa, till hvilken han var dömd af tiden. I kampen för den sak, åt hvilken han offrade lif och välfärd, fick tankan ett friare spelrum, en renare luft, att lefva uti. På vapenplatsen vid den heliga grafven, i fejden kring Spaniens riddarborgar, i den fredliga salen, under orangens skugga, — öfverallt var skalden. Han firade i sina *sirventes* bardaleken, i sina *chanzos* kärleken. Troubadouren med sin cittra var, hvad Riddaren var med sitt svärd, Scholastikern med sin slutkonst. I diktens tornerspel *(tensons)*, vid Prinsars och ädla fruars hof *(cours d'amour)*, stridde man med Phœbi pilar lika tappert och skickligt, som korsdragaren gjorde mot Saracenen, som den lärde i

kathedern. Qvinnans låf var målet för täflingen; hennes bifall priset för segern. Snillets finaste konstgrepp, inbillningens gladaste påhitt, blefvo härvid uppfordrade, känslans ljufvaste aningar uttryckta.

Medan folken voro försänkta i fåkunnighet, inskränkning, sedeslöshet och inbördes sköfling, — utan lagar, utan modersmål, utan kärlek för något högre — gaf chevaleriet, i förening med den provençaliska vitterleken, ett ombytt skick, ett nytt och ärbart utseende åt det ur dvalan uppvaknande slägtet. Riddaren och sångaren lågade båda för »tapperhetens höga värf och kärlekens ljufva sysselsättning«, såsom det heter i *Amadis de Gaule;* äran var deras allt. Kärlekens mysticism var, såsom förut är förmäldt, ett barn ifrån Österlandet, der blodet är varmare, inbillningen mera hetsig. Men den retliga, snarstickna hederskänslan, hvilken från riddarlifvet öfvergått till sednare tider, härstammade ock från Muselmanen, som är misstänksam, svartsjuk, häftig och hämndgirig. Den fanns, såsom sådan, ej hos Greker och Romare. Den höge Achilles, som var en halfgud af storhet och kraft, fördrog de skymfligaste tillmälen, utan att bjuda till envig, då en späd knape deremot ej tålte en halfdragen suck, en den lindrigaste beredelse till förolämpning, utan att slå på värjfästet. Icke mycket annorledes var det hos våra gamla ättfäder, hvilka manade till holmgång i tid och otid. Detta ursprungligen vackra bruk, som härledde sig från

stränga begrepp om ära och mannaheder, ehuru den sedan urartat till en löjlighet, skall väl under en ädlare bildning upphöra såsom våld-sed, helst Riddarens utvertes omgifning ej mera är till finnandes, men grannlagenheten om yttre värdering af likar är dock så sammanväxt med de nyare folkens åsigter och historiska minnen, att den troligen ej förr utplånas, än de sjelfva gå under.

Troubadourens skaldskap var något i Europa alldeles nytt. Dess väsen var kärlek och galanteri. Det var så att säga mera en produkt af tidehvarfvet, än af den enskilte. Få namn äga vi qvar af Troubadourerne; och hvad desse frambragte, stod genom sitt artistiska värde ej särdeles högt. Poesin låg ej så mycket i skaldestycket, som mera i den lyriska stämningen hos folket, hvilken i sången uttrycktes. Det var liksom Eolsharpor öfverallt varit uppställda, hvilka blott behöfde en lätt vind, för att bringas till ljud. Det fans ännu ingen konst, ingen efter lagar regelbunden, af studier danad och sammanhållen diktning; det var blott en sväfvande klang, som omedveten dallrade i luften, och smekte örat just genom denna oberäknade, liksom af slumpen åstadkomna harmoni. Men sådant måste i längden blifva enformigt, emedan det allmänna, för att bli omvexlande, alltid måste ordna sig till enskilta bildningar. Troubadouren var dertill utan kunskaper; ofta till och med beröfvad insigt i innanläsning. All sin od-

ling hämtade han från den personliga umgängelsen med Araben. Intet skapande snille infann sig. Sångens heliga arfvedel blef hos *Jongleuren* ett minnesverk, och urartade snart till handtverk, till taskspeleri och gyckel: Sånggudinnan blef en dansande slafvinna hos den rike och mäktige. När man begärde betalning för ett muntert skämt, ett godt infall, — farväl då med glädje, med hänryckning! Väl inrättade man i 14:de seklet konservatorier för provençalisk diktkonst*): man utsatte blomsterpris för den bästa sången: vid Floras högtid skipade man kärlekens lagar *(loix d'amour)*, såsom det än i Frankrike är sed; men dermed stod dock ej den bortgångna andan att återkalla. Troubadourens konst dog med hans språk, och hvem sörjer ej deröfver, att det sköna tungomål, på hvilket besvärjelse-sången först hördes i det insomnade Vesterlandet, skulle försvinna så, som hade det aldrig varit, och att man i de skilda länder, der det ännu till en del fortlefver såsom munart, skall rodna att uttrycka sig med de ord, som en gång utgjorde Europas ära och förtjusning?

Troubadourens cittertoner hade förklingat, och ingen fans, som uppfångat de långsamt bortdöende ljuden. Men diktens spel hade derförinnan flyktat till de nordliga delarna af Frankrike. Picardie, Normandie och Bretagne voro hufvudsäten för ett nytt slag af diktning. Andra

*) *L'Académie des Jeux floraux* i Toulouse och *Academia de gaya Ciencia* i Barcelona;

strängar anslogos, andra konstnärer suto vid instrumentet. Den på äfventyr begifne Norrmannen ströfvade verlden omkring. Återvändande från Damas, Bagdad och Constantinopel, der då för tiden bildningen hade sina husgudar, hemförde han i egen person Österlandets rika förtrollning. Skandiens Kämpe, den södra Riddarens föregångare i mannadat, i trofasthet, i ärelust, i qvinnodyrkan, nedsatte sig så i Norra Frankrike, i England och på Sicilien. Skalden hette på förra stället *Trouvère* *). Kallades ock *Con-*

*) Sedan detta skrefs, har jag fått tillfälle, att i *Edinburgh Review* för 1825 se en recension af *Lays of the Minnesingers*, i hvilken afhandling, man, på grund af Schlegels, Görres, Tiecks m. fl. i sednaste tider företagna undersökningar om Provençaliska litteraturen, söker i vissa delar kullstörta de hypotheser om densamma, hvilka blifvit uppställda af Sismondi, Ginguené och andra. De tvenne sistnämnde tillerkänna nemligen Araberne en stor inflytelse på Troubadour-poesien. De Tyske vedersakarne, och med dem Engelsmannen, påstå deremot, att samma vitterhet utgått omedelbarligen från Norden, och först framträdt i norra Frankrike, och icke i det södra och i Spanien. Det är svårt för den, hvilken, såsom jag, ej haft tillträde till Spaniens, Frankrikes och Italiens Bibliotheker, att härvid inlåta mig i uppenbar fejd. Några anmärkningar torde dock vara tillåtliga.

Det väsendtligaste af den Engelska skriften består i försöket, att vederlägga Sismondis sats, det Toledos eröfring och Korstågen betydligt inverkat på Troubadourernes vitterhet. Raynouard skall nemligen ha upptäckt ett provençaliskt poem, hvars ålder uppstiger på andra sidan om år 1000. Vidare sägas berättande dikter, sedan mycket aflägsna tider, funnits på den Nord-

teur, *Fablier*. Språket, som der rådde eller det Wallonska, benämndes, till åtskillnad från Pro-

Frankiska brytningen af det romaniska språket (*le Roman Wallon, la langue d'oui*) o. s. v. — Först bör anmärkas, att Sismondi aldrig påstått, det provençaliska litteraturen ledde sitt ursprung från de tvenne åberopade historiska tilldragelserna; men väl, att densamma genom dem blifvit mera utvecklad, och fått en individuel charakter; hvilket ej heller vedersakarne helt och hållet bestrida. Ehuru jag, i punkten om Trouvèrernes förhållande till Troubadourerne, skulle hos Sismondi önskat mera klarhet och reda i tankeföljd, angifver han likväl temligen tydligt, att källan till Trouvèrernes skaldekonst bör sökas i Norden. Han yttrar ju, att den äldsta roman-cyklen, som handlar om Kung Arthus och hans hoffolk, Genievra, trollkarlen Merlin, Riddarne Tristan, Lancelot du Lac m. fl., härstammar från Norrmännen. Törhända dock någon jemkning behöfves vid Sismondis uppgift, att Trouvèrernes litteratur var, såsom först tillkommen i 12:te århundradet, ett sekel yngre än Troubadourernes.

Vigtigt är, att skilja mellan den provençaliska och Normandiska diktkonsten. Den förra kan svårligen vindiceras från Norden. Den var hel och hållen lyrisk; men lyrik, i egentlig mening, fans den tiden ej i de Skandinaviska länderna. Andan ger ock föga anledning till en sammanställning. Deremot synes det afgjordt, att den Nordiska poesien haft stark inflytelse på den Normandiska eller Trouvèrens. Ämnet är i många delar detsamma: hjelte-bedriften, kärlekens allmakt och försakelse. Aktningen för qvinnokönet är de Nordiska stammarna egen. Den ömhet, den längtan, den saknad, som en sann kärlekskänsla inger, spörjes hos dem redan i äldsta tider. Derom vittnar t. ex. Harald Hårdråde's sång öfver sin försmådda kärlek till Elisabeth (se vidare Inträdestal i Vitt. Hist. och Ant. Akad. af F. M.

vençalskan *(le Roman Provençal, la langue d'Oc)*, *la langue d'Oui* eller *d'Oïl;* på lika sätt som Italienskan kallades *la langue de si*, och Tyskan *la langue de ya* (allt efter olika uttal af interjektionen *ja).* Provençalens *cours d'amour* motsvarades af Trouvèrens *puys d'amour* och *gieux sous l'ormel.* Diktarten var nästan uteslutande episk, i motsats mot Troubadourens. Alla större arbeten kallades *romans.* I Schwaben, under de sednare Hohenstaufernes regering,

Franzén). Denna qvinnodyrkan var dock helt annat, än Troubadourens utsökta courtoisie, sirliga påhitt och elegance. Det egentliga ridderliga galanteriet fins ej förr än i Riddarvisan, hvilken är några århundraden yngre än *chanzos.* Det tyckes vara en återverkan af det Södra Chevaleriet på den Nordiske Kämpen. — Med allt detta, kan jag emedlertid ej häruti gå så långt, som Capefigue (i *Essai sur les invasions maritimes des Normands dans les Gaules;* Paris 1823), hvilken härleder trollverlden i de Normandiska romancerna omedelbarligen ur Eddans mythiska berättelser. Norrmannens vistelse i Österländerne gjorde hans verlds-åsigt i många delar förändrad.

Det torde således vara rimligast, att väl antaga en Nordisk utvandring åt Södern, men också en förnyad omedelbar inflytelse från Österländningarne, hvad de sydliga folken angår. Jag har i det föregående sökt antyda, att en samfält Orientalisk härkomst sannolikt gifves för så väl Nordens, som Söderns folk, och att i deras skilda diktning strålar framglänsa af en gemensam sol. Emedlertid kan en i ett långt fjerran uppstigande ättledning från Österlandet för ingen del hindrat den Europeiska litteraturen, att sjelfständigt utveckla sitt skaplynne, och, under yttre och inre förhållandens olika verkan, taga en egen rigtning.

förentes af *Minnesinger* båda elementerna, det lyriska och episka. Så äfven i England, under Wilhelm Eröfraren och hans efterföljare. Uti Frankrike, der denna poetiska anda mäktigast uppenbarade sig, var den i begynnelsen endast episk; sedan fick man *virelais*, *ballades* och *sirventes*. En gryning uppgick äfven af dramatik.

Man har från dessa dagar Riddar-romaner, sagor, allegorier, mysterie- och lärodikter. I alla var inlagdt det hos Fransmannen egendomliga: rikdom i uppfinning, fyndighet, qvickhet, muntert skämt och klart förstånd. Riddar-romaner funnos till stort antal både i Frankrike och Spanien, och sedan äfven annorstädes; de bekantaste äro *Amadis de Gaule*, *Lancelot*, *Roland amoureux* (parodierad i *Orlando furioso)*, dikten om *Cid*, om *la Rose* m. fl. Dessa gåfvo formen åt romanen i allmänhet. De ha äfven framkallat Ariostos *Orlando*, Tassos *Gerusalemme*, Spencers *Fairie Qveene*. Berättelsen *(conte)* och den versifierade sagan *(fabliau)* voro uti den skepnad, i hvilken den nu uppträdde, Fransmännen alldeles egna. Ickedessmindre föranledde dessa diktformer Boccaccios *Decamerone*, Cervantes noveller och Engelsmännens *descriptive poetry*. De ha ock lemnat ämne till många sagobehandlingar i sednare tider. Allegorierna återspeglas i Dantes *Divina Commedia;* lärodikten blef mönstret för hvad sedermera i denna väg blifvit alstradt. Såsom första skymt af skådespel, hvilken man efter Roms fall blifvit

varse, äro jemväl de Franska *mystères* och *moralités* märkvärdiga. De förra uppfördes af en hop Pilgrimer *(La Confrérie de la Passion)*, och behandlade Bibliska historien; de sednare af *les Clercs de la Bazoche*, och voro ofta allegoriska, samt slutligen komiska.

Troubadourernes och Trouvèrernes poesi sträckte sig utom dess fosterland, Spanien och Frankrike, äfven till Italien, England och Tyskland. Kanske var dock *Trovatoren* mindre utmärkt, än Englands *Minstrel* och Tysklands *Minnesinger*. På de tvenne sistnämda ställena jemkade sig den provençaliska skaldekonsten väl något efter egenheten hos det folk, der den infann sig; men, särdeles i England, bar den genom sin charakter vittne om sina Franska anor.

I Brittanien utgrenade sig *balladen* i tvenne rigtningar, nemligen 1:o i Hög-Skottland och Irland, der det Ersiska språket fortlefde *), samt 2:o i den öfriga delen af Brittanien, der Normandernas inflytelse fått öfverhanden. Den Gaeliska eller Högländska folk-poesien stod för sig sjelf, och öfvergick icke gränsen af folkdikt. Den i södra Skottland och det egentliga England herrskande sångkonsten intog äfven de högre ständen i Irland, och hade helt och hållet ett Frankiskt tycke. *Squire-Minstrels* (herresångare), hvilka höllo sig för goda, att låta sig höra för gemene man, funnos ända till Shakspeares tid;

*) I Irland var detta häudelsen blott hos Allmogen.

men af hela sångarskaran ha endast Gower och Chaucer hos utländningen gjort uppseende. Sagokretsen slöt sig synnerligast kring Kung Arthus och hans taffel-riddare, Carl den store och hans tolf pairer.

Minnesinger i Tyskland voro icke litet bekanta. Bland dem känna vi til ex. Eschenbach och Heinr. v. Ofterdingen. Arthus och den heliga bägaren voro de föremål, som synnerligen fästade de episka skalderna. De mest gängse riddarböcker voro Parcival, Titurel och Lohengrin, alla i hög grad mystiska. Uti *Lied der Niebelungen*, eller *Niflungern*, sammanfaller på sitt sätt den Tyska sagan med den Nordiska; men den är ock vida äldre, än *Minnegesang*, fastän vi känna den blott af en sednare bearbetning. *Meistersänger* hade en mera sluten krets. De bildade ett slags Vitter Akademi, der prof i sångkonst aflades; de utgjorde öfvergången till de såsom egentliga konstnärer arbetande skalderna. Hans Sachs är bland dem den mest fräjdade.

Kastar man en eftertänksam blick på denna Ny-Europeiska litteratur, skall man lätt finna, att den i ingen mån fått något omedelbarligen från Hellas eller Rom, hvilka också för det nya Europa ännu utgjorde en tillsluten helgedom. Hela skaplynnet var ett annat, ett i viss mån Orientaliskt. Med den antika Vitterheten hade den endast det gemensamt, att dels det sköna, ur en viss synpunkt fattadt, är, i hänsigt till sitt innehåll, under alla vexlingar evinnerligen det-

samma, och har, under alla beting af tid och klimatiska villkor, sin egen uti idéen liggande regel, hvilken är i allt afseende allmängilltig; dels ock att en Österländsk moderkälla sannolikt funnits för båda skaldeådrorna, och att fördenskull de ursprungliga dragen från början på sitt sätt öfverensstämde. Men detta hindrar dock icke, att, från en annan sida betraktadt, det ju kan råda en bestämd olikhet mellan bådas väsende, och än mer mellan bådas former. »Intet nytt sker under solen«, sade den vise Salomo; och detta äger, om man rätt förstår det, i alla tider sin gyllene sanning. Men likväl kan, invid denna sats, en annan bestå, som lyder: »olika tider, olika seder«. Äfven inom en och samma tids-bestämning herrskar en mångfald. Alla härstamma vi från Adam och Eva; alla ha vi menniskohamn, menskliga böjelser och känslor. Men ickedessmindre kan, så till lynne, som skapnad, ingen förblandning äga rum mellan en Indian och en Svensk, en Mohr och en NyGrek, en Isländare och en Spanior, en Chines och en Lapp. En Cirkassisk och en Brittisk flicka kan hvar för sig vara skön, men hvardera är det på sitt vis. Juden, biltog från sin fordna fosterbygd och främling öfver allt land, merendels ställd utom hvarje egentligen borgerligt läge, och således utom hvarje inflytelse från samhälls-förhållanden, har ock ej allenast behållit sina hemfödda anletsdrag, utan äfven sin första inre charakter. Konsten, hvilken, ehuru absolut och fri hon i och för sig sjelf må vara, likväl betingas af många utifrån

kommande kraſter, huru myoket mer skall ej hon blifva i sina yttringar skiftande? Skulle jag här svara på den frågan, huruvida den antika konsten är »af annat slag«, än den romantiska, sade jag härtill bestämdt *ja;* fastän ett villkorligt ja här är ungefär lika godt med ett villkorligt nej, hvilket kan vara äfvenså kraftigt. Och utan inskränkning kan här på stället ett nekande lika litet blifva tänkbart, som ett jakande. Hela saken hvilar ytterst på omfånget af begreppet »*annat* slag«. Och tagas orden enligt det vanliga språkbruket, är det åtminstone lika rimligt, att med *slag* utmärka skillnaden mellan Vitterhetens olika fördelningar i tiden och efter andan, som dess sönderfallande i särskilta grenar, med afseende på formen, hvarigenom så kallade olika vitterhetsslag, versslag m. m., i föreställningen tillkommit. Ja allt detta med samma skäl, som menskligheten uppdelas i folkslag. För det enskilta gifves städse något högre och allmännare, men de hvarje del tillhöriga kännemärken och attributer kunna derföre oförkränkt äga sjelfbestånd, emedan all klass-söndring endast är en logisk förrättning, som på intet vis ändrar föremålens natur. Gick man, i upphäfvandet af sådana, förståndet till reda och hjelp tillskapade, utmärkelser, fullt konsequent till väga, ser jag icke, hvarföre man ej på samma gång kunde åsidosätta skillnaden mellan skaldekonst, sedolära, filosofi, religion o. s. v. Alla sammanflyta ju i ett gemensamt, den högre odlingen, af hvilken poesien endast är en viss sida. I lärodikten träf-

far vitterheten tillhopa med moral och filosofi; i psalmen, det religiösa odet, m. m. närmas poesi och religion. I allt finnes en öfvergång och en medelpunkt, men de enskilta rigtningarna behöfva derföre ej förblandas eller identifieras.

Den inbördes skiljagtiga uppfostran, i det inre som i det yttre, hvilken de Gamle och de Nyare njutit, måste göra gränsen mellan begges diktande verksamhet ömsesidigt skarpt afmätt, och tydligt fallande i ögonen. Det måste här uppstå i det närmaste samma hufvudskillnad, som mellan hedendom och christendom. Så förråda sig de motsatta anlagen redan i de äldsta försöken. Homerus fäster sig hufvudsakligen vid beskrifningen af det yttre i händelsen, och vid framställning af det sinnligt väldiga; hans förtjenst består i den lugna, klara och trogna afteckningen af det i sinneverlden befintliga, och uti den formela harmonien. I romansen, eller öfverhufvud i de nyares folkdikt, hvilken med de Homeriska sångerna är det närmast motsvarande, förskjutes väl ej helt och hållet formen, men sättes dock efter för den inre betydelsen. Man anträffar de djerfvaste öfvergångar, de största luckor; ty endast själen af det hela är hvad man bemödat sig att återgifva. Ju längre man kommer i den nyare historien, desto bättre skönjes, att det andliga allt mer och mer trädt i förbund med det sinnliga; dock så, att det förra är det rådande: det, som föreskrifver det sednare lagar.

Icke kan det nekas, att ju i sjelfva den an-

tika skaldekonsten en aflägsen gryning skådas af det romantiska. Hela Olysséen kan i många delar anses ligga den moderna föreställningen nära. De flesta af Ulysses' äfventyr ha onekligen ett romantiskt perspektif. Sammaledes med Jasons och Medeas kärlekshandel hos Apollonius Rhodius. Ickedesmindre var det romantiska ännu icke hufvud-charakteren; det ligger der såsom en af förseelse ditkommen slöja, hvilken tyckes fordom ha hvilat öfver varmare former, öfver en vekare bildning, ett mera klappande hjerta, men ännu hyser de trånande andedragen, de milda suckarna, i sitt mystiska flor. Hos Virgilius *) träder detta klarare i dagen, särdeles i 4:de boken af Æneiden. Icke blott, att Didos kärlek i allmänhet har något mera öfversinnligt, än som vanligen hos de gamle förspörjes; hela händelsen med jagten, ovädret och grottan, är fullt romantisk **). Ja, den synes ha legat till grund för en alldeles enahanda beskrifning i den högst romantiska sagan om ön Atlantis, uti Novalis *Heinr. von Ofterdingen.* Romerska konsten är ock öfverhufvud en länk, som sammanbinder den antika och moderna. Allramest visar sig detta hos silfverålderns

*) Han kan öfverhufvud anses för half romantiker. Ställer man honom i bredd med hans samtida, skönjes detta lättast.

**) Af detta skäl har ifrågavarande bok blifvit högt klandrad af dem, hvilka nitälskat för det äkta Romerska, såsom då Servius derom uttrycker sig: — »pene comicum stilum habet; nec mirum, ubi de amore tractatur.«

silfverålderns författare. Redan i deras bemödande att frångå den gamla enkelheten, och späcka sina målningar med blomstersaker, ofta vackra, ofta öfverlastade, ser man ögonskenligen, att den hedniska odlingen öfverlefvat sig, ja var rent af utlefvad. Man märker, att en högre, en andligare lifsåsigt ville göra sig gällande, ehuru det var svårare att inblåsa en ny anda i de föråldrade aflefvorna, än att meddela den åt en i allo ny skapnad. På det en lefvande organism måtte uppkomma, fick alltså det gamla slägtet lemna plats åt det nya, och skänka det i arfslott de medel, som under en föregående ålder blifvit samlade till menskligheteens förkofran. Man måste begynna med ett nytt alfabet, en ny skåla.

Det hörer nu till följden af min framställning, att utmärka, huru Troubadourens och Trouverens diktkonst, hvilken utgjorde föga mer än råämnet till poetisk förädling, i olika streck af vår verldsdel småningom utvecklat sig, och huruledes den erhållit sina skilda egenskaper från det folk, hos hvilket den uppstått, och af den tid, som utbildat densamma.

Spaniorerne hade i de flesta diktarter gjort vackra framsteg, innan skaldekonsten hos de öfriga folkslagen fått någon egen form och färg. Dikten om Cid var den första moderna i stor stil; men den, liksom Spaniorernes öfriga försök, bar ännu tecken af en lägre utvecklings-punkt. Vi skola då först begifva oss åt ett land, hvilket,

likt en drake, låg på sina skatter, tills det med ens kunde visa dem i full härlighet: *Italien.*

150 år efter det Cid författades, uppsteg Dante. I hans *Divina Commedia* grydde en ny dag af fägring och förtrollning; hela det osynligas rike öppnade sig villigt för hans spanande blickar. Djup, rik, behaglig, otvungen, talar han på en gång till känsla, inbillning och förstånd. Han är rik i uppfinning, stor i teckning, väldig i känsla. Man har sagt om honom, att han varit utan mönster och utan efterföljd. Han var det, så vidt detta är för någon möjligt. Men å ena sidan tyckes, som han af de Franska Allegorierna och de i Æneiden förekommande målningarna af underjorden, hämtat väckelse och ledning; likasom han, å en annan sida, synes ha framkallat Ariosto, och ännu mer Milton, hvilken sednare väl liknar Dante så mycket, som eljest ett originelt snille kan det. Dante var dock skapare af sitt skaldeslag, och i vitterhets-historien icke mindre lysande såsom den förste, hvilken efter Romas undergång gifvit verlden ett helgjutet och fulländadt mästerverk. Hans sångmö var ett barn af tidehvarfvet, hvars vetenskapliga bildning öfverallt speglas igenom diktens lätta flor, och mångenstädes gör det för mycket.

Före Dante hade man i den romantiska konsten intet regelbundet versslag, ty Cid var i detta afseende utan all symmetri; han uppfann ett sådant, *terze rime.* Lohengrin och Tyskarnes öfriga episka poemer från äldsta tider, likasom

Fransmännens Fabliaux, voro i allmänhet författade på fria knittelvers, hvilka i sig sjelfva ej äga den fasta och bestämda form, som Italienarnes versmått.

Efter Dante uppträdde tvenne snillen, hvilka på helt andra banor förvärfvade sig odödlighet, Petrarca och Boccaccio. Genom sin varma nitälskan, sina alltid vakande omsorger för den klassiska fornverlden, hvars idrotter i vettenskap och konst å nyo blefvo en tillhörighet för vår verldsdel, hade de om samtiden och efterverlden icke mindre förtjenster, än genom sina egna skapelser. Dante var redan bekant med antiken, men hans efterträdare utbredde först dess välde. Och i detta hänseende var Petrarcas kröning i Capitolium — denna kanske ärorikaste hyllning, som någonsin vederfarits en dödlig — att anse såsom en frivillig gärd af erkänsla, enhälligt gifven honom af ett helt tidehvarf. Både han och hans utmärkte samtida blefvo ock, för sina mödor och sin kärlek till de gamle, belönade genom sin egen fulländning.

Petrarca, ehuru stor vän och beundrare af Romarne, synnerligast af Horatius, förråder dock, till sin anda, ingen förvandtskap med de gamle. Det är endast i formens harmoniska utbildning, som man upptäcker bekantskapen dem emellan. Han satte på sin lyra de strängar, som förut funnits på den provençaliska, men han stämde dem så, att de gåfvo fulla accorder, och lydde hans hand. Han införde också nya versmått, Sonetten

och Canzonen. Den förra är liksom hans egen bröstbild. Den synes ock endast för de sydligaste romaniska språken vara lämplig; i synnerhet anstår den väl Italienskan med dess öfverflöd på välljud och öppna vokalrim. Väsendtligen ämnad för ljudet, hvars namn den bär, gungar den inbillningen på stilla vågor af musik, och örat förnöjes, utan att man vet hvarför. Men för stor är enformigheten, för knappt är måttet, för konstig mechanismen. Fantasien blir fasttrollad inom en viss liten rymd. Har man mycket att säga, får man ej tala till punkt; har man litet, blir meningen utvattnad. Här uppträder samma band på skalden, som i dramatiken de tre enheterna. Hänryckningen har för starka fjettrar, när man alltid skall beräkna de mångfaldigt motsvarande ändelserna, och ingifvelsens strömmande vågor kunna ej fritt svalla, när man genom de likadana rimmen idkeligen återkommer på samma tanka *). Sonetten kan således endast tjena att intaga epigrammets ställe; men icke höfves det henne, att, såsom det någon gång varit fallet, uttrycka en

*) Jag har funnit ungefär samma tanka uttryckt i afhandlingen *Lyric Poetry of Spain* uti *Edinburgh Review* 1824, der det heter: »*The elaborate Sonnet, the artificial Canzone, the intricate Sestina, — sufficient alone to have chilled the flow of lyrical inspiration — harmonized well with sentiments as artificial as themselves. Every thing took a tone of listlessness and luxurious ease, an air of composed melancholy, or quiet Epicurean enjoyment, that seemed to lull emotion to rest, and blend, in equal forgetfulness, the senses and the soul.*«

hel kedja af tankar; emedan dess stränga afslutning icke medgifver några öfvergångar. De ur formen härflytande olägenheterna kännas, det är sant, mindre af Italienarn, för hvilken rimmet liksom sjelfmant inställer sig. Men språkets öfvervägande musikaliska anlag, och dess beredvillighet att runda sig till vers, ehuru de visserligen göra den yttre konsten i mången del lättare, lägga dock, från en annan åsigt tagna, flera hinder för en djupare diktning. Tankans oändliga grader, känslans fina skiftningar, böra vara mål för en allvarligare eftersinning. Men i Italienskan erbjuda sig de välljudande orden så beställsamt och tjenstvilligt, att man af den smekande klangen förledes, att ej samla sig till en djupare åskådning. Det är, som vore man omgifven af idel smickrare, bland hvilka man ej upptäcker en sann vän. — För Petrarca passade Sonetten oändligen väl. Kärleken, hvilken alltid var den makt, som bragte hans strängspel till ljud, yttrade sig alltid lika, genomgick alltid samma thema. Det var städse samma ouppfyllda längtan, samma saknad af ett ljufligt föremål, hvilket intog hela hans väsende och gaf rigtning åt hela hans lefnad. Men en qvinna, den läsaren blott känner af skaldens dyrkan, kan väl ej på längden njuta mycket deltagande. Detta öfverflyttas ensamt på skalden, men förlorar dock genom upprepandet. Om icke sjelfva idéen, jemväl i sin enformighet, vore så vacker, och framställningen så fullkomnad, skulle detta eviga enahanda slutligen trötta, hvilket det också till en viss grad

ej kan undgå att göra. Ämnets entonighet tar lika steg med formens, ehuru sköna de hvar för sig kunna vara. Petrarca synes mig, för att heta skald, vara för mycket musicus, för litet målare. Men nästan ensam står han såsom den öfversinnliga kärlekens oskuldshvita sångarsjäl, och har allena verkliggjort den gudomliga Platos höga tanka. Ingen efter honom var så ren, så skär; men felen ärfde man, såsom vanligt. Så har han, fastän emot sin vilja, angifvit tonen till allt det tomma klingklang, som sedermera icke sällan förstört äfven de vackraste gåfvor.

Boccaccio blef fader för novellen och kärleksromanen. Fransmännen hade före honom haft sagor på vers, hvilka voro nätta, artiga och putslustiga, men eljest saknade ett större konstvärde. De hade jemväl riddarromaner, hvilka smekte inbillningen med lysande och förvånande äfventyr, men utan att kärleken var det rådande elementet. I sin Decamerone flyttade han berättelsen till den obundna skrifartens område, hvilken också visserligen är dess rätta hem. Han förenade deruti föredragets behag, språkets renhet och prydlighet, med en högre poetisk lyftning. Uti *La Fiammetta* skapade han först en romanverld af passioner och hjertats rörelser. Han sökte äfven införa de gamles epos; dock skola hans försök i denna väg ej vara särdeles märkvärdiga för annat, än den deruti upptagna nya versarten, *ottave rime*, hvilken derefter, i de sydliga länderna med undantag af Frankrike, blifvit nästan uteslutande för allt epos.

Det är icke blott för att tillfredsställa min egen känsla, som jag här med några vänliga ord vill ihågkomma konstens ädla gynnare i Italien. Det är äfven derföre, att denna omhuldande vårdnad, i den tidpunkt, der min framställning nu befinner sig, var på vitterheten i hög grad inflytelserik. Sedan Augustus, Mæcenas och Carl den store, hade ingen tagit konsten i hägn, förr än Spaniens Furstar och ädlingar kallade Troubadourer till sina hof och riddaresäten. Men snart utdog likväl hågen för det sköna, och under några århundraden gick sånggudinnan irrande omkring, utan bröd, utan hus och hem. Ingen ville kännas vid den arma, den husvilla, sedan sångens toner väl förklingat. Men dröja kunde det ej länge, innan den fagra skulle vinna någons hjerta. Italiens prinsar och riddersmän förbehöllo sig hedern, att skänka denna ynnest, och på ett ärorikt vis ersatte de härigenom, hvad som feladés dem i yttre välde. Insigt i bokliga konster, synnerligast klassisk lärdom, blef snart ett öppet kreditif på lycka; snillet blef ett lefvande adelsbref, hvars gällande kraft de dödlige icke mindre erkände, än den odödlige, som utfärdat det. Petrarca och Boccaccio hade de högsta uppdrag, stodo i spetsen för de vigtigaste beskickningar vid Europas hof, och gåfvo med sina namn och sina förtjenster lika glans åt den, som sände, och den, som mottog budskapet. Men denna rika gunst var ej något, som allena omgaf purpurn och de högsta äreställen. Cosmo de Medici, en köpman i Florens, öppnade i sitt hus en fristad

för lärde och konstnärer. Samma personer, hvilka för hans räkning voro, i nästan alla verldens ändar, sysslosatte att föryttra kryddor, ädla tyger och kostbarheter, uppletade och samlade handskrifter ifrån gamla dagar: samma farkoster, som lydde hans vink, att öfver verldshafvet flytta Asiens och Afrikas jordiska skatter, hemförde på de långväga böljorna äfven dessa inre skatter för själen och hjertat, hvilka aldrig förgå. Med ett ord, tidens ypperste män, i ära, i bildning, i lycka, offrade frivilligt bördens och rikdomens tillfälliga företräden åt det evigt sköna, hellre än de spillde dem på vanskliga lustbarheter och flärdfulla nöjen. Denna rena kärlek för det älskliga har ock i Italien gått i arf intill sednaste tider, och gjort detta land till konstens fosterbygd. Man har der insett och erkänt den sanningen, att den vackra konsten måste, utan deltagande af den mäktige och bemedlade, falla ett offer för behofvet, och att dess idkare, hvilka icke arbeta för jordisk vinning och förkofran, skola antingen duka under för sin inre brand, eller neddragas i den handgripliga nyttans tjenst, hvilken ej är deras kallelse, och vanligen ej mycket vinner af deras åtgärd. De äro, för att nyttja Talarens gyllene, evigt minnesvärda ord, »like dessa det gamla förbundets tempeltjenare, som, utan arfvedel och jordagods bland Israels öfriga slägter, bodde i helgedomen och vaktade offerlågan« *).

Under så lyckliga tecken uppgick poesiens

*) Tal vid Jacob B. Struwes begrafning, af J. O. Wallin.

sol öfver den gamla Romarens lagerkrönta jord. Vi äro Italiens Mæcenater mycket skyldige, så väl för besittningen af de gamles skrifter, som för hvad landets skalder af sig sjelfva åstadkommit. Bekantskapen med ålderdomen gaf hållning och omvexling åt de nya skapelserna, fördelade den ojemna kraften, hejdade farten på den unga örnen, som med välbehag försökte sina starka vingar. Derföre råder, hos mästarne ur den Italienska skolan, hvad man eljest har svårt att anträffa, denna säkerhet ej mindre i tankegång, än i uttryck, denna noggranhet utan fjäsk, denna klarhet med bevaradt djup och ädelhet, detta ända till det yttersta fullkomliga välljud, kort, detta stilens behag, denna formens renhet och fasthet, hvilken den romantiska konsten annorstädes vanligen mer eller mindre saknar. Man återfinner detta förenadt icke i något annat land öfverhufvud. Fransmännen skulle i detta afseende kunnat sättas vid sidan af Italienarne, hade icke, hos de förra, grannlagenheten ofta varit för stor, enkelheten ledt till ytlighet, och hade språket varit begåfvadt med den smidighet, som är nödig för vexlande versslag, den bestämdhet i ton, hvarförutan någon harmoni icke står att tillvägabringa. Hos andra åter äro dessa egenskaper än mer sällsynta, så vida skalden ej synbarligen utvecklat sig i öfverensstämmelse med Italiens eller Frankrikes författare, t. ex. Milton, Pope, Creutz, Kellgren, Oxenstjerna. Likväl gifvas de, hvilka alldeles på egen hand tillvunnit sig dessa företräden; och må bland dem nämnas

Göthe, Moore, Stagnelius och ännu en blid Svan i Brages sagoprisade land.

Då den närmare förtroligheten med den ursprungliga klassiciteten hade en så välgörande inflytelse på Italiens skaldekonst, är det väl att beklaga, det aktningen för de gamles mästerskap i formen skulle öfvergå till afgudadyrkan, och att man, i stället att taga det förut gifna till ledande efterdöme vid egna sjelfständiga alster, blef en träl af den framställda förebilden. Man kan väl säga, att Aristoteles, Terentius, Virgilius och Tragikern Seneca, sedan de lemnat det jordiska, hållit en jern-spira i diktens rike. Det må mig tillåtas, att här anföra några ord af en bland Akademiens ledamöter: »Efter denna hemgjorda klassicitet bildades en smak, som för alltid skulle gifva lag öfver hvad som i vitterheten var passande eller opassande, och som sparde en mödan att efterräkna, genom huru många leder man härstammade ifrån idealerna, då man i alla fall var dömd att evärdeligen imitera imitationer« *). Efterbildningen var i Italien deruti olik densamma i Frankrike, att den på förra stället ej fick välde öfver andra, än lägre naturer, då den deremot i Frankrike och annorstädes verkade på de högste. Den var, uti Italien, i början ett behof hos den enskilte, sedan hos hela tidehvarfvet. »I brist af inre hållning måste man således ge konsten en yttre; och denna blef härmningen

*) Inledning till Svenska folkvisor, af Er. Gust. Geijer.

efter de Gamle, som nu blef allmänt gällande, mindre genom deras öfverlägsenhet, än genom egen svaghet. Hvilket bekräftas deraf, att så många härliga skalder hade lefvat i den föregående tiden, just omkring epoken af den gamla litteraturens återställelse, då den omfattades med en kärlek utan like, sjelfve också till en del voro dess ifrigaste återställare, utan att man kan finna, att de i sina odödliga dikter derigenom uppoffrat det minsta af sin originalitet; äfvensom den nyare målarekonsten under samma tid steg till sin höjd, och innan ännu imitation efter antiken blifvit dess regel. Att denna princip åtminstone i poesien var en död princip, visade sig snart i dess användning, emedan den, tvertemot naturen af all bildning, ej i sig hade minsta fortskridning« *). Detta var ett underkännande af hela den romantiska skaldekonstens värde, och ett misskännande af dess lynne. Hade man rådfrågat arten af det romantiska, skulle man erfarit, att detsamma, i det yttre så väl som det inre, aldrig, utan att andan skall gå förlorad, kan blifva enahanda med det antika. Lika litet väl betänkt, som i sina följder gagneligt, var detta bemödande att på sig sätta stämpeln af en förgången tid, »hvarigenom den nyare poesien på en gång ville tillegna sig alla en redan fullkomnad bildnings fördelar, och, för att inympas på en främmande stam, lösryckte sig från sin naturliga grund« *).

*) Se föregående not.

Uti Italien hade, redan strax efter Petrarca och Boccaccio, denna klassiska smak inställt sig, ehuru den först efter Tassos och Guarinis bortgång blef ensam rådande, intill Metastasio. Det behöfdes, under den förra tiden, i sanning en så stor öfverlägsenhet, som hos Ariosto och Tasso, om af deras föregångares ädla mödor skulle hämtas annan frukt, än en inskränkt efterbildning.

Politiano framkom först med en skön dikt öfver ett tornerspel. Chevaleriet blef dock ej fullt lefvande, förr än i Ariostos *Orlando Furioso*. Ehuru egentligen ett gyckel öfver den fantastiska riddar-romanen Roland Kär, var den ickedessmindre en tafla, deruti skalden velat införa allt det sköna, underbara och egna, som i riddarväsendet förefans, och hvilket han genom konstens pensel gaf full poetisk adel. Behag, luftig rikdom och frisk kraft sammansmälte till ett. — Tasso var tilläfventyrs mindre rik, mindre dristig, men var deremot mera hofsam, mera helgjuten. I sin *Gerusalemme Liberata* liknar han de gamle uti enhet och delarnes strängt symmetriska öfverensstämmelse, och de nyare i hänförande lägen och uppträden, skakande målningar, romantiska charakterer och seder. — Guarini förenade äfven på ett märkligt sätt den antika och moderna konstens förtjenster. Kanske finnes icke något skaldestycke, hvilket till den grad, som *Il Pastor Fido*, på en gång är i antik stil säkert hållet, och likväl diktadt i äkta romantisk anda *).

*) Det förundrar mig, att Sismondi ej fästat mer afseende å Guarini. Vida står hans arbete öfver Tassos Aminta.

Italienska skaldekonstens bästa dagar voro nu förbi. När sann originalitet saknas, har den vanligen blifvit ersatt genom förkonstling. Marini, en man med mera talang och flygtig qvickhet, än skapande snille, utbredde detta onda först i sitt fädernesland, så i Spanien och Frankrike, och sist i Tyskland. Det fans i Italien redan hos Serafino och Accolti. I Spanien blef den från Araberne ditkomna öfverdriften fortplantad af Gongora. Man har efter denna Skola de så kallade *Concetti*, eller excentriska infall och bilder, tvungna antitheser och ordspel, hvilka icke tillika voro spel med tankan, utan blott sväfvade på ytan, och voro utan betydelse *). Boileau och Molière utrotade dem i sitt land, Cervantes i sitt. Lohenstein sökte i Tyskland införa Marinis och Gongoras svulstiga, förkonstlade framställning, utan att den, förr än i sednaste tider, har vunnit mycken efterföljd.

Innan vi gå längre, är det i sin ordning, att vända sig till *Spaniorerne*. Vi komma då till en diktkonst, hvilken till ton och färg väsendtligen skiljer sig från den öfriga Europeiska. Den tillhör en annan verld, en annan idé-sfèr. Den har, mer än andra, bibehållit det Österländska skaplynnet. Glansen, regnbågsprakten, kärleksruset,

*) Flera sådana tomma och sökta ordlekar förekomma i Don Quixote, der det i den Franska öfversättningen på ett ställe heter: »La raison de la déraison, que vous faites à ma raison, affoiblit de telle sorte ma raison, que c'est avec raison, que je me plains de votre beauté.«

passionens storm, hänvisa allt på det land, der solen uppgår, och der hon alstrar ett rikare växtlif. I riddarromanernas tid kunde någon afstickande olikhet mellan Spaniens och andra länders alster ännu ej skönjas, hvarföre man t. ex. tvistat om bördsrätten till den bekante Amadis af Gallien. Men allt mer och mer skilde sig Spaniorerne ifrån de andre. Det högsinnta och ridderliga, som utmärker dem under de dagar, då de räknades bland vitterhets-idkare, gaf äfven åt sångarslagen ett eget romantiskt tycke. Lyran och svärdet buros oftast af samma hand. Folkets stolthet, hvilken är för alla så gemensam, att den öfvergått i ordspråk, verkade härvid både väl och illa. Samma hugfulla känsla, som väckte dem, att ur deras egen omgifning hämta allt, hvad derifrån var att bekomma, och som dymedelst gjorde dem sjelfständiga, gjorde dem på samma gång slutna för det, som från främmande länder stod att erhålla, till bildning, till rättelse, till föresyn. De ådagalägga på ett lysande sätt, huruledes man aldrig, utan att bli hemfallen till ensidighet eller något slags missrigtning, kan till alla delar söndra sig från andra.

Otvifvelaktigt är, det ej månget folk blifvit af sångens Gud så rundligen begåfvadt, som Spaniorerne. Deras skaldegrufva är så mäktig och gifvande, att den ännu efter trenne sekler har okända skatter att erbjuda. Den Europeiska dramatiken isynnerhet har från Spanien undfått mycket, hvilket dels är erkändt, dels af

andra upptäckt; än mer har man troligtvis lånat, hvilket hittills icke blifvit veterligt. Corneilles Cid, hvarmed Fransmännens, i högre mening klassiska, theater börjas, var ett arf från Guillen de Castros' dikt af samma namn. En stor del af de äldre Franska, Engelska och Italienska skådespelen äro öfversättningar, eller på sin höjd bearbetningar af någon Spansk urskrift. Det mesta af hvad våra dagars theatrar ha att förära i det löjliga, skämtsamma, lysande och öfverraskande, förskrifver sig äfven från Lopez och Calderons fädernesland; och ser man en sinnrikt uppfunnen och väl genomförd intrig, så kan man nästan på förhand afgöra, att den derifrån härstammar; åtminstone är sådant kännares påstående. Detta torde uppdaga, hvarföre de oss nu för tiden öfversvämmande Franska småpjeser, hvilka räkna endast obetydliga namn såsom sitt upphof, ofta ha en qvick, ledig och intressant uppställning, medan de i andra delar äro blottade på alla poetiska smycken. Man skall deraf tilläfventyrs ock finna en möjlighet för det i Frankrike nu brukliga bolags-författandet, att frambringa något helt. Om icke planen vore förut tillgänglig, huru stode det eljest att vinna någon hållning i en liten vaudeville, sammansatt af ett helt sällskap? Men det är ej med intrig allena, som Spaniorerne försett Europeiska scenen. Många stycken, hvilka ej egentligen hvila på sådan grundval, ha så starkt tycke af Spanien, att en misstanka om nära slägtskap med detta lands vitterhet är mer än förlåtlig. T. ex. Operorna Don

Juan, Trollflöjten, Müllners *die Schuld.* Operetten Preciosa är blott en dramatisk utföring af Cervantes novell *Gitanilla* (Zigenerskan, l'Égyptienne i Franska öfversättningen), o. s. v.

Med Cervantes begynnes Spaniens lysande tidehvarf. Han är bland sina landsmän den, som är minst ensidigt Spansk, och den, som minst gjort sig skyldig till de utsväfningar, för hvilka hans inhemske medbröder i Apollo gemenligen varit benägne. Don Quixote, kronan af Cervantes' snilleverk, är kanske derjemte den yppersta dikt, som de nyare språken kunna förete. Åtminstone är ingen på en gång så luftig och så lärorik. Så långt mensklig odling hunnit, har namnet Don Quixote främträngt, och man har så sammanväxt med hans öden och besynnerliga mannadater, att han snart sagdt upphört att vara ett barn af fantasien, och i stället öfvergått till en historisk person. Också kan det icke finnas något skaldestycke, hvilket till den grad omfattar hela den ideala och reala verlden. Inskränkt synes mig den icke sällsynta tanka, att »den snillrike hjelten af La Mancha« var blott en vanlig gäck, en tomhjerne, ett hampspöke, för hvilket man får barn att springa. Nej, han var utrustad med de ståtligaste egenskaper; han var ridderligt bildad, tapper, dygdig och högtänkt, mild krigare, platonisk älskare. (Jag ber här mina läsare, at icke dra på munnen, utan ge akt på fortsättningen.) Han lefde endast för stora

idéer;

idéer; men för dem glömde han det verkliga lifvet, och detta var hans *enda* fel. Han ställde aldrig den yttre omgifvelsen tillhopa med de tankebilder, han förut gjort sig om densamma, utan tog verlden, såsom vore den blott det skönas och det ädlas kroppsliga hemvist. Hans inbillning var för rik, hans hjerta för fullt. Upphettad genom sysselsättning med svärmiska föreställningar, handlade han utan praktiskt medvetande, och mätte allt efter hvad det borde vara, ej efter hvad det är. Han var endast uti denna punkt förvriden; i allt annat visade han stor skarpsinnighet. Han var poesien i beläte, sådan denna är, utan att ledas af förstånd. Sancho var deremot ingenting mer eller mindre, än prosan sjelf. Feg, lågsinnt, inskränkt, egennyttig, tänkte han allenast på sitt eget bästa. Föreställningen om något högre, än det handgripliga, var för honom en galenskap. Han gick i alla yttre förhållanden tillväga med klok beräkning; men så snart det gällde något utöfver de lägsta bestyr, var han ohjelpligt enfaldig. Den eviga motsägelsen mellen det poetiska och prosaiska i lifvet, är ock sjelfva grundtanken i denna jättelika dikt *). Dygdens, ärans, hjeltemodets, uppoffringens bländverk, hvilka dag för dag visa sitt tomma gyckelspel, och bortdö liksom meteorer i luften, — dessa gjorde »den ädla riddaren från Lá Mancha« till en narr i verldens ögon, och gör det äfven

*) Sådant är äfven Sismondis omdöme.

med en hvar, som tror sig här på jorden finna den fulla verkligheten af de evinnerliga urbilderna. Den, som utan ransakning, utan klokhet, utan beräkning af egna krafter, arbetar emot det öfvermäktiga, och uppoffrar sig för lagar, hvilka tillhöra en högre ordning, — han är en Don Quixote, som kämpar emot väderqvarnar, då han tror sig strida med jättar. Icke under derföre, om mången ansett detta skaldestycke såsom det dystraste, hemskaste, som någonsin blifvit fattadt af ett menniskohufvud. Man skrattar sig förderfvad åt den arma Don Quixote, och besinnar icke, att detta leende kan för mången vara en liksång öfver allt det ljufva, storartade och förvånande, som lifvet äger; man begrinar den dumma vapendragarn, och vet icke, at man med detsamma gör gyckel af sin egen jordbundna sträfvan. Jag är icke nog »riddare af den sorgliga skepnaden,« såsom vår hjelte kallade sig, för att i det underbart lefnadsfriska och upprymda snillefostret vilja finna allenast en allvarsam och klagande grundton. Denna är till den grad skjuten i bakgrunden, att den undgått de flesta läsare, som endast fäst sig vid ett och annat lustbart uppträde, eller roligt infall, utan att bry sig om, huruvida något djupare dermed kunde vara menadt, eller icke. Det vore lika orimligt, som omöjligt, att betaga någon fröjden, att göra sig lustig öfver de narraktiga äfventyr, som den berömda dikten framter; detta är ock för ingen del afsigten hos mig. Jag vill blott, att man skall äfven inträngа till roten, hvilken är en afgjord och segrande verlds-

ironi. Hvad var Cervantes' roman annat, än hans egen lefnadstafla? Sjelf bedragen på lifvet, på menniskorna, på drömmen om stora bedrifter: sjelf förlustig en arm i striden för fäderneslandets sak, utan att ändå hinna öfver första graden på krigarens bana: sjelf af barbarer hållen i en grym fångenskap, och intill sin sista stund försänkt i armod, under det verlden beundrade hans snille, målade han blott sitt eget lif, samt log åt sina egna luftslott och dårliga förhoppningar. Och han log af hjertat, och han log med kraft; ty så väldig är menniskoanden i sin upphöjning, att den icke kan förtryckas af någon ödets vidrighet, utan har spänstighet nog, att skaka sina dufvovingar i det rena blå. Änskönt skalden vände löjet mot det han sjelf mest älskade och skattade på jorden, mot det, för hvilket han sjelf var ett ömkligt offer, saknade han dock aldrig det fryntliga, glädtigt qvicka och skämtsamma. Tvertom är han ett underverk af spelande lif och lust. Detta var också möjligt för en man, hvilken, när han kände döden nalkas, ännu hade styrka nog, att skämta öfver sig sjelf och de öden, dem han uppburit med en sinnesstämning, som anstår en Konung bland Skalder. Hvad som med hans dikt eljest är eget, är, att aldrig någon med så stor konst hopsatt en väfnad af de putslustigaste och ovanligaste händelser, utan att nästan nånsin öfvergå det naturliga, enkla och otvungna.

Det gifves för Don Quixote ett syftemål,

som ligger den allmänna uppmärksamheten närmare, än striden mellan hjeltelifvet och det hvardagliga. Och detta är förlöjligandet af riddarromanerna. Dessa hade, i sin vackraste yttring, verkat mycket godt. De hade infört menniskan i diktens mest underbara riken; de hade förädlat sederna, bannlyst den låga egennyttan, och egnat qvinnan en aktning, som Greker och Romare icke kände. Trofasthet, ärligt och öppet väsen, blef styrkans lifgeding, hedern blef sjelfva grunden och villkoret för mensklig tillvarelse, modet blef en egenskap, som prydde folk af alla stånd och borgerliga lägen. Men om sådana verk, som Lancelot, Amadis och den förälskade Roland, hade en välgörande inflytelse, hade deras slappa, smaklösa efterbildningar en så mycket vådligare. Inbillnings-kraften, då den lemnas utan styre, då den försmår all grund i det verkliga, all aktning för hållning och sammanhang, har uti sig ingenting poetiskt, utan är fastmer i allo att förkasta. Det gifves en viss sannolikhet äfven för underverk och féerier, ty eljest blefve ju slutligen ingenting orimligt. »Det skapande snillet undandrager sig blott den främmande lagstiftningen, icke sin egen; det är blott snille, så vida det sjelf är den högsta laglikmätighet« *). En allmän farsot af uppblåsning, onatur och förkonstling öfvergick Spanska författare i den tid, då Cervantes uppträdde. Men han häfde denna smitta på ett sådant sätt, att den aldrig, åtminstone med samma sjukdomstecken,

*) A. W. Schlegel.

framgent kan återkomma; fastän den nyligen i Tyskland angripit ett och annat hufvud, och skulle spridt sig längre, hade icke en Quarantäns-anstalt i rätter tid blifvit besörjd. Hans arbete blef en fågelskräma för de Pindiska vingdjuren; dock var den något derutöfver, — den var tillika en brännpunkt, i hvilken det slocknande riddarlifvets matta strålar för sista gången sjönko tillhopa.

Jag har länge uppehållit mig vid ett enskilt verk, men det innebär ock, så att säga, hela poesiens sedolära. Cervantes' öfriga snillefoster, ehuru lätt igenkänneliga på fadern, ha dock i den Europeiska Litteraturen på långt när ej haft så rika följder. Hans *Novelas exemplares*, eller lärorika noveller *), tyckas mig likväl förtjenta af mera uppseende, än de i allmänhet tillvunnit sig, och detta icke blott för den goda behandlingens skull, utan ock för det deruti innefattade nya vitterhets-slag, hvilket mera än Boccaccios, slutar sig till romanen.

Det dramatiska fältet har i Spanien varit så bördigt, att hela det öfriga Europa tillsammanstaget ej gifvit så mycket, som detta land ensamt. Fransmännens mystères tjente i förstone till mönster, och alstrade de allegoriska skådespelen, eller så kallade *autos sacramentales*. Det var förnämligast Lopez de Vega och Calderon, som

*) Utom de i Don Quixote intagna, höra de till sällsyntheter, ehuru det finnes af dem flera gamla öfversättningar på Franska.

bildade den Spanska skådebanan, och dessas fruktsamhet, hvilken är så förunderligt stor, att den ligger på gränsen af det otroliga, får man till det mesta tillskrifva Spaniorernes öfvervägande rikdom i det, som hör till Melpomenes och Thalias spel. Ingendera af dem underkastade sig de från antiken lånade förmenta reglor, hvilka på deras tid hos Italienarne så ensidigt utvecklade den dramatiska konsten. Deras skådespel diktades ej för läsning, utan blott för theatralisk föreställning. De lämpades derföre uteslutande efter folkets smak. Scenen förlades gemenligen i fäderneslandet, och återspeglingen af det ridderliga folkets egna lynne och seder är icke det minst intagande. Men i samma mån dessa yppiga snillen gåfvo efter för massans önskningar, öfverträdde de också den sanna smakens föreskrifter; och så svårt det än blifvit, att ha gått miste om de svärmiskt anbragta blomverk och luftiga skönheter, som smycka deras regellösa dikter, så väl hade det, ur en annan synpunkt, varit, om de haft något afseende på det, som förut var att tillgå till ledning och efterdöme. Emedlertid vore det mindre billigt, att bedömma dem efter de likare, som andra folkslag uppställt för sina dramatiska arbeten; ty det Spanska skådespelet har sitt eget mått. Det är blott en novell, bragt till handling, och vill intet annat eller bättre vara. I novellen är charakters-teckning ingen hufvudsak, och enheten i händelserna är der af en helt annan natur, än den vanligen dramatiska. En konstigt anlagd och väl

utspunnen intrig är ständigt det hjul, kring hvilket allt hvälfver sig. Ju mer mångfaldig och invecklad den är, dess bättre. Och härvid blir då af vigt, att uppmärksamheten hålles jemt spänd och nygirigheten jemt retad, medelst händelsernas uppställning i lysande och förvånande grupper, i skildrande lägen och uppträden. Det löjliga och det rörande, det sedvanliga och det höga, trifves här väl tillsammans, och kan obehindradt blanda sig om hvartannat, utan att andan derigenom blir upphäfven eller förnekad; emedan någon viss, det hela genomgående, tragisk eller komisk ton der icke är åsyftad. Kärlekshandel, list, envig och allt slags äfventyr, öfverkorsa hvarandra, och tråden löper så labyrintiskt, att det erfordras ett vant öga, för att ej förlora den ur sigte.

Allt detta, som tyckes utgöra sjelfva grundvalen för Spaniorernes skådespel, fattades af Lopez och Calderon på ett det mest sinnrika sätt. »Den förre är, såsom orden falla hos Sismondi, lika långt från att uppfylla de fordringar, hvilka äro förknippade med den romantiska, som klassika fullkomligheten«; men en gnista af snille upptäcker man i hvarje drag. Den hos honom befintliga brist af fullhet och rundning i bearbetningen förklaras till en del af den oerhörda brådska, hvarmed han sammanskref sina flesta stycken, — något som vittnar om en lätthet, en förmåga utan like. Huru kan man väl yrka på sträng hållning i ett drama, som ofta var blott en dags

göra, oaktadt det var hela 2 à 3000 vers starkt, och dessa dertill voro i de konstfullaste former sammanförda *). Af något, hvilket så litet var arbete, kan man billigtvis ej kräfva den sista fulländningen. Det röjes hos honom ingen af de förtjenster, som komma af studium, af lugn och långvarig eftersinning. Ty han handlade blindt efter sin ingifvelse; och så snart han ej följde den, utan sökte en upphöjd skrifart (*estilo culto*, *stile cultivé* **), blef han tvungen och dunkel. Men desto mer var han outtömlig i uppfinning, i sinnrik plan-anläggning, i öfverraskande uppträden. Handlingen fortgår så skyndsamt, händelserna äro så nya och mångfaldiga, att man omöjligen kan gissa till upplösningen, utan måste med spända ögon afvakta utgången. Detta gör, att han alltid blir underhållande. Stor konst visar han yttermera deruti, att han kan låta en person, allt ifrån dess första framträdande på skådeplatsen, gripa in i handlingen, hvarigenom ett vida klarare ljus sprides öfver charakteren, än om förloppet af det timade skulle förtäljas. »Uppmärksamheten, ordar Sismondi, blir väckt af en hastig syn, då man deremot ofta blir tankspridd under de berättelser, hvilka i alla Franska skådespel tjena till inledning och förklaring.« Lopez skref för mängden, och beräknade deref-

*) Han författade en Sonett, en Canzon fortare, än afskrifvaren kunde uppteckna den.

**) Hans efterträdare på denna väg benämndes *cultoristos*, till åtskillnad från Marinos och Gongovas lärjungar, eller *conceptistos* (af *conceptos*, *concetti*).

ter sina oändliga tillgångar. Med sanna och lifliga färger återgaf han sina landsmäns egenheter, häftiga rörelser, religions-griller, galanteri, svartsjuka, och denna besynnerliga hederskänsla, som förekommer oss Nordbor så obegriplig. Hans moral var ganska slipprig, hvarföre han uti allt hvad man ville finna sedligt i konsten, så litet, som möjligt, är lärorik.

Lopez kan med skäl helsas för den romantiska dramatikens skapare. Hans verk voro ej afslutade; men de voro så rika på ämnen, framställde konsten i så olika lägen, under så vexlande drägter, att från honom mycket var att hämta. Vidsträckt var ock hans inflytelse; man märker den på Shakspeare *), på Italiens dramaturger före Metastasio, men besynnerligen i Frankrike. Till och med den store Corneille bildade sig efter Lopez; skriftställare af andra ordningen, en Rotrou, en Quinault, en Th. Corneille, en Scarron, försågo skådebanan nästan allena med uppenbara eller hemliga lån från Spanioren. Derigenom att Lopez' arbeten i sin helhet aldrig blifvit öfverflyttade på något främmande språk, och äro dessutom oändligen talrika (omkring 2200 skådespel), har man hela tiden trott sig

*) Denna sats, hvilken Sismondi utan bevisning löst utkastat, låter något underlig, helst Shakspeare endast var 2 år yngre, än Lopez; men man besinne, att den sednare uppträdde tidigare såsom skald, och att hans stycken, genast efter författandet, uppförde öfverallt i Europa.

kunna med godt samvete plocka rosor på den rika blomsterplanen, utan att en sådan liten artig stöld behöfde vara beledsagad af någon fruktan för upptäckt. Men på det hela ser jag intet ondt häruti, ty det är ej allom gifvet, att vara uppfinnare, och hellre än att sjelf hopspinna mindre lyckliga saker, må man gerna hos andra skaffa sig ämnen, blott man sjelfständigt bearbetar dem. Sådant har varit sed i alla tider, och är ingenting att tadla; åtminstone är jag strax färdig, att gifva aflösning för så älskvärda synder.

Vi komma härifrån till Calderon, hvilken man i allmänhet i Tyskland uppsatt högst bland de nyares dramatiska skalder, då man ensamt åt Shakspeare velat inrymma en plats bredvid. A. W. Schlegels omdöme är, sammanträngdt till få ord, följande: »Calderon är skald, om nånsin man kan vara det. Hos honom ha alla förtjusande egenskaper af den romantiska diktkonsten förenat sig: det etheriska, idealiska, ljuft fantastiska; för honom är tillvarelsen ej mer någon dyster gåta. Sjelfva tårarna afspegla himmelen, liksom den i solskenet tindrande daggdroppen på blomman. Hvardagslifvet öfverdrager han med en slöja af svärmiskt behag. Heder, kärlek, svartsjuka, äro de rådande driffjädrarne, men alla har han förädlat, långt utöfver hvad Österländningarne förmått; en upphöjd sedlighet, hvilken helgar handlingssättet, utan afseende på följder, ligger till grund för det hela. Det theatraliska perspektivet är i hans ögon det förnämsta; också har in-

gen så, som han, förstått att göra effekten poetisk. Allt är hos honom uttänkt efter sanna åsigter af konsten, och med fullkomligt mästerskap utfördt; allt hvilar på säkra grunder, intet är blindvis utkastadt.« Sismondis anklagelser lyda deremot i korthet ungefär så här: »Calderon har aldrig tagit den verkliga storheten och dygden till mönster, och han är öfverdrifven, så snart han framställer dem; sanning i teckning är för honom okänd, och sjelfva det ideala, han skapar, saknar sin rigtighet, såsom sådant; han tillåter sig djerfheter, dem ingen före honom, ja ej ens Österländningarne, vågat; han öfverlastar så med lysande färger, att föremålet undgår en; åt smärtan lånar han ett så grannt poetiskt språk, utstyr henne med så oväntade och långsökta bilder, att man upphör att beklaga den, som har lugn nog, för att skingra sin oro med att spela qvick; i begreppen om enhet i ämne och ton är han vida skild från alla andra, och han blir genom sin otyglade frihet ofta orimlig, såsom då han i ett af sina stycken, förlägger första aktens handling i 7:de århundradet, den andra i 8:de, den tredje i 11:te.« Vidare: »Calderon har vid behandlingen af främmande föremål aldrig bevarat det nationliga. Tyskarne ha derpå svarat, att hans fosterlandskänsla hänfört honom, och att han i annat fall ej haft tillfälle, att nedlägga hela rikdomen af sitt snille, och det fantastiska som är honom eget. Men hvarföre ha ej då samma personer visat lika öfverseende med Fransmännen, då desse iklädt Grekiska och Romerska hjeltar den

drägt, som tillhörde Ludvik XIV:s tid? Calderon går i sitt förakt för det historiska nog långt; han blandar så om hvartannat Romarnes seder, likasom tilldragelserna ur deras häfder, att det måste stöta äfven den yngsta skolgosse.« Jag har med flit sammanställt så skiljaktiga omdömen af tvenne samtida konstdomare, hvilka båda äro det af första rangen, och derjemte begge äro väl bevandrade med den ryktbare Spaniorens mångfaldiga arbeten. Saken förtjenar, att allvarligen behjertas af dem, hvilka på god tro prisa eller klandra. Af det jag känner från Calderon, vore jag böjd för det omdöme, att Schlegel, i sin vackra hänryckning för den älsklige Skalden, och sin kända partiskhet för det romantiska, öfver höfvan rosat, äfvensom å en annan sida Sismondi, genom det omåttliga lofordet, blifvit förledd, att förfara särdeles strängt, för att kunna hålla något tillbaka. Mig tyckes Calderons förtjenster ligga midt emellan de här företedda tvenne ytterligheter. Jag skulle vilja så charakterisera honom, att han är idel fantasi. Det röjes hos honom aldrig tecken till artistiskt förstånd. Derföre aldrig någon teckning, aldrig någon individuel hållning af charakterer. Hans diktning är ett Champagne-rus; — lätt, luftigt, ætheriskt. Känslan är mera häftig än djup, mera vek och ljuf än stark. Kompositionen är ett gladt opera-féeri; språket är blomsterrikt. Man kan ej läsa något mera rent poetiskt, än hans skådespel. Men i förlitande på sin publiks rörliga inbillning, är han ofta nog vågsam, såsom då han i *La devo-*

cion de la cruz (andakten för korset), der eljest intet öfvernaturligt timar, låter Julia sväfva med korset i höjden. Han har ock mycken förtröstan till sina poetiska tillgångar, då han kan låta en person i en dialog tala så länge, att det upptar 10 vanliga oktafsidor, såsom fallet är med Enrico i *La vanda y la flor* (Skärpet och blomman), och Muley i *El principe constante*. Sismondi underkänner eljest för ingen del Calderons stora gåfvor, i synnerhet fruktbarheten af »hans inbillningskraft, deruti intet land kan uppvisa hans jemlike,« men han anmärker missbruket, hvilket synes mig tillbörligt, då man i allmänhet gerna vill låta sin beundran för något visst intala sig, att anse det felaktiga med samma ögon, som det fullkomliga.

Efter Calderon hade Spaniorerne få märkvärdigheter, och deras skaldekonst har efter honom ej tillhört andra, än landets invånare. Hans och Lopez de Vegas obeskrifliga lätthet att författa, bragte deras efterträdare på den tankan, att största förtjensten låg i fortfärdighet och produkternas oräkneliga antal, hvarföre man ej vårdade sig, att lägga sista handen vid det, man en gång nedskrifvit; ty allt skulle bedrifvas på improvisationsfot, och ha utseende af en strömmande ingifvelse. Den Franska konstläran vann sedan insteg, och det till ringa båtnad, då man blott sorgfälligt upptog ensidigheten, utan att på samma gång kunna tillegna sig fördelarna. De la Huerta uppträdde nu såsom en kämpe för den

nationliga smaken; men hvarken var han vuxen detta företag, ej heller kunde han återkalla den poetiska anda, som redan för alltid flyktat från hans fäderne-bygder.

Spaniorernes nationala versslag är *redondillas*, trocheisk vers af 8 stafvelser. I skådespelen inblanda de oftast ottave rime och sonetter.

Portugisarnes vitterhet är rikast på lyriska qväden och herdedikter. Portugisaren är, mer än någon annan, hänryckt älskare; kärleken är hos honom häftig, men ändå mild och ljufligt svärmisk; lifvet är för honom en idyll. Derföre sysselsätter han sig mest med veka, svårmodiga griller och landtliga drömmar. Herdetonen har alltid velat ligga öfver. — Gil Vicente, deras enda dramaturg, var äfven den äldste hos de nyare folkslagen, såsom nära ett sekel äldre än Lopez, hvars förebild han blef. Burskap i den allmänna Europeiska vitterhetens samhälle ha dock Portugisarne erhållit genom *Os Lusiadas*, hvars framträdande, till tiden, ligger mellan Orlando och Gerusalemme, likasom den, till sitt innehåll, på sitt sätt förenar bådas företräden. Camoëns synes ha studerat Italienarne, och, samfält med dem, sökt bildning från den klassiska ålderdomen. Dock har han i sitt odödliga verk nedlagt hela egendomligheten af sig sjelf och sina landsmän. Han ingaf sitt epos en liflighet, ett uttryck af leende vällust och älskligt svärmeri, som de gamle ansågo under värdigheten af den stolta hjeltedikten.

Fransmännens verksamhet i vittra yrken hade, efter Trouverernes tid, afstannat *). Dess återväckelse till inflytande på andra folkslag infaller i de dagar, hvilkas æsthetiska historie kommer att behandlas i den nästföljande afdelningen utaf närvarande verk. Vi skola derföre nu taga en tur i nordligare länder.

Den *Nordiska* skaldekonsten bildar i många delar en motsats till den sydliga. Detta har tvenne grunder: folkstammen och klimatet.

De germaniska folken blandade sig i Södern med ättlingarne af det gamla Roma. Arabernes omedelbara inflytelse förnimmes der äfven, ehuru mer eller mindre på olika tider och olika ställen. I Norden åter herrskade de nya stammarne obehindradt. Normandernes invandring i Brittanien verkade tid efter annan en viss förändrad sinnesstämning hos ur-invånarne; men sjelfve eröfraren var dock ifrån början Nordländare, om han ock under vistelsen i Frankrike till någon del skiftat lynne. Skulle ock, såsom det är sannolikt, morgonlandet varit vagga så väl för den ena, som den andra, har dock den åtskilda borgerliga utvecklingen, i förening med den olikartade vexelverkan af främmande krafter, uppdragit en ganska bestämd gräns mellan Söderns och Nordens diktande anlag, ej mindre än deras öfriga själsyttringar. I konstens, lika väl som

*) En och annan utmärktare författare, såsom Rabelais och Montaigne, stå mera för sig sjelfva. I Sterne's Tristram Shandy lefde desse på sitt sätt å nyo upp.

i naturens rike, gifves öfvergångsbildningar; och då utgöra England och Tyskland, hvart för sig, mellanlänkar af den norra och södra odlingskedjan.

Den yttre omgifvelsens mäktiga intryck göra i Norden sin närvarelse lätt kännbar. Naturen är derstädes sträng, ofta njugg och hårdsint. Den kan också vara öm och vänlig, men är det då vanligen utan måtta. Det hastiga afbrottet af vinter och vår, höst och vinter, genom ingen öfvergång förberedd, utan liksom smygande sig fram, är just en bild af hvad Nordboen är i sitt inre. I den fysiska, som moraliska verlden, herrska skiftevis dessa alternativer af köld och hetta; det, som ligger deremellan, den uppfriskande svalkan, den närande, bildande, mognande värman, — det är hvad som saknas. Icke bortskämd af någon klemande moderkärlek, sättes menniskan oupphörligen på starka prof af sträng allvarsamhet och slösande mildhet. Den alltid vakande huldheten är en hamn, i hvilken hon sällan med barnslig tillförsigt och njutning kan söka sin fristad. Hon uppfordras derföre, att ställa sig till motvärn mot de makter, som med stum hårdhet träda upp mot hennes egen, och att afvinna dem en trollkraft, som de emot henne sjelf utöfva. Hon söker så att bli förtrolig med de hemliga välden, som döljas i naturens innersta herradömen, med andarna i vattnets djup, i fjällens metalliska ådror, i skogens pelarsalar.

Natur-

Naturskönheternas vilda majestät och den underbara jättekraft, som verkar i deras högtidliga skådespel, synes alldeles öfverväldiga sinnet. När solen smälter isens bojor kring den moderliga jordens barm, och de frigjorda najaderna neddansa i fröjd utför kullen, der det späda gräset redan sticker upp sitt lilla hufvud, för att helsa den nyvaknade våren med dess qvittrande sångarskara, under det himmelen simmar i ljus och glädje, — så känner man en öfversvämning af känslor, hvilken är för mycket betagande, för att lemna tillfälle till ord för sina uttryck. Men då de gulnade löfven falla för höststormens vilda raseri, och af den älskliga fägringen, som ofta sköflas på en enda natt, intet spår är vidare öfrigt, så blir själen liksom krampaktigt hopdragen, tills den återvinner spänstigheten, när den glittrande snön och det bleka månskenet väcker å nyo till njutning af det skapade. Bilder, som ständigt tyckas ingå i den Nordiska diktningen, äro ock den ljusa sommarnatten, den hemlighetsfulla skymningen, det bländande norrskenet, den mjellhvita snön och den frusna böljan under det dunkelblå, stjerntindrande fästet; äfvenså de omätliga, evigt grönskande barrskogarna, de strömmande elfverna, de skyhöga branterna, de djupa dalarne och dessa grå bergskedjor, hvilka, såsom man sagt, likna ett haf i uppror, hvars ofatta vågor plötsligen stelnat. Öfverallt, derest icke missförstådd beundran för ett främmande skaplynne förtagit det medfödda, blir

man varse det Nordiskt egna; ja, man tror sig ibland nästan förnimma ljudet af de klingande bjellrorna och knarkningen mot snön. Slädfarten, skridskolöpningen, midsommars-vakan, de brinnande tjärtunnorna om Juni-natten och Vallborgs-aftonen, — alla vilja spegla fram, dunklare eller klarare. Man kunde anse mycket af det nordiska skaldarmål för »snöbollar, kastade på Muserna,« för att tala med skalden.

Den Nordiska skönheten är förvånande, men i den finnes ej söderns fullhet, mognad och jemvigt. Den är ofta täck och rörande, men oregelbunden, späd och melancholisk. Der gifves alltid något hjertligt och saknande, som inger deltagande. Se flickan! En lungsiktig rodnad sväfvar öfver kinden, en känsla af lidande, en bön om förskoning för den snara förlusten af en lycklig ungdom, hvilar i uttrycket, och väcker, jemte hänryckningen, ett visst sorgligt intresse. Det hela är tragiskt.

På lika sätt är det Nordiska skaldskapet öfverhufvud stort, högsinnt, ofta bländande, svällande, prunkande, men merendels dystert, töcknigt och oredigt. Lugnet, rundningen, det enkla behaget, den rena klarheten, den jemna kraften, träffar man sällan. Inbillningen är djerf, men sällan måttlig; känslan är väl stundom varm, men svalnar hastigt; den är rapsodisk. Dessa egenskaper igenfinnas mer och mindre hos de nordiska skalderna. Töcknet blir man redan hos Ossian varse; på sitt vis äfven de gammal-Nordiska sån-

gerna i Skandien och på Island. Så upproriskt skakande, så rysligt förfärande, som Shakspeare, har ingen varit; kanhända ingen heller så innerligt öm och förtjusande. Hos Burns och Bellman råder i sjelfva vällusten en saknad, i den luftiga humorn en bekännelse om Nordens armod. De utmärkande egenheterna framstå dock klarast i *Folkvisan*, hvilken också minst rönt frukterna af den universela bildning, som jemnar och försonar allt. Musiken till henne, har, hurudan än texten är, ett sorgligt uttryck.

Troubadourernes skaldekonst hade utgrenat sig till England och Tyskland, men icke längre upp i Norden. Medan den herrskade, märktes redan i äldre tider, åtminstone i Skottland, en åtskillnad mellan densamma och den egentliga folkdikten, hvilken var ett nationalare uttryck. I Skandinavien skola folkvisor funnits från Magnus Ladulås' tid *). Dock var det snarare en kämpavisa, än riddarvisa eller vanlig romantisk folksång, hvilken sednares tidehvarf infaller i 15:de och 16:de seklet.

Folkdikten, i denna mening och på denna tid, anträffas i alla Europas länder; men det är hufvudsakligen i Norden, som den blifvit källa för diktningen såsom konst. De största ådrorna utgöras af den Engelska och Skottska, den Tyska samt den Skandiska.

I Brittannien höll sig visan (*ballad*) förnämli-

*) Se Företalet till Svenska Folkvisor, af Er. Gust. Geijer.

gast till fejderna kring gränsen af England och Skottland (*on the Scottish border*), och vanligen rörde den något af de ridderliga husen Douglas, Montgomery och Percy *). Dess lynne är i allmänhet dystert. Hafvet slog sina böljor suckande mot den ensliga ön. Alla slags andar drifva der sitt nattliga väsen. Så blir man bekant med *Fairies* (féer), *Braunie* (Romarnes Lar, vår tomtgubbe), *Bogle* eller *Goblin* (Fransmännens *esprit follet*, vår lyktgubbe), *Puck* eller *Robin Goodfellow* (ett slags spökande pyssling), *Shellycoat* och *Kelpy* (vattenandar). Nationalhatet emot Engländarne sticker gerna fram. Skottarnes enkla, men underliga seder likasom deras håg för äfventyr, ge det hela en ovanlig och intressant färg.

I Tyskland tyckas de poetiska vågorna ha flutit öfver blomsterängar. Visan (*Lied*) andas der mera glädtighet och lefnadslust. I Danmark deremot satt vanligen en »Hafsmand« med fiskfenor på armarne och tång i håret, under det små elfvor dansade kring gräskullarna.

Uti det höga Norden, som kringthronas af fjäll och genomskäres af strömmar, insjöar och floder, hade Bergtrollet, Strömkarlen och Necken sina hem. Allvar, kraft och öppenhet är den Svenska folkvisans egenskap. Striden med de utländska förtryckarne förnimmes der klart och starkt. Den religiösa vidskepelsen var der,

*) Jemf. W. Scotts företal till *Minstrelsy of the scottish border*; Bouterwek, *Gesch. d. Poesie u. Beredsamkeit.*

såsom på andra ställen, äfven ett föremål för dikten. Tidens ridderliga seder uppträda på ett högst eget sätt. Man får höra, huru riddaren axlade sin kappa, och satte sig på sin gångare grå, för att i högan loft besöka allrakärestan sin, den fridaste mö, med de gyllene lockar, smycket på ännet och det granna bältet om lifvet; eller huru han styrde ut med sitt skepp, på hvilket, der det gungade på den blå böljan, stoltsjungfrun längtade att få upptäcka den af hennes egna händer virkade flaggan; eller han förde henne från moderns svenner, satte henne på sadelknappen och flyttade henne till sin egen borg, der han med sitt vänaste vif spelte gulltafvel och tärning, tills moderns hofmän klappade på dörren, och den älskade spände brynjan kring riddaren, och de hofmän blefvo slagne.

Likasom den provençaliska romansen var folkdikt i södern, var riddarvisan, eller hvad man eljest ville kalla den, detta i norden. På båda ställena uttryckte den blott den nationliga egenheten, ej den enskiltes; »ett helt folk söng som en man« *). Men ur densamma utbildades småningom konsten, i sträng mening, eller den till individualitet utvecklade skönhetsstämning, hvilken, ännu ofullkomlig och konstlös, var hela folkets samfälta egendom. All tillväxt i odling ger sig tillkänna genom fortskridning från all-

*) Föret, till Svenska Folkvisor.

mänt till enskilt, från obestämdt till bestämdt. Folkdikten har i alla länder varit grund-ämnet för artistiska bildningar. Men hos Homerus uppträder den med formel fullkomlighet, hvilket ingalunda är fallet hos Europas yngre slägten. Någon jemnt utförd handling, någon säker hållning röjes sällan i den romantiska folksången. Dess lynne är mera musik än plastik, och den antyder mera än den beskrifver.

I 15 och 16:de seklet hade, bland de Nordliga staterna, endast England att uppvisa skalder af högre betydelse. Desse voro Spenser och Shakspeare. I sin fräjdade *Fairie Qveene* tog Spenser Ariosto till mönster, men blef dock denne i många mål olik. Behandlingen är mera poetisk, än hufvudtankan. Syftet är moraliskt, fastän författaren var nog skald, för att ikläda det diktens mest tjusande stjernemantel. Det svåraste tillmäle, man kan göra hans Fée-drottning, är införandet af allegoriska väsenden eller personifierade dygder. Härigenom miste handlingen det lif, som Ariosto gifvit sitt mästerverk. Det gör arbetet på det hela tröttande, och jag kan med Fru Staël säga, att jag ej förmått läsa det till slut. Men koloriten är oändligt vacker och hänförande. Lätthet, bestämdhet och behag äro öfverallt spridda. Det råder en väl hållen högtidlighet, hvilken är lika fri från svulst, som onaturlig betänksamhet. Språket är klassiskt rent och fullbildadt. Spenser står häri vida framför Shakspeare och Englands öfriga skalder före Milton.

Shakspeares uppträdande var så märkvärdigt och så oväntadt, att man blef litet brydd, huru det lämpligast skulle kunna förklaras. För att freda sina litterära samveten, funno de skriftlärde för godt, att omgifva hans lefnadsöden med sagans glans. Han sades då ha framstått omedelbarligen ur naturens sköte, utan att ha njutit någon af konstens välgerningar till godo; han hade dertillmed varit medlem af de lägsta samhällsklasser, hvilka utgjort hans enda visdomsfatabur. Detta föregifvande var för vissa afsigter dubbelt klokt beräknadt. När skalden fått allt af naturen, behöfde konsten ej rodna vid hans sida; ty han kunde med konstnärer ej jemföras, — han hörde till en egen klass. Å en annan sida blef härigenom tydligt och klart, att hans verk endast kunnat bildas för de kretsar, hvilka sett skalden födas och utvecklas, och hvilka allena kunde uppskatta den äkta halten af hans framställningar. — Nu är härvid blott felet det, att Shakspeare nästan minst af alla dramaturger kan i sin helhet fattas af den obildade. Ju mer man i allmänhet har af vetande, ju mer man sökt blicka in i tingens innersta väsen och öfverskåda verldsordningens hemliga trådar, desto bättre förstår man Shakspeare. Och bevisar icke just detta, att han måste varit bildad, om han ock i egentligt bokvett och vidsträckt beläsenhet ej kunnat täfla med hvem som helst. I ett humoristiskt stycke, der uppgifterna icke behöfva, och ofta icke ens kunna vara sådana, som verkligheten har dem, — hvad betyda der några feltag

på chartan eller i tidsbestämningen, dem man framdragit såsom vittnen för Shakspeares bristande boksynthet? Hvadan skulle han undfått de kunskaper, som satte honom i stånd att förlägga skådebanan till så många olika trakter af verlden, och alltid återgifva charakteren af tidehvarfvet och färgen af lokalen? Månne af naturen? Jag tror det näppeligen. Sådant skulle verkligen bevisa mer, än föreställningen om *ideæ innatæ*, emedan man då kunde af födseln jemväl äga kännedom om den yttre verldens beskaffenhet. Att Shakspeare varit obekant med det ädlare umgängslifvets företräden, är väl ock föga sannolikt, då han kunnat, när så påfordrats, äfven afteckna de mest fina och ömtåliga förhållanden. Kan kärlekens och tillgifvenhetens galanteri på ett mera grannlaga sätt uttryckas, än t. ex. i scenen, då Julia ifrån balcónen tilltalar Romeo, eller (i *Twelfth night*) då Olivia tar afsked af Viola? Och sannerligen vore det vågadt, att öfverhufvud stämpla såsom ohyfsadt ett tidehvarf, som ägde en Elisabeth, hvilken icke lärer gifvit mången regent efter i vett och bildning; en Leicester, som i sirlighet och fina hofmannaseder lärer lemna åtskilliga ledamöter af sitt stånd ett vackert stycke bakom sig; en Baco, denne man, inför hvilken det 18 århundradets tänkare minst kunna känna sig skuldfria, och slutligen en Spenser, som just beskrifvit det äkta lysande riddarlifvet.

Hos Shakspeare gifves det emedlertid uttryck;

hvilka efter våra dagars begrepp om anständighet och belefvad ton, äro sårande för känslan. Det vore lika otillbörligt, att undandölja det, som att taga sådant i försvar; men det vore äfven orätt, att alltför noga nagelfara i slika saker, och att bedömma detaljerna efter de åsigter, som äro en frukt af en i det yttre allt mer och mer förädlad sällskapslefnad. Athen måste väl, enligt tidens föreställningar, hafva varit en temligen bildad stad, eftersom Attisk urbanitet alltid och allestädes varit aktad såsom höjden af umgängets och den högre odlingens förträfflighet. Ickedestomindre tålte dess allmänhet hos sina skriftställare, hvad vår omgifvelse skulle utmönstra såsom de lägre klassernas tillhörighet. Att icke tala om de mer än betänkliga målningar, som förekomma hos Horatius, Ovidius m. fl., hvilka dock fått gälla såsom föredömen till och med för dem, som eljest trott sig innehafva uteslutande privilegium på humanitet i seder. Molière, sjelf utbildad i behagets fädernesland och den grannlaga smakens tideskifte, tillät sig icke sällan friheter, med hvilka man nu svårligen skulle sett genom fingren. Hade Voltaire betänkt allt detta, skulle han säkerligen ej påstått, att Hamlet »synes härstamma från en drucken vilde.« *)

*) Vore jag uppmanad, att stiga fram såsom Shakspeares försvarare, kunde den anmärkning göras, att de qvinnliga rolerna då för tiden speltes af gossar, och att fruntimmer endast såsom maskerade kunde öfvervara en föreställning på skådebanan; hvarföre språket kunde vara friare, ja, sjelfsvåldigare, än nu.

Shakspeare tyckes ha Spaniorerna att tacka för åtskilligt, icke blott möjligen i hänseende till ämne för bearbetning, utan öfver hufvud det yppiga fantasispelet, den mångskiftande färgen, den vällustiga skönheten, hvilken eljest sällan träffas till den grad i Norden. Jag tror mig finna någon likhet mellan Calderon och Shakspeare, nemligen i det rent romantiska, äfvensom — hvad angår vissa af Shakspeares stycken — koloritens bländande fägring, tankans luftighet och svällande rikdom, språkets poetiska flykt. *Midsummernights'dream* och *The Tempest* äro i dessa punkter helt Spanska. Vissa Scener i *As you like it* förekomma mig till ton och anda alldeles lika med vissa i *La devocion de la Cruz*. På samma sätt med *What you will* och andra stycken. Scenen från balconen i Romeo och Juliet är äfvenså Calderonisk. Detta säges icke, för att låta förstå, det någondera skalden varit den andres härmare. De voro samtida och kunde, under de förhållanden, hvilka då voro för handen, icke särdeles verka på hvarandra. Men båda hade hämtat bildning ur en gemensam källa, den äldre Spanska vitterheten; detta synes obestridligt. Shakspeare gaf likväl åt allt, hvad han behandlade, prägeln af sin egenhet. Derföre äro, i sin helhet, inga hvarandra mindre lika, än han och Calderon. Britten hade ett stort förstånd och en rik lefnadserfarenhet; han hade ock ett filosofiskt lynne. Hans skapelser fingo deraf sin skarpa teckning, sin säkra hållning, sin nödvändighet. Häraf hade Calderon intet. Denne fly-

ger såsom en glad sommarfågel öfver rosenhäcken. Han har ett mål, en afsigt, men dessa äro mera idealiska; hans metafysik är fantasiens, ej förståndets. Dertill kom, i hänseende till Shakspeare, den Engelska humorn, hvilken han först bland alla upptagit i dikten, änskönt den sedermera blifvit ansedd för ett Brittens födelsemärke. Ur densamma kan lättast förklaras, huruledes hos honom den djupa smärtan kan öfvergå från en den ljufvaste yttring till en ironi, ett hån, ett verldsupproriskt löje, äfvensom huru den sorgliga högtidligheten stundom kan para sig med ett lustigt skämt och ett spelande infall, utan att förlora djupet af sitt eget allvar.

Man har tidt och ofta sagt, att Shakspeare var stor kännare af verlden och menniskorna; äfven hans mest nitiska vedersakare ha medgifvit honom detta, som det synes, för att, med bevarad sken af oveldighet, kunna på annat håll få sak med honom. Hade man noga eftersinnat huru mycket som ligger i detta attribut, hade man måhända mera vägt på ordet. En mängd af de brister, man velat honom tillägga, försvinna i och genom detta medgifvande. Bland sådana bortfaller då såsom fel, att han ställt det löjliga invid det höga, eller, med andra ord, infört komiska uppträden i sina sorgespel. I verkligheten står ofta det lägre vid det högre, omgifves det sorgliga af de mest brokigt löjliga scener. Hans säkra verldserfarenhet bör jemväl den öfverklagade omständigheten tillskrifvas, att han

nedsänkt sig till sina framställda charakterer, och låtit dem tala ett språk, som motsvarar deras villkor och poetiska belägenhet. Han låter ej en kolare, en säckbärare, en tiggare, en torpare *) tala så, som en förste, en minister, en tänkare, en skald. Och hvarföre skulle skönheten vara bunden vid börden, prakten och lyckan? Ofta är språket hos den ringa och obildade vida mer sinnrikt, än hos den, som åtnjutit allt af uppfostran. Shakspeares lägre figurer äro alltid poetiskt hållna, och falla aldrig in på prosans herradöme.

Shakspeares öfvervägande dramatiska förtjenst är otvifvelaktigt hans förmåga att individualisera. Hans personer äro fullt individuela, fullt lefvande, och äro ändå så allmängilltiga, att hufvuddragen inträffa på tusentals. Uti charaktersteckning öfvergår han alla; hans företräde i denna punkt framför Scott, som annars kommer honom närmast, består deruti, att han med några få drag förmår ställa en varelse lifslefvande inför ens ögon, då Scott måste för samma ändamål utkasta en hel tafla, med alla möjliga biomständigheter. Shakspeare afmålar passionen icke allenast sådan den i sina yttre verkningar uppenbarar sig; han tränger in till dess lönnligaste verkstad, och aftäcker liksom de hemliga drif-

*) Sådana tala ock gemenligen hos honom på prosa; äfven andra, hvilka i och för sig sjelfva ej äro poetiska naturer, såsom Jago i Othello, uttrycka sig ock i obundet tal.

hjul, hvilka eljest utifrån icke kunna bli synliga. Han följer hvarje rörelse allt ifrån dess första och obetydligaste bildningsform, alla graderna igenom, intill utbrottet. Ja, man ofta förfäras, då man erfar, att han kan afslöja äfven det, hvilket man gerna ville tro sig sjelf ensamt förbehållet att känna och veta. Öfverhufvud är det hans företräde, att sant dramatiskt framställa. Handlingen liksom födes i min åsyn. Hvilken rörlighet, liflighet i utvecklingen! Ingenting behöfver jag förutsätta eller ha i minnet, ty jag genomlefver sjelf alltsammans. Det är detta, som gör Shakspeare till en viss grad populär, ehuru han är den djupsinnigaste bland alla skalder.

Shakspeare är mångsidig och omvexlande, ty sanningen är det allena. En bildningskraft, som ej näres af sanning, härmar alltid sig sjelf. Men ej blott den vanliga lefnadens flerfaldiga villkor och ställningar erbödo sig villigt åt hans pensel; äfven himmelen och underverlden, med alla dess mellanriken, voro för honom tillgängliga. Elfvor och sylfer, féer och lyktgubbar, spöken och hexor, andar och undergörare, alla hade han i sin tjenst, alla lydde hans besvärjning. Det höga och skakande, det ljufva och kärliga, det älskliga och menlösa, det hånande, det smärtande, det fantastiskt löjliga, — detta allt kunde han teckna så, som ingen före eller efter honom gjort det.

Sismondi utlåter sig, att Shakspeare »noga kände menniskorna, men illa händelserna, så

att lokalen för skådebanan blifvit en skapelse af honom sjelf.« Detta omdöme vill jag väl ej i dess helhet underskrifva, men Sismondi är dock, i min tanka, på rätta vägen. Lokalfärgen, hvad enskilta smärre omständigheter beträffar, bevarade Shakspeare ej så samvetsgrant, som Tysklands författare. I Hamlet finnes ingen färg af tid och ställe; men också är det historiska här af en mycket underordnad betydelse. Det synes icke varit skaldens afsigt, att skildra ett visst moment ur häfden, eller teckna ett visst folks seder och förhållanden. Han lånte blott namnen, för att äga något ämne till den framställning, han åsyftade. I hans rent historiska skådespel är deremot den inre kostymen sant och träffande återgifven, äfven om den yttre, mindre vigtiga, vore till någon del åsidosatt. Hade man rätt, att af en önska allt, så visst ville jag hos Shakspeare finna samma hisoriska sanning, som t. ex. hos Göthe och Schiller.

Hos Shakspeare ville jag härförutan klandra följande: Sin stora rikedom använde han icke alltid ändamålsenligt. Han är ofta, t. ex. i Hamlet, nog tankediger och filosofiskt djupsinnig, om man betänker, att han skrifvit för en åskådande och ej för en läsande allmänhet. Det blir mycket, som vid förevisningen måste undfalla äfven den mest uppmärksamme och lättrörlige, så vida han ej med stycket förut äger bekantskap. Detta föranledde Fru Staël, att, ehuru på visst sätt orättvist, frånkänna Shakspeare egenskapen att

vara fullt theatralisk, något som hon tilldömmer sina landsmän ensamt. Han är ock stundom alltför spetsfundig, och hade ofta kunnat spara ett och annat ordspel och besynnerligt infall, hvilket icke är för det hela nödvändigt. Han, liksom Ehrensvärd, tecknar äfven i allmänhet för hastigt och genomgående, för att bli fullt fattlig för mängden. Tankan blir så spänd, slutningskonsten blir så starkt tagen i beskattning, att det till och med för hvem som helst är svårt, att följa med honom, utan att förlora mycket. Ofta hvilar stor vigt på ett enda ord, och i fall detta undgår åhöraren, är han osäker om det helas gång. Shakspeare är i detta afseende motsatsen af Tyskarne, hvilka äro alltför långtrådiga i handlingens utspinning, så att intrycket svalnar genom vanan att känna det. Han är, i idéernas sammanbindning, ofta nog vågsam, sällan enkel. Öfvergången är alltför djerf och besynnerlig. Hjeltarne äro enkla i sina rörelser, men icke alltid i sitt språk. Det ligger deruti ofta för mycken skarpsinnighet, för många aflägsna sammanställningar. Han ville intet ge till spillo af hvad hans rörliga inbillning sammanfört. Härmedelst får hans diktion ofta utseendet af något sökt och arbetadt, ehuru orsaken kanske bör sökas i brist på bemödande. Emellertid har detta icke sällan skadat munterheten i hans komiska uppträden, och det rörande i hans tragiska. — Någon gång skär han ock särdeles till i växten. Så är Falstaff öfverdrifven i *Merry Wives of Windsor*. Att han för tredje gången låter narra

sig af samma personer och under enahanda förevändning, öfverstiger sannolikhetens gräns *). Uti denna komedi närmar sig Shakspeare i öfrigt de vanliga moderna lustspelen. Hans andra såsom komedier angifna skådespel utmärkas icke af någon underhållen komisk ton, utan kunde snarare kallas romantiska dramer.

Mycket af det, vi finna anstötligt, tillhörde tiden. Såsom hans benägenhet, att låta sina hjeltar och hjeltinnor afhända sig lifvet, eller afdagatagas eller annars omkomma, hvilket ofta sker, utan nödtvång, och endast tjenar att obehagligt uppskaka känslan, t. ex. Jagos mord på Emilia, Paris' ombringande i fäktningen med Romeo. Vid slutet af de flesta hans sorgespel, liknar skådebanan ett slagfält, der man bland de döda träffar hvart enda kärt föremål. Lifvet är icke i allmänhet så olyckligt, och om det än så vore, ålåge det konsten att mildra en så hemsk erfarenhet. Om Skalden lefvat bland oss, skulle sådana råheter afslipats; men törhända skulle man i stället gått miste om månget djerft snilledrag, och då är det bättre så, som det är.

*) Shakspeare skref också ej detta stycke af egen drift, utan på begäran. Elisabeth hade neml. önskat, att få se Falstaff kär.

Sednare

Sednare Delen.

En af Svenska Akademien till täflingsämne för innevarande år framställd fråga är af följande lydelse:

»Då i närvarande tidehvarf den mening synes vilja göra sig gällande, att genom högre framsteg i den æsthetiska bildningen, en vitterhet blifvit framalstrad af annat och bättre slag, än den föregående tidens: så frågas i anledning häraf: har en ny vitterhet af högre anda och fullkomligare verkning på de menskliga sinneskrafterna i våra dagar uppkommit? I fall så är, hvaruti skiljer sig denna, till grundsatser och åsigter, från 17:de och 18:de seklernas godkända vitterhet, och hvilket är hvardera slagets förhållande till den gamla klassiska?

I anseende till ämnets behandling, får Akademien tillkännagifva, att hon önskar framkalla ett arbete, der resultaterna af en sund och skarpsinnig kritik framställas på ett allmänt fattligt sätt, och der tankarnas grundlighet och vidd förenas med skrifartens förtjenst och tydlighet.«

Ett fullständigt och i allo tillfredsställande svar på denna fråga är en uppgift, hvilken redan i ämnets stora omfattning äger en betydlig svårighet. Denna måste ökas, om den ståndpunkt, från hvilken granskningen bör utgå, icke sjelfmant inställer sig, utan måste sökas. Så har vid detta tillfälle händelsen varit för mig; och de betänkligheter dem jag sålunda mött vid vädjobanans begynnelse, ha gjort mig i många mål tveksam och villrådig. Att helt och hållet försätta sig i en annan författares tankegång, är så mycket mindre en lätt sak, som man är obekant med hvad hos denne i föreställningen tyst föregått, men dock i resultatet framstår såsom gifvet. Det finnes benämningar, vid hvilka begreppen så godtyckligt fästas, att dessa hos olika personer kunna efter omständigheterna inskränkas eller utvidgas. Så kan, efter vissa åsigter, »17:de och 18:de seklernas godkända vitterhet« omsluta de mest lysande tilldragelser så inom den romantiska, som klassiska konsten. Cervantes, Lopez de Vega, Calderon, Shakspeare, lefde alla inpå 1600:talet, och torde visserligen af mången hållas för godkända. Tysklands ypperste vitterhetsidkare prydde 18:de århundradet, och några af dem, såsom Göthe, Jean Paul, m. fl., tillhöra derjemte lika mycket vårt tidehvarf. Fransmännens poetiska snillen, af alldeles olika lynne med de förra, omfattade båda de nästförflutna 100:talen. Fattar man ordet godkänd såsom liktydigt med klassisk, och detta sednare uti den bemärkelse, i hvilken Frankrikes och

Italiens konstdomare tagit detsamma. eller såsom motsvarande det antika samt det i enlighet dermed bildade moderna, så måste åtskilliga fräjdade män, t. ex. Milton, Alfieri, frånräknas, emedan de i hvarjehanda punkter skilja sig från det klassiska galleriet af författare, men dock ej lämpligen kunna hänföras till det egentligen romantiska. I sednare tider har man mera frikostigt utdelt klassicitets-kronan, och under den välkända stämpeln utgifvit Spanska, Italienska, Tyska och Engelska författare af allt slags lära och lefverne. Vill man åter med godkänd blott förstå den, som allmännast uppskattas för god, huru svårt blir då ej, att härvid räkna rösterna, och ännu svårare att bestämma, hvem som med fog och skäl bär namnet? Man blefve då inkastad på fältet för konstlärarnes härfärder, blott för att få afgjordt, hvarifrån undersökningen bör utlöpa.

Vid en sådan sakernas ställning, och då det uppgifna ämnet klart antyder en motsats, och kräfver en jemförelse mellan tvenne skilda föremål, har jag trott mig närmast fatta den synpunkt, ur hvilken Akademien önskar att få frågan skärskådad, om jag rigtar min åtgärd på en undersökning om arten och betydelsen af 19:de århundradets æsthetiska bildning, i motstående förhållande till den klassiska vitterheten, tagen i den äldsta och enkom för henne beräknade mening af öfverensstämmelse med Greklands och Roms vittra odling. Dock, på det denna af-

handling, i händelse af en å min sida gjord alltför stor inskränkning, ej må vara utan ändamål, vill jag försöka att taga vitterhetens framsteg, allt ifrån början af 1600:talet, i ögnasigte, och så följa de vigtigaste tilldragelser, att man i allt fall må inse, hvilken plats våra samtidas verksamhet för det sköna kan, enligt min åsigt, förtjena, vid sidan af deras föregångares.

Det var kännedomen om de gamles, och särdeles Romarnes mästerverk; som vållade den konstens och vetenskapens återfödelse, hvilken under det 16:de seklet timade i det sydliga Europa. Uti Italien, der hågen för det antika först vaknade, hade de store skalderne sjelfständigt begagnat de härliga efterdömen, som erbjödos dem af ålderdomens rika snillen. Men redan före Ariosto hade den vackra hängifvenheten för forntiden blifvit förbytt i en inskränkt härmningslust, hvilken dock efter Tassos dagar först blef allmän, och under ett helt århundrade upptog Italienska skriftställares alla bemödanden i vittra ärenden. Denna missförstådda aktning för det antika vann i Frankrike snart efterföljd. Äfven der var det blott författare af ett underordnadt värde, hvilka dertill först angåfvo tonen. Utmärkte skriftställare kände den nyskapade theorien såsom en boja, den man ej utan våda kunde afkasta. Medelmåttans förstar hade så kraftigt bemäktigat sig den allmänna sinnesstämningen, att när Corneille *) omsider uppstod, och

*) Det är bekant, att Richelieu, som ville styra äfven i Musernas rike, och derföre satte sig i spetsen för 5

med några från Spanien hämtade romantiska ljud ville fröjda sin hembygds nejder, blef detta af de lagfarne i konsten med mycken onåd ansedt. Han fogade sig slutligen efter konstdomarnes och allmänhetens nycker, och underkastade sig enväldet af de reglor, hvilka på god tro blifvit antagna, sådana de anställts af några ringa män, hvilkas namn nu lefver endast på bokkännarens lista. Sammalunda var det ock med Racine, hvilken ej heller var böjd för strid. Voltaire äfventyrade åtskilligt i nyhets-väg, men blef af kritikens stränghet så allvarligen tillrättavisad, att han förlorade lusten till ytterligare vågstycken *). Fåfängan, att beundras af de rådande, fredade honom snart från frestelsen att fränträda en lära, hvilken efter hand kommit att betraktas såsom den enda rigtiga.

För att få tillägga anseende åt egna griller och halfförstådda begrepp om det skönas väsende, uppsattes den gamle Aristoteles på Pythias trefot. En man, hvilken såsom vettenskaplig tänkare varit förebild för scholastikens hjeltar, dem man, såsom barn af medeltidens mörker, för öf-

dramatiska skriftställare, *Les cinq auteurs*, som de kallades, fann misshag i Corneilles öfverlägsenhet, hvadan han tillställde, att ett motparti, under hans skaffares Scuderi's anförande, blef bildadt, och sökte indraga sjelfva Franska Akademien i sitt interesse. Corneilles namn gick dock till efterverlden, när Kardinalens gunstling är känd såsom en lefvande speglosa.

*) Man vet ock, att Voltaire hämnade sig ofta, och till och med illa tilltygade Boileau.

rigt bekrigade, skulle nu gifva utslag i hvad konsten har innerst och mest förborgadt. Vunnet var spelet, om det i hans efterlemnade skrifter stod att upptäcka något, som kunde tolkas till förmån för grundsatser, hvilka för mången voro angenäma att efterfölja, ithy att formens stränga regel gjorde snillets alstrande kraft mindre saknad. Man tog ej i betraktande, att de praktiska prof på satserna, hvilka hos de gamles skalder förefinnas, möjligen kunde vittna uppenbart eller till hälften emot saken. Aristoteles sattes högst i Senaten, hvilken i sista instansen skulle dömma öfver vittra mål; Horatius och tragikern Seneca gåfvos honom till rådsförvandter. Sedan Boileau, en man med mycken skarpsinnighet och klart förstånd, och i många delar en utmärkt granskare, fann sig täckligt vara, att biträda förbundet, och blifva *defensor fidei*, var det icke längre fråga om, att segern kunde gå en ur händerna.

Mången torde fråga sig, huruledes tidens ypperste i invertes magt, en Corneille, en Racine, en Voltaire, kunde, efter hvarandra, såsom barn låta föra sig omkring i gångstol af den värda menigheten och dess apostlar. Hvem kan utan ett visst obehag tänka sig, att snillet, det gudomliga snillet, som beherrskar verlden och ger lagar åt andra, skall till den grad kunna förneka det välde, som gifvits detsamma från himmelen, att det sätter sitt rykte och sin odödlighet i pant för en flygtig folkgunst eller ett

tacknämligt smicker från de stora? Det är i sanning, att sälja sin förstfödslorätt för en ringa spis.

Förr än vi inlåta oss i undersökningen om arten af den efter antiken bildade vitterheten, är det i sin ordning, att derförinnan tillse, huruvida ålderdomens skaldskap öfverhufvud medgifver en öfverflyttning på nyare tider, och i sammanhang dermed afgöra, om en återgång vore i det hela önskvärd, eller om Greker och Romare i alla vitterhetsslag uppnått den punkt, öfver hvilken det icke står någon vidare att finna.

De gamles konstverk voro fulländade, det är sant; men detta jäfvar på intet vis föreställningen om en odlingens tillväxt i allmänhet. Uti konsten kan man tänka sig en *viss* gräns för framsteg; der gäller ej något fullkomligande i oändlighet. Den enskilta produkten kan så fullt motsvara den urbild, hvilken för en sådan ligger inom menniskan, att den ingenting lemnar qvar för önskningen. Detta kan äfven hända med hela diktarter, hvilka af vissa egna förhållanden blifvit framkallade, och under dem ernått fulländningens spets. På detta sätt kan Homerus, inom sitt område, aldrig finna en like, än mindre en öfverman. Frågar man efter orsaken till denna oupphinnelighet, så blir svaret, att Greklands konst var plastisk, och att ingen annan, ja, icke en gång Roms, kan vara det till den grad. »Grekernes sånger voro,« för att låna Jean Pauls ord, »liksom vandrande

Dædalus-bilder, då våra deremot flyta likasom skyar, på det blå stjernefästet.« Och denna omständighet har intet att tacka slumpen för; den ligger i sakens natur. All poetisk verksamhet börjas nemligen med uppfattning af yttre föremål. Följaktligen sysselsatte sig Greken, såsom den förste skalden, mera med bilder, än med känslor. Men naturen är den, från hvilken bilder måste hämtas, och beskrifningen af de intryck, hon gifver, kan ej gå längre, än att den blir liflig och träffande. Natur-skönheterna, fastän inbördes vexlande, äro dock i grunden sig alltid lika. Stormen, blixten, vågen, stjernan, är i evighet densamma, och väcker hos alla en ungefärligen likadan känsla. Den, som första gången fick på duken lägga dessa ursprungliga färger, han ägde ett tillfälle att hänföra, som hvar och en efter honom måste vara utan. Efterträdaren kan vara ny i färgblandningen, i tillsatser, i enskiltheter, men hufvuddragen äro förut gifna, och man blir lätt öfverdrifven, om man söker tillvägabringa något på samma väg, som en annan. Nyhetens behag är i allt fall förgånget, och mycket vill det till, om det af något annat skall kunna ersättas. Dessutom medför den första åskådningen af universum en oskuld, en enkelhet, som sedermera icke kan komma på någons lott, och det, emedan den är en fullkomlig illusion för skalden sjelf. Den första kärleken förvexlar sig med sitt föremål; derigenom går det egna Jag förloradt. Hänryckningen är som starkast, så länge man sjelf ej

vet, att man lefver i ett rus. Hos Greken sammansmälte det förflutna och det närvarande, Gud och natur. Nu för tiden kunna vi göra oss reda för det mesta i verldsordningen; diktens morgondröm är försvunnen: den ursprungliga förvåningen är borta, när man vet med sig, att den poetiska åsigten är en villa. Otro skapar ingen förtjusning. Det är derföre med rätta, som Fru Staël säger, att »poesien förlorar en del af sin intryckskraft, då man genom filosofiens framsteg blir allt mer och mer tillrättavisad för inbillningens villfarelser.« När skalden nu talar om vindens suckar, om aspens hviskning, om månens smäktande kärlek, så inser han förut, att dessa bilder tillkommit genom hans egen skapelse. För Greken var det icke så; han kände sig vänligt omgifven af naturens ännu till en del oförklarade krafter, och blef ett med dem. Ju längre vi gå tillbaka, desto tydligare yppar sig detta; gå vi ända till Homerus, på hvars tid vetenskapen ännu låg i linda, erhålla vi derom de säkraste vittnesbörd.

Således, i allt hvad naturmålningar heter, kunna vi ej komma derhän, som Grekerne. Att nedstiga till deras enkelhet, blir hos oss förkonstling. Redan hos Romarne fans ej mer den sälla sjelfförgätenheten, denna försjunkning i föremålet, hvarigenom skalden, såsom person, helt och hållet försvinner. Men om den yttre omgifvelsen är begränsad, är menniskans inre verld dess mer oändlig. Känslan, tanken, har

sin gräns inom sig, ej utom sig. Charakterer, lynnen och passioner äro oupphörligen vexlande. Borgerliga förändringar, tidens skiften, folkslagens olika egenskaper, så i sig sjelfva, som genom förening sins emellan, den enskiltes personlighet och lefnadsöden, — allt bildar en evig nyhet, en evig mångfald. Häruti alltså ligger möjligheten och nödvändigheten af en fortskridning, och härigenom var det, som redan Romaren i vissa delar kunde gå längre, än Greken. Christendomens syftning åt det öfversinnliga har sedan gjort synkretsen långt mera utvidgad, än den var i gamla tider. Vi fingo genom den ett perspektif, och det romantiska blef så det sköna oändliga, då det antika var det sköna begränsade. Denna gudalära var något mer, än naturdyrkan; den var alldeles upphöjd öfver fenomenenas verld, och tillvar blott inom menniskan. Det blef nu ej den kroppsliga styrkan, som gjorde en till hjelte, utan den sedliga: det var andans rike, som tillväxte på jorden. Egenviljan och den sjelfviska känslan efterträddes af den ödmjuka öfverlåtelsen och den tysta uppoffringen. Rörelser uppkommo, som voro hedningen främmande, och de, som han kände, blefvo ömmare, genomträngde mera hela menniskan. Hat och kärlek, smärta och glädje, ånger och hänryckning, hopp och minne, blefvo lifligare, blefvo rikare på betydelse. Deltagandet blef i samma mån varmare. Striden mellan egna böjelser och yttre hinder, huru mångfaldig kan den ej yttra sig? Och denna vex-

ling måste nu, då menniskan är så att säga sin egen lyckas demon, bli långt större, än då Gudarne sjelfve omedelbarligen grepo in i den dödliges handling, såsom föreställningen var i hedendomen. Men ännu mer, huru många nya känslor och begrepp ha vi ej fått? Hvad var t. ex. kärleken för Greken, för Romaren? På sin höjd en förtjusning öfver ett vackert föremål, hvilket fritt kunde utbytas mot ett annat, lika fagert. Huru skulle han kunna känna en önskan, att ensam vara i besittning af den dyrkades hela inre varelse? Än mindre kunde han tänka sig den njutning, som ligger i uppoffringen af lif och lycka för den, man älskar och kär håller.

De nyare ha alltså flera och klangfullare strängar att anslå; de kunna fördenskull i många stycken segra på de gamle. Epos, i den Grekiska och Romerska meningen, är väl nu ej mer ett mål för skalden; men, i den romantiska betydelsen af ordet, ha vi mästerverk, hvilka, efter sitt mått, gifva föga efter. Derjemte äga vi romanen, — lika omfattande den yttre och den inre verlden. Obetydligt väga ej i vågskålen novellen och sagan. Idyllen, skulle man tycka, vore uteslutande forntidens ägodel, eftersom den skildrar ett lif, hvilket omger den nyvaknade verlden och den första gryningen af tillvarelsen. Ickedessmindre ha vi haft *Aminta*, *Il pastor Fido* och Portugisarnes herdeqväden. Genom den ökade mångfald af ämnen, hvilken är en

frukt af tidens eviga fortgång och föränderlighet: genom den tillväxt i inre rikdom, som menniskan vunnit under en mer andlig och omfattande öfversigt af lifvets bestämmelse, och under en mångsidigare skärskådning af lefnadens villkor i verkligheten: — genom allt detta är för oss en möjlighet gifven, att jemväl i Lyrik och Drama, kunna växa de gamle öfver hufvudet.

Det torde häraf inhämtas, att den mångsidighet, hvilken den moderna konsten tillvunnit sig, och de företräden, densamma i åtskilligt afseende besitter, göra en återgång till de gamles ståndpunkt för ingen del förmånlig. Men äfven låter det säga sig, att ett återträdande, tänkt i sin ovillkorlighet, icke vidare kan af något sundt omdöme hållas rimligt. Ett ombytt samhällssskick, en annan gudalära, en åtskild historisk erfarenhet och vettenskaplig utdaning, måste härvid lägga väsendtliga hinder i vägen. Af frågan återstår då endast att pröfva, om den antika vitterhetsodlingen kan för en nyare bildning gälla såsom uteslutande mönster och rättesnöre. Detta är, hvad jag aldrig kan tro. Den sköna konsten har aldrig lösryckt sig från den öfriga kulturen; den måste städse bli ett barn af sin tid. Allraminst stod den Grekiska i stridigt förhållande till staten och dennas inre lif. Fastmer hade den öfvergått och försmält i samhällets väsende; den var dettas blomkrona. Om således den antika werlden, hvad statsbildning beträffar, äger i den nya tiden sin motsats och

ej sin motsvarighet, blir fallet med vitterheten enahanda. Syftningen af Grekernes odling var uti allt realistisk. Så dess mythologi, så dess filosofi, så dess konst. Plato och Neoplatonikerne voro väl snarare idealister. Men redan när Plato uppstod, var det för det mesta ute med den charakteristiska Græcismen; Neoplatonici bilda än mera bestämdt öfvergången till en annan tid. På lika sätt står Euripides på skiljevägen. Hos Romarne lefde det antika åter upp, och kunde, under annan skapnad, der bibehålla sig, sedan hufvud-elementet var flyktadt från Hellenerna. Inom det skönas gräns, gaf sig denna reala rigtning tillkänna uti sträfvandet, att i formen inlägga betydelse. Det antika yppar ett begär, att gè kroppen själ; det romantiska deremot, att ge själen kropp. Här ligger hela skillnaden, men också är den tillfyllest skarp. Den röjer sig öfverallt. Derföre började den moderna spekulationen med mystik, och har alltjemt sedan bemödat sig, att liksom bli qvitt andans envälde, och ingå i förbund med sinneverlden. Den romantiska konstens häfder visa på lika sätt en gång utåt, då den antikas visa en successif lutning inåt. Folkpoesien hos de nyare saknade, så vidt möjligt var, form. Skaldekonsten har sedan efterhand sökt tillegna sig formens begränsning och skönhet, ehuru det yttre ändock alltid varit underkastadt det inres inflytelse, och icke, såsom i Grekland, tvertom.

Så motsatta rigtningar måste bilda sig egna

banor, och att vilja framtvinga någondera på en annan stråt, än den sig sjelf föreskrifver, vore att upphäfva densamma. Det romantiska har sin egen norm och bestämmelse, och bör icke göras en främmande makt underdånigt. Den gamla klassiska verlden, med dess fulländning, bör vara oss en ledare, icke en beherrskare; en undervisande rådgifvare, men icke mer. Dårlig vore den mästare, som ville göra lärlingen till ett aftryck af sig; lika dåraktig den lärling, som förtryckte sitt inres böjelse, för att syfta åt en likhet, som dock aldrig kan bli fullkomlig. Af andra skall man lära känna sig sjelf, af det framfarna fatta det närvarande; men icke, för att bli en annan, eller för att vinna det förflutnas brister med dess fördelar. De förra stå lättare att ernå, än de sednare. Söka vara Grek eller Romare, är spilld möda. Vi ha ock egna grufvor att upptaga, och behöfva ej desses. Deras malm kunna vi ej heller utsmida; guldet dunstar bort under arbetet.

Efter dessa allmänna åsigter, skola vi undersöka, huruledes klassisk efterbildning i sjelfva verket sig yttrat.

Begreppet klassicitet föddes, såsom förut är vordet omförmäldt, hos den Romerska litteraturens återställare, hos Italiens folk. Det vann likväl först i Frankrike sin omfattning och genomgripande kraft. Der gaf det anledning till bildandet af en egen smak, hvilken i mer än

tvenne århundraden nästan allsmäktigt beherrskade den inhemska konsten, och en lång tid sträckte sin spira öfver de flesta länder i Europa. Om vi således fästa granskningen hufvudsakligt vid den Franska vitterheten, ha vi dermed granskat all klassisk (hos de nyare); emedan den Franska var deraf det mest lysande fenomenet, utaf hvilket de i andra länder varit blott mer och mindre märkliga återsken. Undersökningen af ett sådant ämne är synnerligen derföre af vigt, att den måste innehålla en pröfning af de flesta väsendtliga punkter i all vitter sysselsättning.

Uppkomsten af denna ålderdomens stadfästelse såsom allmän föresyn, i hvad uti bokliga konster tillgöres, låter sig ej blott historiskt förklara; det låg i folkets lynne och själsförfattning äfvenledes något, som gjorde förhållandet lätt möjligt. »Redan långt innan Fransmännen ställt sig under Aristoteles' fana,« såsom orden falla hos Sismondi, »och då poesien ännu var blott inspiration, och ej öfvades efter förut gifna reglor, skilde sig Trouverernes sånger betydligt ifrån Troubadourernes, utan att man tänkt bilda en motsats dem emellan.« Fransmannen, i allmänhet svuren fiende till allt grillfängeri, all öfverdrift i känslor, alla uttryck af en svärmodig klagan och en namnlös längtan, vill städse ha något redbart, något den vanliga tankegången tillfredsställande; och han tillsluter sig för det, som hos menniskan är fantastiskt och drömmande. Derföre säger Voltaire om honom, att han

bland alla är den minst poetiska *). Benägen att i alla mål låta förståndet afgöra, kunde han ej i det hela vara bekanten med den romantiska skaldekonsten, der förståndet, såsom sådant, esomoftast har ringa välde, ja ringare, än som vederbör. Så hade Spanioren och Portugisarn i denna hänsigt ingenting, som kunde locka honom. Shakspeare hade väl ett omätligt förstånd, men det tillhörde en högre ordning för tingen, än den för allmänna förhållanden gällande. Det var då så naturligt, att man skulle vända sig till de gamle, hvilka väl ej ensidigt utvecklat någon själsförmåga, men dock alltid voro sansade, och på långt när ej så svärmiska, som de yngre folken. Allramest gäller detta om de Romare, hvarföre ock desse företrädesvis blefvo mönstren.

Klassiciteten låg mindre deruti, att man begagnade sig af de gamles idéer och uttryck, eller, med andra ord, uti plagiat. Detta kunde blott lämpas till vissa obetydligare författare. Nej, den låg uti iakttagandet af den yttre regelbundenhet och enkelhet, hvilken man upptäckte i de gamles arbeten. Synnerligast visade detta sina frukter inom dramatiken. Vi komma då till de bekanta tre enheterna i skådespelet, eller rättare i tragedien.

Enhet i tid ville säga, att det föreställda borde

*) »*Oserai-je le dire? C'est que de toutes les nations polies la nôtre est la moins poétique.*« Essai sur la Poésie Epique.

borde ha timat inom ett dygn, eller, enligt någras önskan, på så kort tid, som erfordras för framställningen på skådebanan. Med *enhet i rum* förstods, att handlingen, utan rubbning af scenen, skulle förefalla på en och samma plats. *Enhet i handling* skulle åter betyda, att blott en hufvudhandling fick äga rum, under hvilken alla andra ordnade sig såsom bestämda medel. De la Motte, som eljest förnekade hela denna treenighet, och derföre af Voltaire helsades för kättare, ville, i stället för enhet i handling, ha *enhet i deltagande* (*intérêt*). Andre satte enheten i *katastrofen*. Egentligen tycktes man icke gjort sig så noga reda för, hvaruti denna enhet skulle sig besticka.

Innan vi företaga granskningen af den lämplighet och nödvändighet, dessa för sorgespelet utfärdade föreskrifter möjligen kunna äga, skola vi begifva oss till deras historiska konstruktion.

De voro samtligen hämtade ur en af Aristoteles' skrifter. En sakförare för den motsatta meningen kunde härvid genast invända, att hela denna lära, hvilken satt så många i håret på hvarandra, ytterst stödjer sig på en klyftig tolkning af några tvetydiga uttryck, förekommande i en, till och med såsom understucken misstänkt afhandling. Vidare, att det gifves andra ställen i samma uppsats, hvilka till en del motsäga förhållandet. Vidare, att Aristoteles, derföre att han var filosofisk tänkare, och dertill en, som

hufvudsakligen behandlade förståndskrafterna, ej är berättigad till ensamt vitsord om det sköna, emot de sammanstämmande vittnesbörd, som äro att tillgå i de Grekiska tragödernes egna arbeten, der ofta hvarken enhet i tid eller handling iaktttages. Ytterligare, att det plastiska lynnet hos de gamle gjorde, det all yttre omgifvelse så mycket som möjligt aflägsnades; likasom att det gemenligen mythologiska ämnet, såsom redan i sig sjelft dikt, och förut i tankan sammanfördt uti större, lätt öfverskådliga massor, dels icke behöfde sönderfalla i så många splittrande lägen, som verkligheten företer, utan kunde lämpligare ordna sig till få grupper, dels ock gjorde ett skenbart stillastående i det yttre tänkbart, helst tid och rum äro för gudar ett intet. Slutligen skulle kunna anmärkas: 1:o att de seder, som på Grekiska theatern förevisades, tillhörde den uräldsta hjelteåldern, och voro således vida enklare, och fordrade mindre vexlande framställning, än i en sednare tid; 2:o att de gamles skådebana var ofantligt stor, och kunde af det skälet innefatta flera olika händelser; 3:o att, då i det allmänna lifvet de flesta saker afgjordes uti fria luften, kunde äfven på skådeplatsen dessa återgifvas under en och samma lokalform. 4:o att den talrika stillastående choren, hvars verksamhet genast vidtog, så snart den egentliga handlingen slutade, gjorde en scen-förändring fysiskt omöjlig, hvaremot åter i nyare skådespel dels choren bortfaller, dels indelningen i akter gör ombyte af lokal både lätt verkställbart, och äf-

ven lätt tänkbart, emedan tankeföljden blir genom ridåns nedfällning helt och hållet afbruten.

Dessa och dylika inkast vore icke svåra att göra, men kanske svårare att vederlägga. Jag lemnar dem likväl tills vidare derhän, och fortfar i den historiska berättelsen.

Jodelle, en medelmåttig författare, hade uti sin Cleopatra, som utgafs år 1552, och var formad efter Trissinos Sophonisbe, först af alla ställt sig enhetsförordningen till efterrättelse, och allt ifrån den stunden kunde de lagfarne i konsten omöjligen efterlåta, att någon derifrån aflägsnade sig. Tycket för dessa frivalda bojor blef så starkt och så inrotadt hos folket, att den skald, som i detta fall vågade ett lagbrott, måste befara, att hans stycke skulle bli uthvissladt. Det vore således att göra Frankrikes stora tragöder icke liten orättvisa, om man ställde dem till ansvar för denna ensidighet. Tvertom får man till deras heder och berömmelse säga, att hvar och en, efter behofvet, sökte för sig jemka reglorna, ehuru ingen fördristade sig, att dem offentligen motsäga. Corneille (Pierre) gick stundom nog obundet tillväga, såsom i Cinna och Horatierna, och det var först vid sin stjernas nedgång, som han fullständigt efterkom anvisningen. Begreppet om enhet i tid, så väl som i handling, uttydde han friare, och han kunde, efter sin egen utlåtelse, ej göra sig samvete af, att utsträcka tiden till 30 timmar. Men så snart föreställningen om ett solhvarf var åsidosatt, hvar

då sätta en gräns vidare? Den ljufva Racine var en älskogsskald; och en kärleks-intrig kan lätt försiggå på kort tid och inskränkt lokal; enhet i handling faller dervid merendels af sig sjelf. Voltaire skrufvade sig alltid, då han skulle förklara trosartiklarna, och ville, att de skulle fattas vidsträcktare, så att handlingen t. ex. finge ske i olika rum af ett slott, på olika ställen i en stad, o. s. v. I utöfningen följde han ofta denna öfvertygelse.

Hvad enheten i rum beträffar, tillkom äfven en annan omständighet, som hindrade all skiftning af skådeplats. I gamla tider var det neml. uti Frankrike sedvanligt, att en hop förnäma personer hade sina platser på ömse sidor af sjelfva scenen; och som machineriet ännu var ganska ofullkomligt, kunde naturligtvis inga kulisser under föreställningen ombytas, utan att man skulle falla de omgifvande åskådarne högst besvärlig. Denna osed blef först af Voltaire afskaffad. Under samma tid i England och Spanien blef, i anledning af samma brist på mechanisk insigt, skådebanan i sjelfva verket icke förändrad efter den angifna lokalen, utan man öfverenskom i det stället om vissa tecken, då ombytet borde anses tima; och åskådarens inbillning var så läraktig, och så beredvillig att fylla bristen i den utvertes tillrustningen, att skalden utan vidare bekymmer kunde föra en hvart som helst *).

*) Se vidare A. W. Schlegel, Dram. K. u. Litt.

Så långt går historien. Nu är det rätt och tillbörligt att pröfva, om och i hvad mån de nämnde enheterna äro af behofvet föreskrifna och ändamålet motsvarande.

För egen del har jag ingenting emot regeln, så vida den ej är ovillkorlig och uteslutande. Kan en fortgående handling inom så trånga gränser fasthållas, utan att derigenom dess lif och charakter blir uppoffrad, så visst får på sådant sätt det hela en mera plastisk bestämdhet, rundning och sinnlig åskådlighet; och mäter man förtjensten efter graden af svårigheter, som äro att öfvervinna, blir en dramatik efter dessa grundsatser onekligen den förnämsta. Jag vill äfven vidgå, att de af Fransmännen uti tragedien allmännast upptagna ämnen, likasom den hof- och kammar-ton, som förlade händelsen oftast i ett förmak eller kabinett, mera lämpade sig för en dylik inskränkning. Också finnes det, uti de bättre Franska sorgespelen, mer än i andra, hvad man kallar ensemble. Men att göra satsen till allmän, och dervid gifva till spillo de skönheter, hvilka under en friare behandling möjligen stå till buds, deri låg just villfarelsen. Att tillköpa sig en yttre regelrätthet för konstens djup och rika tillgångar, är en klen handel. Å en annan sida bör det icke heller förnekas, att vissa romantiska dramaturger alltför litet gjort afseende på den enhet, som skådespelet, till följd af sin natur, måste äga; såsom då Calderon, i ett af sina stycken, låter personer uppstå ur tre

särskilta århundraden, hvilket icke är för tankan fattligt, emedan tidsandans förändring, de handlande personernas ombyte, i sammanhang med flera öfriga omständigheter, fördelat händelsen i åtminstone trenne skarpt frånskilda stycken. Likaledes är det orimligt, att, såsom det äfven händt, framställa en hel kulturhistorie, ett helt tidshvarf; eller, på sätt som nu någon gång inträffar i sjelfva Frankrike, personer under skådespelet genomlefva en hel mansålder. Allt detta upphäfver dramats idé. — Enhet i handling har ofta blifvit åsidosatt; och om den också icke billigtvis bör tagas i den stränga mening, som hos Fransmännen varit öfligt; eller sålunda, att hufvudhandlingen ej får visa sina rötter, sin omgifning, sina biförhållanden, är det likväl ett föremål för önskningen, att dramaturgerne alltid fört sig till minnes den enhet, som ligger till grund för allt fortskridande, äfvensom den afslutning, hvilken katastrofen medför. Shakspeare har någon gång rigtat uppmärksamheten på mindre hufvudsakliga delar, och således försvagat intrycket af den grund-idé, som utgör styckets väsende. Till hvilken tidsrymd, till hvilken trakt, man förflyttas, skall det vara samma tanke, som följer en. På lika sätt händer hos andra, t. ex. Schiller, att hufvudpersonen någon gång undanskymmes, såsom Don Carlos för Posa, hvilken sednare är den egentlige hjelten, ehuru allt sker för den förres skull, och olyckans hela åska samlar sig öfver dennes hufvud. Att på detta vis afleda deltagandet från den, hvilken bör vara hela

handlingens drifvande kraft, är så mycket mindre välbetänkt, som man derigenom får en annan känsla, än den åsyftade, och lemnar theatern med tanken på en annan, än den, som dertill är närmast berättigad.

Försvaret för enhetsreglorna, särdeles hvad angår rummet och tiden, skulle då ligga i fordringen af sannolikhet, eller det förevisades öfverensstämmelse med verklighetens lagar, hvarförutan en illusion ej kan uppkomma. Men fullkomlig illusion är icke möjlig. Utom flerfaldiga andra omständigheter, måste hos oss skådespelarens kända anletsdrag i hvarje ögonblick hindra en förvexling med verkligheten; och detta långt mera, än vid de Grekiska spelen, der den handlande genom masken, kothurnen, språkröret m. m., liksom bortlade sin personlighet *). Ändock måste en viss grad af sannolikhet vara för handen. Men en ovillkorlig och allmänt gällande regel derför kan ej uppställas. Den kan ej bli en yttre, en förut gifven, utan måste utgå från ämnets natur. Icke är dygnet den trollkrets, som inom sig sluter hvarje handling. Hvad man på förhand kunde säga, är, att handlingen inom hvarje uppträde skall fortgå så mycket som möjligt i enlighet med den vanliga ordningen. Man kan, t. ex. under ett påstående samtal, ej lefva fortare, än eljest. Likaledes är det oförsigtigt,

*) Jemf. Walter Scott i uppsatsen *Drama*, supplementbandet af *Encyclopædia Britannica*.

att, efter en scenförändring inom akten, flytta händelsen för långt fram i tiden. Lättare går det för tanken, att flytta sig i rummet. Hufvudsakligt är, att så foga, att tankarnas kedja icke blir bruten, och att uppmärksamheten ej omedelbarligen vändes på sjelfva rubbningen af plats eller framflyttningen i tid. Om diktens dröm blir störd, framkallas den mogna eftersinningen; och att låta förståndets verksamhet anlitas, är i sådana saker, hvad som mest förtager illusionen. En klok dramaturg bör veta, att ej taga åskådarens lättrörliga inbillning alltför mycket i anspråk; och kan han icke vinna det välde på en sådan, att denne godvilligt och utan betänkande följer honom på resan, bör han säga farväl åt sin konst.

Den ifrågavarande regelrättheten är således icke något, det der grundar sig i sjelfva väsendet af ett drama, utan i nationliga fördomar och nycker; den är alltså helt och hållet godtycklig. Att dess laggranna efterlefnad haft en menlig verkan, är lika ovedersägligt. Utom det att den onödigtvis lagt ett hårdt band på författaren, och hindrat honom, att anbringa skönheter, som med fria händer lättare stått att i dagen lägga, så har den ofta gifvit anledning till onaturlighet, likasom den uteslutit många ämnen, hvilka ej låtit inpassa sig inom de utsatta råmärkena. Det var icke allom gifvet, att efter dessa stadganden så anordna händelserna och inrätta hela anläggningens konstverk, att allt kunde utveckla sig ledigt och otvunget. Äfven mästarne kommo

härvid icke sällan till korta. Med afseende på de hopade händelser, hvilka sammanföras på ett rum och inom den korta tiden af 24 timmar, hade man ofta skäl att tillämpa Franska Akademiens träffande omdöme om Corneilles Cid.: »att skalden, af fruktan att öfverträda konstens lagar, hellre velat öfverträda naturens.« Fru Staël *) uppger ett högst eget exempel: Renouard, en annars förtjent och aktad skriftställare, låter, i sin tragedi *Les Templiers*, denna Ordens ledamöter anklagas, förhöras, dömmas och brännas, på samma ställe och inom 24 timmar. Stora löjligheter funnos någon gång till och med hos Voltaire, ehuru han ej så samvetsgrant, som mången annan, hörsammat föreskriften. I synnerhet uppstodo åtskilliga olägenheter vid behandlingen af historiska föremål, sagor, statshvälfningar, myterier och dylikt. »Man är, såsom Sismondi säger, antingen tvungen, att blott framställa katastrofen, och förkasta den handling, som ligger i ämnet, och alltså gå förlustig om hela fördelen af den dramatiska formen, eller ock tillåta skalden, att inför åskådarn sammanträngа tidsföljden.« En sammansvärjning måste ju då försiggå vid thronen, en duell ske i älskarinnans kabinett, eller skall förloppet berättas, såsom det ock vanligen varit händelsen, men hvilket motsäger skådespelets idé.

Enhetsläran uppkom utan samband med ett föregående, och utan erkännande af en historisk

*) *De l'Allemagne.*

fortskridning i konsten. Åtminstone blef, i och med detsamma som dess allmängiltighet förkunnades, allt begrepp om ett romantiskt skaplynne upphäfven. Hos de gamle, som i allt sågo bildskönhet, och från skådebanan endast fästade sig vid den föreställda gruppen, var den yttre omgifvelsen af tid och rum mindre väsendtlig. Så är det deremot ej hos de nyare. Måleriet är andan af dess skaldskap. »Och måleriet älskar att, jemte hufvudfigurerna, utförligt framställa äfven den omgifvande platsen, och alla bi-bestämningar, samt i bakgrunden öppna en utsigt öfver ett gränslöst fjerran; schattering och perspektif utgöra dess trolldom« *). Man vill, i ett modernt drama, lefva sig in i hela händelsen; lokalfärgen måste i hvarje väsendtlig omständighet vara sann, om man skall känna sig hänförd dit, der scenen är förlagd. Det romantiska skådespelet röjer i allmänhet ett anlag för omvexling och pittoresk belägenhet, och kan, utan att frångå sin natur, icke hållas inom en annan form. Fransmännens sorgespel kunna derföre betraktas mera såsom studier efter ålderdomen, än såsom bildningar i den nyare diktkonstens anda. I allt fall måste man beundra de stora Franska tragöderne, hvilka burit sina tunga, orättvisa bojor med heder. De lemna ett lysande bevis på den sanningen, att intet yttre förtryck är mäktigt, att alldeles hindra snillet i dess him-

*) A. W. Schlegel, Vorlesungen über die dramat. Kunst und Litter.

melska flygt. Desto tyngre faller förebråelsen på deras hjessa, hvilka varit skulden dertill, att så vackra gåfvor blifvit förspillda på något till hälften ogörligt, och hvilka velat förringa andras förtjenster, derföre att dessa öfversprungit ett mått, hvilket en gång för alla blifvit af godtycket fastställdt.

Mången torde ha svårt att sig förklara, huruledes Fransmannen, i allmänhet känd för otvungen, frisinnt, ja, ofta lättsinnig, kunnat förmås, att sjelfvilligt pålägga sig ett tvång af den art, som enhetsgrundsatsen. Detta är dock mindre underligt, än man tror. Han har i sitt väsen en viss flygtighet, som kläder honom, men derjemte bär han stor aktning för allt, som är skickligt och tillbörligt; och då den klassiska regelbundenheten betraktades såsom norm för det i denna väg skickliga, var det helt naturligt, att denna inkräktning på friheten ej skulle kännas obehaglig *). Den sammanhängde också nära med den sällskapliga prydlighet och förfining, som äfven öfvergått i sorgespelet, hvilket uppväxt under Richelieus ögon, och alltsedan alltid burit, så att säga, en art af galadrägt. Detta fordrar dock sin egen undersökning.

Det är egentligen ifrån Ludvik XIV:s tid, som

*) Den som vill se, huru Fransmännen sjelfve i våra dagar bedömma det klassiska tvånget, hänvisas, bland andra verk, till den ryktbare De Barante's djupsinniga arbete: *De la littérature française pendant le 18:me siècle*, pag. 70 — 72.

den i charakteristisk mening Franska odlingen räknar sina anor. Man hade förut haft snillen i vitterheten, som i de flesta kunskapsgrenar, men de ännu spridda elementerna hade ej hunnit sätta sig till organisk helhet. Allt blef nu deremot gynnsamt för detta ändamål. I högsta instansen tog Konungen sjelf vettenskapen och konsten i beskydd, och lifvade personligen den enskilta verksamheten. Paris blef ett annat Athén, M:me Maintenon den nya verldens Aspasia. Hofvet ville behaga folket, och folket hofvet. Den högste sökte, genom allmän insigt i menskligheteus angelägenheter, vara tillgänglig för menigheten, hvilken åter, i sin ordning, fikade efter likhet med de högre kretsarna. Denna inbördes täflan alstrade en mellan de flesta samhällsklasser någorlunda jemnt fördelad bildning, hvilken, genom sjelfva sin allmänlighet, måste komma att till det mesta hvila på ytan. I det enskilta lifvet röjde sig en grannlagenhet i seder, ett lätt behag, en sirlighet, som i en viss mån äfven blef den lägstes lott *). Uti bokliga konster öfverfördes samma anda, samma förfining, samma beräkning på yttre sken. Sinnet för det skickliga utbildade, under dessa förhållanden, den så kallade *smaken*,

*) »*L'homme ne vivait que pour faire effet autour de lui, pour obtenir une supériorité de convention sur son concurrent immédiat, pour exciter l'envie qu'il ressentait à son tour. — — Ce besoin de réussir, cette crainte de déplaire, altéraient, exagéraient souvent les vrais principes du goût naturel.*« Mad. Staël, *De la littérature.*

hvilken sedan spelt en så hög roll i Fransmännens vitterlek.

Smaken, i den Fransyska betydelsen, utdömde all inbillningens öfverlastning, all uttänjning i föredrag, all råhet i uttryck. Om, från en sida, detta fantasins återhåll, denna stilens tukt blef ett korrektif mot den utsväfning, hvilken i den romantiska konsten så gerna vill inställa sig och icke sällan villsefört ett djerft snille, voro verkningarne från en annan sida ej lika välgörande. Det uppkom vissa stående begrepp om städning och pólering, hvilka utan skonsmål gällde för alla lägen af lifvet. Och här var det just, som irringen vidtog.

Smaken, tänkt i sin ursprunglighet och såsom afsöndrad från alla i en yttre lagstiftning förekommande bestämningar, kan intet annat vara, än takten för det i allt passande, vackra och förnuftiga, eller, såsom Ehrensvärd uttrycker sig, »konsten att välja det sköna« »känslan af naturens allraheligaste sanningar«. Det, som följer naturens anvisning, är vackert, och intet annat är det. Hvarföre är manteln, togan, slöjan skön; men icke fracken, icke kjorteln, icke bindmössan? Emedan de förra äro enkla, och fylla närmast behofvet, så som naturen kräfver. Denna form blir derföre skönhetsform för alla tider. De sednares åter är sammansatt, konstlad, och blir fördenskull beroende af modet. Det långa, hängande håret är mera pittoreskt, än det flätade, hopfästade eller klippta, ty det är naturligare. Inom

vitterheten röja sig verkningarne af denna smak i tankans naturlighet och fägring, i föredragets dertill lämpade form, eller öfverhufvud i framställningens sanning, skönhet och fullt afpassade motsvarighet till behof och tillfälle. Ett för mycket och för litet är här lika felaktigt; vågskålen får icke luta hvarken till öfvervigt eller undervigt. Öfverdrift, förkonstling, råhet, bortfalla här såsom något oskickligt, oväsendtligt. Men ingalunda är smaken bunden vid det blott prydliga och upphöjda. Naturen uppträder i mångahanda skepnader, och konstnären har rätt att afteckna allt, utom det fula eller bristfälliga. Shakspeare har vanligen smak, emedan han vanligen följer naturens regel; han har den jemväl ofta, fast icke alltid, då han nedstiger till det lägre, men saknar den t. ex. vid sina eviga blodbad, hvilka hafva något för känslan vidrigt. På lika sätt har Bellman merendels smak, äfven i sina mest burleska uppträden; men icke Thomas, så snart han är syulstig, eller Hoffmann, så snart han är orimlig. Jean Paul har smak i detaljer; icke ett helt arbete igenom. Helt och hållet smaklöst är det äfven, att t. ex. lägga sökta och putsade talesätt i en bondes mun, eller kläda Antonius i alonge-peruk och Cleopatra i styfkjortel. »Fransosen har, efter Ehrensvärds ord, en tvungen smak i det stora, och en öfverdrifven i det lilla.« Smaken fördömmer, hvad som icke är för tillfället tjenligt, hvad som öfverträder naturens lagar; och derföre icke tillfredsställer skönhetssinnet. Den är endast så till vida en beståndsdel af snillet, som det sednare,

när det står i full jemvigt med sig sjelf, aldrig saknar den förra. Men väl kunna båda eljest tänkas skingrade *). Snillet kan vara regellöst, kan gå baklänges eller på sned. Det är då *utan smak;* men låter det sig ordna i rätta förhållanden, i jemna proportioner, då äro *smak och snille* förenade.

I denna mening, hade Greken alltid smak, en finare och säkrare, än någon annan haft. Romaren hade deraf ej den grad; ty han anså vanligen det stora och högtidliga för det enda ädla.

Tasso, och i allmänhet de store Italienske skalderne hafva, bland de nyare, angifvit rätta vägen, att i formen bli verkligen klassiske. Det finnes hos dem en nogranhet i tanka, en egentlighet i uttryck, en renhet i språk, som aldrig varit öfverträffad, men det oaktadt är vida skild från all ängslig fejning, all beställsam grannlagenhet. I deras arbeten äro natur och fulländning. Men sådant var för Fransmannen icke nog. Likasom i sederna, tidens tycke fordrade en ständig högtidsskrud och ett slags diplomatisk sirlighet i alla ställningar af lefnaden, fans det äfven inom konsten en belefvenhet, en upphöjning, som icke alltid var på sitt ställe, och stundom urartade till sprättaktig fåfänga. Hufvudstadens sällskapliga glans blef mönster äfven för skalden. Skön-

*) Olika tänker författaren af den intressanta uppsatsen *om Nationalitet i poesi,* i Sveas IIte häfte, med namnteckningen L — d.

hets-moucher skulle pryda sjelfva Olympens höga invånare: smakens pudervippa gick flitigt omkring, på det ej ens i hårprydningen någon olikhet skulle spörjas. Med ett ord, det blef en allmän lag för kostym *), hvilken borttog den egendomlighet, som låg hos olika personer och olika folkslag. I synnerhet vid föreställningen af det historiska kom detta särdeles illa till pass. Det charakteristiska gick förloradt i den allmänna Parisiska drägten, och derföre finnes, i de Franska skådespelen öfver hufvud, intet af hvad man kallar lokalfärg. Några undantag i enskilta stycken, t. ex. af Corneille och Voltaire, äro hvarken så många, eller i detta hänseende så lysande, att de kunna verka till regelns upphäfvande. Det var blott vid teckningen af Romerska charakterer **), som den historiska sanningen undgick kränkning, såsom hos Racine och Voltaire; och detta kom sig deraf, att Fransmännen ställt sig Romarne, framför andra, till föredöme, och tillegnat sig deras bildning.

Oberäknadt det anförda, röjde sig den Franska smakens frukter i den *tragiska högtidligheten* och *utmönstringen af det underbara.*

Konstdomarne

*) Här menas den inre kostymen, eller den lokala och historiska färgen. Den yttre kostymen, eller vanliga drägten, återgafs ej heller, förr än genom Voltaire.

**) Det råder i de förnämsta Franska sorgespelen äfven ett slags Romersk storhet och majestät, som ingifver en stolt och ädel känsla.

Konstdomarne hade nemligen i den allmänna sinnesstämningen ingjutit den satsen såsom ofelbar, att sorgespelet var värdighetens högsta triumf. Skalden fick aldrig förgäta, att han skref för en allmänhet, som städse ville se återspeglingen af sin egen förfinade, ja, förkonstlade lefnadsordning. Äfven vid sådana tillfällen, då passionens storm förmår en att glömma det som omgifver, och då man endast talar hjertats vältaliga språk, skulle man orda i de vanliga sorgfälligt plockade och putsade uttrycken. Det var en cirkling, ett ängsligt urval, som aldrig tog ända: det var en hejd, en återhållsamhet, som just var bedröflig: det var liksom när fruntimren äta smultron på knappnålar. Betänksamheten är alltför nyttig, men näppeligen kan den företräda ingifvelsens ställe; nykterheten är ej det tillstånd, jag helst vill finna i dikten. Men hvartill tjenar det, att sålunda jemt och samt leka främmande? Icke kan bildningskraften, icke kan känslan, den djupa, den svallande känslan, på detta sätt dämpas och förtryckas? Icke kan Apollos ystra fåle fördraga sådana remtyg och betseldon, som den sadelbrutna kampen, hvilken släpar kärran efter sig? Låt den muntra klipparen mellanåt fritt utlöpa; den skall ej ständigt gå i passgång, och dålig är ryttaren, om han af en djerf volt blir kastad ur sadeln. Onaturligt är allt bemödande att tvinga sig till sans, att blygas för hvad hjertat känner. Man bör ej drifva köttets dödande derhän, att man äfven dödar själen; en sådan späkning

är icke af nöden. Skaldekonsten skall adla den minsta del, lika väl som det hela; hon skall sprida förtrollningens behag öfver det mest förfärande, mest sönderslitande, ty eljest vore hon icke skön konst. Men helt annat är den beräknade prydligheten; det återhållna utbrottet af en sann rörelse *). Det var detta, som gaf d'Alembert anledning, att uti ett bref till Voltaire fälla denna hårda dom: *Notre théâtre est à la glace. Il n'y a dans la plupart de nos tragédies, ni vérité, ni chaleur, ni action, ni dialogue,«* och på et annat ställe: — *que cette froideur est le grand défaut, selon moi, de presque toutes nos pièces de théâtre, — — — je ne vois rien (dans Corneille en particulier) de cette terreur et de cette pitié, qui fait l'âme de la tragédie«* **). Schiller liknade hjeltarne i de Franska tragedierna vid de på gammalfrankiska kopparstick afbildade Konungar, som gå till sängs med mantel, krona och spira.

Verldsmannen förkastar det hjerta och af-

*) Fru Stael säger härom: »*l'art d'éviter les écueils de l'esprit était le seul usage de l'esprit même, et le vrai talent se sentait souvent oppressé par tous ces liens de convenance. Cette sorte de goût, plutôt efféminé que délicat, qui se blesse d'un essai nouveau, d'un bruit éclatant, d'une expression énergique, arrêtait l'essor des âmes; le génie ne peut ménager tous ces égards artificiels; la gloire est orageuse, et les flots tumultueux de son cortége populaire doivent briser ces légères digues.*« De la Littérat.

**) Oeuvr. de Volt. T. 68, Correspond. de d'Alembert, 92:a och 94:e bref.

stickande, den djupa smärtan, den höga humorn, det fantastiska. Han är motsatsen af enthusiast. Sådan var ock Fransmannen; han log åt allt, som kunde sluta sig till det svärmiska. Derföre fick i sorgespelet intet finnas, som kunde lägga hyende under hans åtrå att le, hvilken blott behöfde ringaste anledning, för att högt utbrista. A. W. Schlegel säger med rätta:« att fruktan för löjlighet är Franska skaldens samvete.« Deraf den jemt underhållna värdigheten, som ej tillät, att man nedsänkte sig till språket och tankegången hos en lägre person, utan upplyftade honom på kothurnen till lika rang med den högsinntaste och främste. Men dermed afsade man sig ock allt anspråk på sanning i framställning. Huru ofta är det i lifvet, då det lägre ej grupperar sig kring det stora och hänförande? Konsten skall afsöndra det betydelselösa och prosaiska; icke det mindre upphöjda eller mindre förnäma. Det löjliga står i verkligheten ofta invid det sorgliga o. s. v. Naturligt är, att, t. ex. i en tragedi, icke de komiska uppträdena eller de komiska dragen få undanskymma hufvudmålet, eller försvaga känslan af det rörande, det sublima. Men med sant artistisk behandling blir taflan, genom en trogen afspegling af lifvets vexlande former i högt och lågt, stort och smått, desto mera charakteristisk. Man går eljest äfven miste om den mångfald i det hela och den förhöjning af de ädlare partierna, hvilken är en följd af underordnade charakterers införande. Så tjenar, som Scott förträffligt uttrycker sig, »Mercutios lätta och humori-

stiska väsen, att höja och upplysa den romantiske och passionerade Romeos charakter. Sjelfva den fjolliga välmeningen och oskyldiga knarrigheten hos Amman bidrager, att i ett klarare ljus framställa den blida och hängifna Julia *). Att draga fördel af en sådan kontrast, förstod ej Fransmannen, eller, noggrannare uttryckt, det dömdes af honom vara under tragediens värdighet. Ej heller Tyskarne ha i allmänhet insett detta; Schiller lika litet, som Kotzebue. Jemföre man blott *Nurse* i Romeo och Juliet med Hanna Kennedy i Maria Stuart, och man skall finna, att den ena är en sann och lefvande varelse, den andra blott en abstraktion, utan motsvarighet i verkligheten! Kotzebues barn äro småfilosofer; hans soldater, drängar m. m. äro hvarken detta eller något annat.

I komedien förforo Fransmännen helt annorlunda. Endast i det högre lustspelet, (såsom Molières Tartuffe, m. fl.), hvilket dock intet komiskt hade uti sig, utan var ett mellanting af tragedi och komedi, blef upphöjningen till en del bibehållen. I det lägre icke så. Vissa, ja de flesta af Molières stycken äro, i afseende på yttre anständighet, till och med så betänkliga, att de, med våra dagars begrepp om grann-

*) Fransmännen äro, numera, icke mindre än andra, känsliga för denna Shakspeares konst; se t. ex. Guizot i *La vie de Shakspeare.*

lagenhet. icke kunna gifvas från skådebanan *). Äfven enheterna lemnades då och då afsides **).

Man har trott sig kunna i någon mån förklara den enformiga högtidligheten så i skådespelet, som ofta eljest i Fransmannens poetiska alster, genom den allmänt nyttjade Alexandrinen, hvars jemna och lika återkommande tonfall innehåller ett slags medelmåttig upphöjning och prakt. Äfven Fru Staël går in härpå. Icke kan det nekas, att ju denna versart har ett visst ma-

*) Ett af dessa, George Dandin, blef ock redan för 20 år sedan i Paris uthvissladt.

**) Det torde här i förbigående få nämnas, att Molière, ehuru på många ställen föråldrad, dock, i sin väg, är kanske den störste komiske dramaturg i nyare tider. Väl säger Tiraboschi †), att Molière tagit så mycket från andra, att om man återfordrade långodset, skulle litet eller intet vara qvar. För egen del är jag ej i tillfälle, att fullkomligt pröfva rättvisan af denna utsaga; men skulle man än antaga, att Molière är skuldsatt för sina ämnen, gäller detta dock allenast om sjelfva materien af hans skådespel. Utförandet, så till plan, som språk, är så äkta Franskt, att det måste vara hans eget. Det är sant, han upptog Italienarnes bouffonneri; men han gjorde detta narraktiga, groft tillskurna gyckel till poetiskt. Hans handläggning är så snillrik, så qvick, så ledig, att man läser honom med stort nöje, äfven då en lätt rodnad far öfver kinden, i anledning af ett och annat nog otvunget infall. Det fordras i sanning så mycken veld mot allt Fransyskt, som Schlegel har, för att påstå, det Molière har sitt gamla rykte ensamt att tacka för den lycka, han nu kan göra.

†) *Storia della Letteratura Italiana.*

jestät, som föga anstår en hvardagshandling; hvilken likväl ofta, både i sorgespelet och epiken, måste förekomma, och att den betydelse, som härigenom inrymmes åt det mindre vigtiga eller stora, verkar löjlighet, såsom allt högtidligt, hvilket kommer i otid. Lika litet bör det förbises, att det sententiösa och epigrammatiska, som ligger i versslaget, ofta mera spetsar uttrycket, än som, t. ex. i ett djupt upprördt tillstånd, är lämpligt. Men från en annan sida vore det högst orätt, att dömma den Franska Alexandrinen alldeles sådan, som samma versmått, användt i de starkt betonade Germaniska tungomålen; emedan Franska språkets regellöshet i tonvigt tillvägabringar en beständig vexling af hvilopunkter för deklamationen. De i sednaste tider anställda försök med den rimfria jamben, (t. ex. hos Victor-Hugo) vittna tillfyllest, att Fransyskan ej kan undvara rimmet, utan att förlora för mycket af den poetiska glansen. För Komedien är Alexandrinen förträfflig. Stäten förhöjer här effekten; uddigheten underhåller och äggar. Att, såsom Tyskarne och andre i våra dagar gjort, i lustspelet nyttja blankvers, är ej rätt tjenligt, emedan det metriska af versen ger föredraget en upphöjning, hvilken ej anstår det komiska, utan att likväl det naiva, lekande och löjliga, som kan ligga i rimmet, bryter tonen.

Då man eftersinnar, hvad som här förut blifvit ordadt om Fransmännens sinne för det förstånds-enliga, i förening med hvad som ofta är

sagdt, och än vidare kan sägas om 18:de århundradets tvifvelsjuka åsigt af verlden och drifna begabberi med allt, som skilde sig från ordningen för dagen, finner man det lätt förklarligt, att allt *underbart* blef en skott-tafla för löjets pilar. Voltaire hade i sin födelsebygd gjort Shakspeare känd; flera af hans egna stycken bära vackra vittnesbörd om värdet af en sådan bekantskap. Han hade till och med gått så vida, att han, efter Shakspeare, på skådebanan infört spöken. Men denna makalösa förvägenhet fordrade ett offer af bot och bättring. Ett sådant lemnade han också, bland andra ställen, i omdömet om den i *Gerusalemme Liberata* förekommande trollverlden. I afseende härpå yttrar sig hans landsman Sismondi: »Voltaire, som förut visat, huru snillet är oberoende af kritikens tomma reglor, huru folkslagens skiftande tycken gifva upphof åt egna skönheter, dem man inbördes misskänner hos hvarandra, upphör att vara rättvis och opartisk i det ögonblick, då det är fråga om vidskepelse. Han är ej längre skald, ej längre konstdomare, utan endast kämpe för filosofien i hans tidehvarf. Inför förståndet, eller snarare hans egna fördomar och tvifvel, drager han till doms all tro, som icke är hans egen; likasom vore det i skaldekonsten fråga om en absolut sanning, och ej om en relatif, den må nu vara det till skalden, hans hjeltar eller hans läsare.« Vidare: »Voltaire, då han ur diktens verld bannlyste det öfvernaturliga, glömde alltför mycket, att tron är en

stor njutning, att den är ett behof, ett begär, farligt utan tvifvel. Theologen, filosofen, häfdatecknaren, statsmannen, böra taga sig till vara för den begärlighet, hvarmed vi antaga, vi bemäktiga oss det underbara, utan att undersöka det; men skalden är ej kallad, att vara nidsk med våra njutningar; han vill ej, han åsyftar ej att undervisa; han vill blott smeka inbillningen; och fjerran ifrån att detta ljufva rus vore honom förment att skänka, ligger just hans konst i att underhålla det.« Så långt Sismondi. Det underbara och osynliga äger också för en hvar en viss verklighet. Den lifliga föreställning, som befolkar barnets lilla verld med tusen gyllene bilder, alla tagna ur diktens rike, — månne den ej äfven i en sednare ålder gycklar fram sitt glada skuggspel? Och är det ej skaldens uppgift, att föra oss utöfver alldagslifvets gränser? Huru mycket hade han ur historien att hämta, om han dömde allt efter den åsigt af tingen, hvilken tillhör hans omgifning? Medeltiden blefve åtminstone en dold grufva, ehuru den nu framlockat så många härliga diktningar; vi hade kanske aldrig haft en Dante, en Ariosto, en Tasso, en Cervantes. Vi hade ej heller haft Göthes Faust, ett werk, om hvilket det, kanske icke så utan skäl, är sagdt, att det är kronan af Tysklands skaldekonst *). Voltaire skulle tvifvelsutan i grund fördömt hela detta stycke, änskönt det är ett af de förnämsta alstren af en

*) *Blackwoods Edinburgh Magazine.*

skald, hvilken framför hela sitt tidehvarf är sansad, och framför de flesta fattat antiken så, som det vederbör. Ja, det är mindre parodoxt, än det låter: Göthe är uti många delar sjelf en Voltaire i förklarad skepnad, d. v. s. en sådan ungefär, som Voltaire troligen blifvit, om han uppväxt i en annan tid och under andra förhållanden *).

Med Fransmännens åsigt i detta ämne står icke att förlika, att de erkänt fabeln såsom fullgod vitterhetsart; ty den är ju — om något är det — uppenbar osannolikhet. Att jag på allvar ingen tro sätter åt innehållet; att jag förut vet, det ingen derpå kunnat tro, är blott så mycket sämre, emedan verklighetens lagar blifva för mig upphäfna, utan att derföre nånsin ha kunnat gälla för andra. När jag på förhand känner detta, kan något deltagande så mycket mindre komma från min sida, som jag ingen har att deltaga för. Och då blir hela den poetiska tillställningen på sin höjd ett artigt fyrverkeri, men icke mer. Förmår den åstadkomma något derutöfver, blir intrycket moraliskt, och ligger således inom prosans rågång. Skulle man åt fabeln vilja inrymma något rent fantastiskt, då finnes åter intet skäl, att längre innehålla med sitt godkännande af det underbara i allmänhet. Strängt taget, var väl sjelfva det realistiska Greklands och Roms gudalära, lika med all an-

*) Man vet också, att Voltaire varit en af Göthes störste älsklingar.

nan, högst underbar. Håller man den under de klarare synglas, som vår tid har i sin ägo, skall den onekligen varda ansedd såsom höjden af vidskepelse. Vill man deremot, såsom man ock gjort, fatta densamma poetiskt, symboliskt, blir den likväl ej berättigad till större vitsord, än hvarje annan folktro. Kan icke en Tomtgubbe vara så god som en Lar, ett Skogs- eller Sjörå så godt som en Dryad eller Najad, ett Bergtroll som en Cyklop? Föreställningen af en andlig gemenskap mellan menniskan och osynliga eller öfvernaturliga väsenden ingår i all mythisk åsigt af verlden, ja, i all uppfattning af naturen, innan den hunnit klarna till vettenskap. Folksägnen har allestädes varit grund för dikten; den utgör poesien sjelf, sådan denna är för handen, intill dess den blifvit af konsten individualiserad. Till och med den ur Christendomen härledda öfversigten af menniskans inre angelägenheter medgifver, till en viss grad, tankan på en öfversinnlig förening varelser emellan: åtminstone vore det eget, om en katholik, som i religionen hyllar öfvertron, skulle ur dikten vilja bannlysa det underbara. Det kräfves ej alltid af skaldekonsten, att den skall afspegla blott den ordning, som finnes i vår vanliga omgifvelse. Den har äfven rätt, att framställa bilder ur de högre regioner, dem menniskan når endast med tankan; dock så, att icke de lagar kränkas, hvilka förnuftet anser gällande i en öfversinnlig sfer. Helt och hållet planlöst blir det då, att upptaga den Grekiskt-Ro-

merska mythologien såsom poetiskt material, när man frånsäger de nyare folkslagen deras ur egen omgifning hämtade begrepp om det osynligas rike. Bortser man den poetiska sidan, blir häraf ingenting förmer, än den kalla allegori, som Fransmännen öfverhufvud velat sätta i det underbaras ställe; ett marionettspel med gudar och gudinnor. Och hvad poetiskt har denna allegori, som ej kan utgöra troslära för någon; ej för skalden, ej för den han framställer eller tilltalar? — Det är ej min sak, att med vidskeplig andakt dväljas i det hemlighetsfulla, det beslöjade, det verkligheten motsägande. Nej, jag är fjerran derifrån; hela syftningen af denna afhandling lemnar derpå fullgilltiga intyg. Men allt bör få gälla hvad det kan; och icke behöfver man blygas, om man finner sig hänförd af det, som andra i sin inbillning förvexlat med det verkliga, då det likväl intet lånat från hvardagsordningen. Jag är glad, att i denna punkt kunna dela öfvertygelse med en man, hvilken, upphöjd öfver små fördomar och store mäns prejudikater, i allt ser det sköna, ehvar det finnes och hvadhelst det är, men dock med den sans, som är hans landsmän egen, urskiljer det äkta fantastiska ifrån det förvirrade, molnhöljda och öfverspända.

I en annan rigtning kan Fransmännens vittra verksamhet läggas under granskarens ögon, neml. i afseende på kravet af ett *sedligt eller nyttigt ändamål.* Ypperligt säger Sismondi, att

»Fransmannen bland alla är den enda, som i skaldekonsten alltid fordrar ett *hvarföre?* och är kanhända den, som bäst vet att gå till målet. Också vill han ständigt ha ett sådant, under det andre anse det höra till den sköna konstens väsende, att icke föresätta sig något, utan i stället öfverlemna sig åt en medvetslös inre lyftning, och söka sångens gudom endast i en svallande hänryckning.« Skada blott, att man esomoftast gjorde för mycket af målet, och att man ställde det i det yttre; dervid förglömmande, att det sköna har sin bestämmelse inom sig sjelf, är sin egen regel, sin egen begynnelse och ända. Visserligen bör dikten ej verka något för sedligheten störande, men den är dock för ingen del ett tjenstehjon hos den egentliga sedoläran, lika litet som hos politiken. Visserligen kan den ock, såsom medförande ett öfversinnligt nöje, förädla menniskan: såsom en för alla öppen källa, på en gång utveckla och vidmakthålla national-charakteren, samt derjemte, från en ännu högre synpunkt skådad, till ett stort samhälle förena de enskilta Statsbildningarna. Den kan således i visst afseende vara nyttig och redbar; men sådant är likväl mera följd än ändamål. Dess syfte är, att göra oss delaktiga af njutningar, som synas vara förbehållna åt fullkomligare varelser, än vi äro. Själen skall lyftas ofvanom grusets låga rymder, och andas ett högre lif, i åskådandet af de eviga urbilderna för skönheten, hvilken har sin första och enda källa i det högsta Väsendet. Är således skönheten utan fläckar,

ren och skär, såsom sitt upphof, kan den ej undgå, att vara välgörande för den invertes menniskan. Och vill man för moral anse ett bemödande, att, på hvilken väg som helst, närma den dödliga intill det fullkomligaste, hvarföre kan icke då konstens uppgift vara med moralens förenlig? Men icke bör man så förstå saken, som ålåge det dikten, att göra en tillämpning af den positiva regeln i sedelagen. Så snart en yttre bevekelsegrund intager det skönas natur, blir konsten, såsom sådan, upphäfven.

Härmed är hvarken sagdt eller menadt, det skalden saknar rättighet, att behandla något, som rör sammanlefnadens sedliga sida. Lärodikten, likasom den sedolärande fabeln, är på intet vis oförtjent af ett rum inom det vittra herradömet. Fritt står det äfven, att näpsa svagheten, gissla lasten och dårskapen, helst om man kan göra det så poetiskt, som Molière och jemlika mästare. Blott att icke detta, i det yttre belägna syfte må i allmänhet bestämma och betinga det skönas tankebild, eller tränga sig fram till dess enda eller första ändamål.

Den oveldige bedömmaren finner ingen liten motsägelse i det förfarandet, att ställa moralen såsom allmänneligt ögonmärke för skalden, och med detsamma eller ändertiden alstra det, som för sedligheten är mest förnärmande. Under det stormklockan gick som starkast, för att väcka folkslagen, att gripa till räddningsanstalter mot den utan styre och kompass gungande

fantasiens vådor och äfventyr, påkallade räddarnes egna företag en frälsning af annan beskaffenhet. Voltaire diktade sin *Pucelle;* Grécourt, Crébillon, Piron m. fl. afhöljde med stor djerfhet, hvad blygsamheten alltid kastat sin slöja öfver.

Det gifves ännu en dager, ur hvilken den Franska skolan framstår olik de flesta af Europas vitterhetsidkare: *populariteten.* Vi veta, att bildningen var i Frankrike, så mycket den kan vara det, en för alla gemensam egendom. Dagens beqväma lefnadsvishet gjorde icke litet åt. Tillgängligheten verkade både godt och ondt. Skalden och tänkaren undveko härigenom mörkrets blinda skär och abstraktionens reflar. Men den förre blef ofta tom, och den sednare ofta ytlig. Vettenskapens och konstens lustgård skulle ständigt stå öppen för den kära allmänheten; den blef härmedelst en allmänning, der den förbifarande obehindradt och kostnadsfritt kunde beta sina Pegaser. Ingen fans, om än aldrig så klenhöfdad och arm på insigt, som ej trodde sig om, att i blinken lösa de svåraste uppgifter, hvilka någonsin varit ett föremål för den vises djupa begrundning. Den majestätliga togan, den rika purpurn blefvo hvardagskläder, med hvilka den enfaldigaste och ringaste kunde smycka sig, efter behag.

Sedan nu den egentliga skaldekonsten varit mål för undersökningen, är det tid att något orda om *vältaligheten.*

Fransmännen voro de förste, som åt vältalaren tillerkände säte och stämma på vitterhetens riksmöte. De Gamle hade sina rhetorer, och det i stor mängd, men talkonsten var hos dem allmänneligen blott ett medel för en juridisk eller politisk afsigt. Hos deras prosaiska skriftställare i öfrigt var föredragets prydning intet annat, än den klädnad, i hvilken en hög och vacker tanke fick lof att framträda. Fransmännen gjorde formens fulländning till mål för sig, till en egen art af skön konst. Genom uppställningens öfverraskning, genom ordens och tankarnes pittoreska gruppering, genom ett målande framställningssätt, genom uttryckets rundning och behag, genom troper, nummer och välljud, ville man hänföra och fängsla sinnena. Det var blott, att på annan väg, än skaldekonsten, åstadkomma ett poetiskt intryck. Onekligen kan det också för det obundna talet gifvas en skönhetsform; och något trångbodd skulle man på Pinden vara, om man icke der kunde inrymma jemväl för vältaligheten en gudinna. Men det blir härvid icke fråga om, att framställa diktens fria spel, utan sanning. Dock äfven hon, den stränga, hjelteborna Förstinnan, kan uppträda med Idalias gördel om lifvet. Det är mig, såsom prosatör, tillåtet, att ur fantasiens vidsträckta rymder hämta mina bilder, men jag får ej hopställa dem godtyckligt; de måste leda till ett bestämdt syfte, hvilket icke är känslans, utan öfvertygelsens. Åtminstone skall det sednare stå mig närmast. Kan jag på en gång öfvertyga och röra, hvarfö-

re skulle det vara mig förment? Begreppets ljus, bevisningens stränghet, jemte ett språk, som är kärnfullt, fattligt och på saken, — detta är i prosan det första och förnämsta, och bör alltså ligga en hvar mest om hjertat. Men skrifartens fägring underlättar mödan af den abstrakta sanningens inhämtande: bildspråket väcker till angenäm uppmärksamhet, och inger en skön känsla: taflans liflighet förlänar oss styrka och lust, att följa tankarnes kedja. Och då det alltid är bäst, att icke ensidigt tala till någon viss förmåga, utan hellre gemensamt framkalla hjertats rörelser, inbillningens lek och den mogna eftertanken, håller jag det vara prosans bestämmelse, att öfvertyga genom det sanna och träffande i teckningen, och genom den färg, som lägges derofvanpå, verka ett intryck af skönhet. Ingen bild af reflexionen borde få lemna sitt tysta hem, utan att i sjelfva framträdandet adlas till skön. Vidrör ämnet ett föremål, hvilket ligger det vackra nära, desto lämpligare är ett föredrag, som på en gång äger tankens värma och stilens färg. Att utspöka en hvardagshandling i blommor och stjernskott, vore icke mindre löjligt, än att kläda en stor och förvånande händelse i torftighetens skrud. Den vettige och sant bildade känner hemligheten, att välja det, som i hvarje fall bäst anstår, och tager hvarken något för mycket, eller för litet.

Den högsta vältalighet ligger först uti idéernas

nas storhet eller hemfödda skönhets-glans, och dernäst i det rörande, tjusande och gripande sätt att yttra dem, hvarigenom det tänkta vänligt smyger sig till hjertats allraheligaste. I denna mening har det funnits vältalare i alla länder, som haft höga snillen. På detta sätt hade vi sådana redan uti Thorgny, Gustaf Wasa och Gustaf Adolph. Ett eget exempel härpå lemnar Thorild. Ehuru ofta ytterlig och öfverspänd, var han dock, genom sin jättelika kraft och djerfhet, genom sitt nya, originela yttringssätt, ofta obeskrifligt hänförande. Likväl kunna Fransmännen framför andra uppvisa ett stort antal af verkliga rhetorer. Hvem kan deruti öfvergå Rousseau? Huru många kunna mäta sig med Fénelon, Bossuet och Montesquieu, och i våra dagar med Fru Staël, Sismondi och Barante? Men det var en tid, då man i Frankrike ej var nöjd med det framställningssätt, som tankans eld och kraft sjelf föreskrifver sig. Man gjorde häraf en särskilt konstfärdighet. Och den bestod i en noggrann beräkning af uttrycken, i sorgfälligt val af klangfulla ord och sirliga vändningar, i periodernas afslutning, i antitheser och allt slags figurer. Thomas var dertill egentligen upphofsman. Det hade visst ingenting varit att dervid klandra, om innehållet alltid motsvarat den utvertes präktiga tillrustningen; men det förra blef icke sällan offer för den sednare. Man tycktes i första rummet tänka på yälljudet; hvad som dermed skulle sägas, blef en sednare

omsorg. Tankans halfhet och dunkelhet fördoldes ofta under täckelset af ordens grannlåt: man vaggades så länge på ord-ståtens vågor, tills det svindlade för hufvudet. Det mest obetydliga skulle genom en yttre högtid ryckas undan sin lägre härkomst: allt skulle, som man säger, ha sin söndagsmine på sig. Derigenom att talaren aldrig fick obehindradt utgjuta, hvad hans känsla innebar, utan måste på tusen omvägar komma fram med det, som rörer då allenast, när det omedelbarligen går från hjertat, erfor man kyla, der som borde vara värma, och medelmåttig förnöjsamhet, der som borde vara förtjusning. Icke var det heller utan, att den ogemena värdigheten då och då framstod i en underlig dager, när det likgilltigaste sades med hela vigten af ett verldsunder. Allt på sin plats. Det rika draperiet är hinderligt i hvardagsbestyren.

Jag ville ej hafva det så förstådt, som hade just Thomas gjort sig skyldig till alla dessa förebråelser, eller att han saknade all annan förtjenst, än det yttre prålets. Fastmer är han på många ställen vacker och hög; men han gaf claven till det sökta, det på en gång öfverlastade och tomma *), som ligger uti den efter honom upptagna arten af vältalighet. Talkonsten blef, efter honom, manér; det blef endast vissa ord, vissa uppställnin-

*) Detta ådrog honom många bitande epigram af Voltaire. Barante säger om Thomas, att han glömde, det »tankens och ordets motsvarighet är det enda, som kan gifva ett lifligt intryck.«

gar, som erkändes för goda. Men hvad skulle det blifva, om det för vältaligheten gåfves en förut bestämd form: om hvarje författare ej finge lämpa sitt föredrag efter sitt ämne, och efter sitt eget snilles lynne? Hon skulle falla från sin höjd, såsom fri konst, och nedsjunka till samma enformighet och afdöda tillstånd, som t. ex. embetsspråket, hvilket är alldeles stelnadt.

Intet har varit mera utsatt för misstydning, än begreppet om framställningens värdighet och jemnhet. Det sanna snillet glömmer sig icke derföre, att det då och då aflägger den tunga kröningsmanteln; det bär sitt majestät alltid och allestädes med sig. Allt skönt är tillika ädelt, äfven om det visar sig i den mest enkla och naturliga drägt. Föredragets jemna utbildning är icke detsamma, som en jemn enformighet och en jemn medelmåtta. Den ådalägges endast i den aldrig störda öfverensstämmelsen med ändamålet: i framställningens fullhet, så hvad tanke som uttryck beträffar. Men att göra allt lika flackt, lika torrt, lika magert, vore att göra ett sandfält till ett Elysium. Till och med den stilla spegelböljan, så skön hon är, förlorar i längden sitt behag, om man icke ser vinden någon gång häfva henne, eller en farkost gunga, eller en fisk spritta i vattenbrynet, eller ett grönskande träd stå på stranden. Naturen har fördjupningar och höjder, har strömmar och bäckar, har ekar och blommor; det höga och det låga, det stora och det lilla, det starka och det veka ombyter med hvart-

annat, aflöser hvartannat, och bildar derigenom fägring. Hvarföre skulle ej då den skriftliga formen äfven återgifva samma skiftning och mångfald? Dess värde består fastmer deruti, att den klart afspeglar alla de nyanser, hvilka föregå i själen: att den spänstigt gifver efter för alla olika rörelser i det inre; liksom källsprånget än dansar öfver den svällande rosenkullen eller den mossbelupna klippan, än banar sig långsamt väg genom sanden. Förtjensten af all drägt ligger i intet annat, än att denna smyger efter bildningens olika delar. Draperiet är vackrare än den spända klädnaden blott derföre, att det faller i fria, lediga, alltid nya veck, skapar för ögat flerfaldiga utsigter.

I Sverige uppträdde tvenne män, hvilka funno tycke i Fransmännens talkonst, nemligen Lehnberg och Oxenstjerna. Den förre, större konstnär än Thomas, kunde, ehuru öfverlägsen förebilden, ej lösa sig ur de angenäma fjettrar, hvilka i Frankrike blifvit lagda på talaren. Hans milda, ömma hjerta klappade dock ofta fram under formens kalla marmor, och spridde öfver det hela en viss älsklighet, som Thomas sällan ägde. Större var aldrig väldet af hans vackra snille, än då han otvunget följde sin själs ingifvelse: då han ej lyssnade till den Franska Sirenens lockelser, och undvek hennes försåtliga gullnät. Tankan är hos honom vanligen enkel, fastän uttrycket faller sig konstladt. Målningen af den rörelse, talaren kände, då han tänkte sig flyttad i Gyllen-

hjelms grafchor, är lika sann och rörande, som poetiskt liflig, utan att ändå träda från det obundna föredragets anda, och gå in på diktens sfer. Jag nämner detta ställe icke såsom det enda sköna, utan derföre, att det allt sedan barndomen legat mig behagligt i minnet, och af vissa konstdomare blifvit anfördt såsom prof på förfelad rhetorik. Hvad man emot Lehnbergs framställning, i dess helhet, hade att påminna, utgör mera en förebråelse mot den form, han tillegnade sig, än mot honom sjelf. Han har, genom sitt originela, blida och älskvärda yttringssätt, läsaren så i sitt område, att denne, äfven med fördom emot författaren, måste stå på sin vakt, för att ej glömma sina föresatser. Så stor är en rik naturs öfverlägsenhet, jemväl i dess förvillelse! — Oxenstjerna, en äfven så rik natur, och dertill skald af hög ordning, följde, också han, i vältaligheten tidens smak. Men man kan hos honom lika lätt förälska sig i detta manér, — en omständighet, farlig utan tvifvel; emedan man, i detta sätt att framställa, måste så att säga vara mästare, för att ej bli löjlig. Idéens fullhet och ofta poetiska lyftning, rundningen i tankans öfvergångar, och slutligen det försmältande behag, hvilket, likt en Charisslöja, låg halfrodnande öfver det hela, gjorde Oxenstjerna till en konung bland talare.

För denna korta utflygt må jag njuta tillgift. Den inställde sig nästan ofrivilligt: mitt Svenska hjerta förledde mig. Jag vill nu, på de

ställen af taflan, der jag hittills tecknat blott hufvuddragen, söka fylla konturerna.

Fransmannen hade anlag för det lifliga, qvicka, artigt underhållande, putslustiga. Sinnrik, fyndig, uddig, skämtsam, glad, kunde han vara. I lustspelet, neml. det slag, han uppfann, var han, och är han än, mästare. Så äfven i berättelsen, fabeln, allegorien och memoiren. Operetten och vaudevillen har han skapat. Uti konsten, att vid skådespelet väl anordna händelserna, och anbringa effekt, har han knappt funnit sin like. Ledighet, behag och fryntlighet äro hos honom ärfda egenskaper. Det skalkaktiga lynnet förledde dock ofta till öfverdåd. Intet blef nog heligt, för att icke utsättas för löjets plundring. Glädjen var icke sällan otyglad, och förvandlade behagets menlösa tärnor till glädjeflickor. Kom så en annan tid, och med sin tunga, men välrustade ryttaretropp, tågade i härnad mot de skälmska Amoriner, hvilka, liksom Adam och Eva ur Paradiset, utan förskoning drefvos ur sina rosengårdar, under det tankens hvassa slagsvärd afhögg dessa späda vingar, som höjde de luftiga varelserna till deras lätt uppnådda himmel.

Konstläran var i allmänhet Franska skaldekonstens Nemesis. De vackraste gåfvor kommo, genom hennes bindlar, att knyta sig i växten. Så snart man lemnade henne ur sigte, var allt godt och väl. Händelsen gjorde, att de bästa konstdomarne hade mera förståndskraft, än kän-

slans retliga lif och fantasiens spänstighet. Hvad de ej sjelfve kunde hylla, stämplades såsom onaturligt eller barbariskt, och så blef det en allmän tanka. Det fanns ganska litet hos utländningen, som ej vid den allmänna besigtningen utsynades. »Söderns folk, Italienaren, Spanioren och Portugisaren, hade otvifvelaktigt en rikdom i inbillning, en färgblandning, en häftighet, en fin-känslighet, som Boileau ej kunde fatta; men kanhända hade, just af detta skäl, läsningen af hans arbeten bekommit dem bättre, än Fransmännen. Öfverhufvud är hans granskning helt och hållet negatif; han utmärker fel, han hindrar snedsprång; men han känner icke lifligt, han inger hvarken lyftning eller hänryckning; han tänker ej ens på, att elda inbillningen. Han är för ingen del tjenlig, att gifva Fransmännen, hvad dem fattas, denna poetiska eld, som är andra folkslag förbehållen; men utrustad med ett sundt omdöme och mycken skarpsinnighet, kan han visa utländningen, hvad denne har för mycket, och hjelpa honom att bli af med det.« (Sismondi) — Hvilken fördomsfri instämmer ej i detta omdöme? Men på den Franska skaldekonsten öfverhufvud kan man lämpa den satsen, att menniskornas handlingar ofta äro bättre, än deras theorier.

Genom bemödandet att återföra konsten till dess antika enkelhet, sansning och bestämdhet, fick det Franska skaldskapet sitt afgjorda lynne. Det erhöll en plastisk åskådlighet, klarhet och

helgjutenhet; som man annorstädes sällan öfverkommer. Felet bestod blott deri, att begränsningen var för skarp, och att man städse sökte på andra lämpa, hvad allenast i någon mån anstod en sjelf. Skönhetens historie blef stillastående; den kände ingen tillväxt, inga skiften. Och ett stannande är här död. Fördenskull måste väckelsen komma från annat håll, och den kom nu från Tyskland. Men innan vi skrida till betraktelsen af den hvälfning i allmänna tänkesättet och den brytning i känslostämningen, som härigenom bereddes inom Europa, skola vi kasta en öfverblick på Franska vitterhetens verkningar utomlands.

Fransmännen hade först efter Voltaires uppträdande genomgått alla rigtningar, i hvilka deras konst utvecklat sig. Under Ludvig XIV:s dagar stod solen dock som högst. Den var så glänsande, att allas ögon bländades af skenet. Franska språket utträngde Latinet ur diplomatiken, ur vettenskapliga afhandlingar; det utträngde snart ur den fina verldens umgängelse alla modersmål. Och så oemotståndligt har dess välde varit, att det ännu i viss mån består. Dess upptagande vid hofven befordrade det till föreningsmedel stater emellan uti offentliga ärenden, och det allvarsamma Latinet, hvilket genast sattes på indragningsstat, tillstaddes för sina trogna och mångåriga tjenster, att behålla egenskapen af Christenhetens dragoman hos Profetens folk och hos hedningen. Dit språket trängde, dit trängde ock

bildningen i sin helhet. I de flesta länder förnummos verkningarne af den Franska så väl skaldekonsten, som konstläran. I England och Tyskland, i Italien och Spanien hade, fastän i mer eller mindre grad, inflytandet försports. Så äfven i Danmark och Sverige. I Polen och på andra ställen, hade all inhemsk odling i den införskrifna försvunnit.

England hade tvenne stora snillen, Milton och Pope. Den förre slöt sig närmare till Italienarne; den sednare, lika med Thomson, Addison, Dryden och ännu några beryktade namn, till Fransmännen. Desse skalder verkade sedan tillbaka. Om de Franske poeterne gällde mycket för Pope, gälde sedan Pope än mera för dem. Engländarne öppnade äfven andra banor. Richardson var den förste, som i Romanen upptagit det husliga lifvets förhållanden. Hans *Pamela*, *Clarissa* och *Grandison* blefvo kända öfverallt i verlden, och voro länge mönster för hvad sedan diktades i den vägen. Fielding och Smollet utvecklade denna art af vitterhet. Säker hållning af charakterer, noggrann teckning, djup kännedom af menniskan, framställningens fasthet och klarhet, — dessa äro egenskaper, hvilka tillhörde de tvenne romantikens hjeltar. Annorlunda behandlades romanen af Swift och Sterne. De äro, i egentligaste mening, humorister; dock inbördes himmelsvidt åtskilde, ehuru deras ömsesidiga egenheter kunna lättare fattas, än angifvas. Hos Swift tyckes en hemlig

allegori ligga till grund, och man tror sig finna merendels en politisk hänsyftning på bottnen. Den ofta skärande verldsironi, som genomgår det hela, blir likväl genom den formela fullheten och rundningen mycket mildrad, t. ex. i *Gulliver's Travels.* Sterne åter är, särdeles i *Tristram Shandy*, mera nyckfull och föraktande formen. Men han synes rikare på idéer. Han är, kanske mer än någon, svår att förstå. Det ofta bizarra i föreställningen, djerfheten i tankans öfvergångar och förbindelser, gör honom ofta svårfattlig, ehuru han är, såsom Engelsmännen i allmänhet, vida renare i framställning, än allt hvad Tyskar heter. Hos desses humoristiska författare, en Hamann, Jean Paul, Tieck, Hoffmann, m. fl., äfvensom Irving, igenkänna vi eljest spridda elementer af Swifts och Sternes humor. *Sentimental Journey* spelar väl ofta fram i några af Jean Pauls småstycken; men Tristram Shandy tyckes mig vara egentliga themat för hela Jean Pauls humor. Af det sentimentala hos den sistnämnde träffar man väl ej en skymt hos Sterne; men också är detsamma alldeles icke försmält med Jean Pauls humor, utan står, såsom något särskilt, derinvid. — Gray, Foote, Sheridan, Congreve m. fl. ha föga sträckt kretsen af sin verksamhet utöfver hembygdens landamären. Young deremot var mera känd. Goldsmith också. Hvem har ej läst hans *Vicar of Wakefield*, och hvem ej läst den med nöje?

I Danmark var det isynnerhet en skald, som förtjenar att ihågkommas. Det var Holberg. Han var en Nordisk Molière, endast mer fantastisk. I den lägre komiken har han en hög plats, och hade kanske den högsta, om hans skämt varit mera fint och upphöjdt. — Evald, Wessel, Baggesen och andre voro icke obetydlige, ehuru de föga verkat på Europas bildning.

Italiens vitterhet låg ett sekel i dvala. Sedan uppstego tvenne skalder af stort rykte, Metastasio och Alfieri. Den förre fick sitt namn genom sina operor; den sednare genom sina tragedier.

När de öfriga konsterna utdött i Italien, blef det musikens tid. Det slags dramatiska infattning, som kallades opera, blef endast för musiken ett medel, att utbreda hela sin trolldom. Uppväxt i hofvets sken, och danad till en förlustelse för Italiens vekliga furstar, synes den vara bestämd, atr göra sinnet drucket, att på en gång fängsla öga, öra och hjerta, med allt som kan tänkas hänförande och smekande. Musiken kunde ensam ej tillvägabringa detta; poesien kallades till biträde. Den sednares åtgärd härvid är tillfyllestgörande, om den kan göra ett med musiken, och låta denna uttömma alla sina tillgångar. Det är med det litterära af en opera, som Th. Moore sagt om sina ord till de Irländska melodierna, att de, liksom flugan i bernstenen, få sitt värde af den materia, hvari de inneslutas. Om hvilket skaldeslag, utom O-

peran, han man likväl säga, att det har intet mästerverk att förete? När en utmärktare personlighet, såsom Metastasio, bearbetat den, har man icke rätt fattat dess idé. Att tillämpa Grekiska och Romerska historien, är i detta fall ej det rigtiga. Bland alla konster är musiken den, som minst kan framställa något historiskt. Charakterer, seder, fördomar, brytningen af olikheterna mellan skilda land och folkslag, — huru skall musiken uttrycka dem, och hvad är derförutan en historisk förevisning? Syftningen af den så kallade klassiska verlden är dessutom för litet luftig för en Opera. Mythologien vore i sådant fall det enda lämpliga. Men Operan tyckes ha fått sin charakter helt och hållet från den romantiska åsigten af lifvet. Det underbara är dess egentliga element *). Faust, Oberon, äro ämnen för Operan. Äfvenså Trollflöjten, änskönt den i sjelfva verket råkat ut för en dålig rimsnidare. Shakspeares *Midsummer-night's-dream* och *The Tempest*, dessa hade, derest de varit beräknade för sådant mål, blifvit värdiga Mozart och Weber. Calderon hade, om han derpå rigtat sin förmåga, blifvit den störste af alla Opera-skalder. Utan att öfverhufvud i sin dramatik inrymma det öfversinnliga, har han likväl gifvit densamma allt det etheriska lätta och idealiska, som tillhör Operan. Upptar man ej féeri och dylikt, skall det hela ändå

*) Jemför *Encyclopædia Britannica*, artikeln *Poetry*, der, äfven i afseende på Operan, många sunda och rigtiga åsigter förekomma.

vara fritt romantiskt. Bland småstycken känner jag i denna väg intet bättre, än Preciosa. Men det mera fantastiska tillhör den högre operastilen. Man skall uppflyttas i en högre sfer, en högre ordning för händelsernas gång. Huru kan eljest det rythmiskt högtidliga talet, recitativet, användas? Huru eljest de stora, konstrika arierna vara på sin plats? I vanliga förrättningar förekommer intet sådant. En hvardagshandling i opera-stil är af allt det mest tankvidriga. De vanliga fenomenerna i söcknedagslifvet kunna möjligen föranleda till en liten visa, en chör, en marsch, med ett ord, utveckla sig till operett; men den underhållna musikaliska lyftningen är der löjlig. Annat är det med Opera Buffa.

För att återkomma till Metastasio, så ligger hans förtjenst om operan icke uti dess rigtiga uppfattning, utan öfverhufvud uti en poetiskt utbildad form *). Känslans finhet, språkets ädelhet och harmoni, versens prydliga byggnad och förtjusande vekhet, — se der hvad som gifvit honom plats bland skalder. Han har häruti aldrig varit öfverträffad, om nånsin uppnådd. Han är, mer än någon annan, musikalisk. Fattar man hans framställningar såsom icke operans, utan blott dramats i allmänhet, har man att erinra

*) Se Sismondi, från hvilken jag i denna punkt skiljer mig. Utan att i allmänhet tillkänna operan stort dramatiskt värde, anser han dock Metastasios bearbetning för högsta punkten, hvartill man på denna bana kan komma.

saknaden af motivering, af teckning och färgsättning, samt poetiskt djup. Det samtliga är hos honom ofta underligt, utan att vara underbart. Dock, vill man godkänna en heroisk opera för något verkligen poetiskt, har den fått sin egentliga bildning af Metastasio. De äldre behandlingarne af Rinuccini, Chiabrera, m. fl. voro, såsom operor, endast fragmenter.

Alfieri, lika med Metastasio, bedyrade, att han, för bevarandet af sin originalitet, med flit undvikit läsningen af de Franska dramaturgerne. Att någon af dem utfört en så enfaldig föresats, är dock föga troligt, helst som den sednare af Fransmännen lärt sig åtskilligt, såsom enheten i plan, den fullkomliga sannolikheten och mera sådant. Emedlertid var han endast härutinnan deras like. Från Greker och Engländare fick han storheten, tankans och känslans djup. Han förkastade åtskilliga af den Franska smakens beting, men enhets-principen, särdeles i handling, efterlefde han exemplariskt. Hans personer vistas icke alltid i Italien, såsom Fransmännens, i Paris; »men i stället vistas de ingenstädes,« såsom Sismondi säger; ty lokalen är utan all färg. Han var för öfrigt stolt, bitter, häftig. Detta, tillika med hans bemödande, att i allt vara Metastasios motsats, har gjort hållningen i hans stycken tung och enformig, samt stylen mager, kärf och bildlös. Också kunna hans skådespel räknas mera till politiken och moralen, än till skaldekonsten.

Italienarnes öfrige skalder under denna tid, t. ex. Maffei, Goldoni, Gozzi, Monti m. fl., ha icke sträckt sitt inflytande mycket utom sitt fädernesland.

I vår egen födselbygd voro verkningarne af den Franska Vitterheten icke omärkliga, änskönt de i en viss tid, der visade sig i det ädlaste och vackraste skick. Vi föras då till Gustaf III:s tidehvarf, vid hvilket jag önskade att en tid få dröja.

Gustaf ärfde sin store morbroders och sin moders kärlek för vitterheten, särdeles den Franska. Hans bildnings rigtande åt samma mål, gaf fart åt böjelsen. Mera poetiskt stämd, än både Ludvik XIV och Fredrik II, samlade den ridderlige Svenske Kungen omkring sig, hvad tiden hade att erbjuda af det våna, glada och förtjusande. Det fina vettet, den otvungna, men dock alltid hejdade glädjen, det i blomsterslöjor inhöljda skämtet, firade sina riddaröfningar i konungaborgen, och i spetsen för de täcka spelen stod en snillrik Förste, hvilken hos sig sammanfattade allt det vackra och romantiska, som fans hos det folk, han styrde. Den hugnande visshet, att en monark, som ägde ett städse öppet sinne för det sköna och älskliga, med välvilliga, ja förtjusta blickar följde hvarje yttring af sann skönhet, — huru skulle det ej elda skalden och konstnären? Gynnad med lyckliga tecken af en huld natürs moderkärlek, ställde han sig sjelf i kretsen af de täflande; och hvem lade ej villigt

sitt öde i dens hand, som i egen person aflagt prof uti det, han belönte.

Det personliga deltagandet gaf både föresyn och uppmuntran. När man hörde förmälas, huruledes en krönt herrskare fann det täckligt för sig, att då och då aflägga majestätets gloria, för att njuta snillets nöjen med den obemärkta medborgaren: huru han med egna ögon upptäckte den blyga förtjensten, och framkallade den att vederfaras rättvisa; — skulle man ej tro diktens verld lefva upp i verkligheten? Skulle man ej tro sig, liksom genom ett trollslag, flyttad till en Atlantis ö eller en Al Mamoums gyllene tideskifte? Den älskelige på thronen saknade ej heller den hyllning, som hjertat har att gifva, den kärlekskänsla, som är en så ljuf skatt att utgöra. När verlden delar sig i domen om Gustafs borgerliga åtgärder, skola alltid rösterna samla sig till en, i afseende på det, han verkat för det sköna.

Redan före de dagar, vi afhandla, hade sångmön stämt sin lyra i Svea land. Ackorderna voro icke många och konstfulla, men de flesta voro rena och fosterländska. Sagorna och folkvisorna hade icke väckt mången till försök, att gifva de ur nationens hjerta omedelbart framklingande tonerna konstens sammanhållning och den utmärkande prägeln af en enskilt skaldegåfva. Stjernhjelm är den förste att nämna; men han uppstod ock med öfverlägsenhet. Ensam

blef

blef han icke. Columbus, Frese, Spegel, kommo efter; men mästare var igen mer, än Stjernhjelm. Han framstår alltid såsom Svenska skaldekonstens fader, ehvad man derom må säga, och hvem man eljest ville lemna denna heder. I allo är han deraf förtjent; och det är en besynnerlig fördom, att man velat gå honom förbi, — en man, hvilken, om han utomlands haft sin vagga, ofelbarligen skulle kommit i besittning af ett stort rykte.

Stjernhjelmska diktkonstens verksamhet upphörde, när Dalin kom till styret. Man ansåg det påbegynta för ovärdigt att fullföljas, och man började derföre å nyo, liksom intet föregående varit. Dalin, med de Franska mästarne för ögonen, ville i Svenska vitterheten åstadkomma en omskapning, och verkställde en sådan, ehuru icke uti allt till fördel för sitt land. Språket renade och städade han; men han gick i mönstringen nog strängt till väga. Emedlertid har han, i egenskap af prosaisk stylist, ett fräjdadt och välförtjent namn. Hans poetiska förmåga var väl ej jemngod; ickedessmindre kom han att, jemväl i skaldekonsten, vinna en inflytelse, vida utöfver måttet af hans gåfvor.

Efter Dalin uppträdde Fru Nordenflycht, Creutz och Gyllenborg. Dessa voro de enda skalder af större värde, hvilka föregingo Gustafs tid, och af hvilka de tvenne sistnämde äfven prydde denna.

En snillrik man samlar alltid snillen omkring sig; är han dertill Konung, gör han det än lättare. Han framkallar dem ur mörkret, och han uppfostrar dem tillika. Häfderna kunna knappt uppvisa en krets, sådan som omgaf Gustaf. De kunna icke här alla skildras, hvilka delte denna lycka, och att blott tälja deras namn, vore att draga den allmänna kärleken till det sköna i tvifvelsmål. Men oansedt tillfällets trångmål, aktar jag för min plan erforderligt, att särskilt utmärka några vitterhetsidkare, hvilka gåfvo denna tidsålder dess betydelse och rigtning *).

Först Kellgren, icke blott derför, att han var en af de yppersta, utan ock af det skäl, att han på samtiden utöfvade ett betydligt inflytande. Odödlig är han genom Nya Skapelsen allena. »Oxenstjerna och behagen,« när skildes de åt? Bellman, Wallenberg, Hallman och Fru Lenngren äga här ett anspråk på hågkomst, icke mindre för hvad de i sig sjelfva voro, än för det de framför andra voro, äfven i kostymen, fosterländska, och derföre framför andra lefvat i sina landsmäns minne. Och borde ej Bellman, denne i Norden framtrollade Orpheus, få sig en enskilt teckning egnad? Sådant kan mig icke nu medgifvas, men den anmärkning kan

*) Föresatsen, att icke nämna någon af våra lefvande författare, allraminst dem, hvilkas teckning är af tillfället jäfvad, beröfvar mig här ett nöje, hvilket läsaren säkert gerna skulle ha unnat mig.

icke undertryckas, att Sverige och Skottland på samma gång ägde hvardera en folkskald, i ordets hela sköna bemärkelse. Under det Bellman i Wikingarnes sagoland sjöng sina ingifvelser, satt Burns, en enkel landtman, i de dalar och bergfästen, der fordom Ossian sutit, och qvad sin hembygds toner. *Tam O'Shanter* och *Souter Johnny* äro för en Skottländares öra lika förtroliga och välkomna ljud, som Movitz och Mollberg för ett Svenskt. Dessa Terpsichores söner visade sig fränder ej blott i den strömmande inspirationen, men i denna enkla teckning efter naturen, i dessa ur folkets innersta hemtade toner, hvarigenom man allena blir nationalskald. Skilde äro de i andra delar. Burns håller sig sällan till det svärmiskt löjliga. Än är han en Tyrteus, som med hänryckande slag manar till frihet, mannadygd och hjelteseder; än prisar han naturens slösande rikdom och den Nordiska himmelens höga skönheter; än leker han med Amors pilar och förvillar sig bland strängarne på Anakreons cittra; än fattar han åter med djupt allvar Davids gyllene harpa. Burns är således icke Bellman, och Bellman icke Burns; men, så vidt jag känner diktens häfder, kan ingendera med någon annan sammanställas. Lidner och Thorild voro kämpar, som dukade under i striden mot tidens allmänna sätt att tänka och känna. Den ene såg ut som en feberyr, hvilken vandrar i diktens lunder; den andre som en trotsig jätte, hvilken söker bestorma himmelen, för att skaffa sig rätt. Under lägen,

som närmare motsvarat deras kallelse, skulle de, hvardera i sitt slag, tilläfventyrs uppstigit till högsta graden af mästerskap. Men båda voro nu i motsägelse med sig och verlden. — Ehrensvärd var den förste konstdomare i Sverige, neml. af öfversta ordningen, och han är ännu den störste. Han hör äfven till de förnämsta, som någonsin och någonstädes lefvat. — Vi kunna nu ej vidare fylla taflan, utan att träda granlagenhetens kraf för nära; derföre får hon, sådan hon är, stå ofulländad.

Innan vi lemna denna hastiga öfversigt af hvad som i vår fosterbygd under sistförflutna århundradet blifvit uträttadt i den viftra konstens blida och älskliga yrke, vore det kanske lägligt, att bida en stund, för att eftersinna, huru vårt modersmål blifvit i skriftlig framställning utbildadt; emedan språket är medlet för all vitterhet, hvars öde också är dermed gemensamt.

Törhända är det intet land, der språkets tillgångar blifvit, i de sednare tiderna, så ojemnt och i det hela så litet begagnade, som hos oss. Kastar man en blick tillbaka på de fjermaste tider, skall man härutinnan icke få mycket att nu högmodas öfver. Jag frågar väl, hvad är skriftspråket nu öfverhufvud, mot hvad det var i gamla dagar? Hvilka stylistiska konstverk äro ej våra äldre lagar, gamla Bibelöfversättningen, Stjernhjelms arbeten, och i allmänhet det, som skrefs

före slutet af 1600:talet? *). Orden och vändningarna voro målande, dramatiska, uttrycksfulla, träffande; de voro äfven välljudande och vexlande. Saken, som uttrycktes, liksom växte upp framför ens ögon. Man tyckte sig se och känna handlingen, sådan den varit. Med ett ord, språket var poetiskt, och detta är det icke mer. Det var äfven äkta fosterländskt, och detta är det nu ej heller. Folkspråket, en samlad skatt af hädangångna slägters odling, och på samma gång det mest lifliga uttrycket af det närvarande, i dettas nationliga uppenbarelse, har, gemensamt med det gamla, blifvit utdömdt ur all skriftlig framställning; hvarigenom det inhemska tycket allt mer förgått, och en tillväxt måst grunda sig på förkonstling. Ingen vill inse, hvilket rikt malmfång är att tillgå i den outtömliga grufvan af de särskilta Landskapens munarter; eller ingen har mod, att häruti trotsa fördomarna **). Mången har höjt sin stämma häremot, men utan verkan. Redan Spegel ***) klagar, att »oansedt vårt tungomål gifver så behagligit ljud, så tjenliga ordalag, så kosteligit samhänge, så tydelig mening, så märkeligit eftertryck, som nå-

*) Detta gäller äfven om de Isländska verken, såsom Sturlesons Konungasagor, hvilka äga hela hållningen af Sveriges äldsta arbeten.

**) De komiske författarne göra härvid undantag; men saken har derigenom så mycket mer förlorat burskap i den högre stylen; ty det hela har, medelst denna användning, fått en löjlig sida.

***) Företalet till *Guds Verck och Hvila.*

gor annat, blifver det likväl ej allenast med främmande ord mycket vrängt och förblandat, utan ock så alldeles sidvördat, att somlige Svenske män stapla allramäst, tå de skola tala det Svenska språket.« Oberäknelig är mistningen, icke blott för skalden, men för skriftställare af alla slag. Hvad man undertiden tilläfventyrs vunnit i lätthet, sirlighet och abstrakt mångfald, kan ingalunda uppväga det, man på andra håll förlorat.

Hvad angår den gammaldags ärbara och kärnfulla stilen, är det nu för tiden vid rättsförhandlingar allena, hvarest en skymt deraf igenfinnes. Men det är blott ett och annat uttryck, som är till nåder upptaget, och detta, der det står midt uti de moderna vändningarna, förekommer oss som maskerad-kläder, ämnade att gifva en bild af det framfarna, — en påminnelse, som innebär mera löjligt, än vördnadsbjudande. Sådana stå de en hvar till buds, som litet vill inöfva sig i kostymeringen, och de ha ofta kommit på dens lott, hvilken intet mer känner, än dessa persedlar, som gått man ifrån man, utan ändring i snidten, och således både äro utnötta, och sällan falla efter kroppen. Den ursprungliga konsten, att i det hela behandla saken rätt och tillbörligt, är oåterkalleligen förlorad. Och den måste gå under, då hvarken den vettenskaplige eller vittre författaren vårdat sig om dess bevarande. Men när anden är försvunnen, är det synd, att låta orden gå omkring och spöka. De ha förtjent hvilan.

Det är en gammal och icke orättvis beskyllning, att Svensken sällan eller aldrig varit nöjd med det honom anvisade, utan oupphörligen traktat, att bli delaktig af det, som blifvit en annan beskärdt. Vårt modersmål är derpå ett talande vedermäle. Under 30:åriga kriget och till och med derförinnan, röjdes ett nästan allmänt begär, att upptaga Tyska ord och uttryck *). Att öfverhufvud bilda Svenskan efter Tyskan, var den tiden, när båda språken mera sammanhängde **), dock en mindre irring, än det nu är, då desamma genom yttre och inre förhållanden så oändligen frånträdt hvarandra. Språket bibehöll sig dock ännu uti renhet och kraft, hos bättre författare. Gustaf Adolphs styl är förträfflig, Stjernhjelms träffig, målande och national. Spegels prosa är ock god. Märkvärdig är i detta afseende Sjölagen; Kyrkolagen, ehuru ej jemngod, har dock stora förtjenster. Men i sista tiotalen af 17:de århundradet och i de första af 18:de, rådde en förbistring genom Franska och Latinska ords inblandning. Man ser det ännu på Nordberg. Vår nu gällande lagbok är sista lemningen af den gamla storheten; den är utan

*) Fullkomliga Germanismer finnas ännu i vårt språk, såsom *sterbhus*, ondt *krut (kraut)* o. s. v.

**) Sjelfva ordbildningen var fordom i båda språken ofta lika. Så heter det t. ex. i *Der Nibelungen Lied: kunnde (konnte), brast* (barst), *güldene* (goldene). Platt-Tyskan, der det gamla Germaniska språket stannat, visar, huru nära likheten mellan det Svenska och Tyska idiomet tillförene varit.

jemförelse det största konststycke i stylistisk väg, hvilket Svenska språket på flera sekler har att uppvisa. Intet af hvad vår tid äger bäst i den vägen, kan närmas derintill. Framställningen är naif, lefvande och pittoresk, som hos Homerus och Herodotus; stark och storsint, som hos Livius, kort, som hos Tacitus. I gedigenhet, i uttryckets afmätta korthet, rundning och träffande bestämdhet, öfvergår detta arbete den trenne hundratal äldre Landslagen; — en märklig företeelse under en nästan succèssif förslappning.

De främmande utväxterna undanklipptes af Dalin, men han gick alltför flitigt med saxen omkring, och bortklippte med detsamma mycket af det gamla inhemska, hvilket förtjente att qvarstå. Sammanställningen med hans samtida utfallér dock mycket till hans fördel. Huru högt står han ej öfver Wilde och dennes jemlikar? Han har, i hvad tidehvarf som helst, en aktad plats. Under frihetstiden fortsattes alltjemt putsningen, men den kom likväl ej rätt i gång, förr än sedermera, då man följt än Franska, än Tyska förebilder. Mörk, Tessin och Botin, ehuru inbördes mycket olika, förtjena hågkomst. Kellgren har äfven som prosatör en hög plats; skulle ha en högre, om hans stil vore mera fyllig. Lehnberg gaf prosan en ny form, och utvecklade en dittills okänd art af framställning. Om jag ock för egen del skulle önskat, att ett snille, som han, användt sin stora förmåga i en annan rigt-

ning, kan jag ändock ej göra mig skyldig till misskännande af hvad han åstadkom. Mästaren bör ej heller uppbära, om lärjungen anser konsten uttömd med läraren, och, i stället att fritt tillegna sig dennes arbete, till eget fullkomnande, fäster sig i hans fotspår. — Ännu kunna några namn räknas, såsom Rosenstein, med sitt rena, ädla och harmoniska språk, Höijer, med sitt klara och okonstlade. Men äfven här måste kedjan brytas, ur skäl, hvaraf blotta ådagaläggandet vore, på detta ställe, mer än som höfves.

Låtom oss nu, efter denna, kanske nog långa utvandring, återtaga tråden, der vi sist lemnade den. Jag har här framman före sökt teckna den klassiska skolans verksamhet i vittra angelägenheter, och dervid haft tillfälle yttra en öfvertygelse i de flesta punkter, hvilka för mitt ändamål måst vidröras. Derföre, då jag nu beger mig till vidare utveckling af vitterhetens fortgång, kan jag fatta mig kortare; jag kan nu i hvarjehanda delar blott antyda, der jag förr behöfde förklara och bevisa.

Den så kallade upplysningens banerförare och härhöfvidsmän fällde fanan; skalderne, hvilkas antal blef allt mer och mer inskränkt, sjöngo sin svanesång. Tidens hela odling bar inom sig ett frö till förstöring. Menniskan började snart känna behofvet af en högre vettenskaplig ståndpunkt, än den encyklopedistiska småvisheten och det skeptiska fribyteriet. Kant föddes. Han blef icke länge allena. Både i konstens och

vettenskapens rymder, uppgick en ny sol. Då bröts stafven öfver Voltaires fädernesland, och den Franska snille-dynastien dethronerades blott en liten tid före den politiska. Man behandlade den förflutna tiden, efter skaldens uttryck, »såsom afsatta regenter, hvilkas fel man uppräknar, hvilkas förtjenster man glömmer« *). Lessing bekrigade den Franska smaken; Winckelmann visade, hurudan den klassiska ålderdomen var i sin äkthet; Klopstock gaf skaldekonsten en högre lyftning; Schiller och Göthe fulländade verket. Hastigt uppstodo män, med snille och lärdom, hvilka häruti kunde vara dem behjelplige. Ungefär vid samma tid utbrast den rysligt bekanta statshvälfning, som utbredde fasa öfver verlden. Tidens låga verldsåsigt, slägtets sedliga förskämning blottade snart sin afgrund. Dömmer man tilldragelsen på ögonblickets yra, är den, åtminstone i de sista uppträdena, för menskligheten ett evinnerligt Cains-märke. Men med hvilken nesa, utbrottet än må anses, uppspirade likväl ur den af blod och tårar gödda jorden ett härligare lif. Det var likasom hade ödet sjelf burit hand på sedeslösheten och den sjunkna nationaläran. »Rousseau och Montesquieu voro,« för att låna Fru Staëls ord, »på förhand republikaner.« De hade intet af sitt tidehvarf. Och endast om man tänker sig den förre såsom härold af bättre kommande dagar, och ithy verkande för ett högre mål, än hans samtid hade

*) Tal vid Jubelfesten år 1817, af Esaias Tegnér.

sig föresatt, kan det sällsamma uttryck hos Desmarais *) försvaras, att Rousseau, jemte Voltaire, förbereddé revolutionen.

Göthe och Herder voro törhända de, som mest bidragit, att verldsanden åter fick svinga sina stäckta vingar i det oändliga. Få hafva med mera visdom och sans, än Göthe, åstadkommit en förändrad allmän sinnesstämning. Med Werther betalte han en gång för alla sin skuld till tidens sjukliga känslosamhet, hvilken, sedan vantron tömt sina tillgångar, var tills vidare den enda fristaden för sådana bättre själar, hvilka inom sig ägde en elegisk grundton, — en tillflykt, hvilken Rousseau i sin *Héloïse* först upplät. Schillers äldre stycken, *Die Räuber*, *Cabale und Liebe*, *Fiesco*, voro likaledes konvulsiviska yttringar af en stark naturs kamp med dagens farsot. Lidner hos oss var angripen af samma smitta, och om han haft styrka, att resa sig upp efter anfallet, skulle han kanske bjudit Schiller spetsen.

Fru Staëls omdöme om Göthe **) delar jag fullkomligt. Det är, om jag mins rätt, ungefär följande: »Göthe är att förlikna vid en förmyndare för den Tyska vitterheten på hans tid. Väl vetande, att hans stora anseende skulle verka till efterföljd, tyckes han ha hållit för en samvetspligt, att, så snart smaken började luta åt

*) *Considérations sur la littérature et sur la société en France au* 19 *siècle.*

**) *De l'Allemagne.*

någon ytterlighet, lägga sig på motsatta sidan, och, genom sina, i strid med den rådande öfverdriften bildade skapelser, ge en ny rigtning åt det allmänna tycket.« Derföre har han blifvit så mångsidig, icke blott till form, utan äfven till innehåll. Werther står för sig sjelf. Äfvenså Faust, deruti han uppgår mot Shakspeare i djup verldsåskådning, och der allena han liknar denne. Han har försökt sig i antik, så väl som i romantisk form, utan att vara slaf af någondera. Han är fullt fosterländsk, utan att ha något af sina landsmäns fel. Skulle jag ha något att förevita honom, vore det, att han gemenligen är nog stark hushållare; likasom att hans hejd och hofsamhet ofta ligga på gränsen af köld.

Göthe är lyrisk, episk och dramatisk skald, idyll- och roman-författare, konstdomare och sjelf-biograf. I lyriken torde han äga ingen modern poet framför sig. Sjelfva Schiller, hvad är han härutinnan mot Göthe? Få kunna, utom den sednare, i tankens slutenhet och plastiska bestämdhet mäta sig med de gamle. Göthe är naif, som Hellenen; han kan också vara svärmande, ja, ursinnig i kärlek, jättelik i tankans flygt. Han kan lika väl måla den Grekiska sjelfbelåtenheten och chevaleriets förtrollning och afgrundsmakternas spel. Så rik, så mångfaldigt skiftande, måste han utöfva ett stort välde, och han har så gjort; men kanske minst i sitt fädernesland. Der har hans inflytelse väl visat sig i den högre syftning, han gaf åt konsten, men

hans visa måtta, hans enkla, sinnliga framställning, hans helgjutenhet, har man ingenstädes funnit bland hans efterföljare i Germanien. Det var Göthes samtida och efterträdare inom hans fädernesland, hvilka bildade den Skola, som, i afsöndrande och den Franska motsatt mening, kan kallas den *Tyska*.

Denna sistnämda kunna vi betrakta i följande hufvudriktningar, neml. åt det *universela*, det *idealiska* och *abstrakta*, det *underbara* och *mystiska*, samt det *sentimentala*.

Det skall alltid blifva den Tyska skolans förtjenst, att ha väckt folkslagen till känsla af andras värde. Tysken har, framför andra, varit i denna del fördomsfri. Med varm kärlek för det sköna, ehvar det stod att anträffa, har han sökt tillegna sig alla länders vittra odling. Han har på sitt modersmål öfverflyttat de flesta snilleverk; sjelf har han till och med försökt sig i alla främmande diktningsarter. Genom vidsträckta och djupa undersökningar om de olika skaldeådror, som flyta i alla delar af verlden, utbildade han romantikens konstlära, och skingrade de fördomar, hvilka, genom misstydda begrepp om den uteslutande förträffligheten af allt, som låg på hinsidan om medeltiden, i många mål tillkommit. Mer icke mindre heder har han deraf, att han återlifvat kärleken för den plastiska konsten, i synnerhet den Grekiska, sådan denna var i sitt oförfalskade skick. Endast hvad Fransmannen i egen person hade att erbjuda,

behagade honom icke; och detta misskännande bekom honom icke sjelf väl; ty han kom derigenom att slå sig in på en motsatt bana, för att i allt vara den andres gensägelse. Det är på detta sätt som t. ex. Schlegel *) hellre gillar en småsak, ja, ett fel, så snart det är romantiskt, än han uppbär det bästa hos Romaren eller Fransmannen, — en ensidighet, hvartill han ofta gör sig förvunnen. Dock mera härom, när tid blir, och när ämnets anordning förer oss till en annan afdelning af betraktelsen.

Den vidgade bekantskapen med hvad hos utländningen förefans, och det vänliga bemötande, man egnade åt den nya gästen, vållade en allsidighet, som nödvändigt måste bära de helsosammaste frukter. Det stillastående, för hvilket den Franska vitterheten var benägen, blef nu ej vidare tänkbart, sedan så många nya utsigter öppnats, så många okända verldar blifvit för tankan tillgängliga. Följden häraf lät sig öfverhufvud förspörja i den frigjorda konstens allt omfattande anda. Särskilt bevisade den sig i bevarandet af hvad man i konstspråket kallar *historisk trohet*, *tidens kostym*, *lokalfärg*. Förnämligast var det i dramatiken, som detta röjde sin praktiska betydelse. Ett skådespel kan aldrig ge oss en klar bild af hvad det åsyftar, och således ej rätt åtkomma vårt deltagande, om det icke fullkomligt bortför oss till den omgifning,

*) *Vorles. üb. Dram. Kunst u. Litt.*, ett eljest i många hänsigter högst förtjent arbete.

der det föreställda haft sitt upphof och sin utdaning. Man måste lära känna alla de lägen och villkor, hvaruti de handlande sig befunnit, för att sjelf kunna sätta sig i deras ställe. Icke att tala om det egna behag, som alltid ligger i bekantskapen med det från ett vanligt tillstånd skiljaktiga: det hänförande, som ett längre fjerran, i tid och rum, alltid har med sig. Häruti äro Tyskarne öfverhufvud mästare. Huru ypperlig är icke i detta hänseende t. ex. Schiller, i Wilhelm Tell, Wallenstein m. fl.? Tycker man sig icke röras och hafva sin varelse i de nejder, dit han försätter oss, och sjelf lefva in i de tider, till hvilka han leder vår tanke tillbaka? Genom uraktlåtenhet, att på detta sätt anbringa den för hvarje händelse ursprungliga och egna färg, gingo Fransmännen miste om mycket, som förtjusar, då Tyskarne deremot, genom en samvetsgrann iakttagelse härutaf ofta åtnjutit mera bifall, än de eljest i sjelfva verket förtjenat. Åtminstone gäller detta om deras dramaturger af andra och tredje ordningen *).

*) Här bör i förbigående erinras, att Tyskarne haft en theater-författare, som tillhört dem nästan blott genom det gemensamma tungomålet, — Kotzebue. I allt, utom en viss tråkig känslosamhet, var han Fransman. Ledig och sinnrik i uppställning, qvick och effektfull i situationer, lättfattlig i uttrycket. Han kände i grund skådebanan och dess tillgångar. Men han fattade ej sina planer poetiskt; hans språk är till det mesta slappt, utnött och tomt på betydelse: hans teckningar äro utan historisk och psychologisk sanning, samt lokala färger.

Tyskarnes bemödande att taga med sig hela lokalen och troget återgifva alla de egenheter, hvilka tillhöra land, tid och folk, har kastat dem in på en annan ytterlighet, neml. en småaktig behandling af mindre väsendtliga delar, hvarmedelst handlingens fria lopp framåt fördröjes, och deltagandet svalnar, om icke alldeles förkolnar. Är Fransmannen i allmänhet för otålig, för orolig, och blir derföre ofta ytlig, så är deremot Tysken alltför lärd och omständlig. Den sednare saknar också helt och hållet den andres förmåga, att skickligt begagna det obetydliga, och göra ett stort af ett litet. Så snart han icke kan vara hög och stor, är han platt och dufven. Naivetet är icke hans sak. Detta kan tjena till ett slags förklaring öfver den allmänna skillnaden mellan bådas æsthetiska verksamhet. Fransmannen är liflig, och ledsnar snart; derföre får man för honom icke vara långtrådig *). Tysken tar saken mera vigtigt; derföre är han så ovig i sina rörelser. Den ene fladdrar lik en fjäril; den andre är ej med längre, än han kan få utrymme till örnflygt; eljest är det slut med honom.

Hvem, om han ej kände det, skulle tro, att Tysken, som gerna velat vara allt, utom Fransman, dock i en punkt gått denne temligen nära, nemligen i den tragiska stilens upphöjning. Denna

*) Tragedien fick göra ett undantag. Eviga berättelser och tal måste man der tåla. Att i detta fall ha ledsamt, hörde till goda tonen.

Denna var väl ej hos honom alldeles densamma, som hos Fransmannen, men i grunden var den enahanda. Ständigt reser han sig högt på kothurnen, och kan, liksom den andre, aldrig efter behofvet lämpa sitt föredrag. Detta var fallet äfven med Schiller. Han lät uttryckets flygt förleda sig, att lägga för mycket ned i språket. Man finner ock i nästan alla hans charakterer samma poetiska rikdom och lyftning, samma reflexionens styrka, samma känslans djuphet. Men härmed försvinna de bestämda konturer, hvilka klart åtskilja föremålen. Synnerligast hans subrett-figurer äro sällan sanna och tillbörligt enkla. Hos Shakspeare och Scott deremot har teckningen af hvarje person en individuel och skarp begränsning, hvarigenom jag kan i föreställningen lätt afsöndra den ena bilden från den andra. En hvar talar sitt språk, en hvar har den yttre form, som anstår honom. Schiller hade visst i öfrigt så utmärkta förtjenster, och kunde, ehuru mera idealiskt, så individualisera sina högre charakterer, att man gladt bär saknaden af ofullkomligheter i skildringen af de lägre, och i förskuggningarna öfverhufvud; men jag har dock velat anmärka bristen, emedan den, omgifven af mindre rikdom från en annan sida, återfinnes hos hans efterföljare. Man kan i allmänhet säga, att, från Schillers tid, den poetiska diktionen alltför mycket utgjort, åtminstone i Tyskland, skaldekonstens innehåll.

Om den universela rigtningen af Tyskarnes vitterhet var ur många synpunkter, för den allmänna Europeiska bildningens samtliga tillväxt, välgörande, så utplånade den dock i en viss mån det fosterländska lynnet hos dem sjelfva. De tyckte ej så mycket upptaga det främmande, för att rikta sin egen bildningsgåfva, som icke fastmer för att utgifva det ungefär i samma skepnad, som det inkommit; likväl med den behöriga afdunstning, som åtföljer vådan af all långväga befraktning. Sångmön, i stället att bära drägten af sin hembygd, blef en brokigt sirad bondbrud, till hvars utstyrande alla verldsdelar måste skatta. Detta har gifvit den nyare Tyska konsten en charakterslöshet, hvilken är så i ögonen fallande, att den ej bör undgå någon, som allvarsamt tänker öfver saken. Hvad har deremot ej Greklands, Roms, Italiens, Spaniens, Englands, Frankrikes skaldekonst för sluten charakter? I Tysklands åter finner man, särdeles numera, en löshet i byggnad, ett sväfvande utan mål och bestämmelse, som äger sin grund i bristen af inre hållning. Der råder en kramhandel med det gudomliga; man njuter i droppar Aganippens christalliska vågor. Häraf blir, så att säga, ett punkt-lif. Ingen organisk helhet kan uppkomma, då i det inre ingen skapande ande bildar. Det alstrade blir en polyp, hvilken kan i oändlighet tillväxa. Begränsningen har då ej sin grund i nödvändighet, utan i tillfällighet eller nyck.

Till en del härleder väl sig detta förhållande från inre fattigdom; till en del ock från origtiga åsigter af konstens behandling; och deruti kunde Fransmännen varit till tjenst, om det icke just hört till ordningen för dagen, att tro æsthetikens första bud innehålla en befallning, att i allt vara desse olik. Sjelfve Boileau, om han förmått ställa sig på tidehvarfvets spets, hade i sednare dagar varit i Tyskland vida behöfligare, än tillförene i sitt fädernesland.

Den Tyska vitterheten har emedlertid något sig fullkomligen eget, — tycket för det *idealiska* och *abstrakta*, det *underbara* och *mystiska*, samt det *sentimentala*. Den inåtvända rigtningen af Tyskens sinne förklarar detta. Han lefver bland sina idealer, och glömmer ofta, att ställa dem invid verklighetens företeelser. Han gör, som konstnären, hvilken ej tager naturen till modell, utan *in abstracto* skapar sig en urbild, en natur, som ingenstädes finnes. Men vi skola närmare söka utreda fenomenets möjlighet och grund.

De Franska Apollo-barnen lekte så gerna i vattenbrynet. När solen sken, var skådespelet intagande; men när himlen mulnade och stormen kom, var deras dag all. De djupa vågorna togo med sig dessa små gullfiskar, och förde dem dit intet öga tränger. De Tyske skaldesönerne voro mera djupgående, och kunde trotsa våldet af ett blåsigt haf. Men i vådan gick mån-

gen öfver höfvan långt åt bottnen, så att han ej endast blef osynlig för andra, utan äfven borttappade sig sjelf. Man ville neml. i Poesien ingjuta en symbolisk anda, hvilken på en gång skulle vara hög och djup. Det var mer än en, som fick vinna det stora spelet. Allramest är Göthes Faust deraf en jättelik minnesstod. Schiller, m. fl.. lyckades förträffligt, till en viss grad, men äfven hos dem skönjdes böjelsen för det abstrakta, om den ock först hos deras anhängare, inom- och utomlands, hann att öfvergå i hårdnad form. Schillers filosofiska sinne gjorde honom benägen, att i skaldekonsten låta reflexionen få öfvermakten. Dock hade han af sångens skatt tillräckligt, för att hänföra. Men lärjungarne, hvilka hade knappare tillgångar, skylde i tankens labyrinther sitt poetiska armod. Mången, som önskade att vara djup, gedigen, tankstark, lärorik, blef mörk, tung, spetsfundig, oförstådd. Verlden bekom så stenvandlingar af tankekraft, i stället för lefvande, betydningsfulla konstbilder. Och härunder bortdunstade den poetiska andan. Man satte på sig en så ogement lärd mine, och hade så underliga åthäfvor, som vore man alldeles en hexmästare. Dock vid närmare undersökning, och när den brokiga drägten väl var aflagd, befans det snart, att vederbörande ej voro större trollkarlar, än mången annan, hvilken gjorde mindre väsen af sig. Allt detta var raka motvägen af den sträfvan, som upptog Fransmännen, hvilka liksom utlade sina skatter på allmän kungsväg, att de skulle för en hvar blif-

va dess mer åtkomliga. Trodde man förr, att det allmänt så kallade sunda förnuftet, ehuru ofta föga sundt, kunde vara rätter domare i alla mål, så fick det sedan snart sagdt ingen domsrätt. Den stränghet i konstruktion, som vetenskapen tid efter annan erhållit, flyttade man öfver, änskönt i annan rigtning, jemväl på konsten. Tyska språket, som dervid i första rummet måst fullgöra *præstanda*, har häraf åtnjutit sitt omisskänneliga brännmärke. Lärdt, dödt och långsläpigt som det är, har det, åtminstone i det obundna talet, förlorat större delen af sitt poetiska element. Förvisningen af sinnligt lefvande uttryck har från Tyskland fortplantat sig till andra länder; och derigenom skall, om man ej i tid tänker på ett värn, all must och merg förgå ur tungomålen.

Genom dessa mått och steg blef skaldskapets verkningskrets ställd inom fattningen af några få invigdas. Någon allmännare poetisk stämning var omöjlig att tillvägabringa, när man på detta sätt slöt sig inom sitt eget snäckskal. Icke kan detta sägas så mycket om sjelfva Tyskland, der det tänkande lynnet var mera tillgängligt för en abstrakt skönhets-kunskap; mera kan det tillämpas på de länder, der den Tyska litteraturen verkade medelbart eller omedelbart. Dock, äfven på förra stället afstannade efter hand förbindelsen med den yttre rörliga verlden, och man fann det beqvämare, att ur andras erfarenhet hämta kännedom om lifvet. De, som tyck-

tes verkligen vara i besittning af denna kunskap ur första handen, utklädde den så brokigt och underligt, att det fordrades egna synglas, för att upptäcka det åsyftade. Här bli vi påminta om Jean Paul, Tieck, Hoffmann och Tysklands öfriga humorister. Huru mycket stå de ej häruti efter Englands? Till och med Shakspeare, som bland desse sednare är en bland de djerfvaste, dref aldrig fantasi-spelet till den grad långt. Hans *Midsummernight's-dream* är väl det mest luftiga; man kan tänka sig, men aldrig är det orimligt, ehuru underbart det är. Deremot Hoffmann, huru bizarr är han icke ofta? Man är hvarken i himmelen eller på jorden, eller annorstädes; man vet rakt icke, hvar man är hemma. Han har dock, — och det till och med i högre grad, än Tieck, — välde öfver formen. I densamma råder ett slags klarhet, under all fantasiens molnvandring. — Med Jean Paul är det helt annorlunda. Hos honom ligger det abstrakta och sällsamma icke uti idéen, men i uttrycket och i allmänhet behandlingen. Men också äro dessa gemenligen så förkonstlade, de möjligen kunna vara. T. ex. hans *Vorschule der Æsthetik*. För min del känner jag intet verk, som är djupsinnigare och rikare på stora, ändliga tankar. Men hvilken massa af bizarrerier och lärda underverk måste man ej arbeta sig igenom? Hans romaner sakna all form; han synes förakta den helt och hållet. Ingen uppställning, ingen anordning af delarna. Men ofta äro dessa, hvar för sig, förträffligt utarbetade. Hans

ständigt fruktbärande fantasi är för mycket sysslosatt med nya skapelser, för att lemna tid till full omsorg om de förut födda barnens utbildning. Men när man någon gång kommer till ett ställe, der han gifvit sig ro att dröja, huru gudomlig är han icke då? Regnbåge öfver regnbåge, blixt på blixt, det ena åskslaget, det ena stjernfallet efter det andra. Och när man då betages af den obeskrifliga rikdomen, den olympiska flygten, det förvånande, ljufva och betagande på en gång, huru beklagar man sig ej, att strax derefter få genomvandra en ny sandöcken af vidunderligheter, för att komma till en säll och grönskande oas? En af våra inhemska författare *) har vackert och sant yttrat, att »de präktigaste tankarna pläga merendels vara de, som framställa sig under den minst med kostbarheter öfverlastade beslöjning, likasom de bländande formerne af en skön kroppsbyggnad äro synbarare i samma mån, som deras klädnad är lätt och genomskinlig.« Så är det äfven. Hade blott han sjelf, och andra med honom, alltid ställt sitt lefverne derefter!

Antoge man ock, att denna besynnerliga yttring af en humoristisk lifsåsigt hos sjelfva mästaren verkligen vore till alla delar natur, hvilket jag dock lemnar derhän, kunde man likväl med skäl säga, att den till större delen blifvit framkallad af yttre omständigheter. En tid bort-

*) Förord till Nordmansharpan. Poet. Kal. för 1816.

åt rådde neml. hos allmänheten en domning i skönhetssinnet, hvilket hade behof af öfverretning, för att återtaga sin förlorade spänstighet. Det ytliga, tomhjertade, fantasilösa i 18:de århundradets bildning hade förtorkat den inre menniskan. Det nya slägtet, hvars lifsträd stod som högst i blomning, tyckte sig från det afgångna ärfva ingenting, utom rättigheten att förakta det. Det gick som vanligt, den ena ytterligheten utvexlade den andra. Blefvo förr de yppersta gåfvor genom otidiga band hindrade från fri utväxt, blefvo de sedan lika skadade genom sjelfsvåld. Man trodde det inga lagar gifvas för tankans och inbillningens skapelser; man trodde snillet kunna undvara uppfostran, kunna bilda sig till fullkomning, utan att känna tråden, som lupit genom seklerna. Åtminstone fann man sig befogad att borträkna, hvad Fransmännen tillgjort i konst och vettenskap. Följden var den gifna, att skalderne och konstlärarne, i ett våldsamt nit för det anti-fransyska, gingo förlustiga den nyttiga lärdom, hvilken, samfält med förvillelsen, var frukten af den flydda generationens bemödanden. I stället för, såsom hos Fransmännen, en pedantiskt sträng form, fick man nu ingen, eller en som var så lös, så beroende af nyck, att den var så god som ingen.

Önskningen, att så mycket som möjligt lyfta dikten ur alla förhållanden till hvardagsordningen, gjorde sig gällande icke blott i den abstrakta hållningen hos vissa författare, i den hu-

moristiskt bizarra hos andra. Det rådde i allmänhet ett sträfvande, att i högsta möjliga mått idealiskt stegra det i sig sjelft poetiska. Visserligen finnes i den Tyska vitterheten, mer än i någon annan, utom den Spanska, ett romantiskt perspektif, en romantisk kolorit, som förtjusar. Men man ansåg hela konsten ligga i schatteringen och färgens yppiga blandning. Att med sanning och artistisk trohet afskildra menniskolifvet i dess charakteristiska belägenheter, dömdes prosaiskt och sedvanligt. Fantasien skulle flytta oss långt ofvanom de nejder, der menskliga varelser röra sig. Men man styrde som oftast kosan för nära molnen, der mången blef qvarsittande. Kastar man en blick på den Tyska vitterheten, skall man i den varseblifva mycken färg, men föga teckning, svaga konturer. Bilden undgår läsaren; en dimma står ofta för hans öga. Denna oreda är — det medgifves — icke alltid utan behag; man känner bröstet vidgas, utan att kunna göra sig reda för njutningen. Men når fantasien hunnit sansa sig: när förståndet, det poetiska nemligen, förgäfves upptäckt, hvad det söker: när själen, under allt detta, ständigt känner sig gå miste om den tillfredsställelse, den vill finna i konsten; — då blir molnstoden utan intresse.

Ett sinne, som försmår bilderna ur naturen, ur den rörliga verlden *), måste naturligtvis med

*) I hög grad anmärkningsvärdt är det, att Tyskarne, hvilka förgudat Shakspeare, och ansett Göthe för de-

obegänsad kärlek förälska sig i det rent *underbara*. Detta sammanhänger ock så nära med det nyss nämda, att det redan der är till en del behandladt. Som man har sig bekant, utmönstrade Fransmännen det öfvernaturliga. Det onaturliga är dock det enda, hvilket allestädes bör aflägsnas. Tyskarne funno godhet för det, som var de andra en styggelse. Eftersom vidskepelsen så länge suttit fängslad, kunde den behöfva, att en liten tid spela herrskare. Tro på gastar, gengångare och andra af en vilseförd inbillning tillskapade väsenden, röjer sig redan i Germanernas äldre dikter. Deras hjeltar, hvilka trotsat tusen dödar, kallsvettades, då de skulle öfver en Kyrkogård. Dessa känslor, dessa mer eller mindre tydliga föreställningar om ett hemligt förstånd med andeverlden, förspörjes ock — i högre grad än hos Sydländaren, — hos de Nordiska folken öfverhufvud. Saken har onekligen sin poetiska sida; vi ha förut sökt utkräfva dess rättigheter; men allt kan drifvas till vidrighet, och af allt afguderi är det med onda eller fruktade andar det hemskaste. Sådant var i synnerhet Hoffmanns sak, och efter honom ha åtskilliga mindre berömda namn rigtat stegen åt samma mål. Och det, som hos mästaren var, med all sin besynnerlighet, ändå ofta intressant, blir osmakligt hos den talanglösa efterbildaren. Egentligen är det syftningen, som är farlig, om

ras förste, uti intet tagit lärdom af någondera, utan fullkomligt bildat sig till dessas motsats.

den får öfverhanden, helst hos klena ämnessvenner. Ett vårdtorn är i allá äfventyrliga farvatten behöfligt; hjelpen kan derifrån ej komma, men det varnar för faran, och den skeppsbrutne må sedan skylla sig sjelf.

Andre åter, såsom Fouqué, tyckas nästan på fullt allvar vilja återföra oss till chevaleriets ståndpunkt, liksom han sjelf gerna vill gå och gälla för en gammal Frankisk riddare *). Vi kunna väl känna och erkänna det poetiska i en svärmande tro på det öfvermenskliga, så snart den någongång varit verklig och icke tilltagen. Men dårligt är det i sanning, att förkasta en genom sekler vunnen högre insigt, för att ställa sig tillbaka på den punkt, der menskligheten stod för årtusenden sedan, och spilla förtjensten hos sitt tidehvarf, utan att ändå kunna i det hela vinna de företräden, som hörde ett förflutet till. Det är derföre icke underligt, om Göthe misstyckt syftningen af Fouqués och hans själsfränders verksamhet.

I jembredd med detta dväljande i underjordens och andarnas herradöme, gick *mystiken*, eller bemödandet att afslöja naturens och kon-

*) På sitt porträtt har han derföre låtit aftaga sig med alla chevaleriet utmärkande tecken och symboler, — saker, hvilka i diktens rike eller på en maskrad förekomma oss artiga nog, men, såsom prydnader på de, enligt vår tids prosaiska krigskonst kämpande bussar, icke ingifva stort mera vördnad, än anstalterna vid Bacchi riddarslag hos Bellman.

stens hemligheter, lifvets stumma gåtor. Novalis och Werner äro häruti de märkligaste. Hos den förre är mystiken renast och mest poetisk. Efter honom har den vanslägtats, och går nu det sunda omdömet nog hårdt inpå lifvet. Finge den ha fritt spel, och ej anvisades att hålla sig inom lagliga märken, skulle sångens verld omsider bli en upphäfvelse, i stället för en motsats af den verkliga, och det fotfäste, hvilket alltid är nödigt att äga, falla en undan *).

Det återstår ännu en allmän synpunkt, ur hvilken den Tyska Skolan kan varda sedd. Jag menar *sentimentaliteten.* Fransmännen voro ej böjde för den svärmodighet, som icke sällan genomljuder de Nordiska folkens sånger. Hos Söderns invånare i öfrigt träffas stundom, fast sällspordare än i Nordländerna, samma saknad, samma nedstämning. Man känner t. ex. Portugisarnes ljufliga längtan, Petrarcas ensliga suckar. Tysken är likväl, mer än någon, känslofull. Han svärmar gerna, och hjertats svärmeri föranleder vanligen till en elegisk åskådning af den allmänna lefnadens villkor. Ingen förmådde bättre, än t. ex. Hölty, Bürger, gifva åt

*) Den som vill erfara, huru äfven en starkare natur kan vefva in sig i ett ogenomträngligt töcken, och förlora sig i en oändlig oreda, han läse blott Görres' företal till Lohengrin, — ett konststycke af mystisk intrassling. På en varm och poetisk själs undergång i mystikens dimmor äga vi hos oss ett särdeles träffande exempel uti författaren af Rosaura, Guldfågel i Paradis, Manhems-förbundets historia, m m.

denna mildt melancholiska stämning en hög poetisk skönhet. Det är liksom paradisets dufvor ständigt sväfvade deröfver. Andra fattade det annorledes, dock ännu så, som naturen kräfver. Men det varade ej länge, innan den i förstone rena återspeglingen af lifvets sorgliga sida öfvergick i en modlös jemmer, en evig modstulenhet, som utgafs för känslans innersta lifspunkt. Sorgen äger, lika med glädjen, rättighet till ett rum i hvarje väldanadt sinne. För mången blir den förra, mer än den sednare, frukten af genomlefvade dagars erfarenhet. Kanske har det gudomligaste, vi känna, klädt sig i tragisk skrud. Den nyare tidens anda inrymmer i allmänhet något saknande, något svårmodigt i bakgrunden. Också, hvem vore en så eländig gäck, en af gyckel så förintad varelse, att han icke erkände sanningen af den djupa smärtan, den rådvilla ängslan, den starka förtviflan, den stilla försakelsen? Men annat är ett qvidande utan mål, en veklig klagan, som är beräknad, ock gör anspråk på effekt, en inre nerfslapphet, hvarmed man vill framlocka tårar hos dem, som gerna släppa ögonen till. Om Fransmännen för lättsinnigt rustade med hjertats ägodelar, så liksom ockrade Tyskarne med dem. Detta säges icke allenast om det, som inom Germaniens ländamären skådat dagen, utan lika mycket om det annorstädes likartade och befryndade. Fouqué är, bland dem som i denna punkt gått för långt, kanske den älskvärdaste. Dock hvilken sjuklighet t. ex i *Sängerliebe?* En hektisk rod-

nad, en vacker feberfärg sprider ett visst behag, ett visst eget deltagande öfver det hela; men det är, liksom man sjelf skulle blefve angripen af sjukdomen. I hans öfriga större skrifter förtaga riddarlifvets ljuspartier den eljest enformiga gråtmildheten. Men hans figurer ha likväl sällan full sanning. Antingen sväfva de såsom molnstoder, eller såsom lätta gullskyar; de antingen töckniga eller genomskinliga föremålen antaga sällan kropp, ordna sig sällan till bilder, sådana som verkligheten har att uppvisa. — Hos Aug. Lafontaine är denna sentimentalitet helt annorlunda beskaffad. Den är vida slappare, och härleder sig ur en vida grumligare källa. Den är dräggen af en dufven sedolära, hvars första bud är svaghet, och hvars sista är ånger och ruelse. Den är förderfligast af alla förvillelser, ty den undergräfver all sedlig kraft.

Vi ha nu genomgått den Tyska vitterheten uti dess, enligt min öfvertygelse, väsendtligaste punkter. Man skall härvid tilläfventyrs möta mig med den anmärkning, att min granskning med synbar förkärlek uppehållit sig vid det negativa af saken, vid angifvandet af missrigtningar och öfverdrifter, och att den positiva sidan, eller framställningen af det täckliga och beundransvärda, blifvit jemförelsevis vanlottad. Samma invändning kan med lika skäl göras vid mina uttalade tankar om Franska vitterheten. Hade omfånget af denna afhandling medgifvit en fullständigare redovisning, hade det för mig ut-

gjort en kärare pligt, att hänvisa på det vackra och fullkomliga, än på det möjligen bristfälliga. Huru gerna förklarar man ej sin beundran för det prisvärda, och lämpar det bästa, man vet och känner, på det som tillskyndat en sjelf förtjusningens lycka. Och derföre är granskarens lott ofta så tung, emedan han icke får, såsom eljest, öfverskyla svagheter med förtjenster. Det ligger i menniskans natur, att hellre taga efter de förra, än de sednare, och fördenskull är det, som kritiken nödgas, om än med uppoffring af känslan hos den enskilte, dröja vid det ofullkomliga. Nödvändigheten har alltid sina stränga utsökningslagar, och då ettdera af föremålen måste till spillo gifvas, ansåg jag det lämpligt, att fästa mig vid det, som tydligast och närmast uttryckte hufvud-charakteren. Egentligen är det i ytterligheter, kantigheter, man lättast igenkänner och särskiljer allt. På detta sätt är Göthe icke så mycket olik författare i andra länder, som de äro, hvilka efterträdt honom. Jag lemnar åt en lyckligare pensel, att gifva taflan färgens glans, och återställa jemvigten mellan skuggа och dager; nöjd, om jag förmått vända deltagandet på mitt föremål, och kunnat framkalla ett verk, som gör mitt öfverflödigt.

Sedan Tysklands vitterhet blifvit till sina grunddrag föreställd, kräfver anordningen af denna betraktelse, att blicken rigtas åt andra länders diktkonst i våra dagar. Väl ligger en stor del af Tysklands vittra alster inom området af

vår tid; hvad dit hörer, borde således i sammanhang med de öfriga staternas blifva upptaget till skärskådning. Men hvad det närvarande slägtet har att förete i Tyskland, är, till följd af dess egenskap, mindre att anse som en ingående del af nutidens vittra odling, tagen charakteristisk och i afskiljande betydelse från den föregående, än som något qvarstående från den äldre Tyska diktningen. Tieck har verkat på en annan tid; Kosegarten likaså; Fouqué, Grillpartzer m. fl., äro ur spelet o. s. v. Namn, som mera kúnde räknas till våra dagar, vore Frn Schopenhauer, Houwald och Rückert; dock, med undantag af den förstnämnda, föga kända utom fädrens jord, ehuru, åtminstone Houwald, genom sitt sorgespel *Bilden*, förtjente att vara det. I allmänhet synas Tyskarne ha tömt sina tillgångar, och om de tillförene gifvit verldsströmmen dess rigtning, låta de sig nu fogligt gunga på dess vågor. Deras litteratur verkar som ett förflutet, ej som ett närvarande; såsom ett samladt kapital, hvilket, utan att ökas genom nya inkomstkällor, ändock ligger till sig genom räntor. Vi vilja då i stället kasta ögonen på andra trakter, och först på det land, hvilket förut liksom framkallat den Tyska vitterhetsodlingen till motsats.

I Frankrike hade Chateaubriand kallat Christendomens ande *) till tröst och upprättelse för det

*) *Génie du Christianisme.*

det folk, som nyss badat i tårar, som sväfvat öfver bråddjupet af ett moraliskt och religiöst förderf. Delille, Michaud, De Fontanes slogo sina lyror i främmande länder. Fru Staël var likväl en än högre skaldenatur. Under landsflykten lifvades hos Fransmännen kärleken till fosterbygden, och den gamla ridderliga andan vaknade snart ånyo i chevaleriets fordna hemland. Från Tyskland kom då och då en elektrisk stöt, som väckte till känsla af nytt lif. Den konstlära, hvilken De la Motte förgäfves vederlagt och Diderot ej alltid hörsammat, blef genom tidens seger bättre tillintetgjord, än genom enskilt strid. Länge utkräfde dock revolutionen sin grymma rätt hos de få, hvilka ställt sig att kämpa för det nya ljuset. Denna skatt och tunga, lagd på tidens hjeltar öfverhufvud, en Göthe, en Schiller, måste i det land, hvars öden föranledt densamma, naturligtvis strängast utgå. Den uttryckte sig i en ytterlig och öfverdrifven känslosamhet, hvilken vi träffa hos t. ex. Fru Cottin och i Fru Staëls, synnerligast äldre, arbeten, såsom Delphine. Det är en feber, en Samums-vind, som bränner och förtär. Hos Chateaubriand finna vi den äfven, om än i annan skepnad.

Åtskilligt verkade för den nya stämningen i Frankrike. Ducis lemnade i sina, ehuru alltför fria, behandlingar af Shakspeare, en skymt af dennes storhet. Lemercier gaf skådebanan nå-

got af dess lagliga frihet åter. Talma studerade Engelska scenens prydnad, Kemble d. ä., och visade sina landsmän, huru mycket sanning, natur och enkelhet äro öfver en tilltagen och tvungen värdighet. Djupast stod ändå tidehvarfvet i skuld hos Fru Staël. I skriften *De la Littérature* uppenbarade hon redan ett djerft och öfverlägset snille. I hög grad originela, ehuru ofta något sofistiska, äro hennes åsigter af den allmänna odlingens framsteg, samt af möjligheten och nödvändigheten af en stigande fullkomning genom tillväxten af idéernas massa. Man beundrar hos henne lika mycket den djupa spekulationen, den träffande och underhållande framställningen, och den poetiska hänryckningen i språket. Uti afhandlingen *De l'Allemagne* visade hon åter, att Tysklands moraliska, intellektuela och æsthetiska bildning var hennes egendom, och att hon beherrskade den med en sjelfständighet, som anstår författare af första rangen. Det är yttradt, att vännen Schlegel (A. W.) ingifvit henne satserna. Sådant kunde, med möjligt hopp om sannolikhetens sken, sägas om en skriftställare, hvilken ej innehade den fria och öfverskådande ståndpunkt, som Fru Staël. Skulle ock hvarje detalj ej blifvit af henne sjelf pröfvad, såg hon dock allt med egna ögon och snillets anande siare-blick. Emedlertid, huru sig härmed ock må förhålla, kastade hon, genom sitt verk, tusen gnistor ut i verlden, och hennes landsmän blefvo ej de, som ensamme icke antändes. Det var ingen vanlig införsel af främ-

mande gods; det var ett fritt, sjelfständigt tillegnande åt sig af hvad utländningen hade bäst och ädlast. Fru Staël var, i hvarje rigtning af sin tanke, fosterländsk, utan att besväras af Fransmännens theoretiska villor och fördomar. Man ser i allt Pariserskan, men ock den väldiga genius, hvilken med örnens konungablick mäter tingenas storhet, och genomtränger den yttre och inre verldens ordning. Framställningens skenbart praktiska syftning, föredragets lif och behag, uttryckets spets, tillvunno hennes djupgående åsigt älskare inom fosterbygden.

Jemväl uti egna konstverk ådagalade Fru Staël, hvilken mästare hon var af tidens ernådda utbildning inom det skönas gräns. Det omdöme är fäldt *), att »tidens störste vittra författare, Fru Staël, Scott och Byron, kunna räkna Göthe som sin fader.« Yttrandet är träffande. Om än Rousseaus Héloïse närmast föranledt Delphine, tror jag mig der återfinna minnen äfven af Werther, likasom i Corinne af Wilhelm Meister. Ickedestmindre får denna likhet ingalunda betraktas så, som afbildningens med förebilden; den är uppkommen blott af den väckelse, det ena snillet erfar af det andra. — Mot Fru Staëls romaner, i hvilka man ser en ny utveckling af denna diktart, inställa sig såsom anmärkningar, dels svagheten i teckningen af manliga charakterer, dels den för långt drifna känslofullketen. I af-

*) I någon äldre årgång af Blackwoods Edinburgh Magazine, jag minnes ej hvilken.

seende på det sednare felet, bör man likväl erinra, att författarinnan uppväxt i en tid, då hennes fädernesland låg i spillror, och en allmän yra fattat verlden. Länge skulle deraf spår röjas i ett finkänsligt sinne.

Bland sitt kön tyckes Fru Staël vara på sin bana föregången af Fru Cottin, och efterträdd af Johanna Schopenhauer, Lady Morgan (i äldre arbeten, t. ex. Ida), samt sin snillrika frände och biograf, Mad. Necker de Saussure. Änskönt mindre vanliga gåfvor ej saknades någondera, ville jag sätta den Tyska författarinnan främst i lärjungarnes krets. Hos Fru Cottin åter finner man en vacker gryning af den historiska romanen, som Scott räknar för sin uppfinning. Man upptäcker t. ex. i *Mathilde* en historisk kolorit, och ett lyckligt bemödande att förbinda häfden med det enskilta lifvets villkor, hjertats féeverld och religiös enthusiasm.

Småningom, och synnerligast till följd af Fru Staëls bemödanden, har i Frankrike en ny eller romantisk Skola uppstått. Bland skalderna erkänner man med glädje Lamartine för en bland de förste. Den sanna romantiska anda, som genomgår hans arbeten, den djupare skaldeblick, hvarmed han åskådar lifvet, göra honom berättigad till en rik lager. Béranger och Victor-Hugo finna vi på taflan bredvid honom, hedrande sina platser. Den ene qvick, naif, lekande, spetsig; den andre stortänkt, djerf, men regellös. Föga kända namn äro Guiraud, Chéné-

dollé; mera bekanta; Charles Nodier, Soumet, Lefèvre, De Vigny, Mad. Amable Tastu; likväl alla nästan främlingar för utländningen. Bland den gamla Skolans medlemmar äro numera Delavigne och Jouy de enda utmärkta. Scribe framstår såsom skapare af komediens miniatur. I hans stycken återspeglas sällskapstonen och huslighetens små, hvardagliga bilder.

Den filosofiska forskningens märkliga framsteg genom Cousins öfversättning af Plato och genom egna föreläsningar, den historiska kritikens utveckling genom Barante, Sismondi, Guizot, Thierry m. fl.; den litterära genom de trenne förstnämnda *), — allt har gifvit i Frankrike sakerna ett nytt skick. *Le Globe*, den bästa af de litterära tidningarna, är organ för de nya idéerna. *La Revue Encyclopédique* bevittnar det växande intresset för och den vidgade kännedomen om hvad utländningen har mest märkvärdigt.

Till den förändrade stämningen har Scott mycket bidragit. Den säkra hållningen, den plastiska helgjutenheten, det klara, åskådliga i hans verk, fångade Fransmannens sinne. Genom Scott kom man att tänka på Englands vitterhet, och så på Tysklands. Den Engelska theatern i Paris har gifvit ett tydligt begrepp om det öfverträffande hos Shakspeare, och visat väldet

*) Desmarais synes mig mindre originel. Chénier känner jag blott till namnet.

af naturens enkelhet, och skönheten i en sann återgifning af dess rena drag. Tyska och Engelska litteraturen blir allt mer förtrogen för Fransmannen; den nya, lifligt underhållna bekantskapen gör en ständigt ny omsättning af idéer möjlig, och denna bär helt andra frukter, än den förnäma sidvördnad, hvarmed man fordom behandlade allt, hvad icke kunde skryta af en Fransk eller en klassisk jordmån.

Tankens naturliga gång leder oss nu till England. Det öfverherrskap, hvilket den så kallade klassiska vitterheten hade öfver Europas flesta länder, under 17:de och större delen af 18:de århundradet, sträckte sig ock till Albions strand. Af en och annan, t. ex. Cowper, blef bojan krossad; dock tyngde hon ännu de flesta snillen. Burns uppstod ur naturens sköte; hans originalitet och öfverlägsenhet äro obestridliga. Vi träffa hos honom den första gnistan, sedan Shakspeare, af ett äkta nationligt skaldelif; men han blef likväl mera folksångare, än konstnär; de föremål, han vidrörde med sin trollstaf, lågo icke inom den högre konstens omfång, och han verkade således föga på den skriftliga bildningen. Ett försök, att i denna sista punkt åstadkomma en brytning i tänkesättet och en annan stämning i den allmänna känslan, äfventyrades deremot af den så kallade *Lake*-Skolan. Vid tiden strax efter Franska revolutionen, och då äfven i Frankrike andra grundsatser ville göra sig gällande, framträdde Wordsworth, Southey och

Coleridge. De nämndes *Poets of the Lake*, och den vittra förening de bildade, fick titeln af *the Lake-school* *). De erkände ingen förtjenst hos deras närmaste föregångare, utan vände med synnerlig hängifvenhet sina blickar på den gamla ballad-poesien. Fördelar, dem diktningen vunnit, sedan dess första utveckling, ville man ej afveta; man såg i det förflutna endast svagheten. Man skulle nu börja alldeles ånyo, se allt med andra ögon. Allmänna drag af Lake-poesien är en, ofta sökt, enkelhet och gammaldags ärbarhet; en mystisk åskådning af naturen och lifvet; en metafysisk hållning; besynnerlighet och förakt af formens renhet och fägring.

Onekligen låg i Lakisternas sträfvan en aning om något bättre, om en varmare poetisk anda, än 18:de seklets. Men förvändt var sättet, öfverdrifven yttringen. Deras förbund blef en sekt, afsöndrad från skönhetens allmänna Skola. Deras aflägsning från sammanlefnadens rörliga verld stängde dem inom en inskränkt idé-sfer, hvilken ej genom erfarenhetens rika skatter kunde utvidgas. Emedlertid, och om de sjelfve ock blefvo offer för en tanke, som var dem öfvermägtig, blef bemödandet icke i det hela förspildt. Otvifvelaktigt har från dem mången stråle utgått, välgörande för en tid, som hade behof af värma. Också tror jag mig hos

*) Epithetet *Lake* tillkom af medlemmarnes boningsplats vid insjöar i Cumberland och Westmoreland.

Scott upptäcka en öfvergång ur Lake-Skolan. Mildare, än andra, bedömde han henne, och vi kunna gerna säga, att han i sin ungdom på sitt sätt tillhörde henne. Jemväl han förälskade sig i balladen, och sökte med den en likhet, hvilken ej kan blifva vår tids lott. Tillgjord förekommer derföre ofta hans sökta åldrighet i tonen och uttrycket. Men Scott löste sig snart ur besvärjningen. Han gjorde ej sin bildning blott genom böcker, eller genom en stum betraktelse öfver naturens hemliga förrättningar, såsom Lakisterne gjorde; han studerade äfven naturens högsta produkt, menniskan, i dess tusenfaldiga lägen till lifvet; han såg enheten i mångfalden af verklighetens företeelser, och träffade ordningen i hvimlet. Han har deraf skapat taflor, sådana ingen före honom skapat dem.

De rikaste af tidehvarfvets vittra snillen äro utan motsägelse *Scott* och *Byron*, hvilka liksom utvecklat olika elementer af Shakspeares och Göthes diktning. Ingen har, sedan Voltaire och Göthe, så verkat på Europas æsthetiska odling. De äro hvardera så märkvärdiga, att penseln måste dröja vid bådas bild.

Scott är stor kännare af Tysklands litteratur. Hans bana öppnades ock med öfversättningar af Bürgers ballader och Göthes Götz von Berlichingen. Men riddarlifvet och dess sångare fingo snart hans odelade kärlek. Han blef, såsom det varit om honom yttradt, »*the last of*

the race of minstrels.« Den beskrifvande poesien fick synnerligast nåd för hans ögon; hans lynnes afgjorda stämning för det pittoreska vållade det. Men jag skulle tro, att den utbildning, han gifvit detta skaldeslag, ligger på gränsen af en öfverdrift. Begäret, att i den minsta omständighet utbreda sig öfver alla yttre föremål, hvilka han framkallat inom kretsen af den poetiska åskådningen, förleder honom ofta, att nästan glömma den afsigt, för hvilken dessa blifvit framställda. För att i detta slag af framställning bli underhållande, erfordras ett snille, rikare på bilder, på fantasispel, än Scotts. Denne är ock mera tecknare än kolorist. Om man ock med välbehag dröjer vid hans mästerliga beskrifning t. ex. af en slagtning, såsom i *Marmion*, så läser man hellre en sådan söndrad del, än hela stycket. Och detta är helt naturligt. Skaldekonsten har sitt område, måleriet sitt. Mer eller mindre misslyckas måste bemödandet af endera, att vinna den andras förtjenst. Skalden är ej landskapsmålare allena. Beskrifningen af yttre ting har i poesien största värdet, när den är förenad med utvecklingen af själens fenomener. Men man får ej uppoffra det inre för det yttre. Något bör lemnas qvar för inbillningen; läsaren vill icke vara alldeles overksam. Eljest blir man, såsom Scott, tröttande *).

*) Detta har i sednare tider blifvit erkändt af Engelsmännen sjelfva. Se *Comparative merits of Scott and Byron, as writers of Poetry* (dit räknades ej romanen);

Men snart fann Scott, att romanen var den form, som bäst anstod hans bestämdt episka lynne. Häruti har han tillvägabragt en omskapning; det är ock i denna rigtning af hans snille, som vi här egentligen skola betrakta honom, i den stolta egenskapen af en bland verldens störste mästare. Icke mer, som förr i rythmiskt tal, besjöng han nu de trakter, der Morvens skald stämt sin lyra. Men, jemväl i den obundna stilen, tog han helst till föremål Skottlands romantiska högländer och deras invånares seder, hvilka, mer än Schweizarnes, midt i det öfverbildade Europa bibehållit sina sällsamma, men intressansa egenheter.

Den första synpunkt, ur hvilken vi här vilja betrakta Scott, är den poetiska bearbetningen af historien. Hans romantiska verk ligga häfden så nära, som möjligt. Ingen har, bättre än han, angifvit de särskilta lokal-färger och charakterer, hvilka tillhöra olika länder och tider. Jag tror mig här igenkänna en Schillers lärjunge. Sällan kan man erhålla en högre njutning, än att på detta sätt lefva in i forntiden, och blifva der så hemmastadd, att allt synes såsom bekant föremål från barndomens dagar. Men en nödvändig fordran af en sådan författare är epikerns lugn och sjelfförgätenhet. Också råder hos Scott den fullkomligaste objektivitet. Liksom forntidens odödliga häfdatecknare, glöm-

en väl skrifven uppsats, ehuru innehållande ett alltför omåttligt loford af Byron.

mer han sig helt och hållet i sitt föremål; något subjektift träffar man aldrig. Ur denna omständighet härledes ock, att han ofta förekommer kall och för litet hänryckt. Det är oftast den episke skriftställarens lott, att sådan bedömmas. Sällan gifves ett stort företräde, ur hvilket ej ett fel härflyter.

Den andra egenskap, i hvilken Sir Walter framstår egen och stor, är den djupa sanning, hvarmed han skildrar det verkliga lifvet. Den luftiga idealiteten, det svärmande kärleksväsendet, den sentimentala feberhettan af de förra romanerna, började att förslappa själens och känslans nerver. Scott var den tjenligaste, att bilda härtill en motsats, men tillika en öfvergång, som ej var alltför våldsam. Med det förråd, han ägde af chevaleriets hänförande trollmedel: med det romantiska fjerran, han öppnade för blicken: med den målande pensel, hvarmed han aftecknade naturens yppiga taflor, och Skottlands härliga utsigter och bergsboens krigiska eller landtliga sedvänor, — med detta hade han alltid läsaren i sin makt. Han kunde framställa hvardagsscener, vara långsam och nästan trivial, och ändå följde man honom gerna, hvarthelst han önskade. I allmänhet har han — det är onekligt — för litet färg, och dess flitigare användning hör till uppgifterna för dem, som skola utbilda i framtiden hans roman-slag. Men anmärkningen kan ej sträckas till hvarje enskilthet. Hvad hänförande är ej t. ex. i *Waverley* scenen, då Flora Mac Ivor spelar harpa,

sittande på bergets tinnar; eller i *Old Mortality*, då Morton besöker bibelsvärmarn i dennes bergshåla, och spången öfver bråddjupet nedstörtar? Kan något mera pittoreskt gifvas? Öfverhufvud utmärker sig Ivanhoe genom en starkare kolorit. — Äfvenså bör erinras, att hållningen af hans stycken ofta förråder en nog nära förvandtskap med hvardagsordningen; såsom i hans vanliga raisonnements-partier, t. ex. mellan Jane Dean och Butler, (uti *The heart of Midlothian*), mellan Waverley och Rosa Bradwardine; i den prosaiska utvecklingen af den romantiska Effies charakter (i nyssnämnde stycke) o. s. v. Detta må vara sant, ja, till hvarje drag; men i dikten önskar man sig en förmildring af verklighetens grymma vittnesbörd. På lika sätt beklagar man, att Jane Dean är beröfvad alla den inre och yttre skönhetens smycken. Hon är eljest en ypperligt tecknad charakter. Men när man ser henne i de mest intressanta lägen, saknar man alltid denna fägringens gudamakt. Den moraliska kraften allena kan i poesiens herradöme ej tillvinna sig skönhetens pris. Annat vore, om ej denna personnage skulle intaga. Commodore Trunnion är hos Smollet intressant med sitt träben, men Peregrine eller Emilia skulle ej vara det, om en af dem vore enögd. Ickedessmindre är det ett vitsord om en utomordentlig öfverlägsenhet, att Scotts charakter likafullt gör oss nöje, om ej så stort, den kunnat *).

*) Scott har sedermera äfven sjelf erkänt det vågsamma af Janes teckning.

Tredje hufvuddraget hos Scott är den säkra och hållna teckningen, och det djupa studium af menniskan, verlden och naturen, hvilket deri röjes; den lifliga och åskådliga framställningen, särdeles af rörliga taflor; sättet att dramatiskt införa sina personer. Svårligen torde man träffa ett mera skarpt, stort och genomträngande poetiskt förstånd. Shakspeare ensam synes mig häruti hans like. Händelserna äro anordnade med en klarhet, en bestämdhet och en nödvändighet, så att man känner sig öfvertygad, det intet af det förefallande kunnat i verkligheten annorlunda yttra sig. Böjelser, passioner, lynnets egenheter äro afskildrade med en undransvärd sanning. Liksom hos Shakspeare, äro konturerna tillbörligt starka, fastän mindre djerfva. Färgernas fördelning är äfven tydlig, om dessa ock mindre, än hos föregångaren, äro skarpt afstickande. Scott har i romanen haft mera tid på sig, mera utrymme. Öfvergångarne kunde bli mildare, utan att derföre sammanflyta. Också har vår tids hjelte, lika med den äldre, begagnat skuggans afbrott mot dagern, och dermedelst har hans framställning fått hållning och sanning, ty der finnes clair-obscur. Der är icke, såsom vanligt hos romanförfattare, allt ljus. Detta har än mera befordrats genom upptagandet af lägre charakterer, hvilka han gifvit all den utmärkande färg, som utgör deras egenhet. Hvarje figur, stor eller liten, hög eller låg, har sina gifna drag, har sin fulla individualitet, och afskiljer sig fördenskull tydligen från hvarje annan. Med

ett ord, Scott är, i de väsendtligaste punkter, såsom roman-skribent, hvad Shakspeare är som dramaturg. Aldrig är han mera öfverlägsen, än då han målar rörliga grupper, såsom striderna i *Old Mortality* (Fanatismen), eller då Morton är instängd af de fanatiske, och väntar af dem döden. Äfven der få figurer röra sig, men det hela erbjuder en rik eller liflig tafla, är han lika stor. Som exempel må anföras röfvarkulan i *The heart of Midlothian*, tornerspelet i *Ivanhoe*, uti hvilken sistnämnda beskrifning han dock haft att täfla med Fouqués i *Der Zauberring*. Han har målat detta med en så fulländad både plastisk bestämdhet och pittoresk liflighet, att man aldrig förlorar det ur minnet. — Slutligen må ej förglömmas hans egna sed, att införa sina charakterer. Han gör ej som andra, hvilka genast inbjuda oss till bekantskap med hela sin personal, uppdraga en teckning af deras lynnen, fördomar, känslor m. m., och låta läsaren sedermera erfara, huruvida de äro enliga med orlofssedeln, eller icke. I stället får han nu hos dem sjelfve upptäcka allt detta, göra erfarenheten på egen hand, och sjelf deraf bilda porträttet. I början äro föremålen oss alldeles främmande, men efterhand bli de allt mer kända, och omsider tycker man sig ha varit med på stället, lefvat med hvar och en, delat deras umgänge, deras lidanden, deras lycka, deras förhoppningar. Detta är hvad jag ville kalla: det *dramatiska* sättet att introducera sina hjel-

tar, — en förtjenst, hvilken vi först hos Scott bli varse.

I öfrigt utmärker sig hans diktning genom styrka, friskhet, lefnadsmod och ett godt lynne, — egenskaper, hvilka göra läsningen af hans arbeten lika välgörande för sinnet, som den är i psychologiskt, moraliskt och historiskt afseende lärorik. Jag vet ingen bok, af hvilken man hämtar så mycken kunskap om menniskorna och verlden, som af Scotts romaner.

Bland ofullkomligheter hos vår författare kan man erinra svagheten i teckningen af hufvudcharakteren. Hvad är t. ex. Ivanhoe mot den svarte Riddaren, eller Tempelherrn, eller sjelfva Front de Boeuf? Hvad Waverly mot Fergus Mac Ivor, eller Rosa mot Flora? Qwentin Durward hör till undantagen, ehuru han ändå ej är den utmärktaste i stycket. I *Kenilworth* är det svårt att säga, hvilken är hufvudfigur, Leicester, Varnley eller Amy Robsart. Fråga är likväl, om detta är ett så stort fel. Uti en roman, sådan Scott bildat den, kräfves ingen enhet i den dramatiska bemärkelsen. Om man vill utkasta en stor tafla af historiska charakterer, och anser nödigt, att låta en liten kärleksintrig genomlöpa händelsen, hvad ondt är deruti? Att deltagandet kan detta oaktadt underhållas, har Scott visat. — Vidare är öfverklagadt, att hans qvinnliga personer ej ha tillbörligt intresse De parodiska eller humoristiska äro dock ypperligt hållna. Men der fråga är om djup känsla, om enthu-

siasm, om romantiskt behag hos qvinnan, är Scott i allmänhet ej lika lycklig. Hans älskarinnor ha för mycket af den stela sedesamhet, och det undertryckande af själens och hjertats rörelser, som tillhör fruntimren i den Engelska sällskapskretsen. Hvad som något öfverskyler detta, och gör dem ändå litet intressanta, är konsten att kunna tiga. Likväl är Amy Robsart i allt afseende älskvärd. Flora är ock intagande; ehuru besynnerligt originel. Rebecca anses af de flesta för den af Scott fullkomligast tecknade qvinna. Mig synes hon nästan mera ett helgon, än en menniska med dygder och fel. Jane Dean, ett annat ideal, är i sitt slag ett mästerverk.

Omständligheten i beskrifningen, liksom den saknade värman, äro de allmännaste tillmälen man gjort Scotts romaner. Deras rättvisa kan ej bestridas; men jag fruktar, att hans företräden i andra hänsigter ej kunnat under andra förhållanden vara lika stora: att hans episka förtjenster ej kunnat vara desamma. Den undransvärda lättheten att författa förleder honom, att ofta vara utförligare, än som varit af nöden. Någongång stör det all effekt; såsom då han i *Waverley* beskrifver tillredelserna till bröllopet, sedan hela handlingen är tilländalupen.

Det dröjde icke länge, innan den ädle Baronetten fann dem, som ville följa honom i fotspåren. Det behöfves blott nämnas de bekantaste: Horace Smith, Lady Morgan, Cooper,

Kruse

Kruse, Van der Velde *). Orätt räknas bland dem D'Arlincourt; snarare bör dit föras Salvandy. *Walladmor* af Willibald Alexis (Hering), ehuru ej utan talang författad, är dock snarare parodi på Scotts behandling. I öfrigt tyckes Smith ligga mästaren närmast; Cooper är mera sentimental och mera oredig i uppställningen; Van der Velde mera romantiskt färgrik, men mindre tecknare.

Högre än alla dessa står en författarinna, *Maria Edgeworth*. Hon har ej någon ens aflägsen likhet med Scott, och har äfven haft en ganska egen, och med hans i intet afseende gemensam utbildning. Hon begynte att skrifva barnböcker; öfvergick derifrån till teckningen af lägre kretsar och medelklassen, såsom af landtmän, handtverkare, mindre borgare m. fl. Dessa igenfinnas i hennes *Popular Tales*, ett slags noveller. Derpå behandlade hon det högre och bildade lifvet, i *Fashionable Tales* och de egentliga romanerna. Denna gång för utvecklingen af en författare-förmåga är högst egen. Man börjar vanligen med öfverspända, fantastiska arbeten, hög pathos, svärmande känslor; och kommer småningom till en klarare åsigt, ett bestäm-

*) Sedan detta var skrifvet, har Spanioren *Trueba y Casio's* roman *Gomez Arias* eller *Mohrerna i Alpujarra* blifvit känd; äfvensom *I promessi sposi* af *Manzoni*.

dare uttryck, hållning, regelbundenhet och sträng teckning. Miss Edgeworth är häruti lika originel, som öfverhufvud i sin egenskap af vitter skriftställare. I de populära berättelserna närmar hon sig mest Boccaccio, fastän i dem aldrig förekommer något af dennes lättsinnighet och intriger. Ingen är i sina skrifter mera sedlig än hon. Uti hennes berättelser och romaner, kan man, om man så vill, upptäcka en moralisk grundton, som genomgår det hela; men detta är med sådan artistisk skicklighet behandladt, och så föga märkbart, att man vore nästan frestad, att gå in på de gamla Franska konstdomarnes fordran af ett moraliskt ändamål i vitterheten, så vida det blott ej skönjdes. Af allt hvad den vackra litteraturen har att förete, vet jag intet, som jag hellre ville lemna i en flickas hand, än Miss Edgeworths skrifter. De äro lärorika, hvad rörer menniskolifvet, med dess fördomar, dess önskningar, dess felslagna förhoppningar, och lust och smärta, och sken och innehåll. Man blir genom henne lycklig och belåten med verlden; utan att af denna fordra för mycket, och utan att af lefnadens verkliga fördelar och njutningar försmå de ädla och i längden tillfredställande. Hennes romaner äro föga romantiska, i den vanliga meningen. De skildra det närvarande lifvet i den drägt, det vanligen för oss uppträder; men hon framställer det med en sanning, ett enkelt behag, som är i hög grad angenämt och underhållande. Läsningen medför ett tillstånd, hvilket jag ville kalla *tref-*

ligt *), i fall detta ord uttryckte något äfven æsthetiskt. Allt är ordnadt med takt, säkerhet och ett lika skarpt som fint omdöme. Personerna i hennes taflor måste vara sanna, då hela charakteren af hennes författarskap är naturen sjelf; hon är bland romanskribenter kanske den enda, hvilken aldrig något öfverdrifvit. Den enklaste hvardagshandling kan dock hos henne röra till tårar. Stylen är naif, bildad och full af behag. Från alla sina landsmän skiljer hon sig deruti, att framställningen har lif och fart, ett städse stigande intresse.

Vi komma till *Byron*. Hvem tecknar fullständigt hans bild? Det är svårt att säga, hvad allt han är; lättare att säga, hvad han icke är. Man kan frånkänna honom harmoni; men dissonanserna upplösa sig ändå omsider i välljud, fastän detta är af ett eget slag. Han tyckes vara en volkan, som endast sällan njuter några korta mellanskof af hvila. Men det är vanligt med de eldfödande bergen, att de sprida ett yppigt växtlif omkring sig. Byron har plundrat alla Jupiters och Plutos riken. Han kan vara lika öm och innerligt rörande, som ryslig och titaniskt dristig. Mest originel synes han ändock i utvecklingen af det dæmoniska hos människovarelsen. Han nalkas himmelen icke på Jakobs stege, utan på stormstege. Styrka och upphöjning andas väl öfverallt i hans arbeten; men al-

*) Engelsmannen skulle kalla det *comfortable*, — mera omfattande.

drig verka de mera, än när han lemnar sig åt intrycken af smärta, förtviflan, samvetsqval, verldsförakt. Man tror sig se, huru han, med bristande öga, sätter den tömda nektarpokalen ifrån sig, trampar den vissnade kransen under sina fötter, och med en dyster blick nedskådar på den förstummade lutan, som icke mer har några toner, och hvars sista ljud vandrat öfver ruinerna af glädjens helgedom. Men under det hjertat förblöder, trotsar ännu den starke anden.

Hvadan härstammar hans allmakt öfver läsaren? Från det liksom personliga förhållande, hvari denne står till honom. Byrons hjeltar äro alltid Byron sjelf, i någon rigtning af hans själ. Man har derföre förebrått honom, att han ständigt upprepar sig, och blir derföre enformig *). Detta låter sig säga, och har onekligen sin rigtighet. Men månne han derförutan vore den enväldsherrskare, ja, tyrann han är öfver sin allmänhet? Vore han eljest så eget intressant: tog han eljest så mycket vårt deltagande i beskattning? Jag tviflar derpå. Vi läsa honom med denna värma, denna förtjusning, just derföre att hela hans väsen är liksom pantsatt hos hans sångmö: att hvarje ord, hvarje uttryck är en blixt ur hans själs innersta, en del af hans hjerta. Hans egen lefnad var ett drottqväde öfver hjertats mistningar, och en minnesvård öfver

*) Se härom synnerligast recensionen af *Sardanapalus*, i *Edinburgh Review*.

den förgråtna kärlekens fåfänga klagan. *En* hjelte hade ej kunnat äga hela omfånget af hans individualitet. Denna måste i flera bilder uttryckas. Men han blir för efterverlden aldrig, hvad han var för sin samtid.

»Han, som föraktade verlden, lät dock tydligt förnimma, att han ägde nog snille och talang, för att vinna henne, om han höll det mödan värdt« *). Också tyckes han fullkomligt känna det välde, han besitter, och han tager förskott på den hänryckning, han skall åstadkomma. Han äger hela tillförsigten deraf, att han, lik en hvirfvelvind, kan föra oss, hvart det honom lyster, och att, när vi väl kommit i den magiska kretsen, vi ej önska att eftersinna, hurudan ditkomsten varit, utan låta oss godvilligt hänföras af hans underverk. Förutan denna visshet skulle han ej begått så mången utsväfning, gifvit efter för så mången nyck. Det förekommer, som hade han just i trots gått så vida, för att visa, det snillet är sjelft lagstiftande. Ändock gifves det en lag äfven för skalder, — en lag, som är poesiens *jus gentium*. Hade den ädle Lorden behjertat detta, skulle han ej gjort sig förfallen till de bizarrerier, som utmärka hans sednare alster. En regent må öfva aldrig så stor trollmagt öfver sina undersåtare; — de ledsna ändå slutligen vid ett godtyckligt herrskap, som fäster intet afseende vid andras

*) Walter Scott, i kritiken af *Child Harold*, införd i *Quarterly Review*.

rätt och önskning. *Don Juan* är derföre föga underhållande; man tröttnar, då det ej gifves för skaldestycket en inre regel, en begränsning, härledd ur tankan, som genomgår detsamma. Poesien är ingen statsbank, der man kan utfärda anvisningar utöfver den verkliga fonden; läsaren inlöser ej öfverskottet, åtminstone ogerna.

Den, som i dikten fordrar ett moraliskt syfte, kan vid läsningen af Byron få grå hår. Religion, sedelära, dygd, äro blott leksaker för hans dialektik. Det är hemskt, att vandra i denna öcken af tvifvel, att sväfva vid detta bråddjup af förderf och fasa. Utan att göra skaldekonsten till lifegen hos moralen, måste man dock med förskräckelse besinna, huru en stor själ kan så mycket tillhöra underjorden. Byron är ockrare med passionen; han vill utrusta äfven den förskämda känslan med diktens gullvingar. Den onda principen dukar väl allmänneligen under; men besegras icke af den goda, utan fäller fanan för sin egen makt, förtäres af sin egen brand. Hvem förmår, som Byron, skildra hela rysligheten af en ande, hvilken så att säga uppsagt sin förbindelse med himmelen? Men han har så slösat sin förkärlek på teckningen af en sådan natur, och har lagt så mycket förledande deruti, att man bäfvar för det deltagande, man för densamma måste hysa. Man behöfver erinra sig blott *Cain*. Lucifers och Cains språk är afgjordt segrande; de öfrigas vore starkt, om det ej stod derinvid. Än den mystiska skild-

ringen af *Manfred!* Göthes *Faust* tyckes ha legat Byron för ögonen, ehuru han derför nekat; skillnaden mellan bådas stycken är likväl, att då de onde andarne framstå hos Göthe nästan ofrivilligt, och framkallas med ett penndrag, röjes hos Byron ett bemödande, att få dem fram. Det hela blir desto mer fasansfullt. *Mazeppa*, *The Siege of Corinth*, *Parasina*, *The Corsair* och ännu några *), ha en annan ton. Färgen är väl lika mörk, verldsåsigten lika dyster; men det hela är mer harmoniskt; hvilket än mera gäller om *The Bride of Abydos*. *Child Harold* bör likväl kanske ha första rummet, i de flesta afseenden.

Hos Byron är det eget, att under alla hans skeptiska grubbel och abstrakta tankegång, är han populär. Den sannt poetiska formen vållar det. Han är i uttrycket gemenligen mycket enkel och sinnligt målande, äfven midt i de mest hårdragna finheter. Utmärkt lycklig är han derföre i lyriken, och hvad dit mera närmar sig. Sällan träffar man ett qväde, som i djup känsla

*) Byron har i dessa utvecklat en ny episk form, ett nytt slag af *romans*, hvilket sedan blifvit mycket allmänt, och troligen utträngер allt annat, emedan det är på en gång den friaste och lättaste af alla former för berättelsen. Det inrymmer både lyriska och dramatiska elementer. För unga skalder är dess sjelfsvåld förledande, men ock farligt. När det icke gifves någon begränsning, fordras det en mästares återhåll och säkerhet, om icke tankan skall förirra sig.

och sann skönhet öfvergår den enkla afskedssången till fosterbygden, i *Child Harold.* Om hans *Fare thee well* till sin gemål, yttrade Fru Staël, att det lönte mödan, att lida så mycket, som Lady Byron, för att bli så härligt besjungen. *The dream* innefattar hans kärleks-historie, — rörande, hjertlig, storsinnt.

Vi skola nu betrakta den tredje fixstjernan på Englands vittra himmel. Läsaren, så väl som jag, vet, att det är *Thomas Moore.* Rättast bör han skådas ur tvenne synpunkter: såsom lyrisk och episk skald; emedan han i hvardera rigtningen utvecklat en helt olika personlighet. De lyriska sångerna utmärka sig fördelaktigt genom sin helgjutenhet och musikaliska fulländning. Man kunde tillägga — hvad som tillhör hela hans skaldekonst — en finhet, en ytans glans och skimmer, hvarmed man knappt i Franska vitterheten träffar något jemförligt. I öfrigt är uppfinningen mindre poetiskt djerf, än artig och sinnrik; ofta lysande och full af behag. Känslan är, liksom hos Metastasio, mera fin, bildad och ädel, än djup, stark och skakad. Men Moore är, hvad den andre icke är, naif och qvick; uttrycket är lekande och epigrammatiskt spetsadt, der det så kan vara. Han ligger Fransmännen ofta nära; men han har fördelen af sitt språks större harmoni och poetiska skönhet. *Irish Melodies* förråda något mer lyrisk hänförelse, men föga kraft. Mot Italiens mästare, dem han alltid bjuder till täflan i diktionens renhet,

uppgår han här i versens välljud. Det hela försmälter i musik: nästan hvarje ord ger en klang, som aldrig vill lemna själen: det är liksom toner från ett valdthorn, på en stilla sjö, en vacker sommarafton, när dessa bortdö i intervaller af genljud, och sedan oupphörligen klinga i örat, med ett eget svärmiskt behag. Då Burns besjöng Caledoniens vilda trakter, fattade Moore den gyllene harpan *) på Vesterns gröna ö, på Erins smaragd-ö (*the Emerald isle*), och qvad om sin hembygds fägring och försvunna lycka. Men hvad är Moore mot Burns, i styrka och djuphet?

Sin största namnkunnighet har Moore vunnit genom de Österländska berättande dikterna, genom *Lalla Rookh* och *The Loves of the Angels*. Han är icke mer den enkla, naiva, skalkaktigt lekande; icke heller den sirlige verldsmannen eller den satiriske friskytten. Han bäres högt på fantasiens vingar, hvilka höljas af solens i mångfald brutna strålar. Allt hvad Östern har yppigt, balsamiskt, brännande, har han tillegnat sin framställning. I allmänhet är väl färgspelet bländande genom sin rikdom; men stundom finnes dock en genomskinlighet, en blek morgonrodnad, såsom från den första dagens gryning. Det råder i det sistnämnda stycket en egen blandning och försmältning af Orientalisk sinnlighet och en Platonisk idealism i kärlek. I *Lalla Rookh* är kostymen alltid Österlandets; men charakteren har ofta något af Eu-

*) Irlands vapen är en gyllene Davids-harpa.

ropas sedliga bildning, af historiens ärofulla minnen, af Christna begrepp om tro och dygd. Ställningen i skaldens eget fädernesland, friheten oböjda stolthet mot förtryckets öfvermagt, det fåfänga bemödandet att rädda de sista lemningar från ärfda seder och inrättningar, framskymta esomoftast under den glesa slöjan af en främmande praktverld, och, midt i den ljusa glansen af Indisk och Persisk stråt, framblicka ett par själfullare blå ögon, än Österlandet har att uppvisa. Det hjerta yttre skimret blir härmedelst något mildradt; det fantastiska trollverket får mera moralisk betydelse; den qväfvande Sirocco-vinden uppfriskas genom en flägt från Nordens skogar. Det oaktadt, hafva ändå Moores båda dikter ett öfvermått i färg, bilder och glans. Han vill icke tillspillo gifva något af hvad hans fantasi uppfunnit; eller kanske rättare, hans bildningsgåfva låter sig ej hejda. Hans sångmö uppträder alltid med perlor och demanter. Fjärilvingar, ädelstenar, vällukter, solstrålar, — detta är hvad han helst skapar. Den lyckliga och behagliga känsla, hvarmed han öfverlåter sig åt hvarje enskilt föremål, hindrar honom, at använda hela styrkan på massornas fördelning och på deras sammanbindning till ett helt. Den slösande mångfalden sprider uppmärksamheten, mättar sinnet. Intrycket blir icke djupt, men vekligt; ty skalden har ej en intensif kraft, ingen mäktig, hela själen genomgripande rörelse.

Orättvist vore, att mäta dessa Moores be-

rättelser efter de förut skapade formerna för sådana. Gör man det, så är att anmärka den subjektiva hållningen öfverhufvud, likasom den lyriska tonen, som gerna vill vara öfverrådande, såsom i den första och andra Engelns historier, dem vi erfara ur deras egen mun, och hvilka bära hela charakteren af en sjelfbekännelse. Men en så egen poesi, som Moores i dessa stycken, måste uppträda i en egen klädnad. Dikten känner också ej några för framtiden gällande uteslutande former. Snillet skapar nya, då ämnet kräfver dem. Regeln är blott, att det hela afspeglar skönheten: att njutningen blir æsthetisk.

Teckningen af de öfriga, med de nu nämnda samtidiga skalder i England, uteslutes af taflans ringa skala. Föga kände utom hembygden, ha de ej mycket verkat utom densamma. De mest berömda namnen äro Rogers, Campbell, Crabbe, Wolcott (Peter Pindar), Montgomery, Wilson, Shelley, Milman, Joanna Baillie, — alla inbördes mycket olika.

Vid sidan af Brittanniens vittra skriftställare kunde man med skäl sätta *Washington Irving*, eftersom hans diktning står med Englands i närmaste förening, och på dess språk vunnit rykte. Hans humor är icke djup och sammanträngd, men ledig, naturlig och af en välgörande egenskap för sinnet. Den öfvergår gerna till ironi, ehuru denna är mera hemlig och fördold under en väl afpassad pathos. Den glädtiga qvickheten och det muntra skämtet äro förenade med

en varm naturmålning och en ädel hängifvenhet för historiens hågkomster, för enkla seder och vackra handlingar. Han har en stor förmåga att gruppera, och kan göra det obetydligaste uppträde ur hvardagslifvet angenämt och intressant. Långtrådigheten i framställningen nästan undgår ögat, till följd af den klassiska behandlingen och skrifartens förtjenst.

Ännu ha vi behandlat blott Frankrikes och Englands vackra litteratur i våra dagar. Italiens bör ha sin plats derinvid. Om den ock ej öfver andra stater utöfvat ett lika stort välde, har den visserligen ej varit utan frukter, jemväl på andra sidan om Alperna. Öfverdrifven torde den förutsättning ej vara, att åtminstone Fransmännen erhållit af Italienarne mången nyttig väckelse i sednare tider, lika väl som i de fordna, då de från dessa tillegnade sig begreppen om en med Hellas' och Roms öfverensstämmande vitterhet. Den renhet i formen, hvilken alltid utmärkt Italiens författare: den hejd och hofsamhet, som röjes i deras äfven mest romantiska alster, i förening med det behag, hvilket är från deras språk nästan oskiljaktigt, — dessa äro egenskaper, hvilka, öfverallt der de anträffas, ha för Fransmannen något särdeles retande och angenämt. Icke vore det derföre undransvärdt, om en annan lifsåsigt, en annan poetisk åskådning, än hans egen, kunnat tillvinna sig bifall, när blott klädnaden hade samma sorgfällighet, färgen samma klarhet.

Foscolo har yttrat, att Italiens vitterhet hade dött med Tasso, om Cesarotti, Parini, Alfieri och Monti icke varit *). Omdömet torde behöfva en liten begränsning, men rigtigheten i hufvudsaken kan ej bestridas. Sedan Tassos dagar hade Italiens skaldekonst få stjernor, och ingen af första rangen, under hela 17:de och början af 18:de århundradet. Den antika efterbildningen qväfde oftast de få anlag, som då och då upptäcktes, och något mäktigt skapande snille, hvilket öppnade nya utsigter åf diktens trollverld, uppstod icke. Emedlertid tillvägabragtes efterhand en brytning, och det var väsendtligen genom bekantskapen med Englands skalder, som densamma utfördes. Ungefär vid samma tid, som ett litterärt skifte i Tyskland ägde rum, timade ett sådant i Italien. Alfieri, Cesarotti och Monti äro de förste att härvid nämna. Den förres teckning är förut lemnad. *Cesarotti*, sjelf Professor i Grekiskan, och således bäst i tillfälle att bedömma den ursprungliga klassiciteten, var den, som kraftigast motvägde den uteslutande beundran för skaplynnet af de Gamles diktning. Genom öfversättning af Ossian gaf han en trogen och poetisk bild af denne sångares jättestorhet, och af den romantiska rikdom, den lyriska hänförelse, hvilken under den dystra och nästan halftöckniga cha-

*) *Senza l'Ossian del Cesarotti, Il Gjorno del Parini, Vittorio Alfieri, e Vincenzo Monti, la nostra poesia si giacerebbe tuttavia sepolta con le cenere di Torquato Tasso.*

rakteren ligger förborgad. Han visade deruti äfven språkets skicklighet att ikläda sig nya former och att i allmänhet fullkomnas. Det prosaiska föredraget har hos honom hela stränghеten af en djup undersökning, utan att förlora i klarhet och intagande prydning. — *Monti* löste i dramatiken de band, hvilka deruti voro otidiga; men törhända kan honom i stället förebrås för liten regelbundenhet. Han erkände blott trenne verkliga skalder: Homerus, Dante och Shakspeare. Från den sednare lånte han mycket. Han lemnade den stela, högtidliga och kalla kothurnen; derföre ha hans landsmän sagt, att hans scener ofta äro alltför mycket naturliga (*assai troppo naturali*). Emedlertid har han mera värma, färg och styrka, än Metastasio, utan att äga det sträfva och våldsamma hos Alfieri. Synnerligast är han rik i koloriten. — *Parini*, ehuru satirisk skald, har öfver sina taflor kastat en viss historisk skugga, och gifvit dem ett lifligare intresse genom afspeglandet af riddartidens bleknade glans. Hos *Ippolito Pindemonte* skönjes något, som liknar Norden, — något svärmande och melancholiskt, hvilket på ett eget, men angenämt sätt, bryter sig mot Italienarns glädtighet och sorgfria njutning. Det synes, att han väl känt Milton och Gray, och den sednare står han närmast. — Öfverhufvud kan det anmärkas, att allt efter som den Nordiska litteraturen blifvit känd i Italien, har dennas yngre vitterhet fått ett mera romantiskt tycke, och blifvit en del af Europas, från hvilken den

länge lefvat afskild, under tvånget af gamla fördomar. Efter Franska statshvälfningen, hvilken tillika medförde en omstörtning af den gamla konstläran, har detta allt mera tydligt visat sig. Utom de här förut nämnde af Italiens författare i skön litteratur, ha i synnerhet Foscolo, Pellico, Niccolini och Manzoni vunnit rygtbarhet. Mindre kände äro Rossi (öfversättare af Byron, hvilken, jemte Tyskarne, mycket verkat på Italiens nyaste vitterhet), Savioli, Guiraud, Meli, Grossi m. fl. Den allmänna charakteren hos Italiens yngre skalder uttryckes i syftningen åt det nationela, och i behandlingen af inhemsk historie *). Sedan man lärt känna främmande länders skaldeverk, och deraf funnit, att icke allt i poesien uträttas allena med versens melodiska tonfall, har småningom försvunnit detta eviga klingklang i Sonetter och Canzoner, hvarmed man velat besticka känslan. Det har gått så långt, att sjelfva rimmet — något högst väsendtligt hos många af Italiens författare — an-

*) Det förtjenar att anmärkas, det flere af de yngre Italienska skalderna, t. ex. Monti, Foscolo, Niccolini, och än mer Alfieri, gerna behandlat politiska ämnen, — eget i ett land, som nästan helt och hållet saknar ett politiskt lif. Ett sådant kan ock, derföre att det i verkligheten icke är för handen, för dem äga dess mer idealitet. Frihet, hjeltedygd, medborgerliga förtjenster, äro för dem blott poetiska begrepp. De förra seklerna, då Italien spelte en stor politisk roll, ha lemnat de yngre skalderna ämnen för behandlingar. Synnerligast gäller detta Foscolo, Pellico, Manzoni, Niccolini, Grossi.

setts kunna i vissa skaldearter undvaras, utan uppoffring af den poetiska egenskapen. Den orimmade versarten har förnämligast genom Cesarotti, Parini och Foscolo vunnit burskap. Med ett ord, man har börjat se något mera på innehållet, på tankens poesi, på komposition, teckning och färg.

I Danmark inträffade, vid början af detta århundrade, i vitterheten samma brytning, som i de flesta länder, kort före eller kort efter nämnde tid. Denna mera romantiska anda finna vi först hos *Schack Staffeldt* och *Oehlenschläger*. Den förre är, såsom lyrisk skald, ganska märkvärdig. Det torde icke i Norden träffas någon, som mera påminner om Spanien. Denna rent poetiska hållning, denna etheriska finhet och nästan genomskinlighet, denna blomsterprakt, denna musikaliska utbildning, som är ett drag hos Spaniens skalder, är äfven ett hos Staffeldt. Dock gifves det hos honom ett nationligt tycke, synnerligast i hans romanser, der jemväl fosterländska minnen framträda. I hans erotiska sånger råder ett ljuft svärmeri och ett slags poetiskt rus. Men läsaren måste sjelf vara mycket kär, om ej taflan skall tyckas honom öfverlastad. Eljest har Staffeldt öfver det mera sinnliga i kärleken kastat en charitisk slöja, hvilken sällan haft det behag och den poetiska adel, som hos honom. Han är i denna del en romantisk Anakreon. — Stundom är hos honom målningen

målningen för mycket utförd, för långsträckt, och förlorar derigenom en del af sin styrka; äfven är, såsom hos Danmarks samtliga yngre poeter, en viss vekhet rådande.

Oehlenschläger är den mest kände af dessa, och den mest omfattande i skaldeslag. I smärre dikter öfverhufvud torde han vara minst utmärkt, fastän i de större rätt vackra lyriska partier förekomma. Desto mer är han på sin plats i den fritt spelande romantiska sagan, der denna har ett mera luftigt och fantastiskt lynne, såsom i Fiskeren, Aladdin, Aly och Gulhyndy m. fl. Han är på detta fält mycket originel, och har på ett snillrikt sätt sökt artistiskt utföra den Arabiska sagan, och liksom förvandla den till Nordisk. Men under detta bemödande har något af Österländska charakteren gått förloradt. Det är ej samma klarhet och egna objektivitet, ej heller samma sinnliga styrka; det är något sväfvande, töcknigt, något till hälften sentimentalt, — med ett ord, något som icke är Orientens. Vidare har kompositionen ej tillbörlig fasthet och symmetri. Om detta är ett fel i diktarten, är det dock ett fel. Ett och annat parti är, såsom vanligt hos Oehlenschläger, mattare, och stundom förlorar sig skalden i tomma allegorier, såsom då han i Aladdin låter styrkan och förruttnelsen — blotta abstraktioner — uppträda i handling. Förruttnelsen är ju sjelf upphäfvelse af all tillvaro. Äfven är, t. ex.

i Fiskeren, den sökta naiveteten och den trogna teckningen af obetydliga hvardagsscener, icke särdeles lyckad.

Mera hållen, mera fullkomnad, mera helgjuten, är *Helge*, åter en ny och originel skapelse. Den är äfven märklig för den nya formen, — omvexlande versslag i epiken. Obestridligt var detta en stor uppfinning. Det Nordiska lynnet, med dess oro, kan icke finna sig vid ett större arbete i samma versart. Ett epos, hvilket, såsom detta, skiftar i formen, och dertill inrymmer lyriska elementer, tror jag vara det tjenligaste för den Nordiska skalden och läsaren. Hos Helge stå vi Svenskar i enskilt förbindelse, för det den gifvit anledning till det berömda skaldeverk, som tillvunnit vår vitterhet burskap i den allmänna Europeiska.

Oehlenschläger har stor förtjenst om den poetiska behandlingen af Nordens häfd, och genom den väckelse till nationalitet, han dermed gifvit. Det stora och allvarliga i skaplynnet, hvilket tillhör det gamla Skandien; derifrån först diktens spel utgått öfver Europa, har han väl ej så framställt, som det kunde önskas; det ligger ej i hans personlighet, som syftar mera åt det behagliga och mildt rörande, än det sublima. Med mycken komst deremot har han återgifvit kostymen och den lokala färgen i öfrigt, hvilket redan är mycket.

I tragedien röjer Oehlenschläger någon likhet, å ena sidan med Shakspeare, å andra sidan

med Schiller. Med den förre i en viss enkel efterföljd af naturen, i lägre förhållanden. Men dermed kom vår skald icke sällan till korta. Målningen förlorade ofta, det vill säga i detaljer, det ädla och bildade, som skaldekonsten, och kanske mest sorgespelet, alltid måste äga. Hos Shakspeare var denna djerfva gång från det stora till det lilla, från det höga till det låga, otvungen och naif, och är derföre en fördel; någon brist i framställningens grannlagenhet kunde förlåtas en man på hans tid. Men med andra villkor blifva andra fordringar. Hos Oehlenschläger förekommer denna natur sökt, och om den icke är det, kan den ej freda sig från utseendet. — Eljest till hela hufvudrigtningen synes Oehlenschläger ha tagit Schiller till föresyn. Sinnesstämningens utveckling är, i högre grad än hos Schiller, det väsendtliga. Någon skarp blick öfver den inre och yttre verldens sammanhang, någon fin iakttagelse af menniskolynnets skiftning och egenheter, med ett ord, denna charakterens samtlighet och den poetiska reflexionens djup, som vi beundra hos Shakspeare, är icke hvad man här finner; men i stället fyndighet af bevekande situationer, en väl invecklad och utspunnen intrig, och en klokt anbragt theatralisk prydning. Oehlenschläger har här, såsom alltid, en liflig fantasi, rikdom i uppfinning och sinne för det pittoreska. Dialogen är ofta sinnrik, men i allmänhet något ytlig, ojemn och utan styrka; konturerna äro flygtigt uppdragna, och det hela har en svag hållning, såsom i *Axel*

och *Valborg*, *Correggio*, m. fl. Till en starkare klass kunde man räkna kanske *Hakon Jarl*, *Stærkodder*, *Palnatoke*, ehuru ändå den rätta friskheten och hugfulla känslan icke är deras egentliga förtjenst. — I *Frejas Altar* har Oehlenschläger visat, att han ej saknar talang för komedien. Detta stycke är deraf en egen art, hvilken, utan att vara djupt humoristisk, likväl är poetisk och underhållande genom ett godt skämt.

Ingemann och *J. L. Heiberg* (d. y.) äro vidare de författare, hvilka i Danmarks sednaste vitterhet gjort mera uppseende. Den förre fick genom sina trågedier ett namn. Handlingen har i dem vanligen en viss liflighet, och är väl motiverad; men charaktererna äro obestämdt hållna och svagt individualiserade. Eljest är han älskvärd, ehuru alltför sentimental. Han är ock den förste, som i den nyare romanens form tecknat det Nordiska lifvet. *Valdemar Seier* är derpå ett intressant exempel. Om ock lärjunge af Scott, är han ingen slafvisk. — Heiberg åter har vunnit rykte genom komedier och vaudeviller. Öfverhufvud taget, har Danmarks komik intet humoristiskt element, utan upptager blott det rent löjliga. Heiberg har i sina taflor mycken ledighet, qvickhet, raskhet och theatral förtjenst; men har ej nog koncentrisk styrka. Han är Danmarks Scribe, fastän något mer komisk, men också utan att äga dennes finhet. Denna dramatik är en teckning i profil, ett lätt utkast, med halfdager och flygtig nuancering.

Danmarks litteratur, der den uppenbarat sig nationelt, bär hela tycket af ett rikt och bördigt slättland. Uttrycket är leende, täckt och angenämt, men ofta nästan qvinnligt. Holberg bildar, i stort, det enda undantaget. Också var han född under en Nordligare polhöjd *), och härstammade från ett kraftigare slägte.

Den naturliga följden af betraktelsen leder oss nu till vår egen omgifning. Huru kärt skulle det ej vara mig, att såsom sista gruppen på taflan framställa de snillen, hvilka Svea i närvarande stund räknar till sina? De yttre förhållanden, under hvilka denna afhandling framträder, sätta dock här en gräns. Mycket af det vackraste, hvaröfver vår tid berömmer sig, härstammar från dem, hvilka skola sitta till doms öfver mina här nedskrifna tankar. Men en pröfning deraf, fattad från hvilken tankans rigtningspunkt som helst, skulle i ett eller annat afseende träda grannlagenhetens anspråk för nära. När således framställningen, till följd af sjelfvalda band, ej kan erhålla den fullständighet och frihet, hvarförutan den icke bör äfventyras, måste granskningen inställas jemväl af det, som vore oberoende af den yttre anledningen för närvarande undersökning. Andra omständigheter kunna ock tilläfventyrs stärka föresatsen, att här undgå kritiken af våra dagars vitterhet inom fäderneslandet. Ämnet ligger oss så nära; en hvar står, förmedelst sin ålder eller sin bildning, den

*) I Bergen uti Norrige.

ena eller andra synpunkten närmare, och man slutar sig gerna till åsigter, i hvilka man blifvit uppfödd eller utbildad, och för hvilka en förkärlek är så förlåtlig, då de ljufvaste erinringar vanligen dermed äro förknippade. Jag går här blott till mig sjelf. Jag tilltror mig ingalunda, att kunna med en alldeles oförvillad blick öfverskåda en brytning, hvilken icke blott äger för mig historisk sanning, men också i viss mån timat i mitt eget inre. Med bedömmandet af det mera aflägsna eller främmande går det lättare; den egna personligheten är här icke så intresserad. Det fordras ock, för att få ett säkert ögonmått af hvarje föremål, ett visst afstånd för betraktaren; efter ett eller annat tiotal kunna vi bättre säga, hvad denna tiden var. Emedlertid gäller, i afseende på det närvarande tillståndet inom vår vitterhet, den anmärkning, att i konstläran friare, klarare, mera omfattande begrepp äro satta i omlopp, och att sjelfva konsten sökt sin befrielse ur fjettrarna af utländska föredömen. Hvad i öfrigt kan, såsom allmänt omdöme, sägas om andra Staters vitterhet i denna tidpunkt, må med rätta finna tillämpning äfven på Sveriges; utan att man derför går dess sjelfständiga skaplynne för nära. Ur hvarje undersökning härom torde den otvungna betraktelse flyta, att vi äro i besittning af samma odlingsgrad, som det öfriga bildade Europa, i æsthetiskt afseende; och om vårt afskilda läge måste i åtskilliga fall lemna oss efter mera sydliga, och således mera fysiskt begåfvade länder, kunna vi åter i andra hänsig-

ter vara framom, och detta förmedelst dessa rika och mäktiga inre anlag, hvilka, om de än sällan hinna sin fullmognad, likväl alltid, genom sin originela art och sin intensiva styrka, rikta idéernas massa, och underhålla ett friskt och yppigt alstrande skaldelif. Det mognade, der det finnes, har ock en lifligare grönska, en högre färg, ett starkare uttryck, än i de sydligare trakter, der åter öfverhufvud utbildningen är jemnare, formerna fylligare, rundare, bestämdare, andan mera harmonisk.

Räknar man öfver, hvad i vår tid finnes vittert af inhemsk bildning: hvilka snillen vi i denna stund äga, är det icke egenkärleken som säger, att vi häruti kunna täfla, om ej öfverträffa, hvad land som helst. Och det är med denna glada känsla, jag lemnar taflan af samtidens vittra öfningar, under tillönskan, att det folk, som, fritt och oberoende af Europas skakningar, njuter lugnets sällhet, må fridlysa ett hem åt de snillen, hvilkas verk, säkrare än vapnen, och fjermare än dessa, skola bära Skandiens namn till aflägsna nejder.

Af seklernas idrotter i vitter konst är således en flygtig teckning lemnad. Åt företeelserna i våra dagar har egnats en noggrannare uppmärksamhet: de ryktbaraste snillen ha hvart för sig blifvit intagna i målningen. Att samla betraktelsen till ett allmännare omdöme, är mindre svårt;

men att bilda ett, som gör tillämpningen gällande i enskiltheter, är en vida högre uppgift. De olika lynnen, hvilka under alla åldrar utmärkt olika författare, måste, i större eller ringare mån, freda den enskilte skriftställaren från tyranniet af ett allmänt domslut. Ändock är det alltid något, som kan sägas vara för hvarje individ gemensamt: något, som på en gång gifver honom rätt, och gör honom pligtig, att kalla sig ett barn af tidehvarfvet. Och det är genom abstraherandet af dessa samfälta drag, och genom deras sammanförande till en enda bild, man kan bringa det hela under en allmännelig charakter, hvilken kan anses företrädesvis tillhöra en viss epok. Skulle jag då af vår tids väckra litteratur fatta det charakteristiska, ville jag så uttrycka mig, att densamma tyckes å ena sidan röja en syftning åt det *nationala och individuelt bestämda;* å andra sidan förena *de Gamles rigtning åt det yttre*, åt den omgifvande verldens föremål, och *de Nyares åt det inre*, åt menniskans psychiska varelse. Såsom följd af det sednare må anses bemödandet, att gifva det romantiska, som är den moderna konstens tillhörighet, en klarhet, hållning och noggrannhet i formen, hvilken, utan att vara ett omedelbart lån från det antika, likväl deruti funnit en ledning och föresyn.

Betraktar man med fördomsfri blick, hvad samtiden alstrat i vitterheten, torde den här fattade utgångspunkt för bedömmandet befinnas rigtig, och erbjuda en öfversigt af det vår tidsålder

egna och utmärkande. Man finner, i den historiska och lokala skildringen, t. ex. Scott och hans Skola; Oehlenschläger och hans landsmän; Italiens samtliga bättre författare o. s. v. Äfven Sverige har lefvat upp under häfdens och skaldekonstens förmälning. Tyskland hade förut anslagit tonen. Frankrike har lemnat sin abstrakta konstlära, och funnit, huru det sköna sannast uppenbaras i en individualiserad framställning och med de ur folkets innersta hemtade dragen.

Den poetiska behandlingen af historien, och enskilt af fosterländska ämnen, har visserligen i alla tider förekommit; men den har varit till såsom enstaka factum. Nu åter är den ett mera allmänt drag hos författarne. I en tid, då menniskokraften så mycket splittras, derföre att den skall så mycket omfatta, är det lyckligt, att den har något visst, att hålla sig till, något bestämdt konkret, att fästa sig vid. Äfven i diktens rike behöfver man ett hus och hem; annars blir man en främling hvart helst man kommer. Nationaliteten är här motvigt af det abstrakta, af detta famlande efter universalitet, hvilket ligger i vårt slägtes lynne. Vitterheten, liksom hvarje annan frukt af mensklig verksamhet, skall, derigenom att den äger en säker grund i folkets inre lif, få mera hållning, mera sluten charakter. Det är just till följd af denna fosterländska stämpel, som den Spanska poesien är så eget intressant. Hvarföre följa vi Scott i de minsta detaljer med samma deltagande? — För målningen af det charak-

teristiska och främmande i de seder och förhållanden, han beskrifver. Hvarföre reser man så gerna, äfven i sitt eget fädernesland? — För att se det utmärkande och naturliga i enskilta fall. En national-skald — så vida han icke, såsom Bellman och andra, upptagit alltför små lokaliteter — är för utländningen lika mycket, ehuru på olika sätt, intressant, som för landsmannen. Den sednare finner till en viss grad sin egen bild, sin egen själ, sin egen känsla, och njuter af detta igenkännande. Den förre deremot träffar något främmande, något nytt, och i så måtto behagligt.

Men ej allena framställningen af det skaldens egen nation och omgifning tillhöriga är hvad jag här förstår med nutidens individuela konst-rigtning. Dit hör äfven i allmänhet återgifningen af det nationala och lokala hos andra folkslag, äfvensom af det charakteristiska, hvilket träffas i olika tidsskiften; eller, med andra ord, historisk sanning och lokalfärg öfverhufvud. Konsten lyckas, i den mån den återspeglar det individuela, och framställer de enskilta lägen, i hvilka de handlande verkat. Ju mer något är för alla gemensamt, dess mindre fäster det uppmärksamheten. Skönhet är väl ett allmänt begrepp; men det i verkligheten befintliga sköna är begränsadt af tid och rum. Då filosofiens uppgift är, att så mycket som möjligt sammanföra till allmänna begrepp, är poesiens, att framställa omedelbara åskådningar. Men de sednare äro lika många med före-

målen, och af detta skäl är det, som konsten kan genom individualiseringen vara evigt ungdomlig och vexlande. Så många egna charakterer, som finnas i den verkliga verlden, så många kunna finnas i dikten: så många folkslagen och tids-momenterna äro, så många äro för konstnären de allmänna typerna, deruti de enskilta dragen samla sig. Den abstrakta eller i det allmänna lefvande teckningen är medelpunkten, der allt sammanflyter; men ju längre radierna utgå, dess större blir området, och detta kan bli oändligt, emedan de kunna sträcka sig i oändlighet.

Om man med aldrig så flygtig blick öfverskådar helheten af det närvarandes vittra odling, skall man hos de flesta utmärkta snillen märka, änskönt i högre eller lägre grad, denna syftning åt det individuela och charakteristiska; åtminstone vida mer, än i de näst föregående seklerna, der blott enstaka fenomener, såsom Shakspeare, i visst afseende Schiller, och ännu några kunna räknas. Synnerligast skilja sig, i denna hänsigt, vår tids författare från den äldre Franska Skolan, hvilken, förnämligast i Tragedien, *) uraktlät all användning af kostym och historisk kolorit.

En samtiden egen charakter är äfven, att sammansmälta det *ideala* och *reala*. De gamle skaldernas inbillning lefde nästan uteslutande i den yttre verlden. Så vida man ej uppstiger än-

*) I andra Vitterhetsarter skedde stundom något undantag, såsom i *GilBlas*.

da till den mythiska åldern, och inräknar Grekernas på mythologien grundade sorgespel, kan denna anmärkning göras till allmän. De nyare folkslagen, så snart de lemnat det mythiska området, och Christendomen gjort sig gällande, vände sig mera åt det inre. Sjelfva denna Religion, såsom mer än någon fri från sinnlig klädnad, gaf härtill i närmaste rummet anledning. Tankens bildliga form blef derföre, i den moderna poesien, tillbakasatt för sinnesstämningens utveckling. Ögat var städse rigtadt på det inre, och de yttre bilderna framstodo mera till prydnad, än till väsende. De äldre Italienske Skalderne, synnerligast Ariosto och Tasso, voro de förste, som förenade det subjektiva och objektiva. Cervantes och Shakspeare stå dock här högst, och den närmare bekantskap, vi gjort med den sednare, ha vi mycket att tacka för den modifiering af det ideala och reala, hvilken är mera allmännelig i våra dagar, än förut. Ingen har fullkomligare, än han, träffat betydelsen i hvad det verksamma lifvet företer, och han är äfven deruti märkvärdig, att han — med undantag möjligen af Cervantes — kan anses för den förste, hvilken framställt *charakterer*, nemligen begränsade och lefvande. Dessa voro åter något, som Fransmannen sällan — och när han gjorde det, oftast illa — tecknade. Han utvecklade egentligen blott *sinnesstämningen*. Detta var fallet äfven med Schiller. En lifflig charakters-skildring fann man lika sällan hos Tyskar, som Fransmän. Båda voro abstrakta; de förre under en mera

subjektif, de sednare under en mera objektif form. Nu deremot röjes oftast en afsigt, att göra till hufvudsak charaktersmålning, hvilken är den, som bäst sammanbinder idé och verklighet, emedan menniskans hela inre varelse framstår i handling. Vi finna det hos Scott och hans Skola i alla länder, hos Miss Edgeworth, Irving, och, i viss hänsigt, hos Byron; hos andra författare i mindre grad.

Men äfven der frågan icke är om bildandet af personnager, är föreningen af det ideala och reala ganska märkbar hos samtidens författare. Det råder hos dem i allmänhet både sans och poetisk lyftning. Man träffar hvarken det hvardagliga, ytliga, som under vissa perioder, eller detta svärmande i luften och detta vekliga känslosvall, hvilket under andra herrskat. Fantasiens sjelfskapade urbilder tyckas allt mer antaga väsendet af en ädlare verklighet; de förvexlas likväl ej med hvardagsordningens föremål, ty de behålla qvar det himmelska tycke, hvilket är den sanna skönhetens födselmärke. Att här uppräkna en Byron, en Moore, en Lamartine och andra, vore öfverflödigt, då omdömet mer eller mindre inträffar på de flesta af våra fräjdade skriftställare.

Hvad man likaledes tror sig hos nutidens hjeltar förspörja, är ämnets högre och friare anda, under en formens större afslutning, helgjutenhet och renhet. Man torde upptäcka detta hos den egentligen diktande författaren lika mycket, som hos den vittra granskaren. Vi behöfva

här ej erinra om den jemna, enkla och säkra utbildningen hos Scott, Irving, Miss Edgeworth och andra: detta framställningens otvungna förhållande till innehållet, denna klarhet i uppfattning och ändamålsenliga fördelning af massorna, hvilken utmärker dem: denna okonstlade hållning och denna uttryckets renhet, som hos Byron gemenligen igenfinnes, under den djupaste skakning och djerfvaste flygt, ja, under de största bizarrerier: detta behag och denna glans, som tillhör Moore, Béranger och större delen af Frankrikes skalder: denna genomskinlighet af tankans bild, som vi ofta beundra hos Lamartine. Vidare, huru ofta har man funnit ett skarpt omdöme, en omfattande och på djupet trängande undersökning så förenade med föredragets lättfattlighet, fägring och intresse, som hos Barante, Sismondi och andra Franska konstdômare, t. ex. i *Le Globe;* huru ofta en så träffande charakteristik, jemte en lugn utveckling, samt en klassisk enkelhet och natur i språket, som i Englands Tidskrifter.

Man skulle kunna tillägga vår tid ännu en egenskap, — *fördomsfrihet.* Under spiran af en æsthetik, som alltid hade till hands ett mått, hvilket skulle inträffa på hvarje ämne, måste en friare åsigt om intet göras i dess födslotimme. Nu tror man sig deremot kunna med godt samvete beundra det vackra hos både Shakspeare och Molière, både Calderon och Voltaire, både Ossian och Milton, både Kellgren och Stagnelius.

Man har börjat inse, att snillet har sin lag och sin ordning inom sig: att konstläran utvecklas ur konsten, och icke är ett ritmönster för henne. Mångfaldig, såsom skönheten är i naturen, är hon ock i skaldens verld, i fantasiens rike, i känslans hemlighet. Frankrike och England, förut ömsesidigt misskännande hvarandra, ha knutit gästvänskapens band, ha erkänt hvarandras dygder, och vexlat handslag. Albions stolta Ö, nedblickande fordom med förakt på smärre folkslag, knyter nu, med klarnadt anlete, en krans om sin hjessa af Nordens skönaste blommor. Italien, under sekler försänkt i drömmen om sin diktkonsts evigt gyllene ålder, har omsider förnummit sitt skridande tillbaka, har i England och Tyskland sökt och funnit gryningen af en ny skaldedag. Erkännandet af en förtjenst, utom sin egen, är första villkoret för bildning. Aktningen för sig sjelf är annat, än sjelfbeundran, och kärleken till fosterbygden annat, än sidvördnad mot alla öfriga. Ingen national konst kan bestå i tiden, om man lössliter sig från de band, hvilka sammanknyta hela menniskoslägtet. Utvexlingen af hvarandras fördelar, af hvarandras egenheter, är det enda, hvilket motväger den förstelning och inskränkthet, som är fördomens vanliga frukt. Intet äfventyr för nationaliteten är härvid fästadt. Den förståndige resande, som hemvänder från främmande trakter, är icke dårlig nog, att bli utländningens apa; men fastmer inser han så mycket klarare, hvad fäderneslandet har eget, har till sin fördel; medan han på sam-

ma gång blir tydligare varse dess fel och ovanor, och söker med sin vunna lärdom afskaffa dem.

Jag har, under följden af denna bevisning, sökt göra klart och bindande, att våra dagars Vitterhet ganska bestämdt skiljer sig, å ena sidan från den antika, å andra sidan från den så kallade klassiska, eller den i likformighet med den antika utvecklade; vår tid har — i få ord — gått medelvägen af den Franska och Tyska ytterligheten. Huruvida den är »af högre anda och fullkomligare verkning på de menskliga sinneskrafterna,« är svårare att afgöra, med mindre man vill i allmänhet förklara sig för en fortskridning inom vetandets och fantasiens område. Hellre än att sjelf afkunna ett utslag härutinnan, har jag — så vidt jag förmått — lemnat en historisk skildring af hvarje tid och hvarje folkslag, med allás charakteriserande kännemärken; och må det ankomma på läsarens egna bepröfvande och egna personlighet, att gifva priset åt hvad som anses sådant förtjena. Något ovillkorligt företräde gifves ej i konsten. Alla åldrar ha haft utmärkta snillen, som förtjusat verlden. Men tänker man sig blott hufvudcharakteren af en viss tidpunkt, kan den visserligen, i sammanställning mot andra, vinna eller förlora, emedan verldsanden stundom synts hvila, och folken liksom taga ett steg tillbaka. I denna mening, anser jag samtiden stå, i æsthetiskt hänseende, öfver sina närmaste föregångare. Grunden och motiveringen

för

för detta omdöme igenfinnes i den här förut gjorda framställning. Utan att prisa dagens vishet, eller skänka odelad hyllning åt dess egenskaper, bör man med friska ögon skåda dess verkliga förtjenster, under det man uppställer det närvarande till mönstring med det förflutna. Dock må ingen slumra på tanken om ovanskligheten af sitt vunna goda, och tro skönhetens eviga springkälla tömd med den dryck, han sjelf njutit. Naturen känner ej en punkt, der dess verksamhet stannar; konsten, städse sökande, att i vexlande former afbilda naturens lif, framgår till målet, utan att nånsin ha utmätt idéernas rymder, men glad i hvarje ögonblick, då hon funnit hvad hon sökte, — denna skyldskap med en högre ordning, hvarmedelst hon nedflyttar på jorden en del af himmelen, och kastar en morgonglans af ett klarare ljus öfver sinneverldens bleka föremål.

Efter läsningen framfördes Författaren till Direktören, som vid prismedaljens öfverlemnande till honom yttrade:

MIN HERRE!

Ni har banat Eder en egen väg till ära, derigenom att Ni tecknat den väg, som alla tiders högsta snillen hafva gått till minnets odödlighet. Den jemförelse, Ni anställt mellan olika åldrars och länders Vitterhet, ådagalägger en ovanlig sakkännedom, ett skärpt omdöme, en lika yppig som liflig framställningsförmåga, och sprider ett

intagande ljus öfver menskligheten oändliga sträfvanden och oafbrutna, om än stundom omärkliga, fortgång till ett bättre. Akademien, om hon ock ej i alla delar kunnat göra edra tankar till sina, gör med nöje rättvisa äfven åt eder sjelfständighet, och, då hon med grundad förhoppning tror sig i Eder hafva upptäckt ämnet till en utmärkt konstdomare, ville hon, med det pris, hon till Eder nu öfverlemnar, kunna, om möjligt vore, ännu mer fästa Eder vid denna ädla bestämmelse.

Herr Rydqvist fördes derefter af Sekreteraren till hedersbänken.

Ibland de öfriga skrifterna, hade N:o 1 *Jemförelse emellan den plan man tillagt Kejsar Carl V. till upprättande af en Universal-Monarki, och den man i samma afseende tillskrifvit Konung Ludvik XIV*, fäst Akademiens uppmärksamhet, såsom ett icke utan historiskt sinne anlagdt arbete, till hvars fulländande hon bör uppmuntra författaren.

I Skaldekonsten

hade Akademien lemnat de täflande fritt val af ämne, och derjemte förklarat sig emottaga öfversättningar af klassiska Auktorer på alla språk.

Sju försök hade blifvit insända, bland hvilka Akademien tillerkänt den andra guldpenningen åt N:o 7 *Lifvet*, med valspråk: *Allt skapadts väsen, ändamål och själ.*

Som Författaren ännu icke hade gifvit sig tillkänna, så skulle prispenningen för hans räkning hos Sekreteraren förvaras.

Af de öfriga Poëmerna hade Akademien ansett sig böra utmärka N:o 4 *Carl XII.* och N:o 5 *Nordens kärlek*, såsom innehållande flera vackra strofer, samt N:o 6 *Stjernsången*, såsom röjande här och der omisskänneliga drag af snille.

Till täflan om det af Consuln Gråberg stiftade pris för *en öfversigt af Skandinaviens Reformations-Historie*, hade en enda Skrift inkommit, med valspråk: Die Wahrheit und sonst Niemand.

M. Luther.

hvilken Akademien ej kunnat belöna. Icke heller hade Akademien kunnat lemna det Zibetska priset åt det derom täflande poëmet: *Stockholms öden.*

Derefter förkunnade Direktören, att Akademien med Konungens, sin höge Beskyddares, Nådiga tillstånd, till täflingsämnen för nästkommande år 1828 hade uppgifvit:

I Vältaligheten:

1:o Historisk och Filosofisk jemförelse emellan Svenska Konungarna Gustaf I och Gustaf II Adolf, till storhet och Konungavärde.

2:o Jemförelse emellan de gamlas och nyares förnämsta Historieskrifvare, i anseende till förtjenster och brister.

3:o Fråga: hvilka äro hufvudepokerna af det Svenska språkets utbildning, och hvad har det vunnit eller förlorat vid de åtskilliga förändringar det undergått?

4:o Historisk och Poetisk utveckling af den Nordiska (det är Svenska, Danska och Skottska) Folkvisans anda och karakter, i jemförelse med den Sydländska sången af Troubadourerna och Minnesänger i Provence och Schwaben.

5:o Såsom ämne af historiskt slag: Karakteristik af tiden och de utmärkta handlande personerna i Sverige från år 1592 till 1600.

För öfrigt lemnas frihet, att, till försök i den historiska stilen, välja någon icke alltför vidsträckt period, eller någon märklig händelse, tjenlig för en utförligare berättelse, eller ock målningar af flera namnkunniga personer, betraktade såsom sammanverkande under ett visst tidelopp, vare sig ur Sveriges eller andra Länders historie, med det förbehåll, att ämnet icke får vara närmare vår tid, än slutet af 1600:talet. Akademien önskar likväl helst, att det väljes

ur fäderneslandets historie, och exempelvis får Akademien nämna hvad hon förut uppgifvit: en teckning af Sveriges ställning och förhållande i anseende till främmande makter från Sveriges deltagande i 30:åriga kriget, till frederna i Köpenhamn, Oliva och Kardis. Äfven har Akademien nämnt såsom förslag ur andra Länders historie: en jemförelse emellan den plan man tillagt Kejsar Carl V till upprättande af en Universal-monarki, och den man i samma afseende tillskrifvit Konung Ludvik XIV.

I Skaldekonsten

lemnar Akademien de täflande fritt val af ämne, och emottager derjemte öfversättningar af Classiska Auktorer på alla språk. Akademien emottager, efter vanligheten, äfven Metriska Skaldestycken; hvarvid likväl påminnes, at då metrikens lagar icke ännu blifvit i vårt språk fullkomligt bestämda, Akademiens bifall icke må anses såsom ett stadgande af de metriska reglor, som kunna vara följda, utan blott såsom ett gillande af den poetiska talang, för hvilken ett dylikt arbete utmärker sig.

I början af detta år hade Akademien tillagt det Lundbladska priset åt Professoren vid Upsala Universitet, Magister Samuel Grubbe.

Den Minnespenning Svenska Akademien i år låtit prägla, hade till föremål Chemisten Carl Wilhelm Scheele. Åtsidan föreställer hans bröstbild med omskrifne namn och titel. På frånsidan ses Gudinnan Isis, med slöja öfver ansigtet, och Hermes Trismegistus, som med sin hand vidrör slöjan, för att upplyfta en del deraf. Omskriften är: NATURAE SACRA ORGIA MOVIT; vill säga: Han har sökt utforska naturens heliga hemligheter. Afskärningen innehåller, att han var född 1742, och död 1786.

Minnespenningen öfverlemnades i underdånighet åt H. K. H. Kronprinsen, och utdeltes sedan på vanligt sätt.

Scheeles Minne, författadt af Akademiens Ledamot och Sekreterare, Doktor Franz Michaël Franzén, blef af honom uppläst.

MINNE

AF

CHEMISTEN

CARL WILHELM SCHEELE.

[illegible]

AF

[illegible]

[illegible]

I det inre af naturen
*Ingen skapad ande ser *).*

Denne tanke af en Skald, som tillika var naturforskare och detta ännu mer än skald, den namnkunnige Haller, torde i våra dagar synas föråldrad och föga uppmärksamhet värd. Den måste förkastas af de uppflygande snillen, som ej bäfva att sätta sig på Skaparens thron, för att af sina egna begrepp sammansätta verlden. Må hända finner den motsägelse äfven af dem, som med den erfarna vettenskapens mer och mer fullkomnade dyrk öppna det ena låset efter det andra till naturens enrum, och ertappa henne i hennes hemlighetsfullaste handlingar. Ibland dessa hör man likväl många, ju mer de upptäcka, ju mer erkänna outgrundligheten af lifvet, ja, af blotta ämnet i Skapelsen. Skulle det ock lyckas, att i ljuset, om hvilket redan Newton yttrat att det möjligen kunde, likt ångor till vatten och vatten till is, stelna i fast form, finna det ursprungliga, i hela verldsrymden utspridda, i alla kroppars sammansättning ingående, deras innersta krafter bestämmande, sjelfva det andeliga väsendet närmast omgifvande elementet: så vore dock äfven det något yttre, endast ett vehikel för den egentliga lifsprincipen i naturen.

*) In's Inre der Natur schaut kein erschaffner Geist.

Utan att antaga en så kallad verlds-själ, måste man dock föreställa sig en ifrån Gud sjelf utgående, följakteligen andelig kraft, som uppehåller, upplifvar och sätter i rörelse hela den af Gud skapade verlden. Kände man den, då först kände man det inre af naturen. Men icke ens vårt eget inre kunna vi utforska. Blefve det ock möjligt för Anatomien att ställa i lika klar dag hjernans mekanik, som ögats, eller för Psychologien att utveckla hela medvetandets djup, så skulle dock öfvergången ifrån det kroppsliga intrycket till det andeliga förnimmandet, äfven som sambandet emellan viljans bud och lemmarnas rörelse, deraf icke kunna förklaras.

Ehuru högt vettenskaperna stigit sedan den äldsta vishetens tid, måste de dock ännu erkänna sanningen af de namnkunniga ord hon hade tecknat på den betäckta Isisbilden i Sais: »Ingen dödlig hand upplyfter denna slöja.«

Men vidröra och undersöka den, kan och bör likväl den menskliga vettenskapen, såsom närvarande Skådepenning antyder. Detta är hennes egentliga föremål, medan Poesien och Filosofien på ett visst afstånd betrakta denna slöja, och den ena rörd af dess skönhet, den andra häpen öfver dess fullkomlighet, under den ana eller genom den urskilja det Gudomliga ansigtet, den Himmelska gestalten: går Naturvettenskapen allt närmare fram, och så nära hon möjligen kan, för att icke endast noga bemärka och historiskt beskrifva alla dess fållar och veck, alla dess skiftnin-

gar af färg och form, utan äfven känna och väga den i sin hand, så att hon må utröna och bestämma dess fysiska egenskaper. Men hon vågar än mera: hon rifver sönder en flik deraf, för att utforska dess sammansättning. Icke blott trådarna åtskiljer hon, och efterser huru de äro sammanväfda, utan hon upplöser det ämnet, hvaraf de äro spunna, och upptäcker dess chemiska beståndsdelar.

Detta är det yttersta af Vettenskapens bemödanden; och det utgör hennes sist vunna, högt strålande ära: en ära i hvilken vårt fädernesland tar en utmärkt del. Icke först i våra dagar har det tillegnat sig den: redan ett halft århundrade har det ägt den obestridd; och före det namn, hvars Europeiska rykte nu gör dess stolthet, berömde det sig icke blott af en Bergman, utan af en Scheele.

Sverige tillhör hedern också af den sistnämndes förtjenster, ehuru ett främmande folk vill dela den med det Svenska. Icke blott lefde han i Sverige och uppfyllde der sin vettenskapliga bana: han var ock född Svensk undersåte, ehuru af Tysk nation och i den Tyska staden Stralsund. Under Finlands förening med Sverige, hvem satte väl i fråga att de förtjenster, som vunnos af Finske män, tillhörde Svenska namnet? Af hvad skäl skulle då Sverige förlora äran att hafva frambragt Scheele, då hans födelse-bygd utgjorde en del af detta Rike och slöt sig till dess folk så väl som

dess regering, icke blott genom det yttre bandet, utan af inre böjelse och aktning.

Redan vid fjorton års ålder beträdde han den Svenska jorden och öfvergaf den sedan aldrig. Här utvecklade sig hans snille, här vann han sin mognad, här gjorde han sina upptäckter, härifrån tog hans namn sin flygt kring Europa. Här var ock hufvudsätet för hans vettenskap, här den namnkunnigaste Läraren deri.

Scheele var dock egentligen icke en lärling af Bergman, utan danade sig sjelf, och begynte dermed såsom gosse, sedan han lemnat Gymnasium i Stralsund. På ett Apothek först i Götheborg, sedan i Malmö, använde han, efter dagens trägna tjenst, en stor del af natten dels till läsning, dels till egna försök. Ibland hvilka redan de första röjde den blick af snillet, som sedan ledde alla hans undersökningar, dem han lika noggrant utförde som skarpsinnigt uttänkte. Länge endast med böcker och med naturen bekant, fann han till slut en vettenskaplig Vän i den förtjenstfulle Retzius, som efter hans flyttning till ett Apothek i Stockholm icke endast omtalte den unga Chemisten, utan ock i en till Vettenskaps-Akademien inlemnad afhandling om Vinstens-syran åberopade ett af hans försök, hvarpå han grundat sin egen undersökning. Den ovanlige Provisorn kunde icke heller blifva obemärkt af sådane Läkare, som en Bäck, en Bergius, en Schulzenheim.

Således var han redan känd såsom en af sig

sjelf bildad och på egen hand forskande Vettenskaps-idkare, innan han begaf sig till Upsala, för att der, ehuru icke vid Universitetet utan blott vid Apotheket fästad, besöka Vettenskapernas tempel och göra Bergmans bekantskap.

Denne förvånades att i den unga Laboranten finna en medtäflare, af hvars snillrika åsigter och lyckliga försök han sjelf vann ljus, under det han upplyste honom om det mål, dit hans egna undersökningar dels syftade dels redan hunnit. Eldade begge två af ett rent nit för vettenskapen, blefvo de för lifstiden vänner och fägnade sig åt hvarandras upptäckter utan afund öfver hvarandras ära.

I ett dylikt förhållande stod Scheele äfven med den aktningsvärde Gahn, så att de icke endast meddelade hvarandra sina rön, utan den ene föranledde eller fullföljde den andras arbete.

Det första hvarigenom namnet Scheele blef ryktbart, var en afhandling om Fluss-spaths-syran, som han år 1770 insände till Vettenskaps-Akademien i Stockholm. Den innehöll en upptäckt, som väckte ett stort uppseende, och i förening med hans undersökning om Brunstenens och Arsenikens natur bestämde Akademien, att välja honom till ledamot. För en så ung man och en Provisor på ett Apothek var denna heder ovanlig. Men ovanligt var också hans sätt att erkänna den: det skedde genom hans klassiska skrift om eld och luft, som bragte i dagen de hemligaste kraftер och verkningar i naturen.

Elden hade redan i hans barndom fäst hans synnerliga uppmärksamhet. I sanning hvad är mera förundransvärdt än detta både öfver- och underjordiska, allt upplifvande och allt förstörande element, som i naturen allestädes förborgadt, af menniskohand med våld framtvingas för att blifva ett konstens verktyg och ett medel till en ny skapelse; som äfven i den moraliska verlden spelt en så märkvärdig roll, då det än på religionens altar varit dyrkadt som Gudomlighetens sinnebild, än på fanatismens bål afbildat afgrundens lågor; att förtiga, huru elden af Målaren och Skalden varit föreställd nu i Åsk-Gudens hämnande blixtar, nu i Kärlekens sköna fackla, nu i Furiernas skräckfulla bloss. Men det var icke med denna ytliga, blott beundrande åskådning, som den tänkande ynglingen nöjde sig, utan tidigt begynte han forska i eldens inre väsende, och insåg snart dess sammanhang med luften. Så gjorde han den stora upptäckten af icke blott eldens, utan andedrägtens och hela lifvets källa i den så kallade eldsluften, som utgör den rena beståndsdelen af atmosferiska luften hvilken vi andas, den delen deraf som ingår i vår blod och ger den sin färg och sin lifskraft. Med förvåning såg man i det glas, der han afsöndrat denna luft, eldslågans förklarade sken, som öfverträffande all annan jordisk glans, tycktes vara en glimt ifrån en högre verld.

Scheeles undersökningar af eldens och luftens natur bragte chemien på en höjd, hvarifrån dess utsigter blefvo alldeles nya. Och om hon

snart genom Lavoisiers snille steg ännu högre, var dock grunden dertill lagd af den Svenske chemisten.

Mindre lysande, men af en stor vigt, icke blott för vettenskapen, utan till en del för samhället, voro hans undersökningar om åtskilliga mineraliska ämnen, såsom alun, blyertz, tungsten, berlinerblå; af hvilka några ledde till nyttiga uppfinningar, såsom den af en vacker grön målarefärg, ett bättre sätt att tillreda benzoe-salt o. s. v. Äfven i växt- och djur-riket införde han den chemiska digeln, och undersökte ibland annat mjölkens beståndsdelar, ibland hvilka han upptäckte en egen syra. Dock är det först i vår tid, som den organiska naturen blifvit föremål för särskilta grenar af den chemiska vettenskapen, af hvilka isynnerhet djur-chemien gifvit Svenska namnet en ny rättighet till ett af de första rummen i vettenskapernas tempel.

En omständlig och grundlig framställning af allt hvad naturkunnigheten genom Scheeles många upptäckter och sakrika arbeten vunnit, hör ej till detta tillfälle eller till denna Akademie, mer än den af honom, som nu talar i hennes namn, rimligen kan väntas. Det är ej för Vettenskapsmän, utan för den större bildade allmänheten, som den odödlige naturforskarens minne i dag framställes. Äfven hon bör om fäderneslandets verldskunniga män veta åtminstone att de funnits.

Det torde ännu hända, som det hände i Schee-

les lifstid, att då Svenske resande i Paris eller London med förundran hade hört honom omtalas såsom ett stort vettenskapligt ljus i Sverige, och de vid hemkomsten sporde om hans person, ingen visste svara dem, tills de slutligen upptäckte att det fanns med det namnet en snäll Apothekare och hederlig medborgare i Köping.

Dock vore det en orättvisa emot inbyggarne på den ort der han var bosatt, att tillägga dem en dylik okunnighet om värdet af den odödlige man som prydde deras samfund. Tvertom var det af aktning för hans vettenskapliga förtjenster, ej mindre än hans utmärkta skicklighet i sitt yrke, hans pålitlighet i den dermed förenade borgerliga rörelsen och hans rättskaffenhet i hela sin vandel, som Borgerskapet i Köping förente sig med de deromkring boende Herrskaper för at utverka åt honom ett eget privilegium, då vid hans tillämnade handel af Stadens förra Apothek en annan mera bemedlad man ville komma honom i förväg.

Förut hade han erhållit lysande anbud både ifrån Preussen och England, men afslagit dem, så väl af olust för den stora verlden, som af kärlek till fäderneslandet. På hans Broders förebråelse deröfver var hans svar: att han undrade blott, huru han hade fått kunskap derom. En lika naif förundran yttrade han öfver sin namnkunnighet; och när Vettenskaps-Akademien i Turin, som i Gustaf III:s närvaro utnämt honom till ledamot efter den namnkunnige Macquer och ställt ho-

nom vid sidan af Bergman, sände honom sitt kallelsebref, blef han helt häpen och skref till en vän: om det så fortfar, kan jag blifva stolt och inbilla mig att likna en Macquer och en Bergman. Desse hade likväl, att säga min rätta mening, mera insigt i sina fingrar, än jag i mitt hufvud. I detta yttrande af en man, som gjorde epok i sin vettenskap, var ingen tillgjord blygsamhet. All förställning stridde emot hans enkla och konstlösa väsende, som var ett uttryck af hans uppriktiga och ärliga charakter. Huru litet han ville göra sin person till ett föremål för andras upmärksamhet, visade hans svar på de frågor honom gjordes, om hans aftynande helsa. Är ni läkare, så att ni kan bota mig? sade han och smålog. Emedlertid var hans sjukdom icke endast med stora plågor förenad, utan gjorde, efter flera månaders lidande, slut på hans ädla och nyttiga lif, då han icke hade uppnått en högre ålder än 43 och ett halft år.

Han var född den 9 Dec. 1742 af Johan Christian Scheele, Köpman i Stralsund, och dess Maka Margareta Warnecross; och han blef död den 21 Maj 1786.

På sin sotsäng lät han viga sig vid sin Företrädares enka, så väl af vänskap och tillgifvenhet, som af tacksamhet för den vård hon hade haft om hans hus; hvarjemte han gjorde henne genom Testamente till arfvinge af hela sin egendom. I sin lifstid hade han understödt sina fattiga anhöriga och i allmänhet bevist sig en menniskovän.

Så enkelt och obemärkt lefde i en liten Stad vid Mälaren en man, med hvilken de förnämste lärde i Europa ansågo för en heder att brefvexla, och hvars namn för Sveriges resande Konung, icke utan hans öfverraskning, genljöd ifrån utländska Vettenskaps-samfund, som dermed ville för honom förklara huru högt värde de satte på det flor, hvari Vettenskaperna stodo i hans rike *).

Förut hade under hans regering den lysande conjunction af stjernor inträffat, att i Franska Vettenskaps-Akademien, hvars utländske Ledamöter fingo vara endast åtta, funnos på en gång tre Svenskar, nemligen Linné, Bergman och Vargentin. Utan tvifvel skulle äfven Scheele blifvit upptagen ibland deras antal, om ej döden lyft honom till en högre constellation.

*) Det berättas, att då Konungen sålunda blifvit uppmärksam på Scheeles stora förtjenster och rykte, han låtit utfärda en skriftlig befallning, att Chemisten Scheele skulle med Kongl. Vasa-Orden utmärkas, men att vederbörande i Stockholm misstagit sig om personen och trott Konungen mena Bergs-Rådet von Scheele, som i den andras ställe erhöll detta hederstecken.

REGISTER

öfver Svenska Akademiens Handlingar.

Ifrån År 1786.

Första Delen.

	Sid.
Handlingar rörande Svenska Akademiens instiftelse	1.
Konungens Bref om Akademiens inrättning	3.
Konungens Tal vid dess instiftelse	10.
Akademiens Stadgar	20.
RiksRådet Grefve Höpkens svar på Konungens Tal	41.
Inträdestal af Herr RiksRådet Grefve v. Höpken	45.
— af K. M:ts HandSecreterare Hr Kellgren	47.
— af Herr RiksRådet Grefve v. Hermansson	53.
— af Herr RiksRådet Grefve Fersen	55.
— af Herr ÖfversteKammarjunkaren Grefve Oxenstjerna.	58.
— af ExpeditionsSecreteraren Herr Adlerbeth	61.
— af Herr KammarRådet af Botin	65.
— af StatsSecreteraren Herr Schröderheim	68.
— af Herr CantzliRådet Grefve Gyllenborg	71.
— och Svar af Akademiens Secreterare, Hr von Rosenstein	75.
Inträdestal af Hr. ÖfversteKammarjunkaren, Friherre Armfelt	83.
Direktörens (Kellgrens) svar	93.
Inträdestal af Herr Lektor Nordin	99.
Direktörens svar	115.

Inträdestal af Herr Biskop Celsius . . . 121.
Direktörens svar . . . . . 134.
Inträdestal af Herr Biskop Wingård . . . 141.
Direktörens svar . . . . . 156.
Inträdestal af Herr Bibliothekarien Leopold . 161.
Direktörens (Baron Armfelts) svar . . 186.
Inträdestal af Hr. Kongl. Secreteraren Clewberg, öfver RiksRådet Grefve Scheffer . . . 189.
Direktörens svar . . . . . 225.
Handlingar rörande Akademiens Högtidsdag 1786 229.
Direktörens (Kellgrens) berättelse . . . . 231.
Tal af Akademiens Secreterare, Hr v. Rosenstein 233.
Äreminne öfver RiksRådet och Fältmarskalken Grefve Lennart Torstenson . . . . 245.
Gustaf Adolfs anträde till Regeringen, Ode af Herr N. L. Sjöberg . . . . . 283.
Ett stycke ur nionde sången af Tåget öfver Bält, af Herr Grefve Gyllenborg . . . . 295.
Lefvernesbeskrifning öfver Kongl. Rådet m. m. Grefve Erik Dahlberg, af Herr Nordin . . 301.
Berättelse om Äreminnet öfver RiksRådet Grefve Lennart Torstenson . . . . . 323.

Andra Delen.

Inträdestal af Herr Lektor Murberg . . . . 1.
Direktörens (Kellgrens) svar . . . . 25.
Inträdestal af Herr N. L. Sjöberg . . . . 30.
Direktörens svar . . . . . 47.
Handlingar rörande Akademiens Högtidsdag 1787 . 51.
Direktörens (Sjöbergs) berättelse tal och kungörelser . . . . . 53.
Anmärkningar om Vitterhet och Smak, af Akademiens Secreterare Herr von Rosenstein . 55.
Äreminne öfver Birger Jarl, af Hr M. Lehnberg. 103.

Åreminne öfver Birger Jarl, af Herr A. G. Silverstolpe . . . . . 173.
Försynen, Ode af Herr S. N. Casström . . 203.
Minne af RiksRådet, ÖfversteFältmarskalken och Amiralen Friherre Clas Christerson Horn, af Herr Nordin . . . . . 215.
Handlingar rörande Akademiens Högtidsdag 1788 . 239.
Direktörens (Sjöbergs) berättelse, tal och kungörelse . . . . . 241.
Åreminne öfver RiksRådet och RiksAmiralen Carl Carlson Gyllenhjelm, af Herr Lehnberg . 243.
Gustaf Wasa till Hemming Gadd, Heroid af Hr G. Regnér . . . . . 313.
Minne af CantzliRådet och Ambassadören Petter Julius Coyet, af Herr Nordin . . . 327.

Tredje Delen.

Inträdestal af Vice-Guvernören hos H. K. H. Kronprinsen m. m. Grefve N. Ph. Gyldenstolpe, öfver RiksRådet Grefve von Höpken. . . 3.
Direktörens (Schröderheims) svar . . . 41.
Handlingar rörande Akademiens Högtidsdag 1789 . 47.
Direktörens (Schröderheims) berättelse . . 49.
Sång öfver Baltzar Horn, af Hr C. G. Nordforss 51.
Minne af RiksRådet, Amiralen och Guvernören Nils Göranson Stjernsköld, af Herr Nordin . 65.
Inträdestal af Kongl. Hofpredikanten Herr Magnus Lehnberg, öfver RiksRådet Grefve Hermansson 93.
Direktörens (Schröderheim) svar . . . 129.
Inträdestal af RegeringsRådet Herr C. B. Zibet, öfver KammarRådet af Botin . . . . 135.
Direktörens (Leopolds) svar . . . . 167.
Handlingar rörande Akademiens Högtigsdag 1790 . 175.
Direktörens (Leopolds) berättelse och tal . . 177.
Lefvernesbeskrifningar öfver Kongl. Rådet och

FältMarskalken Grefve Måns Stenbock och Franska General-Marskalken, Hertigen af Villars, af Majoren Grefve G. L. Oxenstjerna 179.
Minne af Kongl. Rådet, FältMarkalken Grefve Rutger von Ascheberg, af Herr Nordin . 451.
Sång öfver Baltzar Horn, af Herr J. Stenhammar 461.

Fjerde Delen.

Handlingar rörande Svenska Akademiens offentliga sammankomst den 26 Jan. 1791 . . . 1.
Direktörens (Leopolds) tal . . . . . 3.
Lefvernesbeskrifningar öfver RiksCancelleren Gr. Axel Oxenstjerna och Franske PremierMinistern Cardinalen de Richelieu, af Herr Fale Burman . . . . . 7.
Handlingar rörande Akademiens Högtidsdag 1791 . 141.
Kanslerns (Zibets) berättelse tal och kungörelse 143.
Åreminne öfver RiksFöreståndaren Sten Sture d. y., af Herr A. G. Silverstolpe . . . 145.
Minne af KrigsRådet Georg Stjernhjelm, af Herr Nordin . . . . . 197.
Handlingar rörande Akademiens Högtidsdag 1792 . 217.
Kanslerns (Gyllenborgs) berättelse tal och kungörelser . . . . . 219.
Skaldebref till dem, som söka ett odödligt namn, af Herr I. R. Blom . . . . . 223.
Skaldebref i samma ämne, af Herr A. G. Silverstolpe . . . . . 239.
Minne af RiksRådet och FältMarskalken Friherre Simon Grundel Helmfelt, af Herr Nordin . 255.
Handlingar rörande Akademiens Högtidsdag 1793 . 287.
Direktörens (Oxenstjernas) berättelse tal och kungörelser . . . . . 289.
Sång öfver Segern vid Svensksund, af Herr J. Stenhammar . . . . . 193.

Minne af ÄrkeBiskopen Haqvin Spegel, af Herr Nordin . . . . . 311.

Femte Delen.

Handlingar rörande Akademiens offentliga sammankomst den 7 Maj 1794 . . . . . 1.
Direktörens (Oxenstjernas) berättelse . . . 3.
Åreminne öfver Konung Gustaf III, af Grefve J. G. Oxenstjerna . . . . . 5.
Handlingar rörande Akademiens Högtidsdag 1794 . 141.
Sekreterarens (Rosensteins) berättelse tal och kungörelser . . . . . 143.
Åreminne öfver RiksMarsken Grefve Jacob Pontusson De la Gardie, af Herr E. D. Leffler . 145.
Skaldestycke om Religionens nödvändighet för Samhällens bestånd, af Hr J. Stenhammar . 221.
Skaldestycke i samma ämne, af Hr I. R. Blom 241.
Minne af StatsSecreteraren Samuel Klingenstjerna, af Herr Nordin . . . . . 257.
Inträdestal af Doctor J. A. Tingstadius, öfver Biskop Celsius . . . . . 277.
Kanslerens (Edelcrantz's) svar . . . . . 306.
Inträdestal af Hofjunkaren A. G. Silverstolpe, öfver Grefve A. von Fersen . . . . . 317.
Kanslerens svar . . . . . 353.

Svenska Akademiens Handlingar.

II. Ifrån År 1796.

Första Delen.

Afhandling om Svenska Stafsättet.

Andra Delen.

Underrättelse om Svenska Akadem. Högtidsdag 1796 r.
Tal af Akademiens Kansler (Edelcrantz's) . . v.

Inträdestal af Sekreteraren I. R. Blom, öfver Statssekreteraren Schröderheim . . . . . 1.
Direktörens (Silverstolpes) svar . . . . 31.
Handlingar rörande Akademiens Högtidsdag 1797 . 37.
Direktörens (Leopolds) berättelse . . . 39.
Sång öfver Grefve G. Ph. Creutz, af Herr Fr. Mich. Franzén . . . . . 41.
Minne af RiksRådet och ÖfversteMarskalken Grefve Nicodemus Tessin, af Herr Nordin . 61.
Inträdestal af Magister Docens J. Stenhammar, öfver Kellgren. . . . . 83.
Direktörens (Leopolds) svar . . . . 155.
Handlingar rörande Akademiens Högtidsdag 1798 . 167.
Direktörens (Oxenstjernas) berättelse . . . 169.
Minne af HofKansleren v. Dalin, af Herr Nordin 171.
Sammankomst den 23 Nov. 1799 . . . . . 193.
Direktörens (Adlerbeths) tal . . . . . 195.
Det Slutande Århundradet, Skaldesång af Herr Leopold . . . . . 202.
Inträdestal af ÖfversteKammarjunkaren Friherre Fleming, öfver Lector Stenhammar . . 212.
Direktörens svar. . . . . 237.
Handlingar rörande Akademiens Högtidsdag 1799 . 243.
Direktörens (Zibets) berättelse . . . . 245.
Minne af RiksRådet och FältMarskalken Grefve A. L. Lewenhaupt, af Herr Nordin . . 251.
Underrättelse om det nya Belöningssättet . . 269.
Afhandling om Vitterhetens inflytelse på allmänna förståndsodlingen, af Herr Silverstolpe . 275.

Tredje Delen.

Handlingar rörande Akademiens Högtidsdag 1800 . 1.
Direktörens (Oxenstjernas) tal . . . . 3.
Minne af Öfverste Erik Hansson Soop, af Herr Nordin . . . . . 7.

Handlingar rörande Akademiens Högtidsdag 1801 . 21.
Direktörens (Zibets) tal . . . . . 23.
Minne af RiksRådet, ÖfverStåthållaren och Amiralen Clas Fleming, af Herr Nordin . . 29.
Handlingar rörande Akademiens Högtidsdag 1802 . 51.
Direktörens (Flemings) berättelse, tal och kungörelser . . . . . 53.
Svar på frågan: Om ålderdomen är, efter naturens inrättning, ett tillstånd af förlorad sällhet, eller blott ett tillstånd af ombytta föremål derföre, af Herr G. Regnér . . . 57.
Ålderdomen, Skaldestycke af Hr A. C. Kullberg 97.
Ehrensvärd, Skaldesång af Hr Michael Choræus 111.
Minne af Professoren A. Celsius, af Hr Nordin 127.
Handlingar rörande Akademiens Högtidsdag 1803 . 147.
Direktörens (Bloms) tal . . . . . 149.
Äreminne öfver Sten Sture d. ä., af Hr. E. G. Geijer . . . . . 151.
Tålamodet, Ode af Herr J. D. Valerius . . 201.
Öfversättningar från Horatius, af Hr J. O. Wallin 211.
Öfversättning af Fabeln om Phaëton i Ovidii Metamorphoser, af Hr C. B. Rutström . . 225.
Minne af RiksMarsken Grefve Gustaf Horn, af Herr Nordin . . . . . 249.
Inträdestal af f. d. RiksRådet Friherre Malte Ramel 271.
Direktörens (Zibets) svar . . . . . 289.

Fjerde Delen.

Handlingar rörande Akademiens Högtidsdag 1804 . 1.
Direktörens (Zibets) tal jemte berättelse om sammankomsten . . . . . 3.
Minne af Kongl. Rådet och GeneralAmiralen Gr. Hans Wachtmeister, af Herr Nordin . . 9.
Handlingar rörande Akademiens Högtidsdag 1805 . 45.

Direktörens (Lehnbergs) tal och berättelse om sammankomsten . . . . . 47.
Uppfostraren. Lärodikt af Herr J. O. Wallin . 53.
Den Husliga Sällheten. Skaldestycke af Herr A. C. Kullberg . . . . . 85.
Minne af Henrik Wrede, af Herr Nordin . . 99.
Handlingar rörande Akademiens Högtidsdag 1806 . 113.
Direktörens (Flemings) tal och berättelse om sammankomsten . . . . . 115.
Minne af CommerceRådet Chr. Polhem, af Herr Nordin . . . . . 121.
Historisk och critisk afhandling om Svenska Vitterheten före v. Dalin, af Hr. I. R. Blom . 151.

Femte Delen.

Handlingar rörande Akademiens Högtidsdag 1807 . 1.
Direktörens (Sjöbergs) tal och berättelse om sammankomsten . . . . . 3.
Minne af RiksRådet och FältMarskalken Grefve Hans Christ. v. Königsmark, af Herr Nordin 7.
Handlingar rörande Akademiens Högtidsdag 1808 . 41.
Secreterarens tal och berättelse om sammankomsten . . . . . 43.
Gustaf den Tredje, sång af Herr J. O. Wallin . 47.
Äreminne öfver RiksCansleren Grefve Axel Oxenstjerna, af Herr Carl Petter Hagberg . . 65.
Minne af HofIntendenten David Klöker von Ehrenstrahl, af Herr Nordin . . . . . 153.
Handlingar rörande Akademiens offentliga Sammankomst den 8 Juli 1809 . . . . . 151.
Inträdestal af Erke-Biskopen Doctor J. A. Lindblom, öfver Biskop Lehnberg . . . . . 133.
Direktörens (Bloms) svar . . . . . 202.
Sång till Finska Arméns ära, af Herr P. A. Wallmark . . . . . 209.

Handlingar rörande Akademiens högtidsdag 1809 . 221.
Direktörens (Lindbloms) tal och berättelse om sammankomsten . . . . . 223.
Minne af Riksdrotset Grefve Per Brahe af Herr Nordin . . . . . 229.
Handlingar rörande Akademiens högtidsdag 1810 . 257.
Direktörens (Rosensteins) tal och berättelse om sammankomsten . . . . . 259.
Svar på Akademiens prisfråga år 1810: hvilka fördelar kunna, vid menniskors moraliska uppfostran, dragas af deras inbillningsgåfva, m. m. af Herr E. G. Geijer . . . . . 263.
Verldens fyra åldrar och Julii Cesars Apoteos; imitationer efter Ovidius, af L. F. Gravander 347.
Minne af Kongl. Rådet och Cansli-Presidenten Grefve Bengt Oxenstjerna, af Herr Nordin . 356.

Sjette Delen.

Inträdestal af Herr Doctor J. O. Wallin öfver Grefve N. Ph. Gyldenstolpe . . . . . 1.
Direktörens (Rosensteins) svar . . . . 23.
Inträdestal af Professor F. M. Franzén, öfver Grefve G. Fr. Gyllenborg . . . . . 29.
Direktörens (Silverstolpes) svar . . . . 91.
Inträdestal af Hof-Cansleren Friherre G. af Wetterstedt, öfver Rector Joh. Murberg . . . 97.
Direktörens (Rosensteins) svar . . . 129.
Sång öfver Sveriges Kronprins Carl August, af Herr C. G. Nordforss . . . . . 127.
Handlingar rörande Akademiens Högtidsdag 1811 . 149.
Direktörens (Rosensteins) tal och kungörelser . 151.
Svea. Skaldestycke af Herr E. Tegnér . . 155.
Minne af KansliRådet Professor J. Ihre, af Herr Nordin . . . . . 171.
Handlingar rörande Akademiens Högtidsdag 1812 . 193.

Direktörens (Wetterstedts) tal och berättelse om sammankomsten . . . . . 195.
Svar på frågan: Hvilka äro medlen att hos ett folk uppväcka och underhålla patriotism och en rätt nationlig anda? af StatsSecreteraren Grefve A. G. Mörner , . . 199.
Jorund. Lyrisk Tragedi i tre akter, af Hr P. A. Granberg . . . . . 265.
Minne af RiksFälttygmästaren Johan Nilsson Liljehök, af Herr Franzén . . . 315.
Handlingar rörande Akademiens Högtidsdag 1813 . 343.
Direktörens (Wallins) tal och berättelse om sammankomsten . . . . . 345.
Minne af RiksRådet Friherre Johan Skytte, af Herr Franzén . . . . . 353.

Sjunde Delen.

Inträdestal af Herr Doctor Carl Birger Rutström, öfver Biskop Nordin . . . 1.
Direktörens (Flemings) svar . . . 36.
Handlingar rörande Akademiens Högtidsdag 1814 . 43.
Direktörens (Silverstolpes) tal och berättelse om sammankomsten . . . . . 45.
Äreminne öfver RiksRådet och FältMarskalken Johan Baner, af Herr L. M. Enberg . . 51.
Minne af Archiatern Nils Rosén v. Rosenstein, af Herr Franzén . . . . 99.
Handlingar rörande Akademiens Högtidsdag 1815 . 131.
Direktörens (Edelcrantz's) tal och berättelse om sammankomsten . . . . . 133.
Försök till det första Korstågets historia, af Herr Joseph Wallin . . . . . 231.
Sång öfver Sveriges och Noriges förening, af Herr D. Aspelin . . . . . 271.
Afhandling om sambandet emellan en rätt smak

och en rätt förståndsodling, samt hvad inflytelse smaken, under detta afseende betraktad, her på samhället; af Herr L. M. Enberg . 283.
Minne af Hofintendenten Johan Tobias Sergel, af Herr Franzén . . . . 331.

Åttonde Delen.

Handlingar rörande Akademiens Högtidsdag 1816 . 1.
Direktörens (Lindbloms) tal och berättelse om sammankomsten . . . . 3.
De två Rosornas strid om Engelska Kronan, af Herr J. P. Theorell . . . 7.
Minne af Kongl. Rådet Grefve Jacob Gyllenborg, af Herr Franzén . . . . 113.
Inträdestal af CansliRådet Anders C. Kullberg, öfver Kammarherren A. G. Silverstolpe . 131.
Kanslerns (Oxenstjernas) svar . . . 183.
Handlingar rörande Akademiens Högtidsdag 1817. . 191.
Direktörens (Kullbergs) tal och berättelse om sammankomsten . . . . 193.
Äreminne öfver Kongl. Rådet och Fältmarskalken Grefve Magnus Stenbock, af Lektor Enberg 197.
Sång till Konung Gustaf III:s ära, af Hr. C. von Becker . . . . . 275.
Minne af Amiralen Fr. Henr. af Chapman, af Herr Franzén . . . . 285.
Handlingar rörande Akademiens högtidsdag 1818 . 315.
Direktörens (Flemings) tal och berättelse om sammankomsten . . . . 317.
Minne af Fru Anna Maria Lenngren född Malmstedt, af Herr Franzén . . . 325.

Nionde Delen.

Inträdestal af Stats-Rådet Grefve A. G. Mörner, öfver Biskop Wingård . . . . 1.

Direktörens (Flemings) svar . . . . 39.
Inträdestal af Doctor Esaias Tegnér, öfver Riksmarskalken Grefve Oxenstjerna . . 47.
Direktörens (Kullbergs) svar . . . 113.
Inträdestal af Stats-Rådet Friherre G. Lagerbjelke, öfver Hof-Cansleren Zibet . . 1.
Direktörens (Wetterstedts) svar . . xxviii.
Handlingar rörande Akademiens högtidsdag 1819 . 119.
Direktörens (Kullbergs) tal och berättelse om sammankomsten . . . . 121.
Mina drömmar. Skaldestycke af Hr A. Lindeberg. 125.
Minne af Amiralen Jacob Bagge, af Hr Franzén 139.
Inträdestal af Herr Ärke-Biskop C von Rosenstein, öfver Ärke-Biskop Lindblom . . 179.
Direktörens (Kullbergs) svar . . . 217.
Handlingar rörande Akademiens högtidsdag 1820 . 225.
Direktörens (Lagerbjelkes) tal och berättelse om sammankomsten . . . . 227.
Minne af Riks-Rådet Matthias Björnklou, af Herr Franzén . . . . 235.

Tionde Delen.

Inträdestal af Doctor C. P. Hagberg, öfver Presidenten Edelcrantz . . . . . 1.
Direktörens (Kullbergs) svar . . . 34.
Handlingar rörande Akademiens högtidsdag 1821 . 41.
Direktörens (Kullbergs) tal och berättelse om sammankomsten . . . . 43.
Åreminne öfver Arkiatern Carl von Linné, af Herr Carl Agardh . . . . 47.
Snillets verld. Skaldestycke i tvenne sånger, af Herr C. G. von Brinkman . . 111.
Minne af General-Lieutenanten Friherre C. M. Stuart, af Herr Franzén . . 137.
Inträdestal af En af Rikets Herrar, Herr Grefve A. F.

Skjöldebrand, öfver Expeditions-Secreteraren N. L. Sjöberg . . . . . 171.
Direktörens (Hagbergs) svar . . . . 205.
Handlingar rörande Akademiens högtidsdag 1822 . 209.
Direktörens (Hagbergs) tal och berättelse om sammankomsten . . . . . 211.
Viljan. Moralisk afhandling af Hr C. G. Nordforss 215.
Minne af Biskop Andreas Rydelius, af Hr Franzén 309.

Elfte Delen.

Handlingar rörande Akademiens högtidsdag 1823 . 1.
Direktörens (Lagerbjelkes) tal och berättelse om sammankomsten . . . . . 3.
Sång öfver aftäckningen af Konung Carl XIII:s bildstod, af Herr C. G. af Leopold . 13.
Direktörens tal till Herr Hof-Secreteraren L. Hjortsberg . . . . . 23.
Minne af Riksdrotset Grefve Magnus Gabriel De la Gardie, af Herr Franzén . . . 29.
Handlingar rörande Akademiens högtidsdag 1824 . 147.
Direktörens (Mörners) tal och berättelse om sammankomsten . . . . . 149.
Skaldestycke af Herr Franzén vid dess tillträde såsom Sekreterare i Akademien . . 152.
Försök att utreda orsakerna till Drottning Christinas afsägelse af Svenska Kronan, af Herr C. Th. Järta . . . . . 159.
Sveriges Anor. Skaldestycke af Protocolls-Secreteraren Herr B. Beskow . . . . 207.
Massilias belägring; öfversättning från Lucani Pharsalia, af Herr J. D. Valerius . . 227.
Minne af Commerse-Rådet Jonas Alströmer, af Herr Franzén . . . . . 243.
Inträdestal af Hr. Lector L. M. Enberg, öfver Landshöfdingen N. v. Rosenstein . . 271.

Direktörens (Mörners) svar . . . . . 312.
Handlingar rörande Akademiens högtidsdag 1825 . 321.
Direktörens (Mörners) tal och berättelse om sammankomsten . . . . . 323.
Sång i anledning af Nationens stora högtid, Deras K. K. H. H. Kronprinsens och Kronprinsessans förmälning, af Herr A. A. Grafström 327.
Minne af Riks-Rådet Friherre Shering Rosenhane, af Herr Franzén . . . . 343.

Tolfte Delen.

Inträdestal af Prof. E. G. Geijer, öfver f. d. Riks-Rådet Friherre Malte Ramel . . . 1.
Direktörens (Mörners) svar . . . . 21.
Handlingar rörande Landshöfdingen Hans Järtas och Cansli-Rådet Valerii Inträde . . 52.
Tal af Direktören (Franzén) . . . . 27.
Inträdestal af Landshöfdingen Järta, öfver Stats-Rådet Friherre G. G. Adlerbeth . . 33.
Inträdestal af Herr Cansli-Rådet Valerius, öfver Medicinal-Rådet Rutström . . . 99.
Direktörens (Franzéns) svar . . . . 113.
Handlingar rörande Akademiens högtidsdag 1826 . 117.
Kanslerns (Wetterstedts) tal och berättelse om sammankomsten . . . . . 119.
Tassos död, af Herr Carl. A. Nikander . . 123.
Minne af Riks-Rådet och Fältmarskalken Grefve Arvid Wittenberg, af Herr Franzén . 139.
Inträdestal af Presidenten Grefve C. F. Wirsén, öfver Justitiæ-Rådet Blom . . . . 157.
Direktörens (Lagerbjelkes) svar . . 205.
Handlingar rörande Akademiens högtidsdag 1827 . 205.
Direktörens (Wallins) tal och berättelse om sammankomsten . . . . . 207.

Äreminne öfver Kongl. Rådet och Cansli-Presidenten Grefve Bengt Oxenstjerna, af Herr Sv. G. Schyberg . . . . . 215.
Framfarna dagars vittra Idrotter i jemförelse med Samtidens; en tafla i tvenne afdelningar, af Herr J. E. Rydqvist . . . 289.
Minne af Chemisten Carl Wilhelm Scheele, af Herr Franzén . . . . . 533.

NAMN-REGISTER

på Författare, hvilkas arbeten antingen i Handlingarna äro införda, eller af Akademien blifvit belönta. De inom parenthes inneslutne skrifter äro icke i Handlingarna upptagne.

	Del. fr. år 1786.	Del. fr. år 1796.	Sidan.
ADLERBETH, G. G.	1.	—	2,17.
Inträdestal	1.	—	61.
Tal vid Akademiens sammankomst den 23 Nov. 1799.	—	2.	195.
Svar till Friherre Fleming, på hans Inträdestal	—	2.	237.
AFZELIUS, J. A. (Sång i anledning af Prins Carl Ludv. Eugènes födelse)	—	12.	135.
AGARDH, C. Äreminne öfver von Linné d. ä.	—	10.	47.
ANDERSSON, J. (Sång på Carlsdagen 1820).	—	9.	232.
ARMFELT, Friherre G. M. Inträdestal	1.	—	83.
Svar till Hr. Leopold, på hans Inträdestal.	1.	—	186.
Likaledes till Hr. Clewberg	1.	—	225.
ASPELIN, D. Sång öfver Sveriges och Noriges förening	—	7.	271.
(Grafven, Skaldestycke)	—	8.	111.
(Carl Johans uppstigande på Svenska Thronen)	—	8.	322.

BECKER, C. von. (Vid Carl Johan Adlercreutz' graf, skaldestycke) . . .	—	7.	329.
(Välgörandet, skaldestycke)	—	8.	111.
Sång till Gustaf III:s ära	—	8.	275.
(Sinnesstyrkan)	—	9.	136.
(Sång i anledning af Carl XIII:s ärestods aftäckande)	—	10.	306.
BESKOW, B. von. Sveriges Anor, poëm .	—	11.	207.
BEXELL, C. E. (Ansgarius, prisskrift i vältaligheten)	—	7.	95.
BJERKÉN, C. G. (Äreminne öfver Sten Sture den äldre)	—	2.	247.
BJÖRK, S. S. (Om ålderdomen) . . .	—	2.	96.
BLOM, I. R. Skaldebref till dem, som söka ett odödligt namn	4.	—	223.
Om Religionens nödvändighet för samhällens bestånd. Skaldestycke . .	5.	—	241.
Inträdestal öfver Hr. Elis Schröderheim	—	2.	1.
Tal vid högtidsdagen 1803	—	3.	149.
Historisk och kritisk afhandling om Svenska vitterheten före von Dalins tid .	—	4.	151.
Svar till Herr Lindblom på hans Inträdestal	—	5.	202.
BOTIN, A. af.	1.	—	2,17.
Inträdestal	1.	—	65.
BRINKMAN, C. G. v. Snillets verld, Skaldestycke	—	10.	111.

BURE, J. G. (Upphofvet till menniskoslägtets upplysning)	—	3.	26.
BURMAN, FALE. Lefvernesbeskrifning öfver Axel Oxenstjerna och Richelieu .	4.	—	7.
CASSTRÖM, S. N. (Äreminne öfver Torstenson)	1.	—	282.
Försynen, Ode . . .	2.	—	203.
CELSIUS, O.	1.	—	2,16.
Inträdestal	1.	—	121.
CHORÆUS, M. (Poëm till Theaterns Sånggudinnor om den dramatiska konsten.	—	2.	248.
Ehrensvärd. Skaldesång . .	—	3.	111.
CLEWBERG, se Edelcrantz			
EDELCRANTZ, A. N. Inträdestal öfver Grefve Scheffer	1.	—	189.
Svar till Herr Tingstadius på hans Inträdestal	5.	—	306.
Svar till Herr Silverstolpe . .	5.	—	353.
Tal på högtidsdagen 1796 . .	—	2.	v.
Dito 1815 . .	—	7.	133.
ENBERG, L. M. Äreminne öfver Johan Baner.	—	7.	51.
Afhandling om sambandet emellan en rätt smak och en rätt förståndsodling m. m.	—	7.	283.
Äreminne öfver Magnus Stenbock .	—	8.	197.
Inträdestal öfver N. v. Rosenstein .	—	11.	271.
FERSEN, Grefve A. von . . .	1.	—	2,13.
Inträdestal	1.	—	55.
FLEMING Friherre C. Inträdestal .	—	2.	212.

Tal på högtidsdagen 1802 .	—	3.	53.
Dito 1806 .	—	4.	115.
Dito 1818 .	—	8.	317.
Svar till Hr. Rutström på hans Inträdestal.	—	7.	36.
Dito till Grefve Mörner .	—	9.	39.
FRANZÉN, F. M. Sång öfver Grefve Creutz.	—	2.	41.
Inträdestal öfver Grefve Gyllenborg .	—	6.	29.
Minne af Johan Nilsson Liljehök .	—	6.	315.
— af Johan Skytte .	—	6.	353.
— af Nils Rosén von Rosenstein .	—	7.	99
— af Joh. Tobias Sergel .	—	7.	331.
— af Grefve Jacob Gyllenborg .	—	8.	113.
— af F. H. af Chapman .	—	8.	285.
— af Fru A. M. Lenngren .	—	8.	325.
— af Jacob Bagge .	—	9.	139.
— af Matthias Björnklou .	—	9.	235.
— af C. M. Stuart .	—	10.	137.
— af A. Rydelius .	—	10.	309.
— af Magn. Gabr. De la Gardie .	—	11.	29.
— af Jonas Alströmer .	—	11.	243.
— af Shering Rosenhane .	—	11.	343.
— af Grefve Arv. Wittenberg .	—	12.	139.
— af Carl Wilh. Scheele .	—	12.	533.
Skaldestycke vid tillträdandet af Sekreterare-Embetet i Akademien .	—	11.	152.
Tal vid Akademiens sammankomst den 29 Nov. 1826 . . .	—	12.	27.

Svar till Hr. Valerius på hans Inträdestal.	—	12.	113.
GEIJER, E. G. Äreminne öfver Sten Sture d. y.	—	3.	151.
Svar på frågan: Hvilka fördelar kunna, vid menniskors moraliska upfostran, dragas af deras bildningsgåfva m. m.	—	5.	263.
Inträdestal öfver Herr Malte Ramel	—	12.	1.
GRAFSTRÖM, A. A. Sång i anledning af Nationens stora högtid, D. D. K. K. H. H. Kronprinsen och Kronprinsessans förmälning	—	11.	327.
GRANBERG, P. A. (Äreminne öfver Sten Sture d. ä.)	—	2.	247.
(Dito öfver Sten Sture d. y.).	—	3.	200.
Jorund, Tragedi	—	6.	265.
(Odödligheten, efter Delille)	—	7.	96.
GRANGREN, J. P. (Samhälls-förbindelserne. Poem.)	—	5.	7.
GRAVANDER, L. F. (Imitationer efter Ovidius)	—	5.	247.
(Skaldedikter)	—	6.	169.
(Landtmannens lycksalighet)	—	6.	169.
(Vishetens källa)	—	6.	312.
GYLDENSTOLPE, N. Ph. Inträdestal öfver Grefve Höpken	3.	—	1.
GYLLENBORG, G. F.	1.	—	2,16.
Inträdestal	1.	—	71.
Ett stycke ur poemet: Tåget öfver Bält	1.	—	295.
Tal på Högtidsdagen 1792	4.	—	219.
HAGBERG, C. P. Äreminne öfver Axel Oxenstjerna	—	5.	65.

Inträdestal öfver A. N. Edelcrantz	—	10.	1.
Svar til Grefve Skjöldebrand på hans Inträdestal	—	10.	205.
Tal på Högtidsdagen 1822	—	10.	211.
HERMANSON, Grefve Matth.	1.	—	2,13.
Inträdestal	1.	—	52.
HERTZMAN, J. A. (Om rätta sättet att skrifva Historien)	—	3.	5.
(Teckning af Venetianska Republikens handelsvälde m. m).	—	11.	204.
HÖPKEN, Grefve A. J.	1.	—	1,12.
Tal till Konung Gustaf den Tredje	1.	—	41.
Inträdestal	1.	—	45.
JÄRTA, C. Th. Försök att utreda orsakerna till Drottning Christinas afsägelse	—	11.	159.
JÄRTA, Hans. Inträdestal öfver Friherre Adlerbeth	—	12.	33.
KELLGREN, J. H.	1.	—	2,17.
Inträdestal	1.	—	47.
Svar till Frih. Armfelt på hans Inträdestal	1.	—	93.
— Herr Nordin	1.	—	115.
— Herr Celsius	1.	—	134.
— Herr Wingård	1.	—	156.
— Herr Murberg	2.	—	25.
— Herr Sjöberg	2.	—	47.
Tal på Högtidsdagen 1786	1.	—	231.
KJELLANDER, B. (Öfversättningar ur Horatius	—	4.	6.

KONUNG GUSTAF DEN TREDJE . .			
Tal vid Akademiens instiftelse . .	1.	—	10.
Åreminne öfver Lennart Torstenson .	1.	—	45.
KULLBERG, A. Carlsson. (Poem till Theaterns SångGudinnor)	—	2.	248.
(En blick på Menskligheten missöden)	—	3.	5.
Ålderdomen. Skaldestycke	—	3.	97.
Husliga Sällheten	—	4.	85.
Inträdestal öfver Herr A. G. Silverstolpe	—	8.	131.
Svar till Hr Tegnér på hans Inträdestal	—	9.	113.
Tal på Högtidsdagen 1817 . . .	—	8.	193.
Dito 1819	—	9.	121.
Dito 1821	—	10.	43.
Svar till Hr Rosenstein på hans Inträdestal	—	9.	217.
Dito till Herr Hagberg	—	10.	34.
LAGERBJELKE, G. Inträdestal öfver C. B. Zibet	—	9.	119.
Tal på Högtidsdagen 1820 . . .	—	9.	227.
Dito 1823	—	11.	3.
Dito till Herr L. Hjortsberg . . .	—	11.	23.
LEFFLER, E. D. Åreminne öfver Jac. Pontusson De la Gardie	5.	—	145.
LEHNBERG, M. Åreminne öfver Birger Jarl	2.	—	103.
— öfver Carl Carlson Gyllenhjelm .	2.	—	243.
Inträdestal öfver Grefve Hermanson .	3.	—	93.
Tal på Högtidsdagen 1805 . . .	—	4.	47.
LEOPOLD, C. G. Inträdestal . . .	1.	—	160.

Svar till Herr Zibet på hans Inträdestal.	3.	—	167.
Dito tilt Herr Stenhammar . . .	—	2.	155.
Tal på Högtidsdagen 1790 . . .	3.	—	177.
Dito på sammankomsten d. 26 Jan. 1791.	4.	—	1.
Dito på Högtidsgaden 1797 . . .	—	2.	39.
Det slutande Århundradet. Skaldesång .	—	2.	202.
Vid aftäckningen af Konung Carl XIII:s bildstod	—	11.	13.
LINDBLOM, J. A. Inträdestal öfv. Hr Lehnberg	—	5.	153.
Tal på Högtidsdagen 1809 . . .	—	5.	223.
Dito 1816	—	8.	3.
LINDEBERG, A. Mina Drömmar. Skaldest.	—	9.	125.
Idéer om Förståndets och Fantasiens förhållande till hvarandra . . .	—	9.	231.
MURBERG, Joh. Inträdestal . . .	2.	—	1.
MÖRNER, A. G. Svar på frågan: Hvilka äro medlen att, hos ett Folk väcka och underhålla patriotism och en rätt nationlig anda?	—	6.	199.
Inträdestal öfver Herr Wingård . .	—	9.	3.
Tal på Högtidsdagen 1824 . . .	—	11.	149.
Dito 1825	—	11.	323.
Svar till Hr Enberg på hans Inträdestal	—	11.	312.
Dito till Herr Geijer dito . . .	—	12.	21.
NICANDER, Karl Aug. (Fosterlandskänslan)	—	11.	339.
Tassos Död	—	12.	123.
NORDFORSS, G. G. Sång öfver Grefve Balzar Horn	3.	—	51.

Sång öfver Sveriges Kronprins Carl August	—	6.	127.
Viljan. Moralisk afhandling	—	10.	215.
NORDIN, C. J. Inträdestal	1.	—	99.
Minne af Grefve Dahlberg	1.	—	301.
— af Clas Christerson Horn	2.	—	215.
— af P. J. Coyet	2.	—	327.
— af Nils Jöranson Stjernsköld	3.	—	65.
— af Rutger von Ascheberg	3.	—	431.
— af Georg Stjernhjelm	4.	—	197.
— af Simon Grundel Helmfelt	4.	—	255.
— af Haqvin Spegel	4.	—	310.
— af S. Klingenstjerna	5.	—	257.
— af Nic. Tessin	—	2.	61.
— af Olof von Dalin	—	2.	171.
— af A. L. Lewenhaupt	—	2.	251.
— af Erik Hansson Soop	—	3.	7.
— af Clas Fleming	—	3.	29.
— af Anders Celsius	—	3.	127.
— af Gustaf Horn	—	3.	249.
— af Hans Wachtmeister	—	4.	9.
— af Henrik Wrede	—	4.	99.
— af Christopher Polhem	—	4.	121.
— af H. C. Königsmark	—	5.	9.
— af D. D. von Ehrenstrahl	—	5.	133.
— af Per Brahe d. y.	—	5.	229.

Minne

Minne af Bengt Oxenstjerna . . .	—	5.	359.
— af Johan Ihre	—	6.	171.
OXENSTJERNA, G. L. Lefvernesbeskrifningar öfver Grefve Magnus Stenbock och Hertigen af Villars . . .	3.	—	179.
OXENSTJERNA, J. G.	1.	—	2,15
Inträdestal	1.	—	58.
Äreminne öfver Konung Gustaf III. .	5.	—	5.
Tal på Högtidsdagen 1793 . . .	4.	—	287.
Dito 1798	—	2.	169.
Dito 1800	—	3.	3.
Svar till Hr Kullberg på hans Inträdestal	—	8.	183.
PALIN, N. G. (Ode öfver Gustaf II Adolphs anträde till Regeringen) . . .	1.	—	294.
RAMEL, Friherre Malte. Inträdestal . .	—	3.	271.
REGNÉR, Gust. Gustaf Wasa till Hemming Gadd. Heroid	2.	—	313.
Svar på frågan: Om ålderdomen är, efter naturens inrättning, ett tillstånd af förlorad sällhet, eller blott ett tillstånd af ombytta föremål derföre? .	—	3.	57.
ROSENSTEIN, C. v. Inträdestal öfver J. A. Lindblom	—	9.	179.
ROSENSTEIN, Nils von	1.	—	2,16.
Inträdestal och svar till de öfrige Herrarne, som samma gång höllo sitt inträde .	1.	—	75.
Tal till Konungen, i anledning af Äreminnet öfver Torstenson . . .	1.	—	324.

Anmärkningar öfver Vitterhet och Smak	2.	—	55.
Tal på Högtidsdagen 1786 . . .	1.	—	233.
Dito 1794	5.	—	143.
Dito 1808	—	5.	43.
Dito 1810	—	5.	259.
Dito 1811	—	6.	151.
Svar till Hr Wallin på hans Inträdestal	—	6.	23.
Dito till Friherre Wetterstedt . .	—	6.	120.
RUDERS, Carol. Elisabet. (Slutet af Konung Albrechts regering)	—	12.	121.
RUTSTRÖM, C. B. Fabeln om Phaëton, efter Ovidius	—	3.	225.
Inträdestal öfver Herr Nordin . .	—	7.	1.
RYDQVIST, J. E. Framfarna dagars vittra Idrotter	—	12.	289.
SCHANTZ, G. v. (Äreminne öfver Sten Sture d. ä.	—	2.	247.
(Om Vältaligheten)	—	3.	5.
(Tal af Gustaf Wasa)	—	5.	226.
SCHARTAU, J. E. (Medborgaren) . .	—	6.	169.
SCHEFFER, C. F. Grefve	1.	—	2,13.
SCHRÖDERHEIM, E.	1.	—	2,15.
Inträdestal	1.	—	68.
Tal på Högtidsdagen 1789 . . .	3.	—	49.
Svar till Grefve Gyldenstolpe på hans Inträdestal	3.	—	41.
Dito till Herr Lehnberg	3.	—	129.
SCHYBERG, S. G. Äreminne öfver Bengt Oxenstjerna	—	12.	215.

SILVERSTOLPE, A. G. Äreminne öfver Birger Jarl	2.	—	173.
Dito öfver Sten Sture d. y.	4.	—	155.
Skaldebref till dem, som söka ett odödligt namn	4.	—	239.
Inträdestal öfver Grefve A. von Fersen	5.	—	317.
Afhandling om Vitterhetens inflytelse på förståndsodlingen och sederna	—	2.	275.
Svar till Herr Blom på hans Inträdestal.	—	2.	31.
Dito till Herr Franzén	—	6.	91.
SJÖBERG, N. L. Gustaf II. Adolphs anträde till regeringen. Ode	1.	—	283.
Inträdestal	2.	—	30.
Tal på Högtidsdagen 1787	2.	—	53.
Dito 1788	2.	—	241.
Dito 1807	—	5.	3.
SKJÖLDEBRAND, A. F. Inträdestal öfver Hr Sjöberg	—	10.	191.
SNOILSKY, G. (Öfversättning af Boileaus Art Poétique	—	7.	280.
STAGNELIUS, E. J. (Sång till Qvinnorna i Norden)	—	8.	322.
STENHAMMAR, J. Sång öfver Baltzar Horn	3.	—	461.
Sång öfver Segern vid Svensksund	4.	—	293.
Religionens nödvändighet för Samhällens bestånd. Skaldestycke	5.	—	221.
Inträdestal öfver Kellgren	—	2.	83.
Tal på Högtidsdagen 1814	—	7.	45.

STENHAMMAR, M. (Öfversättn. ur Virgilius)	—	4.	118.
(Dito af Boileaus Art Poétique) . .	—	5.	130.
TEGNÉR, Es. Svea	—	6.	155.
Inträdestal öfver Oxenstjerna . . .	—	9.	47.
THEORELL, J. P. De två Rosornas strid om Engelska Kronan	—	8.	7.
(Longobardiska Rikets fall) . . .	—	8.	321.
TINGSTADIUS, J. A. Inträdestal öfver Herr Celsius	5.	—	277.
TRANÉR, J. (Fabeln om Ceyx och Halcyone, efter Ovidius)	—	4.	96.
(Öfversättning ur Ovidius) . . .	—	4.	119.
(Dito Dito)	—	5.	7.
UTTERSTRÖM, O. Ph. (Carl XII. Skaldest.)	—	8.	171.
VAHRMAN, S. N. (Skaldestycke) . . .	2.	—	212.
VALERIUS, J. D. (Sanningen. Skaldestycke)	—	3.	5.
Tålamodet. Ode	—	3.	201.
(Den allmänna Kärleken) . . .	—	4.	6.
(Mannastyrkan)	—	5.	7.
Massilias belägring, öfversatt ur Lucani Pharsalia	—	11.	227.
Inträdestal öfver Rutström . . .	—	12.	99.
WAHLGREN, E. (Fosterlandskänslan) . .	—	3.	26.
WALLIN, J. Det första Korstågets historia .	—	7.	137.
WALLIN, J. O. Öfversättningar från Horatius	—	3.	211.
Uppfostraren. Lärodikt	—	4.	53.
(Öfversättningar från Horatius) . .	—	4.	96.
(Episoden om Camilla, ur Eneiden) .	—	4.	96.

(Öfversättning ur Virgilius) . . .	—	5.	7.
Gustaf den Tredje. Skaldestycke . .	—	5.	47.
Inträdestal öfver N. Ph. Gyldenstolpe .		6.	3.
Tal på Högtidsdagen 1813 . . .	—	6.	345.
Dito 1827		12.	217.
WALLMARK, P. A. (Handen. Skaldestycke)	—	4.	6.
Sång till Finska Armens ära . . .		5.	209.
WETTERBERGH, J. (Öfversättn. från Pope)	—	7.	96.
WETTERSTEDT, G. Inträdestal öfv. Murberg		6.	97.
Tal på Högtidsdagen 1812 . . .		6.	195.
Dito 1828	—	12.	119.
Svar till Friherre Lagerbjelke på hans Inträdestal	—	9.	XXVIII.
WINBOM, J. A. (Arabernes utvandring till Spanien)	—	8.	321.
WINGÅRD, J.	1.	—	2 & 18
Inträdestal	1.	—	141.
WIRSÉN, C. F. Inträdestal öfver J. R. Blom	—	12.	157.
ZIBET, C. B. Inträdestal öfver Botin . .	3.	—	137.
Tal på Högtidsdagen 1791 . . .	4.	—	143.
Dito 1799	—	2.	245.
Dito 1801	—	3.	23.
Dito 1804	—	4.	3.
Svar til Frih. Ramel på hans Inträdestal	—	3.	289.
ÖDMAN, E. S. (Försök öfver Islamismen) .	—	8.	110.

Lundbladska Priset hafva följande erhållit:

För år 1788. Hof-predikanten M. Lehnberg.
— 1789. Capitenen Lannerstjerna.
— 1790. Hof-Sekreteraren C. Bellman.
— 1791. Professor J. A. Tingstadius.
— 1792. Notarien I. R. Blom.
— 1793. Mag. Doc. F. M. Franzén.
— 1794. Notarien I. R. Blom.
— 1796. Studeranden G. Winberg.
— 1797. Mag. Doc. B. C. H. Höijer.
— 1798. Stabs-adjutanten Friherre B. E. Sparre.
— 1799. Mag. Doc. A. C. Krullberg.
— 1800. Mag. Doc. M. Choræus.
— 1801. Prot. Sekreteraren G. Regnér.
— 1802. v. Notarien Em. Wahlgren.
— 1803. Doctor C. B. Rutström.
— 1804. Amanuensen P. A. Wallmark.
— 1805. Copisten D. Krutmeijer.
— 1806. Hof-predikanten C. P. Hagberg.
— 1807. Secreteraren J. D. Valerius.
— 1808. Secreteraren J. E. Remmer.
— 1809. Rector G. A. Silverstolpe.
— 1810. Magister C. U. Broocman.
— 1811. Secreteraren P. A. Granberg.
— 1812. Bergmästaren G. Broling.
— 1813. Magister S. Hedborn.
— 1814. Herr H. Ling.
— 1815. Commerce-Rådet J. Hertzman.